Dan SANDU

Eseuri pentru o

DOGMATICĂ EVANGHELICĂ

Dimensiunea modernă a hristologiei

Editura Performantica - Iaşi
2011

ISBN serie: 978-973-730-918-1;
ISBN volum: 978-973-730-919-8.

Tehnoredactare: Valentin Grosu
Coperta: Carmen Anton

CUPRINS

Prefață 7

IISUS HRISTOS DUMNEZEU-OMUL, CONȚINUTUL EVANGHELIEI ŞI IZVORUL CREDINȚEI 11

Bunătatea şi filantropia lui Dumnezeu se împlinesc prin venirea în lume a lui Iisus Hristos.....15

Hristos a venit în lume ca urmare a planului lui Dumnezeu din veci 18

Consecințele întrupării Fiului lui Dumnezeu 22

Fiul lui Dumnezeu a venit în lume la timpul potrivit.....28

Hristos este o singură Persoană, cu două firi: divină şi umană.....29

Paradoxul unirii naturilor în Persoana lui Iisus Hristos 39

Raportul dintre Persoana şi opera Mântuitorului 57

Jertfirea Mielului şi Răscumpărarea omului 65

IISUS HRISTOS, CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ÎN EVANGHELIE ŞI VIAȚĂ 71

Lumina lui Hristos ca realitate teologică.....71

Învățături dogmatice şi morale.....79

Hristos Creatorul şi Hristos Omul. Omul este din natură iar natura este pentru om, spre folosință 81

Învățături dogmatice şi morale.....91

Hristos- subiectul teologiei, ca rod al gândirii şi slujirii în smerenie 93

Învățături dogmatice şi morale.....100

Hristos - Izvorul vieții. Teologia apei în Evanghelie 102

Învățături dogmatice şi morale.....111

Hristos – doctorul: boala nu are ultimul cuvânt 113

Învățături dogmatice şi morale.....121

Hristos între oameni şi demoni: persoană şi relație.....122
Învățături dogmatice şi morale.....131
Hristos înviat şi relația lui cu materia: „pescuirea" prin Evanghelie.....132
Învățături dogmatice şi morale.....140
Mântuirea - darul lui Hristos.....142
Învățături dogmatice şi morale.....151
Judecata particulară, rai şi iad după învățătura lui Iisus Hristos.....152
Învățături dogmatice şi morale.....163
Judecata din urmă: înțelesul noțiunii şi trăirea realității ultime.....165
Învățături dogmatice şi morale.....173
Hristos şi demnitatea umană sau că fiecare „evă" este vrednică de mântuire.....174
Învățături dogmatice şi morale.....187
Modelul hristic al folosirii materiei. Sfințenia creației ca responsabilitate pentru fiecare creştin.....189
Învățături dogmatice şi morale.....198
„Hristos este iubire". Realitatea teologică a iubirii.....199
Învățături dogmatice şi morale.....208
Binele personalizat este Hristos. Despre răul personalizat şi răul universal.....210
Învățături dogmatice şi morale.....219
Răscumpărarea prin Hristos, infinitul dragostei exprimat prin jertfa supremă.....221
Învățături dogmatice şi morale.....226
Păcatul strămoşesc, o afecțiune universală prin consecințele lui. Hristos, singurul Om fără de păcat..227
Învățături dogmatice şi morale.....236
Pentru că Hristos este Viața, neființa nu are ființă.....238
Învățături dogmatice şi morale.....247

Hristos, munca şi răsplata: riscurile ataşării şi binecuvântarea detaşării 249
Învăţături dogmatice şi morale 260
Hristos şi păgânismul: femeia păgână, model de credinţă 261
Învăţături dogmatice şi morale 269
Hristos – Stăpânul care invită la mântuire pe toţi 270
Învăţături dogmatice şi morale 277

EPILOG
IISUS HRISTOS, TEMELIA PE CARE DUHUL SFÂNT CONSTRUIEŞTE UNITATEA CREŞTINILOR 279
Unde este Hristos, acolo este Treimea 279
Duhul Sfânt – subiectul comuniunii între Hristos şi oameni 282
Hristos şi Duhul Sfânt – înţelepciunea lui Dumnezeu 284
Învierea lui Hristos prin Duhul Sfânt 287
Slăvirea lui Hristos prin Duhul 290

BIBLIOGRAFIE 295

Prefață

Ideea de a publica o carte în care principala preocupare este de a spune cititorului că „Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu” (Ioan 20, 31), adică Dumnezeu întrupat, apare fie vetustă, fie inflaționistă. Nu s-a făcut un inventar al lucrărilor de teologie pe această temă, întreprindere care, odată cu trecerea timpului, devine de-a dreptul imposibilă.

Totuşi, lucrarea de față face parte, în egală măsură, din preocupările teologice şi pastorale personale, fiind inspirată din realitatea cotidiană, pentru lumea reală a începutului de mileniu III, căreia nu mesajul teologic îi trebuie schimbat, ci organizarea teologiei după structura de gândire a omului modern, folosirea unui limbaj adecvat, pe care să-l perceapă şi să-l accepte omul modern, ca şi a unor analogii şi modele specifice epocii în care trăim.

Am putea fi suspectați, pe bună dreptate, fie de orientare apologetică, fie militant-creştină, întrucât cartea se adresează direct omului nu numai oferind informație, ci reflexii, învățăminte, dar mai presus de toate invitând la studiu individual al Sfintelor Scripturi, încurajând pe fiecare să îşi pună întrebări, să caute răspunsuri, în Biserică. Din fiecare text am extras un set de „dogme” sau învățături pe care le punem la inima cititorului, student în ale teologiei sau credincios de rând (cu atât mai mult), care va avea sau îşi va face timp să se dedice constant lecturii din Cartea Cărților.

Deşi termenul „dogmă” şi derivaţii acestuia sunt înţeleşi în mediul secular cu o inevitabilă nuanţă peiorativă, îl vom păstra, nu din încăpăţânare, ci din fidelitate faţă de tradiţia Bisericii şi din respect pentru jertfele creştinilor care au apărat „dogmele Bisericii” şi au lucrat, prin aplicarea lor în propria viaţă, la mântuirea lumii.

Era necesară o astfel de precizare, din două motive: primul este că astăzi dogmele Bisericii sunt fie ignorate, fie negate. Peste indiferenţa dogmatică a tot mai multor denominaţiuni creştine şi a credincioşilor Bisericilor tradiţionale, se profilează o tot mai agresivă atitudine anticreştină, precum şi o tot mai vizibilă şi mai vocală prezenţă a unor oameni de ştiinţă care neagă pe faţă necesitatea religiei în general, proclamând apusul creştinismului, sub victoria raţiunii şi a ştiinţei.[1] Cel de-al doilea motiv este că dogmele clasice au fost exprimate, în esenţa lor, în formule scurte, incluse în *Simbolul de credinţă* formulat la Sinoadele I şi II ecumenice de la Niceea (325), respectiv Constantinopol (381), dar relevanţa lor în forma respectivă este tot mai nesemnificativă în viaţa omului, fenomen valabil şi pentru învăţături dogmatice şi morale

[1] Nu este nimic nou în această abordare, doar că acum instrumentele folosite nu se mai bazează pe dialectica filosofică, ci pe argumente ştiinţifice care, în opinia contestatarilor, contrazic flagrant orice afirmaţie a religiei. Sunt de menţionat lucrările celebre a trei autori, cunoscuţi pe plan internaţional: Richard Dawkins, *The God Delusion*, Mariner/ Houghton Mifflin, New York, 2008; Christopher Hitchens, *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*, Twelve Warner, New York, 2007; Sam Harris, *Letter to a Christian Nation*, Knopf, New York, 2006 dar şi *The End of Faith: Religion, Terror, and the Future of Reason*, Norton, New York, 2004.

desprinse ulterior din textele Bibliei, dar neevidențiate suficient în formulele dogmatice cunoscute, asupra cărora dorim să insistăm la finalul fiecărui subcapitol.

În conținut, lucrarea abordează mai întâi învățătura clasică despre Iisus Hristos, apoi se concentrează pe diferite aspecte ale teologiei dogmatice, concretizate istoric în jurul Persoanei lui Iisus Hristos, Persoană care se extinde trans-istoric în ființa fiecărui credincios creştin ortodox.[2] Fără Hristos nu se poate accepta dogma Sfintei Treimi, fără El nu există ecleziologie, fără El Duhul Sfânt nu ar lucra în Biserică şi în Sfintele Taine, fără El nu este posibilă restaurarea şi transfigurarea creației, în frunte cu omul, nu s-ar putea concepe refacerea cerului nou şi pământului nou, după cea de-a doua venire a Fiului în slavă.

Poate cel mai important aspect al textelor propuse are în vedere prezentarea lui Iisus în lumina personală, ca Dumnezeu-Om, ca Cel care vine în întâmpinarea omului din toate timpurile şi toate locurile, rămânând ceea ce era, adică Dumnezeu şi devenind ceea ce nu era, adică om, cunoscând toate ale oamenilor, lucrând ca „toți să se mântuiască şi la cunoştința adevărului să vină" (I Timotei 2, 4). Nu se pune problema istoricității lui Hristos. Plecăm de la premisa că toți acceptă existența lui Iisus Hristos ca om, în urmă cu mai bine

[2] Ortodoxia este, prin definiție, o credință „tradițională", fiind supusă criticilor acerbe de tradiționalism. Se face prea uşor confuzia între cei doi termeni. În accepțiunea lui Jaroslav Pelikan, „tradiția este credința vie a celor morți, în vreme ce tradiționalismul este credința moartă a celor vii". Aceasta presupune a nu confunda fidelitatea față de tradiția neîntreruptă a Ortodoxiei cu formalismul tradiționaliştilor. La Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church Next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Leicester, 2001, p. 158.

de două mii de ani, dar încercăm să corelăm timpul evanghelic cu vremurile moderne, în care prioritățile omului s-au schimbat. Sunt îndatorat ideii de a scrie aceste texte cărții Părintelui Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic a lui Iisus Hristos*,[3] inspirației primite din partea studenților şi credincioşilor, față de care nu am făcut diferență, poate prea adeseori am căzut în ispita de a face din catedră amvon şi din amvon catedră, în baza principiului că teologia dogmatică nu trebuie adresată elitelor, ci tuturor credincioşilor. Părinții Bisericii nu au cunoscut raționamentul scolastic, au evitat filosofarea deşartă şi au dat discursului omiletic un conținut teologic prin precizarea clară a dogmelor Bisericii sau, după caz, au îmbrăcat dogmele în discursuri de o frumusețe omiletică neegalată.[4]

Iaşi, 2011 *Autorul*

[3] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Editura Centrului mitropolitan Sibiu, 1991.

[4] Celebru este Sfântul Grigorie de Nazianz care a readus credința ortodoxă în cetatea Constantinopolului prin cuvântările sale cu un caracter profund dogmatic. A se vedea *Cele 5 Cuvântări teologice al celui între Sfinți Părintelui nostru Grigorie de Nazianz,* traducere de Preot Dr. Acad. Dumitru Stăniloae, Anastasia, 1993. Pentru detalii privind personalitatea „micului titan" al teologiei patristice, a se vedea: John Anthony McGuckin, *St. Gregory of Nazianzus. An Intellectual Biography*, Crestwood, New York, 2001 sau Jean Bernardi, *Grigorie de Nazianz. Teologul şi epoca sa*, traducere de Cristian Pop, Deisis, Sibiu, 2002.

IISUS HRISTOS DUMNEZEU-OMUL, CONȚINUTUL EVANGHELIEI[5] ŞI IZVORUL CREDINȚEI

După afirmarea credinței în Dumnezeu Creatorul, *Simbolul niceo-constantinopolitan* afirmă credința în „Unul Domn, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin care toate S-au făcut. Care, pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri şi S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria şi S-a făcut om". Învățătura a fost preluată în

[5] Cuvântul „Evanghelie" vine din greceşte (*euanghelion*), înseamnă „vestea cea bună", respectiv faptul că Dumnezeu mântuieşte lumea (Ioan 3, 16). Acest mesaj este înțeles în mai multe variante: vestea despre eliberarea umanității din robia păcatului strămoşesc şi a morții, vestea că va veni un Răscumpărător (Facere 3, 15), vestit apoi prin profeți, vestea că Hristos îşi desfăşoară lucrarea de mântuire pe pământ ca Dumnezeu şi Om, vestea că Împărăția lui Dumnezeu şi dreptatea Lui se vor instaura, că răul şi păcatul vor înceta. Pentru Sfântul Apostol Pavel, conținutul Evangheliei este Iisus Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu şi Domn a toate, care instaurează o nouă ordine cosmică prin moarte şi înviere (Romani 1, 1-4; 8, 31-34; I Corinteni 15, 1-4). Este şi Vestea cea bună a întemeierii Bisericii, Trupul lui Hristos şi Templu al Duhului Sfânt (I Corinteni 3, 16 şi 12, 27), de unde rezultă că Evanghelia şi Biserica formează un tot unitar, una neputând exista fără cealaltă.

cult şi poate fi regăsită în Antifonul al II-lea de la Sfântul Liturghie, „Unule Născut”.[6]

În cuvinte puține şi text concentrat, *Crezul* arată că Logosul lui Dumnezeu, Persoană din Sfânta Treime se face om prin întrupare, rămânând Dumnezeu transcendent. Devine subiect compus, om şi Dumnezeu în acelaşi timp. Cuvântul lui Dumnezeu S-a întrupat din Fecioara Maria, a luat trup, înzestrat cu toate facultățile şi capacitățile firii umane, cu suflet uman, voință şi lucrare dumnezeiască. În această calitate, de Persoană sau Ipostas divin devenit om, Logosul poartă mai multe numiri. Numele, în cultura semitică, reprezenta ceva din caracterul sau vocația persoanei, era văzut ca o prelungire a persoanei spre lume. Numele avea o semnificație atât de mare încât pronunțarea lui era considerată a mijloci prezența fizică a persoanei cu toate atributele ei: „Şi tot cel ce va chema numele Domnului se va mântui” (Fapte 2, 21). Când Apostolii sunt întrebați în numele cui fac minuni, Petru a răspuns: „Cunoscut să vă fie vouă tuturor şi la tot poporul Israel, că în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-ați răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a înviat din morți, întru Acela stă acesta sănătos înaintea voastră!” (Fapte 4, 10). Iisus însuşi anunță pe ucenici că vor fi prigoniți din pricina „numelui Său” (Ioan 15, 21), fapt ce se petrece încă din zorii propovăduirii creştine: „Au

[6] „Unule Născut, Fiule şi Cuvântul lui Dumnezeu, Cel ce eşti fără de moarte. Şi ai primit, pentru mântuirea noastră, a te întrupa din Sfânta Născătoare de Dumnezeu şi pururea Fecioara Maria. Care neschimbat Te-ai întrupat şi răstignindu-Te Hristoase, Dumnezeule, cu moartea pe moarte ai călcat. Unul fiind din Sfânta Treime, împreună mărit cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, mântuieşte-ne pe noi”. *Liturghier*, IBMBOR, Bucureşti, 1995, p. 120.

nu v-am poruncit vouă cu poruncă să nu mai învățați în numele acesta?" (Fapte 5, 28).

Având trimitere divină pentru a mântui omenirea, Fiul lui Dumnezeu întrupat este numit Iisus, din ebraicul „Ieşua", care înseamnă „Dumnezeu mântuieşte". Îngerul care apare lui Iosif îi spune: „Ea va naşte Fiu şi vei chema numele lui, Iisus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor" (Matei 1,21 şi Luca 1,31). Încă de timpuriu numele a fost înțeles ca mijlocitor între om şi Dumnezeu, fiind numit simplu „Mântuitorul".

Un al doilea nume este Hristos sau, mai degrabă „Hristosul" (Matei 16,16 şi 20), care înseamnă „Unsul", Cel ce trebuia să vină (Luca 7,19 şi F.A. 2,39). Acest apelativ se pune în legătură cu calitatea de „Fiu al lui Dumnezeu". Numele semnifică, de această dată, trimiterea specială, desemnarea pentru o misiune anume: „Voi ştiți cuvântul care a fost în toată Iudeea, începând din Galileea, după botezul pe care l-a propovăduit Ioan. (Adică despre) Iisus din Nazaret, cum a uns Dumnezeu cu Duhul Sfânt şi cu putere pe Acesta care a umblat făcând bine şi vindecând pe toți cei asupriți de diavolul, pentru că Dumnezeu era cu El" (Fapte 10, 37-38). Era o modalitate de a arăta, prin nume, că El împlinea profeția vechitestamentară de a fi preot, rege şi profet, cu rădăcini în casa davidică. Deşi nu face din aceasta un fapt public, Iisus recunoaşte, în final, că El este Cel trimis: „Eşti tu Hristosul, Fiul Celui binecuvântat? Iar Iisus a zis: Eu sunt şi veți vedea pe Fiul Omului şezând de-a dreapta Celui Atotputernic şi venind pe norii cerului" (Marcu 16, 61-62). Acest apelativ a devenit cel mai folosit, încât a ajuns să fie preluat ca un prenume. Sfântul Apostol Pavel avea să fie cel

ce alătură cele două numiri, după care trec în epistolele pastorale: „Şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat întru ceruri, în Hristos Iisus” (Efeseni 2,6; cf. 3,6; 3, 21; Iacob 1,1 şi 2,1; I Petru 1, 1-3 ș.u.; 2,5 ș.u.). În *Tradiția Apostolică* a Sfântului Ipolit[7], la formula de cufundare în apa botezului, candidatul era întrebat: „Crezi în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu?” Acest nume Îl arată pe Hristos atât ca Cel în care se împlinesc proorociile, Cel care respectă şi împlineşte profețiile, Cel ce descinde din casa lui David, ceea ce îl abilita să vorbească despre „împărăția lui Dumnezeu”.

În calitatea de Dumnezeu întrupat, Logosul este numit şi Unicul Fiu născut al Tatălui (Matei 16, 16) şi Domnul, din ebraică „Adonai” (greacă „Kyrios”, latină „Dominus”), care în Vechiul Testament era adresat Tatălui şi care arată cinstea pe care o acordau apostolii ca unui Dumnezeu adevărat, stăpân asupra elementelor create, bolilor şi morții, pentru că avea să domnească peste popoare în veci, cu autoritate divină, până la venirea întru slavă, „Maranatha” (Domnul vine! I Corinteni 16, 22). Numirea completă este „Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu înomenit”[8], pentru că arată atât relația unică cu

[7] După numele lui Hristos, „În Antiohia, întâia oară, ucenicii s-au numit creştini” (Fapte 10, 26), nu atât pentru că L-au urmat pe Hristos, ci pentru că ei înşişi deveniseră „cei unşi” să propovăduiască Evanghelia în toată lumea. La Max Thurian and Geoffrey Wainwright, *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, WCC Publications, Geneva, 1983, pp. 6-8.

[8] Vladimir Lossky consideră că termenul „întrupat” nu exprimă întreaga bogăție de înțelesuri a iconomiei Fiului şi ar putea conduce la nestorianism. Termenul s-a încetățenit şi este folosit în lucrările de specialitate, dar trebuie înțeles ca „înomenire”. Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, Traducere, studiu introductiv şi note de Pr. Vasile Răducă, Anastasia, 1993, p. 168.

Dumnezeu Tatăl care îl generează şi Îl trimite în lume, cât şi suveranitatea absolută asupra elementelor create: „Nimeni nu poate să zică: Domn este Iisus – decât în Duhul Sfânt!" (I Corinteni 12, 3).

Bunătatea şi filantropia lui Dumnezeu se împlinesc prin venirea în lume a lui Iisus Hristos

Întruparea Fiului lui Dumnezeu nu s-a făcut pe cale seminală, ci prin coborârea Duhului Sfânt asupra Fecioarei Maria, prin lucrarea aceluiaşi Duh în alte persoane umane (Elisabeta, Zaharia, Proorocița Ana, Dreptul Simeon, Ioan Botezătorul, Iosif) şi este considerată a doua creație a lumii, re-facerea chipului lui Dumnezeu în om, fapt ce creează o strânsă legătură între hristologie[9] şi cosmologie. Hristos este numit în teologie „Noul Adam", ceea ce înseamnă că viața Sa şi a Trupului Său mistic, Biserica, au importanță şi impact universal, astfel că ceea ce face Biserica are importanță pentru toată umanitatea, pentru tot universul, motiv pentru

[9] Ar trebui menționat faptul că există o diferență între hristologia răsăriteană şi cea occidentală: „Mulți teologi occidentali tind să acorde atenție vieții pământeşti a lui Hristos, de la naştere până la Înviere, aşa-numitului „Hristos istoric". În Răsărit, însă, accentul se pune pe Hristos înviat, Hristos înălțat, Hristos care va veni din nou, Domnul şi Cuvântul lumii. Lucrarea Cuvântului înainte şi după întrupare, în mod deosebit după Înviere constituie chintesența experienței liturgice a Răsăritului, împreună cu aşteptarea eshatologică: credința că „taina voii Sale" este „să unească toate în Sine, cele din ceruri şi cele de pe pământ" (Efeseni 1, 9-10). În acest proces dumnezeiesc, care are dimensiuni globale ce includ fenomene şi experiențe religioase, Hristos – Iubirea întrupată, rămâne criteriul final". Archbishop Anastasios (Yannoulatos), *Facing the World*, WCC Publications, Geneva, 2003, pp. 147-148.

care a fost numită icoană a Împărăției cerurilor prin dumnezeiasca Liturghie din care iradiază slava lui Hristos cel viu pentru întreaga lume.

„Sfatul" Sfintei Treimi de a trimite pe Logosul în trup s-a aplicat datorită păcatului primilor oameni, care a condus la ruperea comuniunii lor cu Dumnezeu şi a avut grave consecințe pentru întreaga ființă umană, despre care vorbeşte mai târziu Sfântul Apostol Pavel (Romani 5, 10-17).[10] Întrucât, prin propriile puteri, omul nu se putea mântui, iar continuarea în această stare ar fi însemnat o înstrăinare şi mai mare de Dumnezeu, El Însuşi a socotit potrivită mântuirea neamului omenesc prin trimiterea Fiului său pentru această lucrare.

Cel mai însemnat text care arată puterea nesfârşită a iubirii lui Dumnezeu pentru omenirea căzută este la Ioan 3,16: „Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veşnică". Sfântul Apostol Pavel întăreşte învățătura că Dumnezeu a avut dinainte de căderea omului planul de răscumpărare: „Iar când bunătatea şi iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu s-a arătat, El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate săvârşite de noi, ci

[10] „Căci prin bunăvoința lui Dumnezeu şi a Tatălui, Fiul Unul Născut şi Cuvântul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, Cel mai înainte de veci, Cel fără de început, Cel care era cu Dumnezeu şi cu Tatăl şi era Dumnezeu şi există în chipul lui Dumnezeu se pogoară spre robii lui printr-o pogorâre inexprimabilă şi incomprehensibilă .. şi săvârşeşte cea mai mare noutate din toate noutățile, singurul nou sub soare, prin care se arată puterea infinită a lui Dumnezeu". Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica,* traducere de Pr. Dumitru Fecioru, Scripta, Bucureşti, 1993, p. 96.

după a Lui îndurare, prin baia naşterii celei de-a doua şi prin înnoirea Duhului Sfânt" (Tit 3,4-5) sau „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit pe noi, cei care eram morți pentru păcatele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos; în har sunteți mântuiți" (Efeseni 2,4-5).

Întrucât Dumnezeu ştia că omul va cădea, a hotărât dinainte şi planul prin care avea să-l răscumpere, prin trimiterea Fiului în lume. Sfânta Scriptură o numeşte „mai înainte hotărâre sau preştiință" (Fapte 2, 23): „Pe acesta, fiind dat după sfatul cel rânduit şi după ştiința cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-ați luat şi, prigonindu-L, prin mâinile celor fără de lege, L-ați omorât" sau Efeseni 3, 9 „Să descopăr tuturor care este iconomia tainei celei din veci ascunse în Dumnezeu" ori la II Timotei 1, 9 „El ne-a mântuit şi ne-a chemat cu chemare sfântă, nu după faptele noastre, ci după a Sa hotărâre şi după harul ce ne-a fost dat în Hristos Iisus, mai înainte de începutul veacurilor".

Mântuirea este darul cu valoare infinită al lui Dumnezeu către om, motivat de dragostea, bunătatea, dreptatea şi înțelepciunea Sa.[11] Inițiativa mântuirii nu aparține omului, ci lui Dumnezeu. Răscumpărarea omului din păcat prin Iisus Hristos se numeşte iconomie sau mântuire obiectivă, generală. Ea s-a săvârşit o dată pentru toți şi pentru totdeauna. Însuşirea de către credincios în mod personal a acestei lucrări, realizată de Hristos pentru toți, se face prin conlucrare cu harul Sfântul Duh, împărtăşit prin lucrările sfințitoare ale Bisericii şi se numeşte îndreptare, sfințire sau mântuire subiectivă şi ea se întemeiază pe mântuirea

[11] Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica...*, p. 96.

obiectivă, adică restaurarea naturii umane şi posibilitatea sfinţirii ei prin jertfa lui Iisus Hristos.

Hristos a venit în lume ca urmare a planului lui Dumnezeu din veci

Omenirea a fost pregătită prin scrierile sfinte şi oameni aleşi pentru a înțelege rostul, locul şi timpul când avea să vină în trup Fiul lui Dumnezeu. Pe unii, Dumnezeu i-a pregătit prin legea morală naturală, iar pe alții prin revelația dumnezeiască dată lui Moise pe Muntele Sinai. Prin legea morală naturală, manifestată în conştiință, s-a păstrat şi s-a întreținut înclinarea oamenilor spre adevăr şi bine. Scriptura arată mai multe modele: Romani 1,19-20: „Pentru că ceea ce se poate cunoaşte despre Dumnezeu este cunoscut de către ei; fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor. Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, aşa ca ei să fie fără cuvânt de apărare", Romani 2,14-15: „Căci, când păgânii care nu au lege, din fire fac ale legii, aceştia, neavând lege, îşi sunt loruşi lege, ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conştiinței lor şi prin judecățile lor, care îi învinovățesc sau îi şi apără".

Tot pe cale naturală i-a pregătit prin îngăduirea păcatelor şi a suferințelor ceea ce i-a condus la sentimentul de părăsire şi vinovăție, la conştientizarea neputinței de a se mântui şi nevoia unui ajutor, prin reminiscențe din revelația primordială şi acțiuni ale providenței divine. La acestea se adaugă relațiile cu iudeii, ca şi traducerea în limba greacă a *Vechiului Testament*, în secolul al III-lea î.d.Hs., prin care au

putut lua la cunoştinţă de ideea venirii Mântuitorului. Jertfele păgâne erau o dovadă a conştiinţei păcatului şi nevoia mântuirii, venirea magilor care interpretează timpul şi astrele, răspândirea creştinismului în lumea păgână cu repeziciune sunt alte elemente care confirmă pregătirea omenirii pentru a înţelege venirea lui Iisus în trup. Că păgânii au fost pregătiţi o spune Sfânta Scriptură: „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul ce vine în lume" (Ioan 1, 9).

Iudeii, în schimb, au primit revelaţia pozitivă, în legătura lor ceva mai privilegiată cu Dumnezeu. Proto-evanghelia, de pildă, a fost păstrată vie, învăţată şi transpusă până la scrierea ei, apoi recitată cu sfinţenie (Facere 3, 15): „Duşmănie voi pune între tine şi între femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei; aceasta îţi va zdrobi capul, iar tu îi vei înţepa călcâiul". Patriarhii Vechiului Testament (Avraam, Facere 22, 18; Isaac, Facere 26, 4; Iacov, Facere 28, 14) primesc făgăduinţa răscumpărării: prin urmaşul lor, „se vor binecuvânta toate neamurile pământului".

Proorocul Daniel prevesteşte în mijlocul poporului evreu timpul venirii: „Să ştii şi să înţelegi că de la ieşirea poruncii pentru zidirea din nou a Ierusalimului şi până la Cel-Uns – Cel-Vestit – sunt şapte săptămâni şi şaizeci şi două de săptămâni; şi din nou vor fi zidite pieţele şi zidul din afară, în vremuri de strâmtorare. Iar după cele şaizeci şi două de săptămâni, Cel Uns va pieri fără să se găsească vreo vină în El, iar poporul unui domn va veni şi va dărâma cetatea şi templul. Şi sfârşitul cetăţii va veni prin potopul mâniei lui Dumnezeu şi până la capăt va fi război – prăpădul cel hotărât" (Daniel 9, 25-26).

Profetul Maleahi dă detaliile despre „îngerul” care avea să fie Ioan Botezătorul: „Iată eu trimit pe îngerul meu şi va găti calea înaintea venirii mele şi va veni în templul său Domnul pe care-L căutaţi şi îngerul legământului pe care-L doriţi” (Maleahi 3, 1). La rândul său, profetul Miheia arată locul unde avea să se nască Cel întrupat: „Şi tu Bethleeme Efrata, mic eşti între miile lui Iuda; din tine va ieşi stăpânitor peste Israel, iar obârşia lui este dintru început în zilele veşniciei” (Miheia 5, 1). Clasic între textele cu privire la venirea Domnului este cel al profetului Isaia (7, 14), în care se arată fără echivoc naşterea din Fecioară: „Pentru aceasta Domnul meu vă va da un semn: Iată, Fecioara va lua în pântece şi va naşte fiu şi vor chema numele lui Emanuel” (Matei 1, 23).

Jertfele instituite erau simbolul harului mântuitor dar arătau şi conştiința nevoii de purificare în aşteptarea marelui semnal care avea să fie venirea lui Mesia. Modul cum o parte dintre mai marii evreilor L-au primit, cu maximă ostilitate, se datorează falsei interpretări a profeţiilor din Sfânta Scriptură şi împlinirii celorlalte profeţii, care vorbesc despre chinurile Mielului lui Dumnezeu (Isaia 53).

În concluzie, întruparea Logosului este parte din planul din veci al lui Dumnezeu, vestit oamenilor de-a lungul timpului şi de cel mai mare folos pentru umanitate, întrucât omul nu se putea vindeca singur de păcatul universalizat. Dumnezeu ar fi putut să-l mântuiască şi într-alt mod, dar a găsit, în înțelepciunea Sa, că acesta este cel mai potrivit mod de a pune început mântuirii, care trebuia să aibă un caracter desăvârşit, restaurând din interior natura umană şi restabilind legătura umanității cu Dumnezeu într-o manieră „mult mai

sigură decât a fost înainte de căderea protopărinților Adam şi Eva.[12]

Din cele de mai sus se poate concluziona că motivul hotărârii veşnice a lui Dumnezeu de a trimite pe Fiul din Treime pentru a-l răscumpăra pe om este dragostea dumnezeiască, prin care se pune în operă dreptatea lui Dumnezeu. Scopul întrupării este mântuirea lumii ca dar al lui Dumnezeu şi restaurarea imaginii lui Dumnezeu ca Stăpân al creației în ochii omului căzut în păcat. Acestea au fost rânduite dinainte de facerea lumii: „Mai înainte rânduindu-ne, în a Sa iubire, spre înfierea întru El, prin Iisus Hristos, după buna socotință a voii Sale, spre lauda slavei harului Său, cu care ne-a dăruit pe noi prin Fiul Său cel iubit" (Efeseni 1, 5-6). Evanghelistul Luca scrie: „Căci Fiul Omului a venit să mântuiască pe cel pierdut" (Luca 9, 19), iar Ioan completează „N-a trimis Dumnezeu în lume pe Fiul Său ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască prin El lumea" (Ioan 3, 17).

[12] „Pentru a studia hristologia este nevoie de două concepte cheie: Întruparea Cuvântului și Hristos ca Noul Adam. Prin Întruparea Cuvântului toată natura umană, tot ceea ce numim uman, a fost oferit lui Dumnezeu. Umanitatea după venirea lui Hristos este foarte diferită de umanitatea dinainte de Hristos". Archbishop Anastasios (Yannoulatos), *Facing the World...*, p. 144.

Consecințele întrupării Fiului lui Dumnezeu

Sfântul Pavel mărturisește că Hristos a venit „să mântuiască pe cei păcătoşi” (I Timotei 1, 15) şi să fie dat „jertfă de ispăşire” (Romani 3, 25). Astfel, în *Crez* se spune că S-a întrupat „pentru noi şi pentru a noastră mântuire”. Prin venirea lui Hristos firea umană este vindecată: „În aceasta este dragostea, nu fiindcă noi am iubit pe Dumnezeu, ci fiindcă El ne-a iubit pe noi şi a trimis pe Fiul Său jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre” (I Ioan 4, 10), omenirea cunoaşte dragostea lui Dumnezeu: „Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică” (Ioan 3, 16), Hristos devine model şi singurul mijloc de sfințire a omului: „Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (Ioan 14, 6). Făcând pe oameni părtaşi dumnezeieştii firi, după har: „Prin care El ne-a hărăzit mari şi prețioase făgăduințe, ca prin ele să vă faceți părtaşi dumnezeieştii firi, scăpând de stricăciunea poftei celei din lume” (II Petru 1, 4).

Sfântul Atanasie cel Mare scrie că „Dumnezeu S-a făcut om pentru ca omul să poată deveni dumnezeu”, reluând o idee mai veche a Sfântul Irineu: „Domnul nostru Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu, din nesfârşită iubire, a devenit ceea ce suntem noi, ca să facă din noi ceea ce este El”[13].

Sfinții Părinți au arătat că Dumnezeu a hotărât din veci planul de mântuire a lumii ținând seama de căderea omului

[13] *Adversus Haereses*, V, 3, în *The Early Christian Fathers*, Edited by Henry Bettenson, Oxford University Press, Oxford, 1988, p. 77.

pe care a prevăzut-o şi fără de care întruparea nu ar fi avut loc. Sfântul Atanasie afirmă că „Vina noastră a fost cauza venirii Lui" dar nu ca necesitate în sânul Sfintei Treimi, ci ca libertatea lui Dumnezeu de a-şi arăta dragostea nesfârşită pentru creație.

Acelaşi Sfânt Irineu afirmă că lucrarea mesianică este rodul Treimii când spune: „În numele lui Hristos [Cel Uns] este implicat şi Cel care L-a uns, Cel care a fost uns şi însăşi ungerea: Cel care a uns este Tatăl, Cel care a fost uns este Fiul şi Duhul Sfânt este ungerea. Cum mărturiseşte Cuvântul prin Isaia: Duhul Domnului este peste Mine, căci M-a uns."[14] Întrucât Persoanele Sfintei Treimi sunt inseparabile, toate participă la lucrarea hristologică. Fiecare Persoană are un anumit rol, care nu este îndeplinit în detalii de celelalte două, dar care participă prin bunăvoință şi armonie. Sfânta Scriptură nu precizează de ce Fiul şi nu altă Persoană a Sfintei Treimi S-a întrupat, adică îşi coboară ipostasul divin în natura căzută şi ia asupră-Şi păcatele lumii create, stricăciunea, durerea, suferința şi chiar moartea. Dar Fiul nu ia această hotărâre în izolare față de Tatăl sau de Duhul Sfânt. Tatăl consimte şi trimite pe Fiul în lume. De aceea, hristologia îşi are începutul tot în Tatăl, originea şi unitatea Treimii, printr-o hotărâre comună Sfintei Treimi, la fel ca şi facerea lumii. Tatăl condescende, Fiul concură iar Duhul Sfânt colaborează prin trimiterea Tatălui, fără ca Duhul să îşi asume natura creată. Numai Fiul se întrupează şi, în condiția Sa umană, este întărit de Duhul Sfânt, făcând din chenoza Fiului instrument de mântuire şi stare temporală, pe parcursul

[14] *Ibidem*, III, XVIII, 3, în *The Early Christian…*, p. 88.

vieții Sale pământești. Participarea Duhului alături de Hristos-Omul îl ajută să ia, în numele umanității căzute, hotărârea de mântuire şi împlinirea tuturor detaliilor ei în mod liber. Duhul „libertății” eliberează pe Hristos-Omul de orice restricții şi limitări ale naturii umane, eliberând-o de orice necesitate.

Sfinții Părinți au formulat o serie de argumente care, înțelese împreună cu însuşirile Fiului, arată că era necesară întruparea Fiului. Se cădea să se întrupeze Fiul pentru ca să nu se amestece proprietățile personale necomunicabile ale Persoanelor Sfintei Treimi, respectiv calitatea de Fiu. Fiul născut din veci din Tatăl, se face fiu al Omului, născându-se ca om din Sfânta Fecioară, păstrând proprietatea de născut; singurul născut din Tatăl devine întâiul născut din Fecioară. Restaurarea lumii prin har şi recrearea chipului lui Dumnezeu în om, întunecat prin păcat, trebuia să se facă prin Acela „prin care toate s-au făcut” (Ioan 1, 3). Era potrivit ca însuşi Cuvântul sau Logosul Tatălui să grăiască lumii despre Dumnezeu, întruparea fiind revelația desăvârşită: în Hristos întrupat se face cunoscută lumii Treimea. Nimeni nu putea să facă mai deplin cunoscut pe Tatăl decât însuşi Fiul şi Cuvântul Tatălui. Fiul, fiind chipul Tatălui, după care a fost creat omul, este şi Subiectul prin care trebuia să se refacă chipul lui Dumnezeu în omul căzut, redându-i posibilitatea de relaționare cu Treimea-Iubire.

Tatăl şi Sfântul Duh sunt prezenți în opera de restaurare a umanității, dar mântuirea este îndeplinită, în toate amănuntele ei, de către Fiul lui Dumnezeu făcut om. Acest lucru este mărturisit de Sfânta Scriptură, unde Sfântul Pavel spune: „Pavel, apostol al lui Iisus Hristos, după porunca lui

Dumnezeu, Mântuitorul nostru, şi a lui Iisus Hristos, nădejdea noastră" (I Timotei 1, 1), accentuând că mântuirea se săvârşeşte de Tatăl, prin Fiul, în Sfântul Duh: „Iar când bunătatea şi iubirea de oameni a Mântuitorului nostru Dumnezeu s-au arătat, El ne-a mântuit, nu din faptele cele întru dreptate, săvârşite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia naşterii celei de a doua şi prin înnoirea Duhului Sfânt, pe Care L-a vărsat peste noi, din belşug, prin Iisus Hristos, Mântuitorul nostru" (Tit 3, 4-6). Participarea Tatălui şi a Duhului Sfânt la opera răscumpărătoare sunt mărturisite încă de la începutul activității pământeşti a lui Iisus, la Botez când Duhul se coboară peste Fiul iar Tatăl îl mărturiseşte: „Şi iată glas din ceruri zicând: „Acesta este Fiul Meu cel iubit întru Care am binevoit" (Matei 3, 17). Sfântul Ioan Botezătorul mărturiseşte că prezența Duhului peste Iisus Omul este permanentă: „Am văzut Duhul coborându-Se din cer, ca un porumbel şi rămânând peste El" (Ioan 1, 32).

De asemenea, este arătată la întrupare, când Duhul Sfânt pogoară peste Sfânta Fecioară, care este umbrită de către Tatăl „Şi răspunzând, îngerul i-a zis: Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea şi Sfântul care Se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema" (Luca 1, 35). Statornicia liber asumată a lui Hristos în îndeplinirea planului lui Dumnezeu este afirmată prin prezența constantă a Duhului Sfânt în toate acțiunile mai presus de fire pe care Hristos le săvârşeşte ca om. Duhul este prezent în toate persoanele din preajma lui Hristos, făcând venirea lui posibilă şi inteligibilă: în Fecioara Maria, dreptul Simeon, proorocița Ana, Elisabeta, apoi îl întăreşte în timpul postirii din pustiu, la ispitirea de către

Satana, în Grădina Ghetsimani. Însăşi acceptarea liberă a răstignirii este făcută prin puterea Duhului. După îngropare, Sfânta Scriptură afirmă că Dumnezeu „L-a înviat” (Fapte 2, 24 şi 32; 3, 15; 4, 12; 5, 30; 10, 40; 13, 30, 34 şi 37), lucru confirmat de multe ori de Sfântul Pavel: „Iar dacă Duhul Celui ce a înviat pe Iisus din morți locuieşte în voi, Cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va face vii şi trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său care locuieşte în voi” (Romani 8, 11). Toate minunile pământeşti săvârşite de Hristos ca om sunt făcute în puterea Duhului: conceperea, naşterea, întruparea, învierea. Însuşi numele „Hristosul” înseamnă „Cel uns de Duhul”. Evident, ca Dumnezeu adevărat, Iisus Hristos putea săvârşi toate cu puterea Sa, dar El se identifică în natura umană profund şi real pentru a o face să accepte liber restaurarea ontologică. Era nevoie de voința Tatălui şi întărirea Duhului ca firea umană a lui Hristos să nu abdice de la planul de mântuire din cauza slăbiciunii fireşti.

Fiul însuşi mărturiseşte despre lucrarea întregii Sfinte Treimi la mântuire: „Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui ce M-a trimis” (Ioan 7, 16) şi „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați, şi să vestesc anul plăcut Domnului” (Luca 4, 18-19). Iisus Hristos face cunoscută lumii Treimea: „Cuvintele pe care vi le spun nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl – Care rămâne întru Mine – face lucrările Lui” (Ioan 14, 10), sau „Iar dacă Eu, cu Duhul lui Dumnezeu scot demoni, iată a ajuns la voi împărăția lui Dumnezeu” (Matei 12, 28). Sfântul

Ioan precizează acest fapt neîndoielnic chiar de la începutul Evangheliei sale: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut” (Ioan 1, 18).

Prin aceasta nu trebuie să se înțeleagă că Iisus a fost un simplu instrument pasiv al Tatălui şi Duhului Sfânt, ci că participă cu dumnezeirea la toate hotărârile treimice. Sfântul Pavel elimină o astfel de înțelegere când afirmă: „Cu cât mai mult sângele lui Hristos, care, prin Duhul cel veşnic, S-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană, va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului celui viu?” (Evrei 9, 14).

Mântuirea obiectivă este opera comună a lui Dumnezeu în Treime, dar a fost îndeplinită în detaliul ei de Dumnezeu Fiul, care devine Omul universal. În persoana lui Hristos, Treimea eliberează natura creată de limitări, apoi extinde această putere la întreaga umanitate, prin lucrarea sau energia Sfântului Duh. Prezența Duhului în persoana hristică face ca Omul Iisus să nu fie considerat un erou care salvează temporar umanitatea de la un dezastru, ci face din El ființa universală care transferă această putere de îndumnezeire a naturii umane peste timp şi spațiu. Sfântul Maxim Mărturisitorul extinde legătura mistică dintre Hristos şi poruncile Lui la Sfânta Treime: „Întrucât Dumnezeu Tatăl este unit după fire cu Logosul, oricine primeşte pe Cuvântul prin poruncile Lui, primeşte împreună cu El pe Tatăl, care

este în Cuvântul; mai mult, primind pe Cuvântul, primeşte şi pe Duhul, care este în Cuvântul."[15]

Se înțelege, astfel, declarația mântuitoare a lui Petru că Iisus este „Hristosul" adică „Unsul" prin excelență, unicul în această demnitate care primeşte pe Duhul Sfânt. Dar El este „unsul" nu numai pentru că primeşte pe Duhul, ci şi pentru că, după înviere, trimite pe Duhul în lume, prin Apostoli, punând, astfel, bazele eclesiologiei. Hristologia nu poate fi concepută şi tratată teologic făcându-se abstracție de triadologie şi pnevmatologie, întrucât toate încep cu Tatăl şi sfârşesc în Tatăl, prin puterea Sfântului Duh, cu lucrarea Fiului, ca acte libere ale Persoanelor Sfintei Treimi.

Fiul lui Dumnezeu a venit în lume la timpul potrivit

„Iar când a venit plinirea vremii, Dumnezeu, a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege" (Galateni 4, 4). Trimiterea Fiului ca act dumnezeiesc exista în preceptele din veci ale lui Dumnezeu, dar a devenit act concret în istorie atunci când lumea a putut să-L primească de Fiul. De la facere până la întrupare a trecut un timp despre care Sfânta Scriptură nu ne spune cum a determinat venirea lui Hristos. De aceea, Sfinții Părinți aduc unele precizări suplimentare cu privire la modul în care trebuie înțeles timpul trecut între cele două evenimente importante. Întrucât omul a căzut conştient şi liber, tot în mod liber trebuia să ajungă să dorească să fie mântuit. Pentru aceasta, a trebuit să treacă un timp în care

[15] Archbishop Anastasion (Yannoulatos), *Facing the World...*, pp. 150-151.

omul să facă experiența păcatului şi suferinței. Oamenii trebuiau să se convingă de gravitatea păcatului şi a urmărilor lui şi să realizeze neputința de a se ridica singuri. Rătăcirea şi păcatul trebuiau să ajungă la apogeu ca răul să fie tăiat de la rădăcină, iar venirea Mântuitorului, timpul, locul şi alte date prevestite trebuiau cunoscute de cât mai mulți, pentru ca atunci când avea să vină să fie recunoscut şi primit, astfel încât mântuirea să devină un bun al întregii lumi. În paralel cu înmulțirea răului trebuia să se realizeze şi un progres moral până să se nască Fecioara Maria, „vasul ales", în care păcatul strămoşesc să fie redus la o pură potențialitate inactivă şi, prin aceasta, Fiul lui Dumnezeu să fie primit de omenire.

Hristos este o singură Persoană, cu două firi: divină şi umană

Noțiunea „persoană" presupune relația. Logosul se relaționează la Tatăl din veşnicie prin naştere şi nu încetează niciodată a fi Dumnezeu. Persoana sau ipostasul Logosului din Treime îşi asumă, în timp, relația cu umanitatea, prin întrupare, nedevenind o altă persoană sau ipostas, ci raportând Persoana Sa dumnezeiască la Fecioara Maria, apoi la umanitate, ucenici, poporul iudeu şi tot mediul înconjurător creat. Iisus nu începe să existe ca o altă persoană prin Fecioara Maria, aşa cum se întâmplă cu oamenii obişnuiți, ci îşi are existența personală în relația cu Tatăl, devenind om prin Fecioara şi rămânând Dumnezeu, asumând firea umană.

Neînțelegerea acestei realități a constituit principala cauză a apariției ereziilor care contestau fie una fie alta dintre

firi sau naturi, ori relațiile dintre ele. Profețiile Vechiului Testament se referă la ambele firi ale Mântuitorului, scoțând în relief când pe una când pe alta. În Sfânta Scriptură, ideea dumnezeirii lui Iisus nu apare explicit, dar se deduce lingvistic în primul rând din termenul „întrupat" ceea ce conduce la ideea că are o altă existență care ia natură umană. Referirile biblice la Dumnezeu au în vedere invariabil Persoana Tatălui. Firea dumnezeiască a lui Iisus Hristos este mărturisită în Vechiul Testament care îl desemnează drept Mesia, născut din eternitate: „Fiul Meu eşti Tu, Eu astăzi Te-am născut" (Psalmul 2, 7), „Veniți să ne închinăm şi să cădem înaintea Lui şi să plângem înaintea Domnului, Celui ce ne-a făcut pe noi. Că El este Dumnezeul nostru şi noi poporul păşunii Lui şi oile mâinii Lui" (Psalmul 94, 6-7) sau „Zis-a Domnul Domnului Meu: Şezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale...Toiagul puterii Tale ți-l va trimite Domnul din Sion, zicând: "Stăpâneşte în mijlocul vrăjmaşilor Tăi. Cu Tine este poporul Tău în ziua puterii Tale, întru strălucirile sfinților Tăi. Din pântece mai înainte de luceafăr Te-am născut" (Psalmul 109, 1-3).

Cu atributele dumnezeieşti este identificat de unii profeți: „Iată, Eu trimit pe îngerul Meu şi va găti calea înaintea feței Mele şi va veni îndată în templul Său Domnul pe Care Îl căutați şi Îngerul legământului pe Care voi Îl doriți. Iată, vine!" zice Domnul Savaot" (Maleahi 3, 1), „Iată vin zile, zice Domnul, când voi ridica lui David Odraslă dreaptă şi va ajunge rege şi va domni cu înțelepciune; va face judecată şi dreptate pe pământ. În zilele Lui, Iuda va fi izbăvit şi Israel

va trăi în liniște; iată numele cu care-L voi numi: «Domnul-dreptatea-noastră!»" (Ieremia 23, 5-6).

Dumnezeirea lui Iisus este redată în șapte pasaje mai clare din Noul Testament, respectiv Ioan 1, 1; 1, 18; 20, 28; Romani 9, 5; Tit 2, 13; Evrei 1, 18; II Petru 1, 1, care constituie și temeiuri pentru a afirma dogma Sfintei Treimi. Pe de altă parte, Iisus mărturisește despre Sine, în convorbirea cu Nicodim, unde afirmă omniprezența Sa „Nimeni nu s-a suit la cer decât cel ce s-a pogorât din cer, Fiul Omului care este în cer" (Ioan 3, 13). Sfântul Ioan (3, 16) îl numește „Fiul, Cel unul născut din Tatăl". Își atribuie aceeași activitate ca Tatăl (Ioan 5, 17), aceeași putere făcătoare de minuni sau atotputernicie și aceeași aseitate, „Căci după cum Tatăl învie pe cei morți și le dă viață, tot așa și Fiul dă viață celor ce voiește…ca toți să cinstească pe Tatăl, precum cinstesc pe Fiul… căci precum Tatăl are viață în sine, așa i-a dat și Fiului să aibă viață în sine" (Ioan 5, 21-23-26). El potolește furtuna pe mare (Matei 8, 26-27), înmulțește pâinile și peștii (Matei 14, 19) și preface apa în vin (Ioan 2, 1-11). Aceste minuni le face cu propria putere, arătându-și slava dumnezeiască sau făcând stihiile naturii să asculte de glasul Lui (Matei 8, 27). Este veșnic, „Eu sunt mai înainte de a fi fost Avraam" (Ioan 8, 58), sau „Eu sunt Alfa și Omega" (Apocalipsa 22, 13), este atotputernic, „Eu le dau viață veșnică și nu vor pieri în veac" (Ioan 10, 28), are cunoștință dumnezeiască, „Nimeni nu cunoaște pe Fiul, numai Tatăl și pe Tatăl nu-L cunoaște nimeni, numai Fiul și cel căruia va voi Fiul să i-l descopere" (Matei 11, 27) și are unitate de ființă cu Tatăl: „Precum mă cunoaște Tatăl, și Eu Îl cunosc pe Tatăl" (Ioan 10, 15). Așa cum e lesne de observat,

Hristos nu vorbeşte explicit despre dumnezeirea Sa, din grijă pentru împlinirea operei de răscumpărare a neamului omenesc. În legea iudaică, oricine s-ar fi făcut pe sine Dumnezeu ar fi fost lapidat. Aşa se înțeleg textele de la Ioan 8, 59 şi 10, 30-31, în care iudeii au luat pietre şi au vrut să îl omoare, pentru simplul motiv că a sugerat originea Sa dumnezeiască şi legătura filială cu Tatăl.

Despre omniprezența Sa ca atribut dumnezeiesc nu se scrie explicit în Sfânta Scriptură, dar se poate înțelege din texte precum: „Unde sunt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sunt şi eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20). Când S-a înălțat la cer a transmis ucenicilor şi lumii „Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacurilor" (Matei 28, 20). Spre deosebire de profeții Vechiului Testament, care anunțau vestea în numele Domnului, Iisus spune „Eu vă spun vouă" (Matei 5, 22), ceea ce arată că vorbeşte cu autoritate ca Dumnezeu Tatăl, care i-a încredințat toate (Matei 11, 25-27).

Hristos Dumnezeu este veşnic, trupul Său fiind afectat doar temporar de moarte: „Dărâmați templul acesta şi în trei zile îl voi ridica" (Ioan 2, 19), text explicat de Evanghelistul Ioan în sensul învierii din morți a trupului. Iisus a murit cu adevărat, căci El însuşi mărturiseşte că îl va ridica „din morți", deci cu o putere externă, mai mare decât cea umană. În ceea ce priveşte jertfa şi moartea, ele nu sunt accidentale, ci cu aceeaşi putere dumnezeiască, Iisus îşi „pune viața" asupra căreia are putere divină (Ioan 10, 17- 18).

În sfârşit, Iisus arată că este vrednic de a fi adorat, mai presus de orice creatură. Starea de smerenie a fost una temporară şi liber asumată pentru ca apoi să fie slăvit de către însuşi Tatăl, după cum mărturiseşte Sfântul Apostol

Pavel: „Pentru aceea şi Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl" (Filipeni 2, 9-11). Sfântul Evanghelist Ioan descrie cinstirea de care se bucură Mielul lui Dumnezeu: „Celui ce şade pe tron şi Mielului fie binecuvântarea şi cinstea şi slava şi puterea, în vecii vecilor!" (Apocalipsa 5, 13). Este numit „Mielul" care a fost jertfit, motiv pentru care I se acordă cinstirea cuvenită Tatălui, arătând, astfel, cât de clară este egalitatea lor în dumnezeire.

Evangheliştii sinoptici fac referire la ambele firi, în vreme ce Sfântul Ioan pune în evidenţă mai mult firea dumnezeiască. Tatăl îl declară „Fiul Meu cel iubit" la botez (Matei 3, 17 şi Marcu 1, 11) şi la Schimbarea la Faţă (Matei 17, 5) iar la întrupare este arătat ca „Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu" (Marcu 1, 1 şi Matei 1, 23). Evanghelistul Ioan (1, 2) spune: „Viaţa veşnică era în Tatăl şi s-a arătat nouă… pentru ca să credeţi şi, crezând, viaţă să aveţi întru numele Lui" (Ioan 1, 2 şi 20, 31). Sfântul Pavel îi spune lui Timotei că „Dumnezeu s-a arătat în trup" (I Timotei 3, 16), corintenilor că este „Domnul măririi" (I Corinteni 2,8), filipenilor că este „Chipul lui Dumnezeu" (Filipeni 2, 6). Sfântul Apostol Petru îl mărturiseşte drept „Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (Matei 16, 16), iar Sfântul Toma face aceeaşi afirmaţie „Domnul meu şi Dumnezeul meu" (Ioan 20, 28).

Termenul „Domnul" cu care se adresează atât apostolii cât şi oamenii de rând poate avea înţeles de formulă de

politețe (Matei 13, 27 sau 21, 30) dar şi de stăpân al unor sclavi. În traducerea Vechiului Testament în greacă (*Septuaginta*) este folosit cu înțelesul de Dumnezeu, Yahve. Pentru că în Vechiul Testament termenul „Domn” desemnează pe Domnul puterilor, întotdeauna lectura greacă a Evangheliilor conduce la înțelegerea termenului ca desemnând pe Hristos ca Dumnezeu (Luca 2, 11; I Corinteni 8, 6). Cel mai explicit text care foloseşte denumirea de Domn cu sensul de Dumnezeu este în Epistola către Evrei: „Întru început Tu, Doamne, pământul l-ai întemeiat şi cerurile sunt lucrul mâinilor Tale; ele vor pieri dar Tu rămâi şi toate ca o haină se vor învechi şi ca pe un veşmânt le vei strânge şi ca o haină vor fi schimbate. Dar Tu acelaşi eşti şi anii Tăi nu se vor sfârşi" (Evrei 1, 10-12).

Iisus vorbeşte despre Sine folosind aceeaşi formulă cu care Dumnezeu S-a adresat lui Moise căruia i-a spus „Eu sunt Cel ce sunt!” (Ieşire 3, 14). Astfel, fariseilor le spune „Înainte de a fi fost Avraam, Eu sunt!” (Ioan 8, 58), sau vestitele texte, care apar în reprezentările iconografice ale lui Hristos Patocrator în care se defineşte: „Eu sunt lumina lumii” (Ioan 8, 12), „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viața” (Ioan 14, 6), „Eu sunt pâinea vieții” (Ioan 6, 35), „Eu sunt uşa oilor” (Ioan 10, 7), „Eu sunt Păstorul cel bun” (Ioan 10, 11), „Eu sunt învierea şi viața” (Ioan 11, 25), „Eu sunt vița cea adevărată” (Ioan 15, 1). Auzind toate aceste referiri la dumnezeirea proprie, fariseii „au luat pietre ca să arunce asupra Lui. Dar Iisus S-a ferit şi a ieşit din templu şi, trecând prin mijlocul lor, S-a dus” (Ioan 8, 59). În concluzie, Iisus trebuie numit cu adevărat Dumnezeu şi Domnul, fără a se face vreo distincție de ființă, voință sau putere față de Tatăl şi Duhul Sfânt. Cel

mai bine exprimă dumnezeirea lui Hristos în trup Sfântul Apostol Pavel care spune: „Căci în El a binevoit Dumnezeu să sălăşluiască toată plinătatea” (Coloseni 1, 19) şi „Întru El locuieşte, trupeşte, toată plinătatea dumnezeirii” (Coloseni 2, 9).

Firea omenească este arătată în primul rând în genealogiile descrise de evanghelişti Matei (1, 1-17) şi Luca (3, 23-38), din care reiese ascendența sa umană, faptul că S-a născut ca om, fiind prunc, adolescent, bărbat matur. Hristos a avut toate afectele firii umane: creşte (Luca 2, 52), simte foamea (Matei 4, 2), setea (Ioan 19, 28), oboseala (Ioan 4, 6), are nevoie de odihnă, trăieşte bucuria, întristarea, suferința, fără afectele păcătoase, cum ar fi dorințe pătimaşe şi resentimente. Firea Sa omenească nu este copleşită de prezența dumnezeirii, ci asumată, astfel încât sufletul are o cunoaştere umană, căci „pruncul creştea şi se întărea cu duhul” (Luca 2, 52). În pustiu, în timpul postirii, îngerii veneau şi îi slujeau (Matei 4, 11), poate întărindu-L sau aducând hrana minimală pentru a termina cu bine postirea din deşert.

Sfântul Luca dă mai multe detalii în favoarea umanității Sale reale în timpul patimilor: Simon Cirineul îl ajută să ducă crucea pe Golgota (23, 26), Iisus fiind slăbit de noaptea nedormită, bătăile şi chinurile aplicate în timpul simulacrului numit proces. Poate cea mai reală trăire omenească este însăşi moartea pe cruce (Luca 23, 46), când în trupul Său uman încetează funcțiunile vitale, ca ale fiecărui om, dar cu o valoare absolută, dincolo de orice moarte umană, pentru că a fost absolut necesară pentru răscumpărarea oamenilor. Sfântul Ioan (19, 38) descrie cum „Iosif din Arimateea, fiind

ucenic al lui Iisus, dar într-ascuns, de frica iudeilor, a rugat pe Pilat ca să ridice trupul lui Iisus. Şi Pilat i-a dat voie. Deci a venit şi a ridicat trupul Lui" sau „Deci după ce a luat oțetul Iisus a spus „săvârşitu-s-a" şi plecându-şi capul, şi-a dat duhul" (19, 30). Sfântul Luca punctează realismul morții pământeşti a lui Iisus Hristos când spune „Şi strigând Iisus cu glas mare a zis: Părinte, în mâinile Tale încredințez Duhul Meu; şi zicând acestea şi-a dat duhul!" (Luca 23,46).[16]

În acelaşi timp, însă, Iisus învie cu trupul fizic, uman dar spiritualizat, depăşind limitările materiale, trecând prin uşile încuiate şi nemaifiind afectat de boală, neputință şi moarte. În repetate rânduri se arată ucenicilor cu trupul, îndemnându-i să pipăie, să vadă, să spună „că duhul nu are carne şi oase, cum mă vedeți pe Mine că am!" (Luca 24, 39), mănâncă peşte şi fagure de miere (Luca 24, 42), în trupul care fusese pământesc dar acum era transfigurat.

Iisus a avut pe pământ minte omenească şi rațiune naturală, asemeni oricărui copil (Luca 2, 52), încât a învățat să vorbească, să scrie şi să citească, să fie ascultător față de părinți şi respectuos față de cei în mijlocul cărora trăia: „Au nu este Acesta teslarul, fiul Mariei şi fratele lui Iacov şi al lui

[16] Iisus Hristos este Dumnezeu, de aceea nu dă suferința altcuiva, ci o asumă în cruce. „Crucea nu este un simplu exemplu de iubire sacrificială. A renunța la viața proprie fără să fie nevoie nu este admirabil, este cu totul greşit. Moartea lui Iisus a fost bună pentru că a fost mai mult decât un exemplu, a fost absolut necesară pentru răscumpărarea omului. De ce a fost nevoie ca Iisus să moară ca să ne mântuiască? Era o datorie de plătit şi a plătit-o însuşi Dumnezeu. Era de suferit o pedeapsă şi Dumnezeu a suferit-o. Iertarea este întotdeauna o formă de suferință costisitoare". Timothy Keller, *The Reason for God. Belief in an Age of Scepticism*, Hodder, London, 2009, p. 193.

Iosif şi al lui Iuda şi al lui Simon?" (Marcu 6, 3). Procesul de învățare naturală face parte din autenticitatea umanității Sale. Sunt lucruri pe care le poate cunoaşte ca om şi lucruri asupra cărora îşi exprimă, smerit, neputința: „Iar despre ziua aceea şi despre ceasul acela nimeni nu ştie, nici îngerii din cer, nici Fiul, ci numai Tatăl" (Marcu 13, 32).

De asemeni, a avut suflet şi emoții specifice oricărei ființe umane. Înainte de răstignire meditează: „Acum sufletul Meu e tulburat, şi ce voi zice? Părinte, izbăveşte-Mă, de ceasul acesta. Dar pentru aceasta am venit în ceasul acesta" (Ioan 12, 27). „Tulburarea" face parte din natura umană preocupată de un pericol iminent: Irod a fost tulburat de ideea că altcineva îi va lua locul (Matei 2, 3), ucenicii au fost tulburați de ideea că Iisus este o vedenie (Matei 14, 26), Zaharia a fost tulburat să vadă în templu un înger (Luca 1, 12), ucenicii au fost tulburați de apariția lui Iisus după înviere (Luca 24, 38). De aceea, Hristos recomandă „Să nu se tulbure inima voastră" (Ioan 11, 35), respectiv să nu se lase copleşită de grijile vieții şi emoțiile specifice unui pericol extrem.

Contemporanii lui Iisus L-au văzut şi tratat ca simplu om, aşa cum, probabil, l-ar trata orice om care l-ar vedea acum şi aici. Când a ajuns în Nazaret, locuitorii care deşi îl ştiau, pentru că acolo crescuse, nu l-au primit (Matei 13, 53-58). Oamenii în mijlocul cărora trăise nu îl vedeau altfel decât ca un simplu om, bun, cinstit şi de încredere, dar în nici un caz un profet al lui Dumnezeu care putea face minuni sau, mai cu seamă, Dumnezeu înomenit. Nu este de mirare că, după săvârşirea unei minuni de vindecare a orbului, reacția celor din jur, care îl cunoşteau a fost: „Oare nu este acesta fiul tâmplarului?" (Matei 13, 55). Aşa se explică valurile de

îndoială, accesele de necredință a ucenicilor din timpul vieții Lui pământești sau de după înviere: „Pentru că nici frații Lui nu credeau în El” (Ioan 7, 5). În concluzie, Hristos a fost atât de uman încât şi cei care L-au cunoscut timp de treizeci de ani, rudeniile Lui cele mai apropiate au crezut în permanență că a fost un simplu om.

În umanitatea ei, numai Ortodoxia afirmă în mod neîndoielnic existența firii umane depline în persoana lui Hristos, întrucât numai Iisus, fiul Fecioarei putea să aibă deplină supunere față de Tatăl ceresc, în opoziție față de neascultarea lui Adam (Romani 5, 18-19), numai omul Iisus putea să Se ofere pe sine jertfă de ispăşire pentru lumea aflată sub blestemul păcatului (Evrei 2, 16-17), El era singurului mijlocitor între Dumnezeu şi oameni (I Timotei 2, 5), numai Hristos se putea arăta ca stăpân peste creație, încât aceasta să asculte de El, cum ar fi trebuit să asculte de Adam în Eden (Luca 19, 17-19 şi I Corinteni 6, 3), devine model sau exemplu de viețuire pentru toți oamenii (I Ioan 2, 6), devine model al învierii fiecărui trup care va învia întru slavă (I Corinteni 15, 42-44) şi devine arhiereul care, ispitit fiind, poate celor ce se ispitesc să le ajute (Evrei 2, 18 şi 4, 15-16).

Umanitatea lui Iisus Hristos rămâne în veci, după moarte şi înviere. După înviere foloseşte imagini şi gesturi fizice pentru a adeveri autenticitatea umanității Sale, arată ucenicilor semnele cuielor şi rana din coastă (Ioan 20, 25-27) sau afirmă că năluca nu are „carne şi oase” (Luca 24. 39), consumă alimente materiale (Luca 24, 41-42). Evenimentele din cartea *Faptele Apostolilor* sunt grăitoare cu privire la eternitatea umanității lui Iisus Hristos: „Bărbați galileieni, de ce stați privind la cer? Acest Iisus care S-a înălțat de la voi la

cer, astfel va şi veni, precum L-ați văzut mergând la cer" (Fapte 1, 11). Arhidiaconul Ştefan îl vede stând pe tron de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl (Fapte 7, 56), în momentul martiriului. Umanitatea Sa rămâne, astfel, permanent unită cu dumnezeirea în Persoana lui Iisus Hristos, Logosul lui Dumnezeu născut în timp din Fecioara Maria.

Paradoxul unirii naturilor în Persoana lui Iisus Hristos

Cele două firi sau naturi, omenească şi dumnezeiască, sunt unite într-un singur ipostas sau persoană, Ipostasul veşnic al Cuvântului sau Logosului dumnezeiesc întrupat. Ipostasul este starea de sine a unei firi sau naturi, în strânsă unitate cu alte entități care posedă aceeaşi natură. Este subiectul unei naturi, pentru că natura trebuie să subziste într-un „cine". Realitatea supremă trebuie să aibă caracter personal, după expresia Părintelui Dumitru Stăniloae[17]. După natura dumnezeiască, Logosul este născut din veci din Tatăl. Sfântul Pavel îl numeşte „chipul lui Dumnezeu" (Coloseni 1, 15-20), creator, veşnic, înviat din morți, răscumpărătorul făpturii, prin bunăvoința Tatălui. Aceste calități îl deosebesc de îngeri, care se bucurau de o anumită venerație printre locuitorii din Colose.

Prin firea omenească, Iisus Hristos nu a existat înainte de întrupare. După întrupare, nu se creează un ipostas propriu, în afara Ipostasului Cuvântului, ci începe să se formeze şi să

[17] *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, IBMBOR, Bucureşti, 1997, p. 27 ş.u.

existe dintru început ca fire a Ipostasului veşnic al Cuvântului dumnezeiesc, circumscris în sânul feciorelnic al Sfintei Fecioare. „Înainte de întrupare firile (omenească şi dumnezeiască - *n.n.*) erau despărțite, Dumnezeu era numai El şi firea omenească numai ea," spune Sfântul Nicolae Cabasila[18]. Întruparea lui Dumnezeu se face în Ipostasul perfect şi veşnic al Fiului lui Dumnezeu, Persoană a Sfintei Treimi, ceea ce distinge definitiv învățătura creştină de preceptele iudaice. Firea Lui omenească nu este lipsită de ipostas, nici nu introduce un al patrulea ipostas, străin, în Sfânta Treime, ci umanitatea Sa este enipostaziată sau cuprinsă în Ipostasul veşnic al Cuvântului întrupat.

Unirea firilor are caracter nediferențiat şi antinomic. În El se unesc „cele din cer şi de pe pământ", „văzute şi nevăzute", „fie tronuri, domnii, începătorii…fie lucruri create", „El este fără început, întâi-născut…cu sânge pe cruce" (Coloseni 1, 16 ş.u.), aduce pace în cer şi pe pământ, deşi se supune violenței păcătoase a umanității. Prin materialitatea Sa, Hristos reface natura umană neascultătoare, iar prin dumnezeire repune în fața umanității chipul veşnic al lui Dumnezeu. Acest aspect soluționează satisfăcător şi problema istoricității ipostatice a lui Hristos, care avea să devină preocupare pentru unii teologi.[19] Unirea firii omeneşti

[18] Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, P.G., 150, 572 A, la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, p. 26.

[19] Istoricitatea întrupării este tot mai des subiect de controversă între oamenii de ştiință şi chiar între teologi. John Hick, în lucrarea *The Metaphor of God Incarnate: Christ and Christology in a Pluralistic Age*, Westminster/John Know Press, Luisville, 1993 argumentează că întruparea lui Hristos nu reprezintă un eveniment istoric, motiv pentru

cu firea dumnezeiască în ipostasul veşnic al Cuvântului lui Dumnezeu se numeşte unire ipostatică sau personală. Prin aceasta, firea umană se ridică la valoarea ei inițială, capabilă să primească pe Dumnezeu Cuvântul, să „compatibilizeze" dumnezeirea cu umanitatea.

Învățătura despre unirea firilor a existat în Biserică de la început, dar oficial ea a fost formulată la Sinodul III ecumenic, Efes, 431, care a condamnat nestorianismul şi a aprobat cele *Douăsprezece Anatematisme* ale Sfântul Chiril al Alexandriei,[20] arătând că Maria L-a născut pe Fiul lui Dumnezeu în care umanitatea şi dumnezeirea sunt nedespărțite. A fost dezvoltată şi precizată la Sinodul IV ecumenic, Calcedon 451, arătându-se şi modul de unire al celor două firi, apoi completată la Sinodul VI ecumenic, Constantinopol 681, împotriva monotelismului. „Hristos este de o ființă cu Tatăl după dumnezeire şi de o ființă cu noi după umanitate, afară de păcat", spune formula sinodală.[21] Ca Fiu al lui Dumnezeu, Hristos este preexistent şi veşnic, dar se

---

care trebuie înțeleasă metaforic, pe baza a trei argumente: 1. Iisus însuşi nu a prezentat o astfel de învățătură; 2. Nu există consecințe istorice clare ale acesteia; 3. A fost propovăduită într-o manieră în care este incoerentă filosofic şi inacceptabilă religios. O critică a acestor teorii, la Stephen T. Davis, *John Hick on Incarnation and Trinity*, în volumul colectiv *The Trinity*, Edited by Stephen Davis et. all., Oxford Universiy Press, 2004, 251 ş.u.

[20] *The Documents Defining the Faith Issuing from the Third Ecumenical Council, Ephesus, 431*, în *The Enciclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, vol. II., Edited by John Anthony McGuckin, Wiley-Blackwell, Oxford, pp. 652-659. Vezi şi John McGuckin, *Saint Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwoon, New York, 2004.

[21] *The Enciclopedia of Eastern...*, p. 672.

uneşte cu umanitatea în timp, fără a fi supus timpului. În persoana Lui pământească este Dumnezeu însuşi, aşa încât umanitatea asumată de Hristos devine lăcaşul dumnezeirii.

Cauza cea mai însemnată a formulării dogmei a constituit-o abaterea de la dreapta credință, în trei direcții principale.

Nestorianismul (profesat de Patriarhul Nestorie al Constantinopolului, secolul al IV-lea) despărțea atât de mult cele două firi ale Mântuitorului încât făcea din fiecare fire o persoană aparte, considerând că firea este echivalentă cu persoana. Logosul divin doar a locuit în omul Hristos ca într-un templu, ca în Moise şi prooroci şi L-a părăsit la patimi, lăsând să moară pe cruce pe omul Hristos. Acesta a fost doar purtător de Dumnezeu şi nu Dumnezeu-om, iar Fecioara nu L-a născut pe Dumnezeu, ci pe Omul Hristos, adică este „anthropotokos", cel mult „hristotokos", dar în nici un caz nu „theotokos"

Monofizitismul (inițiat de Eutihie, + 454) învăța că cele două firi, omenească şi dumnezeiască, odată cu întruparea s-au contopit, firea omenească fiind absorbită de firea dumnezeiască, aşa încât în Iisus Hristos nu a rămas decât o singură fire, cea dumnezeiască. Firea omenească rămânea creată şi muritoare. Erezia avea ca efect şi reducerea capacității de cunoaştere a lui Hristos şi punea sub semnul întrebării aspectul recapitulării omenirii în persoana lui Hristos în stare de jertfă.

Monoteli(ti)smul (al cărui susținător a fost Patriarhul Serghie al Constantinopolului, secolul al VII-lea) a încercat o reconciliere, în sensul că Iisus Hristos a avut două firi dar o singură voință şi o singură lucrare, cea dumnezeiască, în care

s-a contopit cea omenească. Astfel, monotelismul devine un monofizitism deghizat, întrucât, lipsind firea omenească de voință și de lucrare proprie o desființează.

Unirea naturilor se face prin și datorită Persoanei sau Ipostasului unic în Hristos omul, fără a anula, umbri sau copleși firea umană. Relația lui Dumnezeu cu omul devine mai deplină decât înainte de întrupare, pentru că nu este o unire prin alipire sau relație, ci directă, prin comunicare. Aceasta este realitatea pe care a numit-o Leonțiu de Bizanț (secolul VI) „enipostaziere”,[22] adică primirea firii umane în Ipostasul pre-existent al lui Dumnezeu Cuvântul.

Sinodul al IV-lea ecumenic (Calcedon, 431) a definit unirea firilor în persoana Domnului cu următoarea formulă: „Urmând Sfinților Părinți, învățăm cu un singur glas că Fiul [lui Dumnezeu] și Domnul nostru Iisus Hristos trebuie mărturisit ca unul și același [Ipostas], desăvârșit în dumnezeire și desăvârșit în umanitate, Dumnezeu cu adevărat și om cu adevărat, având suflet rațional și trup [uman] de o ființă cu Tatăl după dumnezeire și de o ființă cu noi după umanitate; întru toate făcut ca noi, în afară de păcat; născut din Tatăl mai înainte de veci după dumnezeire și, în zilele din urmă, pentru noi și pentru a noastră mântuire, născut [în lume] din Fecioara Maria, Maica lui Dumnezeu după umanitatea Sa. Acesta este Iisus Hristos, Fiul Unul-Născut [al lui Dumnezeu] care trebuie mărturisit în două firi unite în mod inconfundabil, neschimbător, indivizibil și inseparabil; fără deosebirea firilor, El nu este desființat prin unire, ci

[22] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, p. 26.

proprietățile fiecărei firi sunt păstrate şi, fiind unite într-o singură Persoană şi Ipostas, nu separat sau despărțit în două persoane, căci există doar Unul şi acelaşi Fiu şi Unicul-Născut, Dumnezeu Cuvântul, Domnul nostru Iisus Hristos, cum au spus profeții din vechime despre El şi cum ne-a învățat însuşi Iisus Hristos şi cum mărturiseşte Crezul Părinților, transmis până la noi".[23] Formula nu a încercat o epuizare prin definire a Persoanei Domnului Hristos, ci o încercare de eliminare a unor formulări extreme şi contestatare, fie cu privire la dumnezeirea, fie la umanitatea Sa. Firile sunt unite în mod inconfundabil, adică fiecare îşi păstrează firea ei în perfectă integritate, dar strălucesc una prin alta, neschimbător, în sensul că fiecare fire îşi păstrează voința, lucrarea şi însuşirile proprii, fără a se schimba ceva din ceea ce-i este specific, indivizibil, adică fără să existe vreo delimitare temporală, spațială sau spirituală între ele şi inseparabil în sensul că rămânând în unire pentru veşnicie. Această dogmă face ca Iisus să fie reprezentat peste veacuri în icoană ca om, cu semnele distinctive ale dumnezeirii. Leonțiu de Bizanț afirmă: „Una dintre firi a îndumnezeit ca fire dumnezeiască, iar alta a fost îndumnezeită, fiind pasibilă de îndumnezeire. Una a fost înălțată, una n-a fost. Şi una a dat ale Sale, iar alta a primit darurile naturale. Unitatea personală nu vatămă cu nimic deosebirea firilor",[24] adică rămân neschimbate, transmit însuşiri dar nu le afectează în esența lor.

[23] *The Enciclopedia of Eastern...*, p. 660.

[24] *Adversus Nestorianos*, VI, P.G., 86, I, col. 1748, la Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, volumul II, p. 28.

Este de reținut faptul că formulele sunt toate negative, reprezentând ce nu se petrece în Persoana lui Iisus Hristos. Dar în ce mod ele se unesc şi inhabitează perihoretic depăşeşte puterea de înțelegere şi exprimare a logicii umane. Cele două firi se unesc în Hristos prin întrepătrundere sau sălăşluire a uneia în alta. Termenul „perihoreză hristologică" exprimă atât dualitatea firilor, cât şi unitatea persoanei în care sălăşluiesc.[25] Firea umană a fost asumată de Ipostasul lui Iisus Hristos în sensul că a luat-o fără desființare sau copleşire, adică cu toate notele ei ontologice caracteristice, curată, dintr-o ființă umană personală: Sfânta Fecioară Maria. Fiul lui Dumnezeu ia firea umană existentă în toate ipostasurile umane în care face eficientă lucrarea dumnezeirii Sale, dar roadele întrupării se încorporează de către fiecare persoană umană, într-o relație personală cu Hristos de-a lungul veacurilor, până la judecata finală. Atunci vor cunoaşte toți oamenii cine a fost Hristos cu adevărat.

Prin asumarea umanității, Hristos intră în relație cu toți oamenii prin comuniune de har. Umanitatea, înainte de a fi fost luată de Cuvântul lui Dumnezeu prin întrupare a existat într-o formă nedesăvârşită. Persoana Lui umană nu a existat distinct înainte şi nici după aceea, nu se constituie într-o entitate aparte, deosebită de ipostasul Logosului, ci este Persoana sau Ipostasul Cuvântului lui Dumnezeu întrupat şi

[25] „După cum cele trei ipostase ale Sfintei Treimi sunt unite fără confundare şi se despart fără să se despartă şi se numără, iar numărul nu produce în ele împărțire sau separare sau înstrăinare şi tăiere, căci cunoaştem un singur Dumnezeu, pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh – în acelaşi chip şi firile lui Hristos, chiar dacă sunt unite, sunt unite fără să se amestece." Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica....*, p. 103.

crescut din Sfânta Fecioară. De aceea, cea mai completă definiție a Mântuitorului Hristos, în care se exprimă cele două firi şi unirea ipostatică este: Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu înomenit.

Dacă umanitatea lui Hristos apare în timp, prin unirea cu Ipostasul dumnezeiesc al Logosului, după aceasta rămâne în veci unită cu firea dumnezeiască. Iisus Hristos a pătimit, a înviat şi s-a înălțat la cer cu trupul şi tot cu trupul îndumnezeit va veni să judece lumea. Despărțirea pentru moment a sufletului de trup prin moarte nu afectează unitatea Persoanei, întrucât sufletul şi trupul rămân unite şi în moarte în Ipostasul dumnezeiesc în care sunt cuprinse.[26]

Numai acceptând învățătura despre unirea ipostatică se poate spune că „Dumnezeul măririi a fost răstignit" (I Corinteni 2, 8). Sfânta Scriptură afirmă continuarea veşnică a unirii ipostatice a celor două firi în persoana Mântuitorului când vorbeşte despre preoția netrecătoare a lui Iisus Hristos, de coborârea la iad şi despre împărăția Sa fără de sfârşit.

Din perspectivă personală, în temeiul unirii ipostatice, Hristos este adevăratul Mântuitor al fiecărei persoane, căci rămâne Dumnezeu adevărat care ridică păcatele lumii, deşi se arată ca om. Mântuirea este permanentizată şi accesibilă omului prin Sfintele Taine, prin care se schimbă în esență

[26] „Hristos nu a luat trup de om pentru un timp, ca să se arate oamenilor în această formă şi apoi l-a părăsit: El aluat forma de om în unitatea persoanei, forma lui Dumnezeu rămânând invizibilă. Nici nu a fost născut în acea formă de o maică pământească; a crescut, a mâncat, a băut şi a dormit, a fost dus la moarte în trup; în formă umană a înviat şi S-a înălțat la cer […] de unde va veni să judece viii şi morții." Augustin of Hyppo, *Contra Maximinum*, la Henry Bettenson, *The Later Christian Fathers*...., p. 216.

viața personală, unind-o cu natura Sa dumnezeiască, prin intermediul umanității Sale. Prin aceasta, Hristos devine mult mai mult decât un model moral; El devine izvor al dreptății şi purtătorul personal al păcatelor omenirii, luând parte activă la necazurile fiecărei persoane. Prin umanitatea Sa reală, Hristos trăieşte durerile întregii umanități. Pe de altă parte, fiind Dumnezeu adevărat, mântuirea realizată prin Hristos are valoare absolută. Unirea ipostatică a celor două firi în Persoana Cuvântului lui Dumnezeu întrupat este izvor al unirii morale desăvârşite a voinței omului cu voința lui Dumnezeu prin har, pentru dobândirea mântuirii.

Teologia nu poate preciza exact care sunt transformările unirii în fiecare dintre cele două firi în esență, dar arată că, prin consecințe sau implicații, se pun în valoare mai mult urmările mântuitoare ale întrupării Cuvântului lui Dumnezeu îndreptate mai întâi spre firea lui omenească, apoi spre umanitate, în baza relației intime în care aceasta se găseşte cu Dumnezeu-omul. Era necesar ca El să se arate deodată dumnezeieşte şi omeneşte pentru a îndrepta firea umană aflată sub povara păcatului. Implicațiile unirii ipostatice subliniază aspectul chenozei naturii dumnezeieşti care devine umană. Hristos nu se manifestă nici absolut dumnezeieşte nici numai uman, pentru că ar deveni inaccesibil fie umanității prin dumnezeire, fie divinității prin umanitate. Hristos nu a trimis mântuirea ca act distinct de Dumnezeu, ci S-a dăruit pe Sine pentru mântuirea oamenilor, ceea ce arată că ea nu se poate îndeplini personal în afară de Hristos. Jertfa Lui se permanentizează prin Euharistie: „Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viață veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi" şi „Cel ce mănâncă trupul Meu şi

bea sângele Meu rămâne întru Mine şi Eu întru el" (Ioan 6, 54 şi 56).

Prin unirea naturii dumnezeieşti cu cea omenească în Persoana Logosului, firii Sale omeneşti i se atribuie însuşiri, puteri şi lucrări dumnezeieşti. Comunicându-se una alteia, firile îşi păstrează integritatea şi individualitatea fără confuzie. Ipostasul lui Dumnezeu-Cuvântul, subiectul celor două firi, este cel care comunică firii omeneşti pe care a luat-o la întrupare însuşiri, puteri şi lucrări proprii firii dumnezeieşti şi îşi însuşeşte pe cele ale firii omeneşti, fără ca, prin aceasta, cele două firi să sufere vreo modificare. Prin comunicarea însuşirilor, El se manifestă deodată ca Dumnezeu şi om.

Sfânta Scriptură descoperă despre Iisus Hristos Dumnezeu că a câştigat Biserica „prin scump sângele Său" (Fapte 20, 28), arătându-L ca om. Sfântul Pavel spune: „De când eram vrăjmaşi, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său" (Romani 5, 10), iar Hristos mărturiseşte, pe aceeaşi linie: „Nimeni nu S-a suit la cer decât Cel ce s-a pogorât din cer, Fiul Omului care este în cer" (Ioan 3, 13). Sfântul Maxim mărturiseşte că Hristos „pătimea dumnezeieşte şi săvârşea minuni omeneşte".[27]

Firea omenească, unită ipostatic cu firea dumnezeiască în Iisus Hristos, primeşte slavă şi daruri excepționale, care nu o scot însă din caracterul ei de fire mărginită, dar înalță până la limita maximă, peste care, dacă ar trece, ar înceta de a mai fi fire umană. Această maximă ridicare a firii umane în Iisus

[27] La Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*, IBMBOR, Bucureşti, 2005, p. 210.

Hristos cu însuşiri, puteri şi lucrări dumnezeieşti înseamnă îndumnezeirea ei. Ea are loc în paralel cu chenoza sau golirea firii dumnezeieşti de slavă prin întrupare (Ioan 17, 5). Îndumnezeirea firii omeneşti a Mântuitorului nu înseamnă schimbarea sau anularea ei, ci îmbogățirea trupului Domnului cu lucrări dumnezeieşti necreate, datorită unirii lui cu firea divină în Ipostasul cuvântului întrupat. Minunile prin care Mântuitorul convinge şi împlineşte mântuirea sunt semne ale îndumnezeirii firi Sale umane. Darurile excepționale primite de firea umană în Iisus Hristos se referă la cunoaşterea şi voința naturii umane. Cunoaşterea umană a lui Iisus Hristos se lărgeşte prin unirea ipostatică şi este absolvită de eroare pe plan logic în domeniul cunoaşterii, fără însă ca, prin aceasta, să devină atotştiință dumnezeiască. Creşterea sau sporirea cunoştinței Lui umane pe măsura înaintării cu vârsta este o creştere reală: „Şi pruncul creştea şi se întărea cu duhul” (Luca 2, 52). În ce priveşte voința omenească, aceasta având ca purtător ipostasul Logosului divin de care era povățuită, era inaccesibilă păcatului. Întrucât voința omenească a lui Iisus Hristos s-a identificat de la început cu voia lui dumnezeiască, urmându-i acesteia întru totul, prin intermediul Ipostasului divin, ea voia numai binele, neputând săvârşi răul. Îndumnezeirea firii umane a Mântuitorului nu ar fi fost posibilă fără smerirea Fiului lui Dumnezeu.

Păcatul înseamnă închiderea omului față de Dumnezeu şi semeni, slăbirea caracterului personal al omului, vizibilă prin incapacitatea de a mai relaționa deplin şi sincer. În Hristos nu putea exista păcatul pentru că El nu avea un ipostas uman distinct de Ipostasul dumnezeiesc. Umanitatea Sa asumată în Ipostasul divin a rămas deschisă Tatălui şi Sfântul Duh, ceea

ce face imposibilă coabitarea cu păcatul. Dacă sub aspectul cunoaşterii Hristos era ferit de eroare, sub aspectul voinței El era imun la păcat şi, în acest fel, nesupus stricăciunii specifice naturii umane căzute. Dacă, în ce priveşte cunoaşterea umană, Hristos ca om a cunoscut loc un progres real, în schimb nu se poate vorbi despre un progres moral al firii Lui umane sau de conflict între voința omenească şi voința dumnezeiască. Din acordul dintre voința omenească şi dumnezeiască în persoana Mântuitorului rezultă sfințenia Lui, care este identitatea între voință, lucrare şi ființa lui Dumnezeu. Lipsa de păcat în Iisus nu este doar o stare relativă, în sensul că ar fi putut păcătui dar nu a vrut, ci o impermeabilitate absolută față de păcat, adică lipsa păcatului strămoşesc, a consecințelor acestuia şi puterea desăvârşită de a respinge orice potențial păcat personal.

El depăşeşte, prin ființă, păcatul strămoşesc şi orice alt păcat. Lipsa păcatului strămoşesc este mărturisită în Sfânta Scriptură: „Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea Cel Sfânt care Se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema!” (Luca 1, 35) sau „Pentru că ceea ce era cu neputință Legii – fiind slabă prin trup – a săvârşit Dumnezeu, trimițând pe Fiul Său întru asemănarea trupului păcatului şi pentru păcat a osândit păcatul în trup!” (Romani 8, 3). Faptul că Satana nu L-a putut determina să păcătuiască este un semn că Iisus diferă de restul oamenilor, întrucât răul intră în lume şi în suflet prin păcat (Luca 4, 1-13). Ispitirea are similitudini cu ispitirea proto-părinților Adam şi Eva în Paradis, în special cu privire la stăpânirea asupra lumii (Luca 4, 5), la care Iisus rezistă alegând drumul crucii. Ispitirile reprezintă un proces

îndelungat de întărire şi maturizare care ia forma desăvârşită în ascultarea față de Tatăl şi asumarea suferinței pentru lume (Evrei 5, 8).

Despre absența oricăror păcate personale mărturiseşte însuşi Iisus în Evanghelia după Sfântul Ioan (8, 46): „Cine dintre voi Mă vădeşte de păcat?" la care nu a primit nici un răspuns, sau în Epistola I (3, 5), „Şi voi ştiți că El S-a arătat ca să ridice păcatele şi păcat întru El nu este", precum şi Sfântul Petru: „Care n-a săvârşit nici un păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui!" (I Petru 2, 22). Iisus mărturiseşte în relația cu Tatăl: „Eu fac pururea cele plăcute Tatălui" (Ioan 8, 29). Pilat, la judecata lui Iisus, nu a putut să concludă decât „Eu nu găsesc în El nici o vină" (Ioan 18, 38).

Sfântul Apostol Pavel îl prezintă pe Iisus ca cel care este „Fiul Tatălui (trimis) întru asemănarea trupului păcatului şi pentru păcat a osândit păcatul în trup" (Romani 8, 3) sau cel care „nu a cunoscut păcatul" (II Corinteni 5, 21). Autorul Epistolei către Evrei afirmă că Iisus a fost ispitit dar că a rămas impecabil: „Că nu avem Arhiereu care să nu poată suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de păcat. Să ne apropiem, deci, cu încredere de tronul harului, ca să luăm milă şi să aflăm har, spre ajutor, la timp potrivit" (Evrei 4, 15-16). El este Arhiereul „sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoşi, fiind mai presus decât cerurile" (Evrei 7, 26).

Pentru toate cele expuse, atât după firea dumnezeiască, cât şi după cea omenească, lui Iisus i se cuvine adorare ca Dumnezeu. Închinarea este un dialog care se face între persoane. Prin unirea în chip neamestecat şi neconfundat a celor două firi în Ipostasul divin al Logosului nu este cu

putință să se aducă cinstire sau venerare omenității lui. Hristos fiind unul, tot ce i se cuvine Lui ca persoană, li se cuvine ambelor firi. Acest adevăr este mărturisit de Sfânta Scriptură: „Ca toți să cinstească pe Fiul precum cinstesc pe Tatăl. Cine nu cinsteşte pe Fiul, nu cinsteşte pe Tatăl care L-a trimis" (Ioan 5,23) sau „Pentru aceea şi Dumnezeu L-a preaînălțat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; Ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt" (Filipeni 2, 9-10).

Sinoadele III şi V ecumenice, precum şi Sinodul VII ecumenic condamnă pe cei ce nu aduc o singură închinare Fiului lui Dumnezeu întrupat şi anume adorare: „Dacă cineva ar înțelege expresia „Hristos trebuie cinstit în două firi" în sensul că ar vrea să introducă două închinări, una cu referire la Dumnezeu Cuvântul şi alta cu referire la om; dacă cineva, vrând să scape de trup sau să amestece dumnezeirea cu umanitatea, ar vorbi greşit despre o singură fire sau esență [„phisis" şi „ousia"] a naturilor unite şi îl va cinsti pe Hristos în acest fel, în loc să îl cinstească pe Dumnezeu Cuvântul făcut om, cu trup, într-o singură adorare, cum a învățat Biserica de la începuturi, să fie anatema".[28]

Datorită unirii nedespărțite a firii omeneşti cu firea dumnezeiască a Ipostasului divin al Cuvântului întrupat, Sfânta Fecioară Maria este, în chip real, Născătoare de Dumnezeu („theotokos"). Sensul acestei dogme nu este că Sfânta Fecioară ar fi plămădit în sine pe Iisus Hristos după firea dumnezeiască, într-un proces similar cu cel de aducere a

[28] *The Encyclopedia of Eastern....*, p. 669.

unui copil pe lume, Maria a născut pe Cuvântul întrupat după umanitatea Lui, făcând proprie această umanitate Ipostasului dumnezeiesc, smerit coborât în trupul sfânt al Fecioarei prin lucrarea Duhului Sfânt. ”Iar naşterea lui Iisus Hristos aşa a fost: Maria, mama Lui, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei înainte împreună, s-a aflat având în pântece de la Duhul Sfânt. Iosif, logodnicul ei, drept fiind şi nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns. Şi cugetând el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind: Iosif, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit în ea este de la Duhul Sfânt” (Matei 1, 18-20).

Persoana dumnezeiască a Logosului se face, în Fecioara, persoana firii omeneşti. Întrucât firea umană a Mântuitorului nu se constituie într-un ipostas uman propriu, Sfânta Fecioară Maria L-a născut pe Logosul divin înomenit, ea devine Născătoare de Dumnezeu. Această calitate a fost reafirmată şi apărată la Sinodul al IV-lea ecumenic de Sfântul Chiril al Alexandriei şi de Leonțiu de Bizanț.[29] Naşterea dintr-o maică fecioară este foarte importantă teologic pentru că arată câteva aspecte ale planului lui Dumnezeu cu lumea. Se arată că naşterea Logosului este împlinirea promisiunii făcute protopărinților Adam şi Eva, că din femeie va veni Izbăvitorul, care va călca peste puterea Diavolului (Facere 3, 15), nu prin putere omenească independentă sau autosuficientă. Mântuirea însăşi nu este rezultatul efortului uman, ci darul lui Dumnezeu făcut omului prin puterea Duhului Sfânt. Fecioria perpetuă este consecința logică a

[29] Pentru detalii, a se vedea ampla lucrare a preotului profesor John McGuckin, *Saint Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, Saint Vladimir’s Seminary Press, Crestwood, New York, 2004.

„theotokiei", consecința unirii firii dumnezeieşti cu natura umană. Nici o altă formă de venire a Logosului pe pământ nu ar fi unit mai strâns şi mai firesc natura umană cu cea dumnezeiască într-o persoană. Dumnezeu putea crea orice ființă umană pe care să o trimită pe pământ, putea să aibă părinți umani, tată şi mamă, dar înțelepciunea lui Dumnezeu a unit cele două firi în cea mai profundă manieră încât umanitatea fecioarei nu s-a alterat în nici o formă pentru că Cel născut din ea venea de la Duhul Sfânt, care zideşte şi dă viață, nu alterează şi nu alienează. Naşterea din fecioară face posibil ca umanitatea lui Hristos să rămână curată de păcatul strămoşesc şi de orice alte păcate. Toți oamenii moştenesc consecințele păcatului strămoşesc, iar faptul că Hristos nu a avut un tată pământesc înseamnă că linia descendentă din Adam s-a întrerupt, Iisus nu se trage din Adam cel pământesc şi devine Noul Adam, curat de vina şi coruptibilitatea aduse în umanitate de păcatul lui Adam. Faptul este anunțat de îngerul Gabriel care îi spune Fecioarei că „Cel care se va naşte din tine va fi numit Sfântul, Fiul celui Preaînalt" (Luca 1, 35).[30] Nu trebuie să se înțeleagă că păcatul strămoşesc se transmite prin ereditate paternă. Sfântul Luca sugerează că această întrerupere şi prezența Duhului Sfânt face parte din planul lui Dumnezeu de a arăta lumii că Iisus, deşi deplin uman, nu poartă în sine păcatul, altfel nimeni niciodată nu ar

[30] În traducerile româneşti textul este redat prin formula „Sfântul Care se va naşte din tine...". Atributul sfințeniei este substantivizat şi înțeles, în consecință, ca fiind un nume al lui Iisus Hristos ca al unui sfânt, alături de alți sfinți umani. Înțelesul adecvat al termenului „sfânt" trebuie legat de importanța care îi era dată în contextul cultural al timpului, când sfințenia era atât de înfricoşătoare încât nu era nici îngăduit să pronunți acest cuvânt, care se atribuia numai lui Dumnezeu.

fi putut aduce argumente convingătoare că El nu era ca toți ceilalți, adică simplu om. Maica Domnului era purtătoare a consecințelor păcatului strămoşesc, nu era concepută imaculat[31], dar pogorârea Duhului Sfânt peste ea a curățit-o sau cel puțin a făcut ca păcatul să nu fie transmis Pruncului.[32]

A afirma că Fecioara Maria este numai Născătoare de om („anthropotokos") înseamnă a învăța că ea a născut pe omul Iisus cu un ipostas propriu, separat de ipostasul Logosului divin, ceea ce ar duce la separarea ipostasurilor şi imposibilitatea mântuirii prin Hristos, care ar fi devenit ori numai uman, adică un model moral, ori numai Dumnezeu,

[31] Dogma imaculatei concepții este specifică Bisericii Romano-Catolice şi a fost adoptată în 1854, constituind una dintre punctele de doctrină deosebitoare față de învățătura ortodoxă: „Preafericita Fecioară Maria, încă din primul moment al zămislirii ei, printr-un har şi un privilegiu unic al lui Dumnezeu Atotputernicul, în vederea meritelor lui Isus Cristos, Mântuitorul neamului omenesc, a fost ferită de orice prihană a păcatului originar". *Catehismul Bisericii Catolice*, Arhiepiscopia Romano-Catolică de Bucureşti, 1993, p. 114

[32] Au existat comentatori, mai ales din mediul protestant, care au combătut învățătura despre fecioria Maicii Domnului ca fiind rațional imposibilă şi teologic inutilă. Totuşi, a eluda afirmațiile clare ale Sfintei Scripturi constituie primul pas în relativizarea dogmei despre revelație şi alte adevăruri date oamenilor prin textul sfânt. Rațional vorbind, fecioria Mariei nu este o dogmă în sine, ci consecința naturală şi firească a dogmei *theotokiei*, respectiv a faptului că este Maica lui Dumnezeu sau, mai exact, „purtătoare de Dumnezeu". Altfel spus, cine acceptă că Maria L-a purtat pe Dumnezeu, nu mai are nici un obstacol rațional în a accepta pururea fecioria ei, ca urmare firească a faptului că Dumnezeu nu alterează creația în nici o formă. A afirma „theotokia" şi fecioria perpetua a Mariei este o obligație hristologică, întrucât prin aceasta se afirmă divino-umanitatea lui Iisus. IPS Lazăr Puhalo, *Căile Ortodoxiei contemporane*, Traducerea de Mihnea Gafița, Eikon, Cluj Napoca, pp. 5-13.

adică inaccesibil. Hristos nu se naşte din Fecioara din vreo necesitate a firii, ci din bunăvoința lui Dumnezeu, care îl trimite în umanitate din iubire, cu scopul de a o mântui din interiorul ei.

Calitatea Mariei de Născătoare de Dumnezeu se reflectă în Evanghelia lui Luca (1, 42–43), în dialogul cu Elisabeta, mama Sfântului Ioan Botezătorul: „Binecuvântată eşti tu între femei şi binecuvântat este rodul pântecelui tău. Şi de unde mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu?” sau, în cuvintele Sfântului Apostol Pavel, „Despre Fiul Său, Cel născut din sămânța lui David, după trup” (Romani 1,3), „Iar când a venit plinirea vremii, a trimis Dumnezeu pe Fiul Său născut din femeie, născut sub lege” (Galateni 4, 4).

Duhul Sfânt contribuie la formarea naturii umane a lui Hristos nu prin insuflare, ca în cazul lucrării prin prooroci, ci prin coborâre în Sfânta Fecioară. Duhul depăşeşte inițiativa umană, elimină voluptatea şi lucrează formarea umană a Logosului, ceea ce este mai mult decât conceperea şi dezvoltarea unui om cu ipostas propriu. Hristos nu-şi formează trupul din nimic, ca la creație, ci din Fecioara, din casa regală a lui David. Biserica a condamnat, la Sinoadele III, V, VII ecumenice, pe cei ce învățau că Sfânta Fecioară nu este Născătoare de Dumnezeu. Dogma naşterii lui Iisus Hristos din Fecioara Maria este formulată la Sinodul III ecumenic, Sinodul V ecumenic formulează dogma pururea fecioriei, iar cel de-al VII-lea dogma pururea venerării. Nu se poate vorbi de „Maica lui Dumnezeu” în afara fecioriei şi invers.

Raportul dintre Persoana şi opera Mântuitorului

Persoana şi opera Mântuitorului sunt inseparabile. Distincțiile pe care le facem sunt de natură didactică, nu pentru că ar constitui două realități separate. Persoana lui Iisus Hristos şi opera realizată de El au la fel de mare importanță, întrucât omul nu poate asuma mântuirea realizată în şi prin Hristos decât prin acceptarea liberă a comuniunii cu Hristos şi, prin Hristos, cu întreaga Sfântă Treime. Harul dumnezeiesc, condiția obiectivă şi absolut necesară pentru mântuire se împărtăşeşte de către Duhul Sfânt prin umanitatea îndumnezeită a Mântuitorului. Astfel că mântuirea dobândită de fiecare credincios are marca unor realități personale: între om şi Hristos şi, prin El, între Sfânta Treime şi oameni.

Mântuirea realizată de Iisus Hristos înseamnă eliberarea omului din robia păcatului şi a morții, refacerea ontologică a firii umane deteriorate prin păcat şi readucerea ei la „frumusețea cea dintâi", restabilindu-se astfel comuniunea cu Dumnezeu. Întrucât păcatul strămoşesc a atras după sine ruperea legăturii harice între Dumnezeu şi om, consecințele neascultării au adus asupra omului vina şi pedepsele veşnice pentru păcat.

În această situație, pentru readucerea omului la starea harică se cerea luminarea lui prin învățătura adevărată şi deplină, refacerea legăturii harice cu Dumnezeu şi incoruptibilitatea firii, întărirea şi susținerea omului în această legătură printr-o putere mai presus de cea omenească. În aceste trei direcții îşi îndreaptă Hristos lucrarea Sa, îndeplinind opera de mântuire în întreita slujire de profet,

arhiereu şi împărat. Ca profet, Iisus Hristos îi luminează pe oameni, aducându-le revelația dumnezeiască desăvârşită, prin care le descoperă adevărul cu privire la Dumnezeu şi voia Lui sfântă față de oameni. Ca arhiereu, prin însăşi jertfa trupului Său reface legătura dintre Dumnezeu şi oameni, împăcând omenirea cu Dumnezeu şi refăcând ontologic natura umană ruinată prin păcat. Ca împărat, biruind puterile răului, conduce împărăția Sa spirituală, pe care a întemeiat-o în calitatea Sa de Cap al Bisericii, împărtăşeşte tuturor oamenilor, prin lucrările sfințitoare pe care le-a aşezat în Biserică, harul dumnezeiesc necesar mântuirii, conducându-i spre împărăția cerească.

Aceste trei calități ale Mântuitorului sunt atât slujiri, cât şi demnități, dar pentru a evidenția specificul fiecărei laturi a operei de răscumpărare în parte este mai potrivit să se vorbească despre chemarea profetică, slujirea arhierească şi demnitatea împărătească. Sfânta Scriptură scoate în evidență când o latură când alta a întreitei slujiri a lui Hristos. Sfântul Pavel le exprimă pe toate trei când spune: „S-a făcut pentru noi înțelepciune de la Dumnezeu şi dreptate şi sfințire şi răscumpărare” (I Corinteni 1, 30). Răscumpărarea se realizează prin aceste trei slujiri sau demnități ale Mântuitorului Hristos, aşa încât expunerea operei de mântuire este prezentarea lucrării lui Iisus Hristos ca profet, arhiereu şi împărat. Deşi opera de mântuire este una singură, dar realizată în aceste trei direcții, care sunt inseparabile, totuşi ele sunt domenii distincte, fără să creeze prin aceasta o despărțire sau o separare reală, în sensul că cele trei slujiri ale Mântuitorului ar fi despărțite în sine sau s-ar fi manifestat succesiv. Acelaşi Iisus Hristos este profet, arhiereu şi

împărat, nedespărțind lucrarea Sa mântuitoare în sectoare separate, aşa încât cele trei slujiri sunt inseparabil unite în Persoana lui Iisus Hristos.

Ca profet îşi manifestă puterea dumnezeiască şi, învățând, face minuni. Ca arhiereu se dăruieşte iar ca împărat biruieşte puterea morții şi împărtăşeşte în Biserică, prin harul divin, roadele slujirii Sale profetice şi arhiereşti. Centrul slujirii Mântuitorul Iisus Hristos rămâne însă slujirea arhierească prin care El face în mod real legătura dintre Dumnezeu şi om. Învățător şi împărat al lumii a fost Fiul lui Dumnezeu şi înainte de întrupare, dar arhiereu, mijlocitor la Dumnezeu pentru oameni devine numai după întrupare. Chiar numele „hristos" este traducerea cuvântului evreiesc „Mesia" care înseamnă „uns" şi exprimă întreita demnitate sau slujire exercitată de Iisus Hristos pentru că în Vechiul Testament unşi erau numai profeții, arhiereii şi împărații. Mântuitorul Hristos, cumulând în Persoana Sa toate aceste demnități, este „Unsul" prin excelență. El este uns prin prezența Duhului Sfânt peste El.

Prin chemarea profetică a Mântuitorul se înțelege activitatea lui de învățător prin care descoperă lumii adevăruri absolute despre Dumnezeu, lucrările Sale, voia Sa cu privire la Sine şi la lumea văzută şi nevăzută, confirmând prin fapte învățătura Sa. Iisus se asemănă cu profeții Vechiului Testament. Ca şi aceştia, El vesteşte pe Dumnezeu şi voia Sa, îndrumă poporul şi veghează asupra vieții lui religioase şi morale, atestând adevărurile dumnezeieşti descoperite cu însăşi viața Lui: „Iisus i-a zis: Eu sunt Calea, Adevărul şi Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine" (Ioan 14, 6); "Deci iarăşi le-a vorbit Iisus zicând: Eu

sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (Ioan 8, 12).

El îşi dovedeşte calitatea de trimis al lui Dumnezeu Tatăl ca şi proorocii Vechiului Testament prin minunile pe care le săvârşeşte şi profețiile cu privire la evenimentele viitoare, legate de căderea Ierusalimului şi viața Bisericii. Dar între Mântuitorul Hristos şi ceilalți profeți există o mare deosebire: toți ceilalți profeți vesteau adevărul şi săvârşeau minuni în virtutea şi în limitele puterii date lor de Dumnezeu. Iisus Hristos, fiind Dumnezeu, se vesteşte pe Sine care este Adevărul, aducând revelația deplină şi săvârşeşte totul prin proprie putere. Pentru că profeții vesteau adevărul doar parțial, în măsura descoperită lor de Dumnezeu, iar Mântuitorul aduce revelația deplină, El este „sfârşitul Legii" (Romani 10, 4). Duhul Sfânt, venit în lume în chip personal la Cincizecime, nu descoperă nimic nou față de ceea ce descoperise Hristos, ci numai luminează, asistă şi călăuzeşte Biserica printr-o înrâurire permanentă şi pozitivă, pentru a înțelege, a aprofunda, a trăi şi vesti adevărul descoperit de Iisus Hristos.

Cuprinsul învățăturii Mântuitorul se referă la ființa, voia şi lucrările lui Dumnezeu, la Biserică şi destinul omului în lume. Chemarea profetică este strâns legată de lucrarea Duhului Sfânt în lume, prin Hristos. Ea începe în sens larg cu Întruparea. În sens propriu, începe de la Botez şi continuă până la înălțare. Indirect, chemarea îi este proprie desăvârşit, până la sfârşitul veacurilor. Aşadar, Mântuitorul Hristos împlineşte chemarea profetică în mod direct, prin propria predică şi în mod indirect, în Biserică, prin Apostoli şi urmaşii lor, pe care-i luminează prin Duhul Sfânt pentru

predicarea neîntreruptă şi explicarea corectă a adevărului dumnezeiesc. Sfânta Scriptură atestă chemarea profetică atunci când afirmă: „Prooroc din mijlocul tău şi din fraţii tăi, ca şi mine, îţi va ridica Domnul Dumnezeul tău: pe Acela să-L ascultaţi" (Deuteronom 18, 15), „Pus-am peste El Duhul Meu şi El va propovădui popoarelor legea Mea. Nu va striga, nici nu va grăi tare, şi în piețe nu se va auzi glasul Lui. Trestia frântă nu o va zdrobi şi feştila ce fumegă nu o va stinge. El va propovădui legea Mea cu fidelitate; El nu va fi nici obosit, nici sleit de puteri, până ce nu va fi aşezat legea pe pământ; căci învățătura Lui toate ținuturile o aşteaptă" (Isaia 42, 1-4), „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să eliberez pe cei apăsați şi să vestesc anul plăcut Domnului" (Luca 4, 18-19), „Cuvântul era lumina cea adevărată care luminează pe tot care vine în lume" (Ioan 1, 9).

În slujirea arhierească a Mântuitorul se cuprind toate suferințele îndurate pe pământ, de la întrupare până la moartea pe cruce pentru oameni, iar ca jertfă reală euharistică, slujirea arhierească a lui Hristos continuă până la sfârşitul veacurilor. Pe temeiul dreptății şi sfințeniei divine, omul păcătuind greu, merita pedeapsa cu moartea spirituală. Dar Dumnezeu care „nu vrea moartea păcătosului" (Iezechiel 18, 32), ci îndreptarea lui, în înțelepciunea Sa, conciliind dreptatea cu iubirea, a hotărât mântuirea neamului omenesc prin întruparea şi jertfa Fiului Său. Prin patima şi moartea Sa în locul omului, Hristos înlătură vina şi pedeapsa, restaurează natura umană căzută spre comuniunea cu Dumnezeu. Această

restabilire a comuniunii cu Dumnezeu prin jertfa Mântuitorul pe cruce se numeşte împăcare sau mântuire obiectivă, răscumpărare. Că jertfa Mântuitorul de pe cruce a fost jertfă de răscumpărare s-a profeţit în capitolul 53 al cărţii lui Isaia, unde este prezentat ca „robul lui Dumnezeu" care suferă pentru păcatele omenirii. De asemeni, cuvintele Mântuitorul însuşi şi ale Sfântul Apostol Ioan confirmă: „Eu sunt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune sufletul pentru oile sale" (10, 11). Pavel afirmă că Hristos „S-a dat pe Sine preţ de răscumpărare pentru toţi, mărturia adusă la timpul său" (I Timotei 2, 6) sau „El a intrat o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor, nu cu sânge de ţapi şi de viţei, ci cu însuşi sângele Său, şi a dobândit o veşnică răscumpărare" (Evrei 9, 12). Sfântul Ioan Botezătorul zice: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatele lumii" (Ioan 1, 29) iar Mântuitorul mărturiseşte: „Acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor" (Matei 26, 28) sau „Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi; aceasta să faceţi spre pomenirea Mea" (Luca 22,19). Astfel se înţelege şi expresia „Fiul Omului a venit nu ca să I se slujească, ci ca El să slujească şi să-şi dea sufletul răscumpărare pentru mulţi" (Matei 20, 28).

Sfânta Scriptură îl numeşte pe Hristos „preot după rânduiala lui Melchisedec" (Evrei 6, 20). Spre deosebire de preoţia lui Aaron, preoţia lui Hristos este o preoţie veşnică, universală şi unică. Jertfa de pe cruce, odată săvârşită, se actualizează mereu în jertfa euharistică din Biserică până la sfârşitul veacurilor. Cât priveşte patimile Domnului ca act ce concentrează centrul slujirii arhiereşti a Mântuitorul, Sfânta

Scriptură scoate în evidență fie „chenoza”[33] (Filipeni 2, 5-11), fie iubirea lui nemărginită față de lume (Ioan 3, 16) ca temei al patimilor și morții Sale pe cruce, fie caracterul ispășitor al jertfei de pe cruce în locul omului prin aceea că El „S-a făcut blestem pentru noi, ca să ne răscumpere de sub blestemul legii”, „se aduce jertfă de răscumpărare”, „dându-şi sângele Său preț de răscumpărare” (Galateni 3, 15; Romani 3, 25; II Corinteni 5, 21; I Petru 2, 21). Jertfa lui Hristos are o întreită direcție: spre Dumnezeu Tatăl, căruia îi reevidențiază slava în fața oamenilor, spre firea Sa umană pe care o restaurează ontologic îndumnezeind-o și spre creație, pe care o readuce la unirea cu Sfânta Treime.

Dacă slujirile profetică şi arhierească arată numai starea de „chenoză” a Mântuitorului, prin demnitatea împărătească se arată starea Lui de slăvire. Demnitatea împărătească a Mântuitorului este anunțată prin proorociile Vechiului Testament, unde este numit „Domn”; este afirmată la Bunavestire și, mai apoi, de către unii contemporani ai Săi sau mărturisită de către Mântuitorul însuşi. Minunile Sale, mai cu seamă cele săvârşite cu Sine însuşi (schimbarea la față, pogorârea la iad, înălțarea la cer, şederea de-a dreapta Tatălui) îl arată ca Domn şi împărat. În Vechiul Testament, Mesia este înfățișat ca împărat care stă pe tronul lui David, domnind peste toate neamurile până la marginile pământului: „Iar Eu sunt pus împărat de El peste Sion, muntele cel sfânt al Lui, vestind porunca Domnului” (Psalmul 2, 6), „Bucură-te fiica Sionului, veseleşte-te fiica Ierusalimului că împăratul

[33] Termenul este preluat direct din limba greacă şi are înțelesul de smerire, umilire, deşertare de slavă în mod natural şi benevol.

Tău vine la tine drept şi biruitor, smerit şi călare pe asin, pe mânzul asinei" (Zaharia 9, 9), în vreme ce în Noul Testament, îngerul îl vesteşte ca împărat veşnic: „Acesta va fi mare şi Fiul Celui preaînalt se va chema şi Domnul Dumnezeu îi va da Lui tronul lui David, părintele său, şi va împărăți peste casa lui Iacov în veci, şi împărăția lui nu va avea sfârşit" (Luca 1, 32-33). Magii de la Răsărit caută pe „împăratul iudeilor" şi îi aduc daruri ca unui împărat (Matei 2, 2-11). La intrarea în Ierusalim, Hristos este aclamat ca un împărat (Marcu 11, 10), iar în fața lui Pilat El însuşi recunoaşte că este împărat (Ioan 18, 33-36-37). Sfântul Pavel îl numeşte „Împăratul împăraților şi Domnul domnilor" (I Timotei 6,15) iar Mântuitorul spune despre Sine după înviere: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer şi pe Mântuitorul" (Matei 28, 18).

Puterea împărătească a Mântuitorul şi-o exercită în timpul vieții prin minuni şi prin stabilirea principiilor după care avea să se conducă Biserica Sa, iar după patimi, prin coborârea la iad, eliberarea celor ținuți în împărăția morții, învierea şi înălțarea la cer, şederea de-a dreapta Tatălui şi întemeierea împărăției cerului. Ultima manifestare în timp ca împărat va fi Judecata de apoi şi înnoirea cerului şi pământului.

Jertfirea Mielului şi Răscumpărarea omului

În funcție de aceste două aspecte, jertfa Mântuitorului este, deodată, reconsiderare a dreptății lui Dumnezeu şi pedeapsă pentru păcat, întrucât Fiul lui Dumnezeu a primit moartea în locul lumii, pentru păcatele lumii. În aspectul de jertfă al răscumpărării distingem între ascultarea Domnului Hristos ca ofrandă adusă lui Dumnezeu Tatăl şi moartea Lui ca plată nemeritată pentru păcatul lumii, spre împlinirea dreptății Tatălui.

Păcatul primilor oameni este neascultare, nesocotire a lui Dumnezeu şi nesupunere față de porunca Lui, ruperea comuniunii omului cu Creatorul printr-o decizie unilaterală, iar consecințele acelui prim păcat au condus la căderea şi ruinarea firii umane, manifestă în întunecarea minții, slăbirea voinței şi pervertirea inimii. Conform textului din Epistola către Romani (1, 23), neascultarea oamenilor a întunecat în inima lor slava sau mărirea divină: „Şi au schimbat slava lui Dumnezeu Celui veşnic cu asemănarea chipului omului celui trecător şi al păsărilor şi al celor cu patru picioare şi al târâtoarelor”. Pentru împăcarea oamenilor cu Dumnezeu nu era suficientă readucerea omului de pe calea răului şi întărirea lui în bine, ci dreptatea dumnezeiască cerea refacerea slavei dumnezeieşti în ființa oamenilor, intelectual şi spiritual. Slava divină, întunecată prin neascultare, nu putea fi reevidențiată decât prin ascultarea unuia dintre ei, o ascultare cu valoare infinită. Acesta nu putea fi decât persoană complexă, omenească după firea slăbănogită şi dumnezeiască după măreția smereniei şi ascultării necesare şi eficiente.

Refacerea slavei lui Dumnezeu în ființa umană era absolut necesară pentru mântuirea omului, dar singur omul nu avea puterea de a o face. Pentru aceasta Dumnezeu însuşi a fost şi cel care a luat inițiativa realizării ei, trimițând pe Fiul Său, care printr-o ascultare completă, permanentă şi de o valoare infinită a răscumpărat firea umană pentru a o percepe din nou, în adevărata dimensiune a măririi lui Dumnezeu. În această refacere a relației dintre Dumnezeu din slavă şi omul căzut îşi vede Fiul împlinirea misiunii Sale: „Eu te-am preamărit pe Tine pe pământ. Lucrul pe care Mi L-ai dat să-l fac l-am săvârşit” (Ioan 17, 4).

În acelaşi timp, moartea lui Iisus este pedeapsă suferită pentru păcat şi mijloc de evidențiere a slavei dumnezeieşti. Pentru a izbăvi firea umană din moarte şi veşnica stricăciune, din iubire, Tatăl a trimis pe Fiul Său care, întrupându-se, a luat natura omenească spre a o mântui, S-a făcut blestem pentru lume (Galateni 3, 13: „Hristos ne-a răscumpărat din blestemul Legii, făcându-Se pentru noi blestem; pentru că scris este: «Blestemat este tot cel spânzurat pe lemn»”). Dar, pentru că Hristos a primit moartea de bunăvoie, cu toate că personal a fost fără de păcat, moartea Lui n-a fost o simplă pedeapsă de echivalență, ci o redescoperire a sfințeniei, dreptății şi slavei lui Dumnezeu în fața oamenilor. Pentru că moartea suportată de Mântuitorul Iisus Hristos a fost pentru păcatele lumii, cu care el S-a împovărat de bunăvoie, aceasta a fost dreaptă şi cuvenită. Dar, întrucât Hristos a suportat-o personal ca unul ce era fără de păcat, moartea Lui a fost nedreaptă şi necuvenită. Astfel, moartea omului, dreaptă şi cuvenită, a devenit în Hristos moarte nedreaptă şi necuvenită. Ca Dumnezeu, El n-a putut fi ținut de moarte ci, călcând cu

moartea necuvenită peste moartea dreaptă, cuvenită, a înviat umanitatea realizând îndumnezeirea firii umane în sine însuşi şi garantând lumii în veşnicie slava lui Dumnezeu pe care o poate vedea fiecare om, la fel ca ucenicii pe Muntele Tabor. Refacerea umanității din starea de păcat şi reîntoarcerea ei la relația cu Dumnezeu are o direcție îndreptată spre firea umană a lui Iisus, pe care a restaurat-o, a îndumnezeit-o desăvârşit, făcând-o eternă prin ascultarea nelimitată față de Dumnezeu. Prin acceptarea liberă a morții şi prin biruința câştigată asupra afectelor ireproşabile ale naturii Sale umane, firea umană revine la starea de armonie cu voia Creatorului, superioară stării edenice. Ascultarea lui Iisus Hristos până la capăt şi împăcarea cu Dumnezeu Tatăl nu ar fi fost suficientă dacă, odată împăcați cu Dumnezeu, El nu ar fi dat umanității şi puterea de a stărui în bine, de a nu se reîntoarce la neascultare, cu alte cuvinte, dacă nu restaura şi natura umană în profunzimile ei. De aceea, ascultarea şi moartea Mântuitorului nu au avut doar caracterul unei echivalențe juridice, ci şi o însemnătate ontologică, întrucât, prin ascultarea şi jertfa Lui, a ridicat firea Sa umană de la starea de afectare şi efemeritate, la cea de neafectare şi eternitate. Dacă neascultarea lui Adam de Dumnezeu şi păcatul lui au cauzat o stare de stricăciune şi moarte, ascultarea lui Iisus Hristos de Dumnezeu a însemnat ridicarea naturii umane din efemeritate şi moarte până la îndumnezeire ca, astfel restaurată, să devină, după înviere, mediu prin care Dumnezeu împărtăşeşte umanității harul Său sfințitor şi mântuitor.

Datorită acestui fapt, jertfa Mântuitorului Hristos nu este o simplă plată pentru păcat, o valoare de schimb, ci este

transformare şi restaurare ontologică a naturii umane prin biruința morții şi îndumnezeirea în har. Hristos săvârşeşte îndumnezeirea firii Sale omeneşti, în două etape. Ridică firea umană la limita maximă posibilă, prin îmbogățirea acesteia cu puteri şi lucrări dumnezeieşti, în care bunătatea lui Dumnezeu ia chipul virtuților omeneşti, fără a-şi pierde caracterul uman, apoi îndumnezeieşte umanitatea proprie, după înviere, dându-i eternitatea după trup şi devenind mijloc de receptare şi transmitere spre lume a energiilor dumnezeieşti necreate. Prima fază a îndumnezeirii naturii umane ține de la Întrupare până la jertfa de pe cruce, iar cea de-a doua începe o dată cu învierea şi nu are sfârşit.

Nedespărțită de cele două direcții amintite, opera de răscumpărare săvârşită de Mântuitorul are şi o direcție îndreptată spre oameni, care este exprimată prin ideea de asumare în Sine a întregii umanități. Această direcție constă în faptul că El, deținând în cadrul omenirii poziția unui nou Adam, ne-a cuprins pe toți în Sine, în mod potențial şi virtual, a recapitulat ca om pe toți în tot ceea ce a făcut pentru mântuirea lumii, prin viața de ascultare, patimile, moartea şi învierea Sa. Astfel, în Hristos toți oamenii au murit şi mor, au înviat şi înviază potențial. Dacă Mântuitorul a cuprins în Sine virtual pe toți în tot ceea ce a făcut pentru mântuirea lumii, prin jertfa Sa şi îndumnezeirea firii Sale omeneşti toți oamenii au fost aduşi virtual, duhovniceşte, jertfă lui Dumnezeu Tatăl şi au fost, potențial, îndumnezeiți în har. Aceasta o afirmă Sfântul Pavel: Efeseni 2,4-6 „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit pe noi, cei ce eram morți pentru greşelile noastre, ne-a făcut

vii împreună cu Hristos […] şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat întru cele cereşti în Iisus Hristos."

Dat fiind faptul că Mântuitorul Hristos a cuprins tainic în Sine pe toți în ceea ce a făcut pe pământ, îndumnezeirea pe care a realizat-o actual în firea Sa umană, a realizat-o potențial cu toată umanitatea. De aici rezultă că mântuirea subiectivă individuală reprezintă însuşirea de către om în chip actual a ceea ce virtual are prin Hristos, respectiv să prefacă unirea virtuală a umanității cu Hristos într-o unire actuală, prin repetarea tainică a fiecărui act prin care Iisus a urcat ca om pe treptele îndumnezeirii. Cât priveşte cuprinderea umanității întregi în El, aceasta este analogică cuprinderii ei în Adam, în care toți au păcătuit şi întru care toți mor: „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea, aşa moartea a trecut la toți oamenii prin acela prin care toți au păcătuit" (Romani 5, 12), sau „Că precum în Adam toți mor, aşa în Hristos toți vor învia" (I Corinteni 15, 12). Pentru că Hristos cuprinde pe toți în Sine virtual, aşa cum i-a cuprins Adam cel vechi, El este numit Adam cel Nou. Dar, în timp ce prin Adam cel vechi urmaşii primesc o existență trecătoare, prin Adam cel Nou primesc o existență veşnică. Pentru aceasta a lăsat învățătura despre comuniunea intimă cu umanitatea Sa înviată şi îndumnezeită, comuniune care se cere a fi permanentizată prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică, pentru că El este „Viața noastră" (Coloseni 3, 4) sau, după propria mărturie, „Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic!" (Ioan 15, 5).

IISUS HRISTOS, CUVÂNTUL LUI DUMNEZEU ÎN EVANGHELIE ŞI VIAȚĂ

Lumina lui Hristos ca realitate teologică

Evangheliile istorisesc mai multe minuni pe care le-a făcut Iisus Hristos, arătând fără tăgadă că este cu adevărat Fiul Lui Dumnezeu care ridică păcatul lumii. El arată care este învățătura cea adevărată atunci când vorbește cu femeia samarineancă, se vede cum El are putere de a vindeca pe cei slăbănogiți, paralizați, fie că este vorba de slăbănogire fizică, fie că e vorba despre împietrirea inimii, iartă păcatele, apare în noapte mergând pe mare, nu este ținut de materie şi de timp, vindecă orbirea şi se declară pe Sine a fi Lumina lumii (Ioan 8. 12). Mântuitorul a ştiut toate acestea şi le-a premeditat, era conştient de faptul că împlineşte o lucrarea a lui Dumnezeu Tatăl care Îl trimisese pe El în lume pentru a mântui neamul omenesc. Textul evanghelic despre orbul din naştere (Ioan 9, 1-38) este un text plin de semnificație dar, în acelaşi timp, de contradicții, de antinomii. Orbul din naştere este vindecat, ajutat de Mântuitorul Iisus Hristos să-şi recapete vederea şi să devină mai credincios. Credința nu este o întreprindere grea pentru cei care au practicat-o în familie, au văzut modelul la părinții lor, s-au rugat de mici. Credinciosul este cel convins că Iisus este Fiul lui Dumnezeu. A fi credincios este un act de curaj pentru cei care nu au avut parte de educație în această direcție.

Mântuitorul merge la templu, vede un om orb şi-l vindecă. Apostolii Îl întreabă: „Învățătorule, cine a păcătuit; acesta sau părinții lui, de s-a născut orb? Iisus a răspuns: Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu." (Ioan 9, 2-3). O tradiție veche iudaică acredita ideea că între soarta copiilor şi responsabilitatea părinților există o legătură strânsă. În învățătura creştină nu se spune că, dacă un copil are o viață mai chinuită, este datorită păcatelor părinților. Aspectul superior al credinței creştine ortodoxe constă în faptul că în slăbiciune şi în păcate se poate arăta slava lui Dumnezeu. Dilema Apostolilor se termină cu dobândirea credinței şi slăvirea lui Dumnezeu. Legătura între părinți şi copii, în sensul unei responsabilități a părinților, nu trebuie să conducă la a-L învinovăți pe Dumnezeu că aruncă pedepse asupra copiilor pentru păcatele părinților. O rugăciune la Taina Cununiei precizează că „rugăciunile părinților întăresc temeliile caselor copiilor."[34] Părinții au responsabilitate față de copii, în modul cum îi educă în credință şi cum se roagă pentru ca temelia casei copiilor să fie temeinică, aşezată, cum spune Sfânta Evanghelie, pe piatră (Luca 6, 48). Iisus Hristos pleacă de la o situație elementară: vede un om suferind, ştie că este din naştere, îl vindecă într-o formă mai puțin obişnuită. Se spune că a făcut tină din salivă şi praful drumului, a luat pe degete şi i-a dat pe ochi spunându-i „Mergi de te spală în scăldătoarea Siloamului (care se tâlcuieşte: trimis)" (Ioan 9, 7). El a plecat, s-a spălat şi a văzut. S-a întors imediat de

[34] Pr. Dr. Vasile Gavrilă, *Cununia, viață întru împărăție,* Fundația „Tradiția românească", București, 2004, p. 403.

unde a plecase, la templu. Aici începe controversa, un întreg şir de întrebări, atitudine de suspiciune, acuzații pe care cei care n-au înțeles prin ce trece sufletul acestui om bolnav care-şi revenise. Apostolii caută să vadă de ce a ajuns acolo. Pe Iisus nu-L interesează de ce a ajuns orb. El spune „Nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci ca să se arate în el lucrările lui Dumnezeu" (Ioan 9, 3). Fariseii, surprinşi că „acesta era cel care cerşea", s-au minunat ori au afirmat că seamănă cu el. Rezultatul a fost o lungă discuție în contradictoriu şi dezbinare finală. După obiceiul timpului, ca să nu fie ceartă, l-au dus la mai marii templului, la farisei, ca să confirme ei. Aceştia nu apreciază faptul că omul care stătea de ani de zile şi cerşea la poarta templului este vindecat, ci se întreabă dacă nu s-a încălcat ziua de sâmbătă ca zi de odihnă. O altă formalitate care arată limitata capacitate în a pătrunde în tainele sufletului unui om. După ce Hristos l-a vindecat, spune: „Trebuie să fac, până este ziuă, lucrările Celui ce M-a trimis pe Mine; că vine noaptea, când nimeni nu poate să lucreze" (Ioan 9,4). Se crede că soarele este un bulgăre de foc care aruncă raze pe pământ şi, datorită razelor lui, pământul este încălzit, vegetația vine la viață, se produce fotosinteza, animalele trăiesc. Specialiştii afirmă că soarele nu este fierbinte, ci este o planetă rece şi întunecoasă. În spațiul extraterestru, temperatura este de -240 de grade Celsius şi întuneric, chiar şi când are loc apropierea de soare. Cum străbat razele de la soare, prin Univers, până la pământ? Soarele se deplasează cu o viteză de 48.280 kilometri pe oră. El este ca un glonte aflat în mişcare de revoluție, fără să producă accidente, deşi are un diametru de 1.392.530 km. De unde este lumina, de unde vine viața pe pământ? Cum se văd

stelele şi astrele? Una dintre potențialele explicații este că soarele produce o pulsație asemeni inimii, între cei doi poli, la fiecare 160 de minute se produce o contracție şi o dilatare de 3 kilometri.[35] Pământul suferă acelaşi fenomen. Din cauza forței de gravitație, este puțin ovalizat la poli şi se învârte cu o viteză fenomenală, primind de la soare impulsuri bio-magnetice În felul acesta, din pământ, sub aceste impulsuri, creşte vegetația şi, datorită acestei forțe, se păstrează în jurul pământului atmosfera. Atmosfera este ca o lentilă care, pe de o parte ajută pe om să vadă ceva din univers, inclusiv prin metode sofisticate, prin telescoape astronomice foarte puternice, iar pe de altă parte preface impulsurile solare în raze de lumină.

Mântuitorul a spus „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (Ioan 8, 12). Deci, nu soarele este lumina lumii, aşa cum au spus materialiştii, soarele are rolul lui de a determina ceea ce noi numim lumină materială numai dacă este pus în legătură cu pământul (acest lucru l-a făcut Dumnezeu prin creație), dacă există o legătură dintre puterea dătătoare de viață a pământului şi pulsațiile bio-magetice ale soarelui. Hristos arată că nu lumina materială, vizibilă care se creează prin interacțiunea dintre aştri este importantă, ci lumina spirituală, lumina neprețuită şi neînțeleasă care este Dumnezeu însuşi şi care a luminat dinainte de apariția aştrilor la creație. În prima zi Dumnezeu a spus „Să fie lumină! Şi a

[35] Callum Coats, *Living Energies*, Gatway Press, London, 2002, p. 77.

fost lumină" (Facere 1, 3)[36] şi abia în ziua a patra a făcut aştrii. Lumina nu ținea neapărat de aştri, ci de cel care a făcut ca aştrii să interacționeze.

Mântuitorul nu face vindecarea doar cu cuvântul, ci a făcut tină din pământ pentru a arăta comunicarea dintre omul-țărână şi universul creat. Pământul nu este un simplu obiect, este mai mult decât atât. O definiție a pământului nu se poate da exhaustiv, indiferent de părerile specialiştilor. Sfânta Scriptură afirmă că, atunci când Dumnezeu a făcut pământul, i-a dat daruri sau a pus în el daruri. Pentru Dumnezeu, pământul nu este un simplu obiect care a fost pus la dispoziția oamenilor să îl folosească aşa cum vor, ci să-l folosească pentru a-şi regăsi şi întări credința şi sănătatea. Prin pământ, prin tina pe care o pune pe ochiul orbului, Mântuitorul Iisus Hristos arată responsabilitatea şi legătura intrinsecă pe care omul o are cu pământul, subiect al poluării masive, cu grave consecințe asupra roadelor. Unii medici spun că omul a pierdut o mare parte din imunitate din cauză că a pierdut legătura cu pământul[37]. Oamenii sunt mai bolnăvicioşi, mai predispuşi spre suferințe fizice. Între pământ şi ființa umană s-a făcut o izolație încât omul nu mai comunică cu pulsațiile, cu căldura, cu energia dătătoare de viață şi revigoratoare pe

[36] Dacă Dumnezeu este lumină, numită în teologie „neapropiată", înțelegem şi afirmația lui Iisus Hristos „Eu sunt lumina lumii!" (Ioan 8, 12). Sfântul Evanghelist Ioan afirmă: „Lumina a venit în lume şi oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina. Căci faptele lor erau rele. Că oricine face rele urăşte Lumina şi nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească" (Ioan 3, 19-20), în vreme ce despre Ioan Botezătorul spune că „nu el era lumina ci mărturisea despre Lumină" (Ioan 1, 8).

[37] Pentru detalii de specialitate Prof.univ. Dr. Pavel Chirilă, *Vindecarea*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2009, pp. 69 ş.u.

care o are pământul. A merge pe pământ, pe iarbă nu este o simplă recuperare de moment, nu este o reconfortare psihologică, este refacerea legăturii cu energia pe care Dumnezeu a pus-o în pământ. Nu este întâmplătoare culoarea verde drept culoare cu rol psihologic regenerator, cu efecte neîndoielnice în evoluția spirituală. Mântuitorul Iisus Hristos, prin acest gest, arată, o dată mai mult, că omul nu este rupt de creație, ci este în creație, pentru creație şi numai împreună cu creația restaurează sănătatea, credința şi mântuirea.

A accepta o astfel de minune presupune un demers întreg al credinței. Nu am abordat problema soarelui ca pe o chestiune astronomică, unde nu avem competențe, ci ca pe o chestiune teologică, în dorința de a înțelege puțin din diferența care există între lumina fiziologică şi lumina lui Dumnezeu. Ceea ce trebuie reținut este că, dincolo de lucrurile pământeşti, omul este în căutarea refacerii legăturii cu Dumnezeu, după ruptura primordială, care se manifestă sub diferite forme. A reface legătura cu Dumnezeu înseamnă a regăsi credința sau a găsi credința. Orbul din Evanghelie este o paradigmă a omului chinuit infinit, nu se ştie pentru ce motive. El îşi ia libertatea în serios, îşi pune credința în Dumnezeu şi reuşeşte să-şi câştige atât vederea, cât şi credința. Mai întâi, experimentează o suferință pentru care nu se simte vinovat, suferința de a se fi născut orb şi de a depinde de alții. Deşi este în suferință, el nu se îndepărtează de Dumnezeu, este prezent la templu, strigă după Iisus. Poate acolo oamenii erau mai milostivi şi-i dădeau ceva de mâncare, dar asta ține tot de Dumnezeu. Acolo era în preajma lui Dumnezeu, pur şi simplu. Părintele Teofil Părăian de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus s-a născut orb dar a făcut mai

multă misiune decât majoritate preoților din România, aducând mulți tineri la credință şi dând sens credinței celor care o pierduseră sau erau în căutarea ei. În slăbiciune, Dumnezeu poate să dea putere pentru ca omul să depăşească o deficiență ca să se vadă în el slava lui Dumnezeu. Orbul simte, trăieşte suferința dar este vindecat şi, când se aşteaptă ca toți ceilalți, după ce a fost vindecat, să se bucure de bucuria lui, el primeşte numai dezamăgiri: este admonestat, interogat, suspectat: Cine eşti? Cum ai ajuns aici? Cum ți s-au făcut ochii curați? Cum de vezi? O fi adevărat? Eşti un farsor? Este acuzat de fals, este suspectat până la a se apela la autoritatea părinților care, din frică, dau un răspuns de conjunctură: „Ştim că acesta este fiul nostru şi că s-a născut orb. Dar cum vede el acum, noi nu ştim; sau cine i-a deschis ochii lui, noi nu ştim. Întrebați-l pe el; este în vârstă; va vorbi singur despre sine" (Ioan 9, 20-21). O altă dezamăgire, să vadă că părinții se dezic de el, el care începuse să găsească un alt sens al vieții prin credință.

În final, totul culminează printr-o judecată nedreaptă pe care o fac mai marii poporului care îl apostrofează: „Au răspuns şi i-au zis: În păcate te-ai născut, şi tu ne înveți pe noi?" (Ioan 9, 34). Fostul orb este mai înțelept decât un teolog şi mai abil decât un filozof: „Tocmai în aceasta stă minunea: că voi nu ştiți de unde este şi El mi-a deschis ochii. Şi noi ştim că Dumnezeu nu-i ascultă pe păcătoşi; dar de este cineva cinstitor de Dumnezeu şi face voia Lui, pe acesta îl ascultă" (Ioan 9, 30-31). Răspunsul înseamnă că nu trebuie ca cineva să aştepte ca mai întâi să-L vadă pe Iisus şi apoi să-şi dea seama cum a lucrat. Credincios este cel care vede întâi efectele lucrării lui Hristos în viața personală. Rezultatul este

că a fost eliminat, prin ceea ce astăzi se numește „abuz de autoritate”: „L-au dat afară” (Ioan 9, 34). Orbul devine personaj paradigmatic pentru actul credinței în Dumnezeu. Atunci când cineva se pocăiește și descoperă drumul credinței trece prin toate acele momente mai mult sau mai puțin fericite.

Când cineva începe călătoria credinței în Hristos schimbarea este tratată cu suspiciune în jur, lucru care nu este nou, ci este din timpul Sfântului Pavel care a naufragiat lângă Malta, a scăpat ca prin minune din resturile corăbiei, a ajuns la mal și, când a început să strângă vreascuri să aprindă un foc, o viperă l-a muşcat de mână. „Şi când locuitorii au văzut vipera atârnând de mâna lui, ziceau unii către alții: Desigur că ucigaş este omul acesta, pe care dreptatea nu l-a lăsat să trăiască, deşi a scăpat din mare. Deci el, scuturând vipera în foc, n-a pătimit nici un rău. Iar ei aşteptau ca el să se umfle, sau să cadă deodată mort. Dar aşteptând ei mult şi văzând că nu i se întâmplă nimic rău, şi-au schimbat gândul” (Fapte 28, 4-6). Evident că, prin lucrarea dumnezeiască, el nu a pățit nimic și, în felul acesta, locuitorii insulei au acceptat învățătura pe care Sfântul Pavel o propovăduia. Înainte de a-L fi cunoscut pe Iisus, orbul a crezut în El.

Textul arată că fapta este mai importantă decât numele, nu numai pentru cel care crede, ci şi pentru Dumnezeu. El cunoaşte faptele oamenilor şi se dă pe Sine exemplu: s-a dus, l-a vindecat, s-a dus la templu. Cel vindecat a trecut prin tot acest chin al judecății pripite, al lipsei de înțelegere, a trăit minunea culorii prin ochii sănătoşi, iar locul unde se regăsea pentru toate acestea era templul, biserica timpului său. Acolo îl regăseşte pe Iisus, pe care nu îl recunoaşte; în definitiv, nu

îl văzuse niciodată. Hristos nu ține neapărat să fie „cunoscut", altfel nu ar mai fi justificată credința. De aceea îi spune că trebuie doar să creadă în Fiul lui Dumnezeu.

Prin extrapolare, se poate spune că mesajul fiecărei Euharistii, în care omul se întâlneşte prin împărtăşire cu Hristos, pe care nu l-a văzut şi nu îl cunoaşte este o întrebare adresată fiecărui suflet: crezi tu în Fiul lui Dumnezeu? Dacă sufletul se întreabă „cine este?" Evanghelia dă răspuns prin Iisus însuşi: „Cel ce vorbeşte cu tine Acela este!" (Ioan 9, 37). Omul a crezut în El şi i s-a închinat Lui. Cu alte cuvinte, mărturisirea că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, credința în El trebuie să devină fermă convingere. Închinarea este, de fapt, dreapta slăvire şi dreapta închinare sau ortodoxia înseamnă a fi mărturisitori ai acestui Fiu al lui Dumnezeu întrupat, ai Învierii Lui, ai Înălțării Lui şi a continuării activității Lui pe pământ până la sfârşitul veacurilor.

Învățături dogmatice şi morale

1. Modul în care se desfăşoară narația dovedeşte că între rău şi păcat există o legătură recunoscută dinainte de venirea lui Hristos, atât între neamuri, cât şi în mijlocul poporului iudeu. Şi unii şi alții considerau că nefericirea cuiva era o pedeapsă pentru păcat sau că era direct proporțională cu greutatea păcatului, ori un blestem pentru păcatele părinților. Hristos schimbă această viziune şi arată că puterea lui Dumnezeu se manifestă şi acolo unde domină răul, că nu trebuie să sufere cineva pentru păcatele altcuiva, dar că în fiecare intervenție a lui Dumnezeu în creație există un element pedagogic.

2. Iisus nu acuză pe părinți pentru suferința copiilor atunci când afirmă că nu a păcătuit nici orbul, nici părinții lui. Mai degrabă, El recomandă meditația asupra răului care trebuie eliminat din lume pentru a evidenția mai bine slava lui Dumnezeu, decât să se insiste asupra unei cauzalități particulare a răului individual.

3. Din expresia că lucrările lui Dumnezeu se pot vedea în lume se conclude că răul este îngăduit, nu rodul lucrării lui Dumnezeu, că are un rol, şi anume, a conduce omul spre Hristos. Răul va fi eliminat prin schimbarea lumii vechi, întoarcerea omului spre a-L recunoaşte pe Hristos în centrul minunilor pe care le vedeau contemporanii săi.

4. Hristos face lucrarea Sa în „lumina zilei", adică vizibil, până în ultimul moment al existenței Sale pământeşti, după care vine, temporar, noaptea morții şi încheierea lucrării pământeşti. Aceasta va lua sfârşit în perspectiva Judecății finale, pe care Iisus a anunțat-o încă din timpul activității pământeşti. Însăşi lucrarea lui Dumnezeu este exprimată prin ideea de lumină, ca şi ființa Lui.

5. Hristos este Lumina lumii sau Dumnezeu[38] şi lucrarea Lui deschide ochii duhovniceşti ai multora. În cooperare cu

[38] „Să fie lumină" de la începutul Sfintei Scripturi, trebuie înțeles ca „Eu sunt lumină" (Facere 1, 3), dat fiind că aştrii care dau lumină au fost creați în ziua a patra. Sfântul Ioan îl numeşte pe Hristos „Lumina lumii" (Ioan 1, 4-8) iar Hristos însuşi spune despre Sine că este „lumina lumii" (Ioan 8, 12). Deci, omul poartă în sine de la creație lumina, scânteie de dumnezeire, care trebuie descoperită prin acceptarea lui Hristos înviat, prin Taina Botezului şi Euharistiei la sfârşitul căreia creştinul exclamă „am văzut lumina cea adevărată", respectiv că „a intrat în lumina şi în viața personală netrecătoare a lui Hristos, care s-a făcut Frate cu el". Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă*, ediția a II-a, IBMBOR, 2004, Bucureşti, p. 607.

apa Siloamului, adică din colaborarea necreatului cu creatura, materia se transformă, dând lumină celor care îl caută pe Dumnezeu. Minunea arată adevărul despre Hristos ca Dumnezeu şi om dar conduce şi la pregustarea slavei lui Dumnezeu care e reprezentată de faptul că cel care capătă lumina sau vederea începe să îl slăvească pe Dumnezeu.

6. Ucenicii trăiesc decepția de a-L vedea pe învățătorul despre care credeau că va fi slăvit în preajma templului fugind pentru a scăpa de uciderea cu pietre. Necredința lor este ruşinată de mărturisirea fostului orb care devine mai curajos mărturisitor ale dumnezeirii lui Iisus Hristos. Ei înțeleg, astfel, că Hristos dăruieşte oamenilor curaj, încredere, reală înțelegere şi stare de spirit pentru a deveni mărturisitori fără frică a calității Sale de Dumnezeu şi Om.

Hristos Creatorul şi Hristos Omul. Omul este din natură iar natura este pentru om, spre folosință

Într-un text liturgic se afirmă: „Pe Dumnezeu a-L vedea nu este cu putință oamenilor" sau „Marea vieții văzând-o ridicându-se de viforul ispitelor la limanul Tău cel lin alergând strig Ție: Scoate din stricăciune viața mea Milostive"[39]. Apariția morții în viața lui Adam şi a Evei, existența morții în lume şi începutul procesului de eliberare de moarte este una dintre temele dogmatice şi liturgice predilecte în Ortodoxie. În Biserică se creează un început de drum pentru fiecare persoană, drum care are concluzia logică în înviere. În fața morții omul nu poate decât să strige

[39] *Aghiazmatar*, IBMBOR, Bucureşti, 1992, p. 209.

„Scoate din stricăciune viața mea, Milostive”. Să reluăm: „Pe Dumnezeu a-L vedea nu **mai** este cu putință oamenilor”. Am adăugat acest „mai” ca să înțelegem mai bine textul. Adam L-a văzut pe Dumnezeu înainte, dar după săvârşirea păcatului neascultării nu L-a mai văzut. Ochii săi s-au întunecat, voința a slăbit, sentimentele lui s-au pervertit în aşa fel încât n-a putut să-L mai vadă pe Dumnezeu ca „Cel ce este” (Ieşire 3, 14) sau „lumina”, drept pentru care s-a ascuns. A început să bâjbâie, am spune noi. A început să caute în altă parte pe Dumnezeu şi chiar a crezut la un moment că poate să-L înşele spunând că nu el este vinovat pentru păcatul pe care l-a săvârşit. Scriptura precizează că natura umană a devenit stricăcioasă. Prin aceasta înțelegem atât actul în sine făcut de Adam, cât şi contaminarea, de la Eva spre toți cei care se vor naşte din ei. Omul vine în lume cu stricăciunea în sine, din momentul naşterii.

Moartea nu este o realitate de sine stătătoare. Fenomenul morții se manifestă sub două forme: pe de o parte este pasivă, iar pe de altă parte este activă. Dimensiunea activă a morții este atunci când ea este asumată, voită, primită sau chiar determinată. Modelul suprem al morții asumate dar fără a fi necesară sau obligatorie este cea a lui Iisus Hristos. Sub acest aspect, moartea este rodul libertății umane. Este un act de încredere şi de dăruire, pe care cineva îl face pentru o cauză înaltă. Mântuitorul este modelul care se jertfeşte pe Sine pentru altcineva, fără ca El să poarte păcatul în Sine. Totuşi, moartea este legată intrinsec de păcat. Sfânta Scriptură spune despre moartea Mântuitorului, că nu a apărut ca o pedeapsă pentru Hristos, ci El însuşi a primit-o, a asumat-o, a trăit-o, a experimentat-o dacă vrem, pentru a o putea învinge. N-ar fi

putut să învingă moartea dacă Cel fără de păcat nu trecea prin moarte. Înainte de patimă, se precizează că Hristos arată: „După cum şi Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El şi să-Şi dea sufletul răscumpărare pentru mulţi” (Matei 20, 28). Era conştient că trebuie să treacă prin aceasta pentru o cauză mai înaltă. Sfântul Evanghelist Ioan (10, 17-18) spune: „Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl, fiindcă Eu Îmi pun sufletul, ca iarăşi să-l iau. Nimeni nu-l ia de la Mine, ci Eu de la Mine Însumi îl pun. Putere am Eu ca să-l pun şi putere am iarăşi ca să-l iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu” (Ioan 10, 17-18). Alături de moartea Mântuitorului care este activă putem să aşezăm, cu anumite nuanțări, moartea martirilor, adică cei care nu au fugit de moarte pentru un interes personal sau din frică. Martirii s-au dedicat mărturisirii dumnezeirii lui Hristos, făcând din moartea pasivă, moarte activă prin încredințare. Singura formă de moarte care aduce după sine mântuirea este moartea pe care creştinul o suferă pentru Hristos. În felul aceasta, ei se aseamănă lui Hristos, în sensul că se lasă pe sine, se neagă pe sine sau se leapădă de sine pentru Dumnezeu.

Dimensiunea pasivă a morții o arată ca fiind o amenințare, ceva de care omul se teme, de care fuge, căreia i se supune de nevoie, implacabil şi care-i aduce adeseori frustrare, nemulțumire, angoasă. Este definită ca limită a destinului. Acest mod de a percepe moartea ca sfârşit al vieții este specific celor care nu au început să aibă încredere în Hristos ca cel care răscumpără păcatul sau greşeala adamică, dând omului posibilitatea de a nu păcătui, deci de a înțelege altfel sfârşitul. Sfânta Scriptură oferă şi pentru acest aspect exemple: moartea fiicei lui Iair (Luca 8, 54-55), moartea

fiului văduvei din Nain (Luca 7, 14-15), moartea lui Lazăr (Ioan 11, 43-44) sau alte exemple în care se vede că aceasta a venit pe neaşteptate, prea devreme.

Moartea nu are putere atunci când se întâlneşte cu Hristos cel care a trecut prin moarte, care a învins-o prin Înviere. Fiul văduvei din Nain, fiica lui Iair şi Lazăr sunt înviați prin puterea lui Hristos înainte de Învierea proprie. După înviere, moartea nu va mai avea efect asupra nimănui pentru că Hristos a imunizat natura umană încât toți cei ce cred în El trec prin moarte, dar viețuiesc veşnic împreună cu Hristos, cel veşnic înviat. Însă pentru a trăi cu Hristos înviat şi a scăpa de angoasa sau de frica morții este necesară o reconsiderare a realității păcatului. Adam, se ştie, a fost făcut de Dumnezeu în mod special, printr-o grijă deosebită şi aşezat în Rai. În această grădină a bucuriei, a comuniunii cu Dumnezeu, Adam găseşte mai potrivit, în gândirea lui, să urmeze sfatul celui rău care-l amăgeşte. Astfel, săvârşeşte păcatul neascultării față de Dumnezeu, ascultă de cel rău şi, în felul acesta, percepe şi trăieşte consecința păcatului:ruperea de Viață. Moartea apare când Adam nu mai ascultă de Dumnezeu. Autoexcluderea din dragostea lui Dumnezeu ia forma infernului sau a iadului.

Ar fi eronat să vorbim despre creație, starea paradisiacă şi păcat, despre Adam fără a ne referi la Hristos simultan, căci aici nu avem de a face cu un proces istoric pe care să îl analizăm. Hristos Dumnezeu ia trup uman pentru a învinge tocmai fenomenul numit moarte, cu toată cohorta de consecințe. Hristos coboară în infern, nu se rupe de realitățile pe care le trăieşte orice ființă umană viețuitoare pe pământ, trecătoare prin moarte. Iisus Hristos cu trup deplin coboară la

starea de Iad, nu triumfător, ci în stare de smerenie, pentru a arăta că El şi-a asumat condiția umană în mod deplin. Coborât la Iad, îşi arată puterea dumnezeiască, rupând peceţile, eliberând pe cei care au crezut în venirea Lui şi pe drepții Vechiului Testament. Orice om, credincios sau nu,trece prin experiența morții. Singurul lucru de care suntem deplin încredințați, pe care îl ştim cu siguranță este că vom muri, nimic din celelalte nu vom şti cu siguranță, se pot întâmpla sau nu, dar singurul lucru pe care ştim că se va petrece cu fiecare este acela că vom trece şi noi din această viață.

Nu se ştie nimic din modul în care trăiau Adam şi Eva în Paradis. Nu se poate spune exact cum percepeau viața, cum trăiau bucuriile, dacă existau necazuri, dacă şi cum trăiau relația aceea foarte strânsă cu Dumnezeu. Moise, autorul cărții Facerea, redă doar ce a simțit Adam din momentul păcatului, din momentul în care devine muritor şi atrage asupra propriei naturi sfârşitul. Moartea interpusă între Adam şi Dumnezeu are nişte consecințe: starea de comuniune cu Dumnezeu dispare, bucuria veşnică, inexplicabilă pentru omul muritor încetează, starea de Rai devine inaccesibilă. Mai mult, el este „alungat" în afara Paradisului, pe pământ, luând cu sine şi realitatea morții. Din acest moment începe truda, osteneala, începe nevoința pământească. Faptul că Adam n-a respectat porunca abstinenței de la a consuma fructul oprit i-a adus o schimbare de o anvergură inimaginabilă. Venirea pe pământ a lui Hristos, noul Adam, schimbă din nou lucrurile în mod radical. El nu a venit în primul rând ca să plătească o greşeală, ci pentru a vindeca o stare de boală, de anomalie spirituală pe care urmaşii lui

Adam au moştenit-o. Adam nu a fost pedepsit de către Dumnezeu cu moartea; el a ales moartea, adusă în creație de îngerii morții. Dumnezeu nu-l pedepseşte pentru că Dumnezeu este bunătate, este iubire. Cel care l-a creat pe Adam, a creat şi lumea din bunătate şi iubire, altfel spus Dumnezeu îi îngăduie să ia ceea ce doreşte. Adam alege moartea sau alienarea. Pentru că a fost o victimă a propriei naivități şi a vicleniei celui rău, teologia nu atestă şi nu justifică în vreun fel pedeapsa, ci ajutorul lui Dumnezeu pentru ridicare, vindecare, întoarcere, reorientare. Venit pe pământ ca om, Hristos spune fiecărui om ceea ce i-a spus Dumnezeu lui Adam, Logosul, „prin care toate s-au făcut”[40] face ca omul să aleagă ceea ce doreşte.

Învierea Lui este vindecare definitivă de moarte, stare dăruită nesfârşit celor care încetează alienarea, în favoarea unei alegeri diferite. Fiecare om este un Adam care are posibilitatea de a alege, de a reface traseul sau itinerarul pe care l-a făcut acela. Diferența este că, în fața creştinului stă Hristos cel Înviat. Nu mai este doar revenire la Dumnezeu; nici Adam nu s-a mai întors la Dumnezeu, aşa cum ar fi trebuit. În fața creştinului stă mult mai mult decât întoarcerea la Dumnezeu, stă darul cel mai de preț, comuniunea veşnică împreună cu Hristos prin harul Lui.

Dimensiunea didactică a Evangheliei, aşa cum a trăit-o şi predicat-o Hristos, constă în a da şi a ruga. El recomandă ca rugăciunea *Tatăl nostru* să fie rostită din toată inima. *Rugăciunea domnească* este un model de rugă, iar Hristos

[40] Conform *Crezului* sau *Simbolului de credință niceo-constantinopolitan*, formulă agreată de cei 318 participanți la Sinodul I ecumenic, Niceea, 325.

însuşi l-a folosit adresându-se lui Dumnezeu nu ca celui care pedepseşte, ci ca celui care iartă şi iubeşte din bunătate. Dumnezeu este chemat în Noul Testament cu apelativul „Tată" sau „Părinte". A spune cuiva părinte sau tată, înseamnă grijă, iubire şi dorința de a comunica ceva cu el. În Biserică preoților li se spune „părinte", nu pentru că ar fi leader, ci pentru că este sau trebuie să fie cel mai apropiat, simbolul prezenței Dumnezeu ca părinte. El îl reprezintă pe Hristos fratele, pe Dumnezeul ceresc, Tatăl tuturor. Preotul, în calitatea lui de părinte, iartă, mângâie, dăruieşte iertare în numele lui Dumnezeu, prin Hristos cel care l-a hirotonit, cel care a dat apostolilor puterea de a hirotoni şi a transmite mai departe rânduiala aceasta pentru ca preotul să lucreze în numele lui Dumnezeu pe pământ între oameni. Hristos spune „Deci voi aşa să vă rugați: Tatăl nostru, Care eşti în ceruri, sfințească-se numele Tău..." (Matei 6, 9). Nu înseamnă că este numai în ceruri, ci pretutindeni, dar spunând Tatăl nostru care eşti în ceruri se arată că Dumnezeu este necuprins, nu este doar în anumite locuri şi în anumite timpuri. El este permanent, veşnic şi de necuprins sau infinit. Primele câteva formule se adresează tocmai acestei viețuiri în Împărăția Sa. Pentru că se spune „care eşti în ceruri, să se sfințească numele Tău", adică numele cel sfânt să fie primit peste tot, în tot universul şi „să vină împărăția Ta", sau să se întemeieze împărăția „precum în cer", adică în lumea spirituală, unde El este absolut „şi pe pământ", unde se poate întemeia împărăția prin venirea lui Hristos care a spus că „Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor" (Matei 4, 7). Oamenii sunt chemați să înființeze împreună cu Dumnezeu împărăția Lui şi pe pământ, nu numai în ceruri. Armonia nu este numai o

prerogativă a cerurilor, ea trebuie să fie şi o prerogativă a fiinţelor raţionale de pe pământ. Tot prin aceste câteva formule se afirmă despre Dumnezeu că este suveran, adică este cel care stăpâneşte şi ţine în mână toate. Urmează formulele în care omul solicită ceva, discret, modest şi raţional. Fiul lui Dumnezeu îi spune Tatălui Său „Pâinea noastră cea spre fiinţă dă-ne-o nouă astăzi" (Matei 6, 11). N-a cerut bogăţii, opulenţă, ci a spus atât cât avea nevoie, deci pâinea zilnică. Aceasta conduce la ideea că încrederea în Dumnezeu trebuie să fie permanentă şi maximă. Nu este întâmplător faptul că spune asta, din cauză că evreii cunoscuseră experienţa încrederii în Dumnezeu care le trimitea în fiecare zi mana cerească. Dacă cineva aduna mai mult decât îi era necesar pentru o singură zi, acea mană se strica. Să nu se înţeleagă de aici că este o încurajare a lenevirii şi o lipsă de preocupare pentru chivernisirea bunurilor. Ideea este ca Dumnezeu să dea atât cât are omul nevoie pentru subzistenţă, iar dacă dă mai mult, acesta să nu se alipească de bunuri „Căci unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta" (Matei, 6, 21). Inima se dă după comoară, nu comoara după inimă. În *Rugăciunea domnească* Hristos arată că una dintre condiţiile rugăciunii autentice este iertarea: „Şi ne iartă nouă greşelile noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri!" (Matei 6, 11).

Faptul că iertarea este extrem de importantă în învăţătura lui Hristos se arată în versetele 14 şi 15 unde reia aceeaşi idee: „Dacă nu veţi ierta voi greşiţilor voştri nici Tatăl vostru cel din ceruri nu vă va ierta vouă greşelile voastre. În finalul rugăciunii se cere ca Dumnezeu să „nu ne ducă pe noi în ispită" (Matei 6, 13). Dumnezeu nu duce în ispită, îngăduie

ispitirea pentru că respectă libertatea omului. De fapt, formula adecvată este „şi nu lăsa să fim duşi în ispită mai presus de puterile noastre”. El îl ține pe om aproape şi prin rugăciune, încredere şi credință, omul nu va fi ispitit mai presus de puterile lui. Sfântul Apostol Petru se adresează credincioşilor: „Tot aşa şi voi, fiilor duhovniceşti, supuneți-vă preoților; şi toți, unii față de alții, îmbrăcați-vă întru smerenie, pentru că Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har” (I Petru 5, 5).

Acesta este modul în care trebuie rostită rugăciunea *Tatăl nostru*. Nu se rosteşte rutinant şi rutinat. Fiecare rugăciune trebuie să fie unică, spusă cu sentimentul că este pentru prima dată şi atunci se descoperă bogăția ei mai mult decât oricând. La rugăciune se adaugă postul, ca un alt mijloc de nevoință pentru a-L înțelege şi vedea pe Hristos înviat. Hristos nu spune că trebuie ca omul să postească. Biserica nu spune că trebuie îndeplinite reguli ca obligații, ci recomandă, propune, sugerează ce este bine. Cel mult spune ce nu trebuie săvârşit. Mântuitorul nu pune problema că trebuie, nu impune din exterior nimic. Dimpotrivă, presupune că starea de postire este naturală. El afirmă „atunci când postiți”, deci, logic este că lumea posteşte. „Atunci când postiți”, arată Iisus, „nu o faceți ca fățarnicii care îşi smolesc fețele, ci spală fața, unge capul tău” (Matei 6, 16 ş.u.). Cu alte cuvinte, El presupune că toată lumea posteşte.

Însănătoşirea biologică a trupului se face prin post. Orice medicație recomandată de medicul curant este însoțită de un anumit post, de o anumită dietă. Deci, postul presupune a consuma numai ceea ce este necesar, din rațiuni spirituale. El presupune însănătoşirea spirituală, conştiința existenței şi

prezenței lui Dumnezeu în viața omului. Totuşi, postul nu presupune ca toată lumea să se abțină de la toate alimentele; sunt oameni care suferă, sunt copii, oameni bătrâni care, dacă se lipsesc de un anumit aliment, pot să facă mai mult rău. Hristos spune că trebuie cultivată practica postului, fiecare în aşa fel încât să simtă că sufleteşte se însănătoşeşte. Nimeni nu trebuie să exagereze, ci fiecare, potrivit vârstei, puterilor sale şi acordului preotului duhovnic trebuie să respecte postul. Cei mai tineri mai aspru, din cauză că şi ispitele sunt mai multe iar trupul este sănătos, cei mai bolnavi să aibă dezlegări pe care le iau de la preoții duhovnici. Copiii nu trebuie lipsiți de minimul necesar care să asigure creşterea armonioasă, sănătoasă şi naturală.

Important este să nu se elimine din minte şi preocupări ideea de post, ideea de a face ceva pentru Dumnezeu. Hristos precizează că toată lumea trebuie să fie cuprinsă în actul de postire, care este un act de disciplină, nu de pedepsire sau de abstinență forțată a trupului, care să ducă la suferință, ci este disciplină pentru a înțelege mai bine ce face Dumnezeu pentru om, o disciplină pentru a înțelege detaşarea față de lucruri.

El abordează postul legat strâns de milostenie şi spune: „Când faci milostenie, să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta, ca milostenia ta să fie într-ascuns şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție” (Matei 6, 3-4). În sfârşit, postul poate să fie şi un răspuns la criză. Răspunsul la criză îl dă Pilda Fiului risipitor. Acesta s-a dus într-o țară îndepărtată şi, după ce a petrecut în multe desfătări, a venit o secetă mare care l-a făcut să gândească duhovniceşte: „Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu şi-i voi spune: Tată, am greşit la cer şi

înaintea ta" (Luca 15, 18). Într-o lume a desfătărilor, a consumerismului, vine o secetă, o lipsă, o criză economică. Criza trebuie folosită nu ca revoltă, nu ca frică, nu ca frustrare, ci ca timp, spațiu şi stare dată de Dumnezeu pentru o adevărată evaluare a stării de efemeritate a omului pământesc. Postul înseamnă o şansă ca fiecare persoană să îşi asume, la nivel personal, istoria mântuirii.[41] Aşa cum Adam a fost trimis în pământul grosier, alungat din Rai, cum se spune, trimis pe pământ unde să înceapă să-şi prelucreze, să-şi construiască întoarcerea la Dumnezeu, postul este recomandat fiecăruia ca, asumându-l, să poată să-şi lucreze şi să-şi construiască întoarcerea la Hristos, întoarcere la chipul îngeresc pe care l-a dobândit prin botez şi la perceperea cu adevărat a bunătății lui Dumnezeu care se dăruieşte tuturor în veşnicie prin Înviere.

Învățături dogmatice şi morale

1. Autenticitatea credinței poate fi pervertită de dorința omului de a apărea într-o lumină favorabilă înaintea semenilor. Hristos arată în Evanghelie că, în viața de

[41] Postirea ca act personal liber asumat în calendarul liturgic al Bisericii are menirea de a da credincioşilor posibilitatea de a deveni contemporanii momentelor cardinale din istoria mântuirii. Trădarea lui Iisus (pentru care este instituită ziua de miercuri), răstignirea (pentru care se postește vinerea), perioadele de aşteptare a momentelor arătării lui Dumnezeu lucrător pe pământ (Naşterea, Învierea) sunt marcate prin post. Fără a avea în viața personală aceste evenimente permanentizate, creştinul ar sfârşi în a le trata drept întâmplări istorice trecute, vetuste şi, în consecință, ineficiente astăzi.

credință, atitudinea formalistă nu este sănătoasă şi atitudinea declarativă nu este suficientă.

2. Viața de credință trebuie să fie bazată pe interiorizare şi spiritualizare, nu pe forme externe, ceea ce riscă să o transforme în religiozitate superficială. Taina în săvârşirea faptelor bune, pietatea sinceră fac din sufletul omului sanctuarul prezenței lui Dumnezeu Tatăl, dând binecuvântare şi valoare infinită acestuia prin ceea ce este şi ceea ce devine prin îmbogățirea în fapte bune.

3. Hristos este mijlocitor între Dumnezeu şi umanitate, restaurând pomul vieții umanității prin plantarea lui în solul dumnezeiesc din care a fost dezrădăcinat prin neascultarea oamenilor. El însuşi a postit, cum ar fi trebuit să postească Adam, a devenit Mirele Bisericii, aşezând la baza umanității adevărata bucurie a comuniunii şi păcii.

4. Natura, cu toate bunurile ei, a fost dăruită omului pentru a fi mediu de dezvoltare naturală şi îndreptare către Dumnezeu. Starea primordială a omului era una de armonie cu întregul eco-sistem, de care a devenit răspunzător prin învestirea lui de către Creator ca guvernator şi stăpân al întregii creații. De aceea, coordonarea acesteia presupune responsabilitate, sfințire, conducere şi transfigurare, nu simplă folosire şi exploatare abuzivă a resurselor materiale, în indiferență față de generațiile viitoare.

Hristos- subiectul teologiei, ca rod al gândirii şi slujirii în smerenie

Despre Parabola Fiului risipitor, se crede că este perlă şi coroană a învățăturilor Mântuitorului Iisus Hristos. În simplitatea ei, este atât de bogată, atât de frumoasă în învățături încât poate să fie înțeleasă în egală măsură şi de necredincios. Nimeni nu poate să spună că, citind acest text, oarecum simplu, nu are de tras nişte concluzii pentru viața proprie. Este o învățătură profundă pe care Hristos o dă, rostind această pildă cu gândul la realismul cotidian. Este realistă pentru că surprinde momente, tipologii şi caractere pe care le vede sau le trăieşte fiecare în existența pământească. Chiar dacă unii nu se regăsesc în situația fiului risipitor, cel puțin în situația fiului cel mare a fost fiecare. Este o singură istorie pe care o experiementează umanitatea, nimic nu este indiferent şi, mai ales, nu este paralel cu viața spirituală. În cei doi fii, pe care tatăl îi conduce, îi învață, îi educă, sunt două atitudini distincte: pe de o parte, atitudinea celui tânăr, fiul cel mic, despre care se spune că i-a cerut tatălui său averea, a primit-o şi, la scurtă vreme, şi-a strâns toate câte a primit şi a plecat într-o țară îndepărtată „petrecând în desfătări”. În alte traduceri se spune „trăind în desfrânări” (Luca 15, 13). Astăzi, cuvântul „desfrânare” a fost redus numai la dimensiunea sexuală, dar desfrânare este un termen generic pentru multe alte excese în viața pământească, în viața spirituală, cu trimitere la varietatea patimilor. Aşa se face că tânărul risipeşte tot. Majoritatea bunurilor însă le risipesc ceilalți, prietenii lui, acoliții am spune astăzi, cei care au aflat că este tânăr, că este bogat, că este cam inconştient şi că-şi doreşte să petreacă viața departe de înțelepciunea

tatălui. El nu fuge de tatăl, ci refuză viața înțeleaptă, fuge de rutina zilnică, pentru că instinctul îi cere altceva.

Fiecare om trece prin momente în care instinctul îi spune ceva care este în contradicție cu normele înțelepciunii. Unii dau curs acestui instinct, alții nu. În aceasta constă, de fapt, capacitatea sau discernământul de a folosi libertatea. Sunt descrise în textul biblic două tipuri de oameni, tânărul şi cel mai în vârstă, corespunzători celor două atitudini față de viață. Deşi au fost educați de aceeaşi părinți, de acelaşi tată, nu a dat unuia mai puțin şi altuia mai mult din bogăția lui sufletească, nu a făcut deosebire. Dimpotrivă, a acceptat sfâşierea interioară prin supunerea față de dorința fiului pentru ca el să primească lecția de viață pe care tatăl nu putuse să i-o dea. Acceptă această situație cu încrederea că o deviere nu devine regulă, ci se revine la ceea ce a fost sădit bun în om prin educație. Tânărul „îşi vine în sine" (Luca 15, 17), după ce pornise pe drumul alienării inconştiente prin nerăbdare, mândrie, dorință de plăceri şi desfătări, compromisuri. Slăbiciunea pune stăpânire pe viața lui şi pe tot mediul în care trăieşte.

Opus ca atitudine şi preocupări se află tânărul fiu mai mare care arată fidelitate față de oamenii şi contextul în care a fost crescut. Este ataşat, statornic, fidel. Totuşi nu este mai puțin mândru. Are prietenii bune şi stabilitate dar mândria se manifestă în reproşul făcut tatălui că nu îl pedepseşte pe fiul tânăr revenit la pocăință. Se poate spune că nu este doar un fiu pierdut şi risipitor; amândoi fiii sunt risipitori. Primul risipeşte lucrurile materiale, al doilea pe cele spirituale. Reproşul făcut părintelui său este un fel de cumul de virtuți pe care i le reaminteşte bătrânului: a fost ascultător, a înmulțit

averile, nu s-a veselit cu prietenii săi, a muncit din greu, în vreme ce pentru celălalt se permitea orice. Sfânta Evanghelie transmite atitudini care fac parte din viața de zi cu zi şi care arată cât de greşit poate să fie folosită libertatea. În cartea sa, *Despre mântuitoarea frică de Dumnezeu*, profesorul Gheorghe Sandu, vorbeşte despre frica mântuitoare chiar în condițiile în care se promovează libera opinie, înfierând frica drept dăunătoare tinerii generații. Autorul spune că frica de Dumnezeu dispare în lumea modernă pentru că dispare iubirea de Dumnezeu. Mântuitorul spune „Cel ce are poruncile Mele şi le păzeşte, acela este care Mă iubeşte; iar cel ce Mă iubeşte pe Mine va fi iubit de Tatăl Meu şi-l voi iubi şi Eu şi Mă voi arăta lui" (Ioan 14, 21). Între păzirea poruncilor şi dragostea de Dumnezeu este o legătură indestructibilă. Libertatea poate să fie evoluționară, revoluționară şi mântuitoare. Libertatea evoluționară este naturală. Pe măsura evoluției sau creşterii cu vârsta, fiecare om vrea să se elibereze de tutela care îşi exercită autoritatea asupra lui: un copil aşteaptă să ajungă la vârsta la care să fie liber, adică să nu îi mai fie programată viața de către altcineva, lucru cât se poate de firesc, la maturitate. Libertatea revoluționară poate uşor să ducă la revoltă, la reproş, la tensiuni şi, în final, chiar la conflicte. Dacă nu este asumată liber şi înțeleasă adecvat, libertatea obținută prin revoltă nu are durată. Adevărata reformare dă roade daca se bazează pe transformare. Altfel spus, unde este transformare, nu mai este nevoie de reformare. Libertatea mântuitoare, despre care vorbeşte numai Sfânta Scriptură are la bază textul următor: „Duh este Dumnezeu şi cei ce I se închină trebuie să i se închine în duh şi în adevăr" (Ioan 4, 24). Ea se bazează

pe prezența lui Dumnezeu liber în fiecare om, care va vedea în ceilalți chipul lui Dumnezeu, pe care îl prețuiesc infinit. Unde este iubire şi demnitate, libertatea nu se mai reclamă, se constată ca stare de normalitate. Nefiind ținut de principii temporale, omul alege întotdeauna valorile supreme, iar acestea îi descoperă adevărata dimensiune a libertății.

Textul evanghelic recomandă operarea clară a diferenței între omul trupesc şi omul duhovnicesc. Tânărul fiu este prototipul celui care caută cele trupeşti şi neglijează pe cele duhovniceşti. De aceea, Sfântul Pavel recomandă ca, atunci când omul doreşte să se schimbe şi din trupesc să devină om duhovnicesc, să facă aceasta cu perseverență. Tânărul fiu îşi „vine în sine" şi se întoarce la tatăl său. Nu-şi pierde curajul. Acest lucru îl preia Sfântul Apostol Pavel recomandând corintenilor: „De aceea nu ne pierdem curajul şi, chiar dacă omul nostru cel din afară se trece, cel dinăuntru însă se înnoieşte din zi în zi. Căci necazul nostru de acum, uşor şi trecător, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, slavă veşnică covârşitoare, neprivind noi la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd, fiindcă cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veşnice" (II Corinteni 4, 16-18). Multe învățături evanghelice se regăsesc la Sfântul Apostol Pavel care vorbeşte adeseori despre păcat şi despre cei care caută infinitul în lucruri finite sau doresc să se schimbe din om vechi în om cel nou. La vârsta tinereții omul caută cu nesaț bucuriile trupului. Pavel, însă, recomandă discernământul când vorbeşte corintenilor şi spune: „Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva" (I Corinteni 6, 12).

Când Hristos a hotărât să se dea pe Sine pentru omenire, El exprima libertate şi o făcea cu ferma convingere că oamenii vor purta în ei chipul Lui, făcând din trup templu al Duhului Sfânt. Durerea care străbate textul evanghelic nu o resimte nici tânărului rătăcit, nici fratele de acasă. Marea victimă, dacă putem să spunem aşa, este tatăl, cel care acceptă să dăruiască din iubire, pentru a respecta libertatea fiului. Dă tot ce tânărul considera că i se cuvine şi rămâne cu o singură dorință: de a-l vedea că se întoarce, de a şti că fiul său va trăi şi se va regăsi pe sine însuşi. Avere avea destulă şi fusese dobândită cel mai probabil cinstit. Nu-i pasă de ea. O dă fără să fie alipit de valoarea ei, fără să facă nici un fel de reproş, fără nici un fel de regret. În permanență rămâne însă cu gândul că fiul trebuie să revină. Textul nu spune cât timp a petrecut în străinătăți tânărul aventurier, dar se poate deduce că a petrecut destul de mult, din cauză că a cheltuit „toată averea". Când se afla într-o altă țară a început foametea grea, determinată de cel puțin trei ani de secetă, iar el a decăzut atât de mult încât să fie angajat la porci. Acestea sunt condițiile în care îşi face analiza vieții şi a conştiinței: „Sculându-mă, mă voi duce la tatăl meu şi-i voi spune: Tată, am greşit la cer şi înaintea ta; nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău. Fă-mă ca pe unul din argații tăi" (Ioan 15, 18-19). Deci, după ani se întoarce. Textul arată că tatăl său „Văzându-l de departe a alergat înaintea lui şi l-a cuprins în brațe". Asta înseamnă că în fiecare zi tatăl a scrutat cu ochii orizontul să-l vadă întorcându-se. Îi iartă necuviința, îi iartă şi nepriceperea, îi iartă jignirea şi nerăbdarea de a lua ceea ce încă nu i se cuvenea. Tatăl trece peste toate acestea şi aşteaptă momentul

când fiul îşi va reveni. Ceea ce contează pentru Părinte nu este averea, ci viața şi eternitatea pentru fiii săi.

Povestea încercatului tată însă nu se opreşte aici, la întoarcerea tânărului fiu. Viţelul cel gras se tăiase, ospățul începu, fiul primi inelul, semnul repunerii în demnitatea de fiu, nu de slugă, deşi a venit cu gândul să fie ca una dintre slugile tatălui său, dar inima de tată nu poate să se facă inimă de stăpân. Când pare că totul reintră pe făgaşul normalității, tatăl primeşte o altă veste, cel puțin la fel de insurmontabilă: fiul cel mare, întors de la câmp îi reproşează că lui nu i s-a dat suficient, în acord cu cât de ascultător şi statornic a fost el.

Concluzia pasajului evanghelic este că „s-a mâniat şi nu voia să intre" (Ioan 15, 28), adică începea drama pierderii fiului mai mare. E foarte posibil ca acest al doilea erou să fi plecat iar tatăl să rămână tot cu ochii în orizont, să aştepte şi să spere.

Textul recomandă explicit virtutea pocăinței şi a răbdării. A pocăinței pentru cei care trec printr-un moment de rătăcire, de lipsă a discernământului, când iau un drum greşit. Întrucât la Dumnezeu drumul greşit nu este fără de sfârşit, cel care ascultă glasul Lui întotdeauna va putea să-l regăsească pe cel drept şi se va putea întoarce nu cu calitatea de slujitor, ci de fiu. Dumnezeu este părintele cel bun, căci este dispus să-şi dea pe Fiul Său pentru mântuirea tuturor. Omul poartă în sine chipul lui Dumnezeu şi este, prin extensie, capabil de îndumnezeire[42] prin har. Tatăl care-şi aştepta fiul ştia că fiul

[42] Tradiția patristică foloseşte termenii „theosis" sau „theopiesis" şi „dumnezei după har", în sensul de adoptare a oamenilor în calitate de fii

poartă ceva din chipul lui; el nu putea să se piardă pentru că tatăl ştia ce a sădit în fiul său, văzuse că este bun prin natură şi prin formație. De aceea n-a disperat, n-a încetat să creadă, să nădăjduiască în întoarcerea lui. De aceea este surprins de fiul cel mare care nu înțelege. Dezamăgirea imensă constă în faptul că fiul său mai mare pune problema averii (nu mi-ai dat), în balanță cu recuperarea celui rătăcit care „mort a fost şi a înviat". Ce dar mai mare putea primească decât ca un copil crezut mort să fie înviat?

Cei care au trecut prin experiența fiului risipitor, dar s-au întors şi au ajuns la înțelepciunea cunoaşterii voii lui Dumnezeu să aibă răbdare cu cei care încă mai aleargă pe drumul greşit, să se întoarcă. Dacă viața este presărată de experiențe cu tineri care părăsesc drumul frumos al credinței şi al împăcării cu Dumnezeu, al unei veți înțelepte, cu siguranță vine o vreme când chipul lui Dumnezeu din ei îi va întoarce către credință.

Parabola Fiului risipitor arată faptul că între om şi Dumnezeu există o neaşteptată egalitate. Ea nu se aseamănă cu parabola oii rătăcite sau a drahmei pierdute, deşi unii au făcut această asociere. Spre deosebire de acelea (de exemplu,

---

ai lui Dumnezeu, cum învață Sfânta Scriptură (I Corinteni 8, 15-17; I Ioan 3, 1-3), respectiv că oamenii pot fi ridicați, prin har, la nivelul de existență pe care o are Fiul prin ființă (Romani 5, 2; 6, 4; 7, 4; 8, 1), adică „părtaşi dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4). Îndumnezeirea este sădită ca potențialitate la crearea omului (Facere 1, 26), este arătată lui Avraam şi urmaților lui (Facere 28, 12 ş.u.), reconfirmată prin dialogul lui Moise cu Dumnezeu în rugul aprins (Ieşire 34, 30-35) şi descrisă ca slavă de Sfântul Pavel (II Corinteni 8-9 şi 17-18). Asociată cu îndumnezeirea este Schimbarea la Față a lui Iisus Hristos (Matei 17, 1-8) şi lumina pe care Pavel a văzut-o pe drumul Damascului (Fapte 9, 3-7).

femeia caută drahma prin toată casa, dar drahma nu face nimic, oaia pierdută nu face nimic, e rătăcită şi atât), fiul pleacă şi el în căutarea tatălui abandonat. Speranța este mai aprinsă, responsabilitatea este mai mare şi nădejdea este neînchipuită. Cel care hotărăşte să fie găsit este omul. Asta înseamnă că omul este împreună-lucrător cu Dumnezeu, implică raționalitate, gândire, schimbare. De aceea, virtutea pocăinței a fost una dintre virtuțile practicate de părinții Bisericii şi recomandate în permanență. Pocăința cea mai profundă se petrece în adâncul sufletului dar ia şi o dimensiune formală, prin Taina Spovedaniei, în care, prin mâna hirotonită a preotului, omul primeşte iertarea păcatelor şi hotărăşte schimbarea.

Mai presus de toate, important este faptul că iubirea lui Dumnezeu este nesfârşită. Venind la casa tatălui, din care omul a plecat prin păcatul de început, el nu mai este singur: îl găseşte pe Părintele ceresc care aşteaptă, pregăteşte ospățul cel bogat, împărtăşirea cu Sfintele Taine şi îndeamnă pe toți să se veselească duhovniceşte. Este necesară „venirea în sine", apoi o „cercetare de sine", o „inspectare a drumului" şi darul pocăinței.

Învățături dogmatice şi morale

1. Parabola Fiului risipitor este considerată o perlă a pildelor rostite de Iisus Hristos, prin care arată cât de mare este distanța dintre omul păcătos şi Părintele bun, dar şi cât de mult este redusă distanța de la păcat la Dumnezeu prin harul dumnezeiesc: „Căci în har sunteți mântuiți, prin

credință şi aceasta nu este de la voi: este darul lui Dumnezeu; nu din fapte, ca să nu se laude nimeni" (Efeseni 2, 8-9).[43]

2. Păcatul apare în două forme: este o imperfecțiune metafizică a naturii umane, slăbănogite de căderea inițială, aproape incapabilă de a răspunde chemării lui Dumnezeu, dar şi decizie liberă, personală.

3. Păcatul tânărului fiu, deşi este rodul nevoii de libertate, îl conduce la robie: dorința de a dobândi independența față de părintele său, cinstea şi plăcerile senzuale îl fac să devină sclavul propriilor decizii. Fiul cel mare manifestă păcatul sub forma mândriei. Atât senzualitatea, cât şi mândria îi îndepărtează pe cei doi copii de părintele lor.

4. Pocăința sinceră şi profundă conduce la mărturisire, iar aceasta la restaurarea integrală a credinciosului în dragostea Părintelui. La Dumnezeu dragostea nu este condiționată de reparații morale sau juridice. Ea izvorăşte fără încetare din ființa dumnezeiască spre cei care se întorc şi

[43] Harul reprezintă energia dumnezeiască necreată, care izvorăşte din ființa comună a Persoanelor Treimii, se împărtăşeşte creației prin Duhul Sfânt. De asemeni, este pecetea sădită de Dumnezeu în om, prin care percepe şi trăieşte ca adevărate învățăturile şi poruncile dumnezeieşti. Pe de o parte harul este prezent în toată umanitatea, dar devine eficient prin Taina Botezului şi înnoit prin celelalte Sfinte Taine, fiind astfel indispensabil în procesul de mântuire. A fost definit fie ca „energie", fie ca „putere", distinctă de ființa dumnezeiască, aşa cum arată Sfântul Grigorie Palama, cel mai strălucit apărător al învățăturii despre har. Dumitru Stăniloae, *Viața şi învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Scripta, Bucureşti, 1993, pp. 133 ş.u. Pentru mai multe referințe privitoare la distincțiile lingvistice şi abordările patristice, la Pr. Mihail Pomazansky, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, traducere de Florin Caragiu, Sofia, Bucureşti, 2009, p. 213 ş.u.

o primesc cu inimă smerită. Un pas mic făcut de om spre Dumnezeu, face ca El să facă un pas enorm către om.

5. Harul lui Dumnezeu se revarsă asupra celui ce se pocăieşte cu toată compasiunea părintească şi aduce restaurarea în integritate a persoanei umane slăbită de aservirea față de păcat. Tatăl nu îl caută pe fiul pierdut cum caută păstorul oaia cea rătăcită, care este irațională, ci aşteaptă şi speră în întoarcerea conştientă şi individuală, păstrând inima şi casa pregătite pentru revenirea celui pierdut.

Hristos - Izvorul vieții. Teologia apei în Evanghelie

Destul de rar, Hristos purta dialoguri cu persoane individuale fără asistența mulțimii, fără a refuza pe nimeni dintre cei ce îl înțelegeau. La miez de noapte, a stat de vorbă cu Nicodim, la o fântână a stat de vorbă cu o femeie din Samaria. Unele dintre aceste dialoguri au fost atât de consistente în învățături încât au devenit texte duminicale de citit în biserică. În trecere dinspre Iudeea spre Galileea, Iisus şi Apostolii poposesc în mica provincie Samaria, cu o populație destul de grav influențată de tradițiile religioase păgâne, politeiste, de influențe superstițioase, astfel încât relațiile religioase şi sociale cu provinciile vecine deveniseră destul de încordate. Iudeii îi acuzau pe samarineni că au părăsit ori s-au îndepărtat de credința în Dumnezeu cel Unul. Iudeii şi galileenii nici nu stăteau de vorbă cu samarinenii, pe care îi considerau trădători de neam, de credință şi îndepărtați de Dumnezeu. Mântuitorul trece, totuşi, prin Samaria şi foloseşte prilejul să se aşeze, să se odihnească lângă o fântână

cu tradiție, o veche fântână lângă satul numit Sihem, sau Sihar. Când Iacob şi-a împroprietărit copiii (Facere 48), i-a dat lui Iosif un teren în sud. Acesta este ținutul sau terenul de care se vorbeşte în text, al Siharului sau al Sihemului. Pe acest teren Iacob ar fi săpat o fântână care dăinuia de multă vreme, unde s-au adăpat şi au rămas în viață Iacob, familia lui şi turmele lui. Trebuie avut în vedere faptul că era o zonă extrem de aridă, unde numai râul Iordanului producea puțină vegetație pe lunca înverzită. În rest, climatul este uscat şi aspru, foarte cald, aşa încât sunt foarte puține smocurile de iarbă şi de vegetație pe care le pasc animalele beduinilor din aceste ținuturi. O fântână era simbolul şi speranța vieții; călătorii care ajungeau la fântână puteau să-şi refacă proviziile de apă, să-şi adape animalele de povară sau turmele şi puteau să-şi continue drumul.

La această fântână se opreşte Iisus cu ucenicii; El rămâne să se odihnească iar apostolii pleacă în cetatea Sihar pentru a cumpăra ceva de mâncare. Între timp, la fântână vine o femeie care, după vorbă şi după ținută, era samarineancă. Nu se aştepta ca acest galileean să o întrebe ceva: era samarineancă, era femeie, era străină. Mântuitorul Iisus Hristos, natural şi simplu, îi cere „Dă-mi să beau!" (Ioan 4, 7), cerere care pe femeie o contrariază: „Cum, Tu care eşti iudeu, vrei să bei de la mine, care sunt femeie samarineancă?" (Ioan 4, 9 ş.u.). Se împământenise deja cultura urii între unii şi alții. Iisus Hristos depăşeşte atât de natural această cultură a urii şi încearcă să găsească mijlocul prin care să comunice, adică, elementara apă de băut.

În cultura rurală românească se spune că atunci când cineva voia să facă un bine public, era îndemnat să facă o

fântână. Binefăcătorii unor comunități fac o fântână pe izlazuri sau pe imaş, acolo unde animalele pot să sufere de sete în timpul verii şi acolo unde călătorii sau cei care lucrează pământul pot să oprească să adape animalele de lucru sau turmele. A da apă celui însetat este una dintre cele mai importante dimensiuni a spiritului comunitar.

Omul nu poate produce apă, de aceea trebuie să o dea, nu să o privatizeze, la fel ca şi aerul. Lipsa apei este tot mai acută şi a fost întotdeauna o mare problemă. Setea este ucigătoare. Omul poate să trăiască mult fără hrană, dar fără apă nu poate să supraviețuiască. Când cineva sapă o fântână şi acesta este pusă la dispoziția oamenilor, înseamnă că slujeşte viața. Se înțelege de ce, în contextul de mai sus, iudeii prețuiau atât de mult fântâna lui Iacob: era simbolul vieții în deşert. E greu de imaginat cât de mult apreciază cei care trăiesc în Peninsula Arabică sau în Deşertul Saharei ori în alte zone deşertice o oază, unde, în jurul unui izvor, creşte puțină vegetație în mijlocul oceanului de nisip.

Cantitatea de apă potabilă de pe Terra este neschimbată de când există aceasta, puțin peste 2% din totalul cantității de apă. Aşa continuă să izvorască, să circule şi să întrețină viața tuturor oamenilor şi a mediului de pe Terra când avea doar câțiva de locuitori şi acum când a depăşit 7 miliarde, pentru că evaporarea se face de pe aceeaşi suprafață de apă de pe Pământ.[44] În existența apei stă marea minune a vieții. Este prezentă din primele cuvinte ale Sfintei Scripturi referitoare la crearea universului, dar şi în ultima carte a acesteia unde se vorbeşte de apa Botezului.

[44] Callum Coats, *Living Energies* …, p. 100.

Făcând apel la dreptul la apă al tuturor, drept ce nu era prerogativa iudeului sau a samarineanului, spune: „Dă-mi să beau!” Era şi logic să ceară, atâta vreme cât Iisus nu avea nici găleată, nici frânghie. De aici începe discuția teologică şi ecologică, un dialog cu profund substrat şi conținut teologic. Prin aceasta trebuie să înțelegem că, ori de câte ori avem ocazia să vorbim despre Dumnezeu, trebuie să o facem. Mântuitorul provoacă o femeie pe care ar fi putut să o eticheteze de la început: nu ştia teologie, nici măcar nu era o persoană de cultură, altfel nu ar fi ajuns să care apă. Teologia era apanajul celor cu foarte multă educație. Mântuitorul are această discuție pentru că trece peste prejudecăți, peste bigotism, peste formule convenționale şi dă omului libertatea de a se exprima, de a fi liber în a spune ceea ce doreşte şi ceea ce gândeşte. Când constată că greşeşte, El o îndreaptă.

În conținutul acestei discuții sunt cuprinse învățăturile de credință creştină elementare: învățătura despre Sfânta Treime, învățătura despre prezența Duhului Sfânt şi lucrarea Lui în lume, învățătura despre divino-umanitatea lui Hristos, persoană din Sfânta Treime, învățătura despre dependența omului de izvorul vieții biologice care este apa şi izvorul vieții veşnice care este Sfânt.

Prin Duhul Sfânt izvorăşte harul, din care se adapă toată făptura sau întreaga creație spre a rodi viața. Aşa cum planta nu dă rod dacă nu este udată, aşa sufletul creştin nu poate să aducă roade dacă nu este ancorat sau dacă nu se adapă din izvorul vieții care este Duhul Sfânt în Biserică. Când vede că Iisus este un alt tip de iudeu, femeia Îl întreabă unde ar trebui să se închine, în Ierusalim sau în Muntele Garizim? Separația culturală şi religioasă dintre cele două popoare ajunsese la

situații absurde încât iudeii să spună că rugăciunea este primită numai în Ierusalim, în vreme ce samarinenii şi-au construit un templu pe Muntele Garizim. Preocuparea religioasă a acestei femei este mult superioară față de imaginea pe care o avea ea în societate. Avusese 5 bărbați, iar cel cu care era nu era soț legitim. Nu era o persoană care nu avea preocupări, ci căuta răspunsuri la întrebări existențiale. Îndată ce-L întâlneşte pe Hristos, află sensul şi multe răspunsuri: Mântuitorul îi spune că „Dumnezeu este Duh" deci, nu este necesar nici Ierusalimul, nici Muntele Garizim, ci „vine ceasul când nici pe muntele acesta, nici în Ierusalim nu vă veți închina Tatălui" (Ioan 4, 21).

Odată lămurit acest lucru, ea abordează a doua problemă: se spune că ar trebui să vină Mesia, adică trimisul lui Dumnezeu Tatăl, prin Duhul Sfânt. Surpriza Mântuitorului că ştie în ce cred iudeii îl face să răspundă imediat: „Acela este care îți vorbeşte". Locul şi momentul este excelent pentru a contura personalitatea lui Mesia, care trebuia să fie Dumnezeu şi om. Hristos-Mesia întrupat se manifestă om prin aceea că este obosit, se odihneşte şi discută, e preocupat de lucrurile spirituale dar are trebuințe fireşti. Ca Dumnezeu, îi arată interlocutoarei că ştie ce se întâmplă în sufletul fiecăruia. Ştia viața femeii, vroia doar ca să o conştientizeze de faptul că dacă-L caută pe Dumnezeu îşi găseşte sensul. Acelaşi lucru îl arată şi când face legătura dintre apa obişnuită şi Apa cea vie. El spune că diferența dintre apa aceasta din fântână şi apa vie e că prima, oricine o va bea va înseta din nou, dar apa vie face ca omul să nu mai înseteze niciodată. Ea nu înțelege sensul spiritual al apei ca izvor

pentru viața veșnică, ci cere ea însăși, sperând că n-o să mai vină la fântână să ducă apă.

Este lesne de observat că Iisus propune o revalorizare a elementelor naturii care, pe lângă aspectul lor utilitar, pot deveni instrumente de dialog cu Dumnezeu. Prin ele îl putem descoperi pe Dumnezeu ca Cel ce ține în existență totul prin pronia Sa, motiv pentru care omul trebuie să folosească fără să exploreze şi fără să epuizeze. Nu este nevoie de studii înalte pentru a înțelege că viața este întreținută de elemente pe care nimeni nu le poate reproduce, dar le poate otrăvi: pământul, aerul, apa. În satul românesc, gospodarii făceau fântâna în gardul curții sau proprietății, aşa încât să ia apă atât proprietarul, cât şi cei care treceau pe drum. Se punea o ulcică legată cu un lanț de care trecătorii se puteau servi atunci când aveau nevoie să bea o cană cu apă sau să umple cofa cu apă proaspătă. Este o faptă bună, nu neapărat de milostenie, ci mai degrabă simbolul înveşnicirii şi al împărtăşirii de un bun pe care Dumnezeu îl dă tuturor. Lucrul primit trebuie să facă pe om darnic.

Lumea experimentează mai nou fenomenul de privatizare a apei. Companii multi-naționale cumpără pământ în zonele cele mai sărace, îl îngrădesc, sapă fântâni pentru a extrage apă din care produc băuturi răcoritoare pe care le vând cu un preț mare. Inutil să adăugăm că aceste băuturi nu potolesc setea pentru un timp mai îndelungat, ci creează chiar dependență. În aceste situații, multe comunități au fost distruse, oamenii au fost nevoiți să se mute pentru că nu mai aveau acces la cel mai apropiat puț, prins în marea proprietate a noilor investitori. Orice stăpânire trebuie să fie îngăduită de Dumnezeu, dar stăpânirea pe lucrurile de care depinde viața

nu este pe placul lui Hristos. Apa şi aerul, mai cu seamă, trebuie să fie tratate cu responsabilitate ca fiind bunuri de care toți oamenii trebuie să fie conştienți şi responsabili.

Textul evanghelic arată şi cum se trăieşte Ortodoxia nealterat, ca învățătură a Mântuitorului Iisus Hristos, neafectată de învățături şi practici superstiționase sau străine. Există uneori tendința de a adăuga în ritualurile creştine ortodoxe tradiții locale, obiceiuri şi practici neconforme cu rânduielile bisericeşti, dintr-o pornire sinceră, pioasă, dar fără o pregătire în acest sens. Acestora, localnicii le dau valoare quasi-religioasă pentru că aşa le-au pomenit de la părinți sau strămoşi. Vorbind femeii samarinence, Hristos arată lumii că omul trebuie să caute în primul rând spiritualizarea vieții, nu practicile, nu haina, nu resentimentele care să dicteze comportamentul şi atitudinile sociale, ci închinarea în Duh şi în adevăr. Orice persoană, dincolo de etnie, profil social, statut moral este aproapele, cel cu care se împărtăşeşte mai ales în ceea ce au comun, ca daruri ale lui Dumnezeu, întrucât orice persoană este icoana unei alte Persoane.

Dumnezeu este Duh iar icoana conduce spre a cunoaşte pe Dumnezeu ca duh sau spirit. Icoana nu este un tablou, este un „altcineva". De aceea, Mântuitorul afirmă „că unde sunt doi sau trei, adunați în numele Meu, acolo sunt şi Eu în mijlocul lor" (Matei 18, 20). Nu înseamnă că cel care se roagă singur nu are pe Dumnezeu, ci se încurajează dialogul, iar icoana este partener de dialog.[45] Când omul se află în fața

[45] Între lucrările de referință cu privire la înțelegerea icoanei şi rolul ei în viața creştinului: Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziale*, Deisis, Sibiu, 1999; Aidan Nicholas, *The Art of God Incarnate*, Darton, Longman and Todd, London, 1980; Thomas Kala, *Meditations on*

unei icoane, ea este abordată prin apelarea personală a celui din ea sau a lui Dumnezeu în general, pentru că devine subiect viu, nu prin lemn şi culoare, ci prin harul lui Dumnezeu. Adeseori icoana răspunde; există icoane numite făcătoare de minuni, înțelegând icoane care răspund puterii credinței celui care se roagă, icoane din care izvorăşte mir sau care îşi schimbă imaginea. De aceea, o icoană nu poate fi asimilată cu orice tip de tablou. Prin imaginea aceasta a icoanei omul are puterea de a anima, întări şi revigora credința atunci când Îl invită pe Dumnezeu în viața personală.

Textul dă şi un răspuns la întrebarea despre cum şi când trebuie ca omul să îl mărturisească pe Dumnezeu? Răspunsul este simplu: cu vreme şi fără vreme. Femeia samarineancă a devenit misionară chiar înainte de Învierea Mântuitorului, încă de când era Mântuitorul în viață. Se crede că ar fi devenit creştină, a luat numele Fotini şi L-a vestit pe Iisus până la sfârşitul vieții sale. Deci, într-un mediu ostil, o femeie Îl vesteşte pe Iisus ca fiind Mesia. Şi de unde nici nu se credea că pot să discute iudei cu samarineni, textul evanghelic sfârşeşte arătând că Mântuitorul a rămas acolo, au venit locuitorii din Sihar şi L-au invitat, a rămas 2 zile şi tot mai mulți credeau în El. Cei mai mulți credeau datorită mărturisirii femeii care spunea „Veniți de vedeți un om care mi-a spus toate câte am făcut. Nu cumva aceasta este

---

the Icons, St Pauls, London, 1993; Stéphan Bigham, *L'icône dans la tradition orthodoxe*, Médiapaul, Montréal, 1995; Rowan Williams, *Ponder these Things*, The Canterbury Press, Norwich, 2002; Leonid Uspenski, *Teologia Icoanei în Biserica Ortodoxă*, Anastasia, Bucureşti, 1994; Pavel Florenski, *Iconostasul*, Anastasia, Bucureşti, 1994; Dumitru Vanca, *Icoană şi cateheză*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.

Hristosul?" (Ioan 4, 29), iar alții au început să creadă şi numărul lor creştea datorită lucrărilor lui Hristos în mijlocul lor.

Evanghelia este un permanent îndemn pentru ca toți oamenii să creadă cu adevărat în Hristos înviat şi în Duhul Tatălui, chemat în rugăciune autentică. Nu se poate ajunge la cunoaşterea lucrării lui Dumnezeu în viața personală decât prin harul Duhului Sfânt. Harul este energie ce izvorăşte fără de sfârşit din Dumnezeu, energie ce se împărtăşeşte în permanență în viața de credință, începând vizibil de la botez şi până la ultima suflare, prin Sfintele Taine, prin rugăciunea personală, prin ierurgii.[46] Harul este înnoit şi dăruit în permanență în viața tainică a Bisericii numită Trupul lui Hristos. Iisus Hristos descoperă învățătura Sa prin Duhul Sfânt, iar cel care este în puterea şi în viața Duhului Sfânt înțelege şi sensul venirii şi învierii lui Iisus Hristos. Duhul Sfânt este într-o permanentă stare de Cincizecime personală. Aşa cum a coborât la Cincizecime, când, ca o adiere a venit peste ucenici, le-a dat puterea de a începe să propovăduiască, iar ei au început să vorbească în limbi, să transmită mesajul într-o formă divers inteligibilă. În acelaşi mod, Duhul Sfânt coboară asupra fiecărei persoane în Biserică, în timpul slujbelor, al căror scop este de a-L invita pe Duhul Sfânt să împărtăşească, să boteze, să unească, să vindece.

Sfântul Apostol Pavel, în Epistola I către Corinteni, recomandă să se facă distincție între duhul lumii şi Duhul lui Dumnezeu. Puterea discernământului este tot un dar al

[46] „Tradiția ortodoxă accentuează mai mult ceea ce vine după convertire, deci creşterea şi păstrarea în credință, viața în Hristos". Karl Christian Felmy, *Dogmatica experienței ecleziale*...., p. 244.

Duhului, care vine prin rugăciune. Pavel spune: „Iar noi n-am primit duhul lumii, ci Duhul cel de la Dumnezeu, ca să cunoaştem cele dăruite nouă de Dumnezeu, pe care le şi grăim, dar nu în cuvinte învățate din înțelepciunea omenească, ci în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt, lămurind lucruri duhovniceşti oamenilor duhovniceşti (I Corinteni 2, 12-13). Apoi arată care este diferența între omul spiritual şi omul lumesc: „Omul firesc nu primeşte cele ale Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt nebunie şi nu poate să le înțeleagă, fiindcă ele se judecă duhovniceşte. Dar omul duhovnicesc toate le judecă, pe el însă nu-l judecă nimeni, căci „Cine a cunoscut gândul Domnului, ca să-L învețe pe El? Noi însă avem gândul lui Hristos" (I Corinteni 2, 14-16).

Învățături dogmatice şi morale

1. Iisus nu exclude din misiunea Sa pe nimeni, în cazul dat, samarinenii, către care apostolii evitau să se îndrepte. Samarinenii erau cunoscuți ca reprezentanți ai păgânismului suspect dar, prin misiunea lui Iisus în Samaria, avea să se întemeieze una dintre primele Biserici creştine, conform Faptelor Apostolilor 1, 8 şi 9, 31. Subiectul rugăciunii în Duh şi adevăr este Hristos cel revelat. Dumnezeu aşteaptă ca omul să intre în dialog cu El, un dialog în care omul trebuie să asculte mai mult şi să vorbească mai puțin. Cea mai înaltă formă de rugăciune este aceea în care omul îi dă voie lui Dumnezeu să îl conducă în conversație.[47]

[47] Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church Next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Leicester, 2001, p. 153.

2. În actul de mântuire omul trebuie să facă ceva: „Dă-mi să beau!”, la fel cum pentru existența pământească omul trebuie să facă ceva: „În sudoarea frunții tale îți vei câştiga pâinea!” Hristos spune că ajutorul acordat celor mai mici, oricât de neînsemnat ar părea, este îndreptat către Sine. Slujirea minimală a lui Hristos îl face pe El să slujească omului cu mult mai mult prin daruri spirituale bogate şi viața veşnică.

3. Iisus se arată mai presus de Ioan Botezătorul, decât templul din Ierusalim şi cel din Garizim, mai presus de fântâna lui Iacob, decât pridvoarele de la Vitezda, decât scăldătoarea de la Siloam şi decât mana din pustie. El este Adevărul, ființa desăvârşită care a fost doar închipuită înainte de El. Este fântâna vieții, arhetipul oricărui patriarh care a săpat vreo fântână, de unde şi valoarea apei vieții care izvorăşte din ființa Sa.

4. Hristos prezintă, alături de lumină ca simbol al vieții şi naturii proprii, apa şi fântâna. Este Cel prin care vine viața, pacea între popoare, Cel care trimite Duhul şi Adevărul.

5. Natura umană este revalorizată de Iisus prin atitudinea pe care o are față de femei, în contrast cu atitudinea socială generală: le tratează cu respect şi admirație, le inspiră sentimente de autentică şi profundă credință sau jertfă, le încredințează misiuni pe care nimeni nu se aşteaptă să fie îndeplinite de femei. În ele, Iisus descoperă şi oferă ca model virtuți precum credința, sinceritatea, umanismul, empatia, smerenia.[48]

[48] Feminismul ca mişcare de emancipare a femeii şi lupta pentru accesul femeii la preoție nu se justifică prin negarea rolului acesteia în viața de credință. Fenomenul are sorginte sociologică şi motivație

Hristos – doctorul: boala nu are ultimul cuvânt

Iisus Hristos a făcut o vindecare neașteptată cu zece oameni cuprinși de o boală incurabilă, lepra. Evenimentele cotidiene, schimbările atât de radicale a sistemelor sociale, apariția unor noi tulpini virușI, netratabili, boli care umilesc toată știința medicală, mobilitatea imensă prin „aer, pe uscat și prin apă”[49] arată că omul trăiește cu moartea braț la braț. Ea este aici și este pretutindeni, rod al păcatului uman, al vieții fără Dumnezeu pe care au ales-o proto-părinții Adam și Eva, care marchează fiecare ființă ce vine în lume. Omul există purtând în sine nimicul și moartea.

Alternativa morții, de care omul se înspăimântă, este învierea, dăruită de Hristos, cu care omul merge tot braț la braț. Opțiunea teologică a omului este, pe de o parte de a trăi angoasa morții de-a lungul existenței pământești, care sfârșește trist și inexorabil, sau bucuria călătoriei cu Hristos, care a învins moartea și este garanția vieții eterne.

Textul evanghelic descrie sumar această realitate la scară mică: zece persoane trebuiau să moară înainte de vreme. Nimeni nu dădea vreo șansă unui bolnav de lepră, considerată atât de periculoasă și contagioasă încât bolnavii erau excluși

---

seculară. Pentru o înțelegerea adecvată a rolului femeii în Biserică, din perspectivă ortodoxă, a se vedea: Thomas Hopko (ed.), *Women and the Priesthood*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983; Elisabeth Behr-Sigel, *Le ministére de la femme dans l'Eglise*, Cerf, Paris, 1987; Christina Breabăn, Sophie Deicha, Eleni Kasselouri-Hatzivassiliadis (eds.), *Women's Voices and Visions of the Church*, World Council of Churches, Geneva, 2006.

[49] Formula de la Ectenia Mare, în *Liturghier*, IBMBOR, București 1995, p. 118.

din localități, stingându-se încet în colonii izolate. Unii le mai aduceau mâncare sau le lăsau hrana şi burdufurile cu apă departe de colonie pentru a nu se contamina. Este singura dată când Evanghelia arată că Iisus a vindecat un grup de oameni, fără să li se dea identitatea. Abia la sfârşit aflăm că nouă erau iudei iar unul samarinean. Era, deci, o colonie mixtă, unde erau aduşi laolaltă bolnavi din toate provinciile învecinate.

La cererea lor, Mântuitorul i-a trimis să se arate preoților, dar înainte de a ajunge la ei s-au vindecat. Din cei zece, unul singur a văzut minunea, ceilalți nouă n-au văzut-o. Dacă am fixa evenimentul în secolul nostru, am găsi că este un fapt cotidian: cineva a fost operat şi s-a vindecat, altcineva a murit, un grup a naufragiat, un avion s-a prăbuşit şi au murit toți pasagerii. Omul modern a făcut atât din minuni, cât şi din dezastre ştiri.[50] Cel mai frecvent, minunea are pentru el o stranie explicație: „a avut noroc". Deşi s-ar părea că cel mai surprinzător fapt este minunea cu care surprinde pe oameni, Hristos pune accentul pe recunoştință. La Dumnezeu minunea este firească; la El supranaturalul, neobişnuitul este natural.

[50] „Sub influența televiziunii şi a reclamelor, chiar comunitățile bisericești suferă schimbări dela Cuvânt la imagine, de la pasiunea pentru adevăr şi dreptate la cultura intimității şi a sensului de bine individual, de la expunere la antren, de la integritate la noutate, de la acțiune la spectacol." De aici absenteismul şi indiferența față de tot ceea ce este comun, comunitar şi comunional în Biserică, recluziunea omului modern şi tendința individualizantă în tot ceea ce face. Vinoth Ramachandra, *Gods That Fail: Modern Idolatry and Christian Mission,* p. 18, nota 3, la Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church next...*, p. 240.

Surprins de lipsa de recunoştinţă a celor nouă iudei, Mântuitorul apreciază gestul samarineanului care se întoarce să-i mulţumească. Întrebarea, logic generată de această atitudine, este: are Dumnezeu nevoie de recunoştinţa omului? Răspunsul este da şi nu. Da, pentru că recunoştinţa îl arată pe om ca fiind conştient de faptul că este partenerul lui Dumnezeu iar prin recunoştinţă omul creşte şi se întăreşte în credinţă. Nu pentru că Dumnezeu nu are nevoie de nimic de la oameni; El mântuieşte lumea din preaplinul iubirii Sale fără a avea pretenţia de reciprocitate. Dumnezeu nu se lasă jignit, oricât ar vrea omul să o facă, nu se supără. Hristos întreabă: ”Ceilalţi nouă unde sunt?” Este reverberaţia suferinţei lui Dumnezeu pentru păcatul săvârşit de Adam, care apoi caută să fugă de Dumnezeu. E reversul actualizat de Hristos al textului din primele pagini ale Sfintei Scripturi când Adam s-a umplut de lepra păcatului, care l-a condus la ruperea legăturii cu Dumnezeu, îndepărtarea de El. Şi totuşi Dumnezeu l-a întrebat: „Adame, unde eşti?” Hristos-Dumnezeu întreabă: „Ceilalţi nouă unde sunt”? Şi, dacă am personaliza întrebarea, ar lua forma „Eu unde sunt? Hristos, cu alte cuvinte nu reproşează, ci reflectă cu durere, cu speranţa că celălalt va răspunde: „Iată-mă, Doamne!” (Fapte 9, 10). Dumnezeu S-a aşteptat ca Adam să nu-i fie recunoscător pentru că i-a dat viaţă, S-a aşteptat ca evreii pe care i-a scos din robia Egiptului să fie nerecunoscători şi să cârtească, S-a aşteptat ca poporul ales, peste care a pus regi şi profeţi să se ridice adesea împotriva lor, să ucidă oameni sfinţi, să se revolte împotriva lui Dumnezeu, să nu-i mai recunoască autoritatea, să se îndrepte către zei păgâni. La fel, pe Hristos nu-L surprinde lipsa de recunoştinţă a celor nouă

leproşi. Textul nu este citit pentru a reproşa cuiva ceva, altfel ar însemna că Dumnezeu încetează să iubească omenirea. Reproşul sistematic sufocă iubirea. Cine iubeşte caută să găsească cea mai potrivită cale de a soluționa o problemă, fără reproşuri, căci reproşul doare. Mântuitorul întreabă, oarecum retoric, nu se adresează celui vindecat, ci mulțimii, poate apostolilor „Oare unde sunt ceilalți nouă? Nu zece s-au vindecat?”

Matematic vorbind, cei zece leproşi erau credincioşi, credeau în minune, părăsesc colonia şi vin la Iisus Hristos pe care îl consideră Fiul lui Dumnezeu, acceptă că El poate să facă minunea, primesc minunea ca dar al lui Dumnezeu dar nu mai vin să mulțumească. Avem o imagine a procentajului celor care nu sunt recunoscători, dintre cei credincioşi. Dar, câți sunt necredincioşii care nici n-ar fi venit la Hristos? Câți au fost leproşi în ținutul Samariei şi Galileii? Câți au strigat la Dumnezeu Învățătorule, fie-ți milă de noi! Câți oameni atinşi de boala păcatului sau de orice suferință strigă „Doamne, miluieşte-mă!” În biserici se află cei care cred în Dumnezeu şi în minune. Dar şi dintre aceştia, doar zece procente sunt recunoscători. Ceilalți cer lui Dumnezeu ceva, făcând din rugăciune petiție. Dumnezeu vorbeşte la un procentaj mic din şi mai micul procentaj al celor care îl caută şi se împărtăşesc cu el. Preotul vorbeşte celor credincioşi, care sunt în biserică, dar cuvântul lui se adresează celor care nu sunt de față.

Recunoştința este un sentiment care se exprimă personal, nu prin intermediari.

Cei zece leproşi sunt exemplu de credință. Ei s-au îndreptat spre satul respectiv, probabil, pentru a căuta hrană. Dacă nimeni nu a mai adus ceva la colonie, e limpede că doar

nevoia i-a adus şi au pătruns în sat, unde le era interzis să intre. În felul acesta Iisus salvează şi satul; leproşii deveniseră un pericol pentru toată comunitatea, puteau să infecteze pe cei sănătoşi. Fără să mai aştepte să fie implorat Iisus a ştiut ce vor şi i-a vindecat, salvând şi pe ceilalţi. Acest fapt conduce la o altă întrebare: Câți dintre ceilalți, necunoscuții din sat, au venit să-I mulțumească lui Hristos pentru că i-a ocrotit salvând întreg satul? Aceia închipuie pe cei ce nu se află în Biserică decât atunci când au o nevoie sau o cerință personală, ori nici atunci, pe care Dumnezeu îi aşteaptă cu îndelungă-răbdare. Nu este suficient ca un creştin să creadă în Dumnezeu şi să accepte minunea. Este o datorie sfântă ca, acceptând minunea, să fie întărită credința şi să se exerseze recunoştința. Dumnezeu lucrează şi în viețile celor 90 sau 99% dintre cei care nici măcar nu acceptă ideea că Dumnezeu există şi face minuni. Nu ştim câți sunt! E foarte greu să facem o evaluare pentru că sunt lucruri care țin de interiorul profund al omului, țin de credința în care au fost crescuți, în care au fost educați şi pe care o mărturisesc.

Recunoştința se manifestă prin mulțumire, prin euharistie. Ea trebuie să se manifeste în sens dublu: nu numai de la cel slab la cel puternic, ci şi de la cel puternic spre cel slab. Liderii popoarelor trebuie să fie recunoscători celor care i-au învestit cu autoritatea de a conduce şi să facă ceea ce este mai bine pentru cei pe care îi conduc. Nerecunoştința este gangrena, lepra care a cuprins şi macină pe omul modern autosuficient şi egocentric. Omul modern spune mulțumesc de complezență, ca element de educație, dar se îndepărtează de adevărata recunoştință care îl face ființa euharistică sau mulțumitoare. Sfânta Euharistie înseamnă recunoştință,

pentru că Liturghie înseamnă lucrare publică de mulțumire pentru popor şi cu poporul, recunoaşterea lucrării lui Dumnezeu şi mulțumirea pentru ceea ce a făcut şi, mai ales, pentru ceea ce omul devine prin Hristos.[51] Societatea modernă se dezvoltă şi se îndreaptă către un model secular, fără Dumnezeu. Societatea secularizată propune omului să pretindă, să reproşeze şi să reclame. Copilul este învățat să pretindă de la părinți. Puțini copii ştiu să fie recunoscători față de părinții care se străduiesc să le formeze caracterul şi să aibă o viață frumoasă. Copilul societății seculare este învățat de timpuriu să clameze, să pretindă, să reproşeze, să înfrunte. Adeseori, părinții sunt puşi în situația de a face imposibilul ca să ofere copilului ceea ce el vede în societatea desacralizată. Telefonul la care copilul poate să-şi reclame părinții nu are de a face cu recunoştința. Este pus la dispoziție pentru reclamații.

Leproşii au primit binecuvântarea vindecării trupeşti şi au plecat de la Dumnezeu, dar va veni o vreme când se vor întâlni cu El din nou. Aceasta este suferința lui Hristos, că oricât ar fugi omul de Dumnezeu, vine momentul reîntâlnirii.

Binecuvântarea, pentru cel care s-a întors şi I-a mulțumit, s-a înmulțit, căci n-a primit numai vindecarea fiziologică, ci şi accesul la Împărăția cerurilor: „Credința ta te-a mântuit!" Elementul credință a fost înnobilat prin mulțumire şi recunoştință. Toți cei care au viețuit pe pământ se vor întâlni

[51] Lucrări de referință în teologia ortodoxă Alexandre Schmemann, *Euharistia, taina împărăției*, Traducere de Pr. Boris Răduleanu, Anastasia, Bucureşti, 1993, în special capitolul 9, pp. 175 ş.u.; Preot Profesor Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă*, IBMBOR, Bucureşti, 2004.

cu Dumnezeu care, „Căci celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar de la cel ce nu are, şi ce are i se va lua” (Matei 13, 12). Pentru că oamenii gândesc preponderent material, s-a considerat că este un text hermetic al Scripturii. În realitate, celui ce are binecuvântarea şi o confirmă prin recunoştinţă, se va înmulți, va deveni abundentă. În dragoste, Dumnezeu este risipitor. Mântuirea sau vindecarea presupune din partea credinciosului credinţă şi fapte bune. Dumnezeu mântuieşte lumea prin iubire. Omul care Îl iubeşte pe Dumnezeu, ca răspuns al iubirii lui Dumnezeu către el, va avea şi credinţă, va face şi fapte, va avea şi recunoştinţă.

Istorisirea despre cei zece leproşi arată că lumea în care trăieşte omul este extrem de vulnerabilă. În vremea respectivă lepra era incurabilă, curmând multe vieți. Deşi astăzi numărul de leproşi în lumea întreagă, în special în țările sărace din Africa se ridică la mai puțin de 200.000 de bolnavi, mediul rămâne la fel de vulnerabil. Alte boli şi suferințe au luat locul: Sindromul Imuno-Deficitar Dobândit (SIDA), cancerul cu incidență crescândă şi foarte diversă, bolile cardiace şi diabetul sunt tot atâtea motive de verificare a credinței în Iisus vindecătorul. La acestea se adaugă viruşii şi bolile răspândite de oameni, armele biologice, chimice şi multe altele, arme şi boli care, printr-o simplă injecție sau dintr-un accident, pot să afecteze mii sau milioane de oameni, să-i ucidă în chinuri cumplite. Există multe boli contagioase; din nefericire, numai recunoştința nu este contagioasă. Scriitorul german Johan Wolfgang Goethe spunea: „Când întâlnim pe cineva care ne datorează recunoştință, îndată ne aducem

aminte. Cât de des putem întâlni pe cineva căruia îi datorăm recunoştinţă, fără să ne gândim la aceasta!”[52]

O ultimă învăţătură din acest text se referă la necesitatea preoţiei. Hristos nu desfiinţează sau reorganizează structurile sociale care au existat la vremea Sa. El vine să schimbe din rădăcină doar sufletul omului. Hristos nu înfiinţează noi instituţii, ci vrea ca cele existente să lucreze pentru Dumnezeu. De aici, necesitatea instituţiei preoţiei. Iisus trimite pe bolnavi să se arate preoţilor Vechiului Testament, care să constate şi să oficializeze autenticitatea vindecării în mijlocul comunităţii. Preoţii creştini aveau să fie hirotoniţi mult mai târziu de Apostoli şi de episcopii pe care Apostolii i-au aşezat prin cetăţi. Nu toţi preoţii Vechiului Testament erau buni şi totuşi, Hristos nu elimină instituţia ca atare. Atât timp cât Hristos, care dă model negativ pe preotul din pilda samarineanului milostiv, îi trimite pe aceşti leproşi la preoţi, înseamnă că El recunoaşte valoarea slujirii lui Dumnezeu ca atare, dar nu este de acord cu cei răi. Nu există binecuvântare fără disciplină şi invers: unde este disciplină, acolo vine şi binecuvântarea.

Preotul creştin, mai bun sau mai puţin bun, nu sădeşte credinţa credinciosului, ci dă argumente şi modele pentru întărirea ei. Indiferent cum este, preotul trebuie să existe în societate pentru ca oamenii să aibă la cine să găsească balsamul spiritual al lui Hristos; preotul nu iartă, împărtăşeşte iertarea lui Dumnezeu. Dacă lepra se aseamănă cu păcatul (mulţi teologi au făcut-o), reiese că cei care vin „să se arate la

[52] La Theofil Simenschy, *Un dicţionar al înţelepciunii*, volumul IV, Junimea, Iaşi, 1970, p. 92.

preoți" iau din partea lui Dumnezeu harul iertării şi bucuria împărtăşirii. Formula de dezlegare a păcatelor, rostită de preotul ortodox, face mai întâi referire la iertarea pe care cel păcătos o primeşte de la Hristos, apoi de la cel căruia Hristos i-a dat această putere.[53] Nu preotul curăță de păcat, Dumnezeu iartă, spală de păcat, aşa cum rosteşte proorocul David: „Stropi-mă-vei cu isop şi mă voi curăți, spăla-mă-vei şi mai vârtos decât zăpada mă voi alb" (Psalmul 50, 8). Preotul este cel care arată oamenilor unde să-L caute pe Dumnezeu. Dacă el face sau nu cu toată convingerea, va da seamă când şi el se va întâlni cu Hristos. Fiecare credincios va da mărturie despre minunile pe care Dumnezeu le-a lucrat în viața sa, funcție de contextul istoric, social şi economic în care trăieşte, familia în care a crescut, Biserica în care s-a rugat şi a mers pe calea mântuirii.

Învățături dogmatice şi morale

1. Credința în Iisus Hristos ca singurul care poate vindeca este prezentă în toți cei zece bărbați, ceea ce face ca Iisus să le ofere tuturor salvarea de la moarte prin curățirea de lepră. Credința este calea pe care Hristos o recomandă pentru mântuire, când se arată şi în recunoştința față de Dumnezeu, adevăratul Mântuitor. Nerecunoştința nu îl împiedică pe Dumnezeu să facă binele.

2. Prin recunoştință omul recunoaşte faptul că este mântuit şi refăcut în puterea lui Iisus Hristos. Ca şi dragostea,

[53] Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, *Iisus Hristos Pantocrator*..., p. 341.

recunoştința față de Dumnezeu se manifestă şi în recunoştință față de om. Lipsa recunoştinței celor nouă, în contrast cu cel de neam samarinean, reprezintă un exemplu despre lipsa de gratitudine cu care evreii L-au primit pe Mesia, în opoziție cu respectul pe care L-a primit din partea lumii păgâne.

3. Iisus arată în măsură dumnezeiască dragoste față de samarineni, o lecție de înaltă pedagogie dată apostolilor care aveau să aducă roade în zelul cu care vor predica Evanghelia în tot ținutul Samariei: „Iar Filip, coborându-se într-o cetate a Samariei, le propovăduia pe Hristos. Şi mulțimile luau aminte într-un cuget la cele spuse de către Filip, ascultându-l şi văzând semnele pe care le săvârşea. Căci din mulți care aveau duhuri necurate, strigând cu glas mare, ele ieşeau şi mulți slăbănogi şi şchiopi s-au vindecat. Şi s-a făcut mare bucurie în cetatea aceea" (Fapte 8, 5-8).

Hristos între oameni şi demoni: persoană şi relație

Iisus Hristos coboară de pe munte, după schimbarea la față, însoțit de trei dintre ucenici. În mijlocul mulțimii de la poalele muntelui, se apropie de El un om, cade în genunchi şi îl roagă: „Doamne, miluieşte pe fiul meu că este lunatic şi pătimeşte rău, căci adesea cade în foc şi adesea în apă" (Matei, 17, 15). Un copil lunatic. Nu este epilepsie, spun specialiştii, nu este nici doar o simplă posesie demonică. Din textul în studiu constatăm că este o combinație, o stare de slăbiciune pe care copilul o resimte atunci când se schimbă fazele lunii combinată cu existența unei slăbiciuni care făcea ca acest copil să sufere. Suferința copilului este cea care îl

face pe părinte să se îndrepte către Mântuitorul Iisus Hristos. Când vorbim despre posesiune avem în față doar imaginea violenței, însă din acest text deducem că nu este o posedare violentă: „Adeseori cade în foc şi în apă.” Altfel spus, această slăbiciune a copilului se manifesta sub o formă de melancolie, îşi pierdea puterea, probabil cădea din picioare, îşi pierdea cunoştința şi devenea extrem de vulnerabil. Lunaticul, nu suferă de o deficiență biologică. El are un complex de probleme psiho-somatic: prin energia spirituală negativă a influenței elementelor astrale asupra sensibilității copilului, organismul slăbeşte, iar subiectul devine o victimă inconştientă. În aceste momente devine iresponsabil încât să nu-şi dădea seama că a căzut în apă sau în foc, se putea îneca sau putea să ardă. La aceasta se adaugă şi posesia, adică influența externă negativă, fără a se atenta la viața subiectului. Singurul care are drept nelimitat asupra trupului şi sufletului omului este Dumnezeu, aşa cum reiese din istorisirea despre viața lui Iov, la sufletul căruia se ştie că Diavolul a putut să aibă acces, să-l chinuie, să-l ispitească, dar n-a putut să-l suprime.

Este de reținut că nu Luna, satelitul artificial al Pământului, este problema. Posibila explicație a tulburărilor spirituale ale tânărului prin influența Lunii face parte din cultura timpului şi mijloacele lingvistice de exprimare a unei crude realități la vremea aceea. Totuşi, printre rândurile textului întrezărim că explicația era dată conjunctural, pentru a satisface curiozitatea mulțimii, dar Iisus vede în caz existența răului; El nu caută să rezolve relația tânărului cu Luna, ci se adresează răului personalizat. Răul acționa în funcție de schimbările timpului. Aşa se explică neputința

Apostolilor de a-l vindeca pe copil, la intervenția tatălui, în timp ce Iisus era plecat cu Petru, Iacob şi Ioan pe munte unde S-a schimbat la față: „L-am adus şi la ucenicii tăi, dar nu au putut să-l vindece” (Matei 17, 16). Pentru a face clară atât ucenicilor cât şi tatălui copilului originea suferințe, Iisus face apel la credință. Ce legătură ar avea Luna cu credința omului? Altfel, Hristos ar fi fost un simplu şaman. De pe munte, cei trei ucenici vin convinşi că Iisus este Dumnezeu. El le spusese tuturor ucenicilor că este trimis din cer, că este Pâinea Vieții, dar nu aveau încă fermă credința că El este Fiu al lui Dumnezeu, stăpân peste puterile răului, stăpân peste creație, peste aştri, peste tot ceea ce este în Univers.

La neputința şi necredința ucenicilor, Iisus nu se adresează nici tatălui, nici copilului, ci Apostolilor, „Pentru puțina voastră credință” (Matei 17, 20), apoi întregului popor: „O, neam necredincios şi îndărătnic, până când voi fi cu voi? Până când vă voi suferi pe voi? Aduceți-l aici la Mine” (Matei 17, 17). În altă traducere, formula „neam necredincios şi îndărătnic”, este redată prin „neam pervers”. Perversiunea este o stare a minții care serveşte ca normală o chestiune care este în afara naturalului. Se poate vorbi şi despre o perversiune mintală, de exemplu, mincinosul care este incurabil are o perversiune mintală, el ştie ceva şi spune întotdeauna altceva, care este nefiresc. Există şi o perversiune a sentimentelor, de exemplu. Un om care are sentimentul de dragoste şi îl transformă într-un sentiment de ură prin gelozie, pentru că nu a înțeles că dragostea se dăruieşte. Perversiunea constă în faptul că sentimentul de dragoste inițial este manifestat ca un sentiment periculos, care nu numai că nu poartă de grijă de persoana iubită, ci o pune în pericol. Se

vorbeşte şi despre o perversiune sau o denaturare a religiei, o perversiune sau o denaturare a moralei, când lucrurile fireşti sunt prezentate ca anormale. O formă de perversiune a sentimentelor a condus la industria pornografică, unde perversiunea şi umilința persoanei umane capătă dimensiuni groteşti. Mântuitorul a vrut să transmită faptul că acel popor, către care se adresa, nu era în totală necunoştință de adevărul lui Dumnezeu, ştia că există răul, pentru care şi omul poartă o anumită răspundere, ştia că El este Mesia cel trimis, însă refuza adevărul evident, căutând să compromită lucrarea mântuitoare şi să se amăgească cu surogate.

Minunea aceasta este importantă, în complexitatea ei, pentru mai multe motive. Ea a trebuit făcută asupra unui om inconştient. Tânărul nu putea să fie vindecat decât în momentul în care se manifesta criza. Datorită acestui fapt, minunea devine dificilă pentru că Mântuitorul răspunde la durerea tatălui, întăreşte credința Apostolilor şi dă privitorilor model de tratare a răului. Copilul poate nici nu era conştient de ce suferă, Apostolii erau dezamăgiți de eşecul lor. Pe de altă parte, Mântuitorul trebuia să o facă în aşa fel încât nici să nu descurajeze pe Apostoli pentru eşecul lor în a-l vindeca. În plus, Iisus trebuia să facă față unor întrebări maliționse din partea cărturarilor, care căutau să-l prindă în cuvânt. Nu în ultimul rând, El trebuia să întărească lipsa de credință sau slăbiciunea credinței tatălui. Este cert că tatăl fusese în multe locuri şi apelase la multe metode de vindecare. A ajuns la ucenici şi nici ei nu l-au vindecat. În disperare de cauză, vine la Mântuitorul, care îl vindecă pe copil, după ce admonestează pe cei prezenți pentru lipsa lor de credință: „Dacă veți avea credință în voi cât un grăunte de muştar, veți

zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo, şi se va muta; şi nimic nu va fi vouă cu neputinţă" (Matei 17, 20).

„Muntele" este înţeles ca dificultatea de ascensiune spirituală către Dumnezeu, muntele reprezentând un spaţiu deodată fascinant şi extrem de dificil. Montaniarzi alpinişti, sau simpli iubitori de munte sunt atraşi de înălţimile munţilor, de aerul proaspăt, de cărările întortocheate, de potecile periculoase. Din inconştienţă sau din eroare, uneori se întâmplă şi accidente, cu cei neexperimentaţi, cu cei care se aventurează fără precauţiile de rigoare sau fără o persoană care să îi călăuzească. Aceleaşi lucruri se petrec şi în urcuşul spiritual spre înălţimile dumnezeieşti. Muntele de care vorbeşte Mântuitorul, după ce coboară de pe munte, este o analogie pentru a înţelege escalada către Dumnezeu, care nu este lipsită de pericole, dar este motivată de credinţă.

Credinţa oferă omului intuiţia de a se feri de ceea ce este rău, de ceea ce este periculos şi întortocheat. Căile credinţei întotdeauna au fost drepte, parcă naiv de simple; nu se cere filozofie, nu se cer studii universitare, ci încredere în Dumnezeu. Muntele poate însemna persoana proprie, pe care trebuie să o domine omul, cultura, prejudecăţile, înclinaţiile sufleteşti, păcatele proprii. Muntele de păcate, muntele de greutăţi, de neînţelegere, de inconştienţă, de inconsecvenţă trebuie schimbat prin credinţă. Pe acest munte, Hristos se descoperă ca Fiu al lui Dumnezeu. La o credinţă slabă, Hristos dă putere, ca Cel ce este Dumnezeu, adaugă ajutorul, ca Cel care are experienţa de a conduce pe căile muntelui umanului. Inspiraţia, puterea, capacitatea de a trece peste greutăţile vieţii nu ţin exclusiv de puterea omului. Nu poate să facă nimic fără Dumnezeu. Pe uşa unui medic credincios

scria „Doctorul tratează, Dumnezeu vindecă”, ceea ce înseamnă că tot ceea ce face omul este o lucrare teandrică[54], adică are şi ceva dumnezeiesc în ea. Omul îşi aduce mica lui contribuţie, Dumnezeu aduce mare Lui generozitate şi putere. De aceea Mântuitorul spune părintelui să aducă pe copil la El.

Rămaşi singuri cu El, Apostolii s-au apropiat de El şi L-au întrebat: „De ce noi n-am putut să facem asta singuri?” Iisus le răspunde: „Pentru puţina voastră credinţă”, care înţelegem că nu era nici cât un grăunte de muştar. Dar mai oferă un element suplimentar: credința nu este suficientă, mai trebuie şi pregătirea: „Acest neam de demoni nu iese decât cu rugăciune şi cu post” (Matei 17, 21). Deducem că există trei instrumente care joacă rol important în abordarea răului şi relația cu Dumnezeu: credința, rugăciunea şi postul. Cea mai importantă este credința. Muntele devine cunoscut prin credință, iar fascinația atracției față de Dumnezeu prin urcuş spiritual trebuie să rămână constanta vieții.[55] Poruncile lui Dumnezeu sunt căile care ne conduc către cunoaşterea Lui.

---

[54] Termen de origine greacă prin care se desemnează în teologie lucrarea comună, a lui Dumnezeu şi a omului, de la „theos”, Dumnezeu şi „anir, andros”, bărbat.

[55] Învățătura Sfântului Grigorie de Nissa despre *epectaze* sau trecerea din stare în stare (bazată pe textul de la Filipeni 3,13-14) constă în aceea că sfârşitul sau destinația vieții creştine, aici şi în viața viitoare, nu există ca un loc sau timp, ci rezidă într-un progres nesfârşit al sufletului în (ne)înțelegerea şi (ne)împărtăşirea de ființa divină. Această temă, predilectă în *Viața lui Moise*, este reluată şi în *Omilii la Cântarea Cântărilor*, în care întâlnirea sufletului cu Cel căutat şi dorit nu este niciodată satisfăcătoare şi deplină: „[Mireasa], după ce s-a împărtăşit de bunătăți cât a putut, e atrasă iarăşi printr-un nou început, ca şi când nu s-ar fi împărtăşit încă de bunătăți, aşa încât, pe măsura înaintării spre ceea ce îi apare înainte, îi creşte şi dorința şi, din pricina mărimii covârşitoare a

Iisus Hristos propune credința ca principala armă de copleşire a răului şi de înțelegere a suferinței, dar nu se opreşte la asta; credința se întăreşte prin practica rugăciunii şi postului. Fără excese, postul este rânduit de aşa manieră încât întăreşte voința, este exercițiu spiritual şi material cu efecte deosebit de importante pentru organismul uman. Fiecare post înseamnă curățire, reîmprospătare a elementelor vitale din organism. Credința nu este simpla acceptare a existenței lui Dumnezeu. Credința este întărită şi de alte practici spirituale, în afară de post şi rugăciune: filantropia sau iubirea de oameni, lecturile din Sfânta Scriptură cu oarecare regularitate, faptele bune practicate constant, existența şi şi cinstirea icoanei în casă şi respectarea sărbătorilor, adică cel puțin a duminicilor şi marilor sărbători din viața creştină. Acestea trebuie să fie parte din viața omului. Credința se identifică în om din modul cum vorbeşte, cum se îmbracă, cum lucrează, cum îi abordează pe ceilalți, cum se roagă, cum priveşte. Credința se citeşte în ochi, se vede în ființa omului. Când vorbeşte, un om cu credință convinge. Dacă omul credinței se schimbă pe sine, a început a schimba lumea.

Există o perversiune şi în credință, în sensul formalizării acesteia şi transferării obligației de a crede celuilalt. Această anomalie este sancționată de textul evanghelic: tatăl care a venit cu copilul nu avea suficientă credință. În loc să-şi recunoască necredința a justificat lipsa ei prin transferul

---

bunătăților, ce se află totdeauna deasupra, pare să înceapă pentru prima oară urcuşul." Pr. Lect. Dr. Dan Sandu, *Experiența cunoaşterii lui Dumnezeu: sistematizări teologice ale Părinților Capadocieni*, în volumul colectiv *Din comorile teologiei Părinților Capadocieni*, Doxologia, Iaşi, 2010, pp. 227-228.

responsabilității asupra ucenicilor: „L-am dus la ucenicii tăi şi n-au putut nici ei” (Matei 17, 16), altfel spus, sunt slabi în credință. A preferat învinuirea, s-a redus la a sancționa slăbiciunea sau culpa altora. Astăzi Biserica este slabă, în calitatea ei de adunare de ierarhie şi credincioşi pentru că este supusă secularizării, adică se organizează după criteriile lumii, se circumscrie priorităților acesteia[56]. În talk-show-uri, pe blogurile personale cu preponderență, se sancționează slaba credință, interesul, lipsa de transparență, neputința clericilor lipsa de cooperare cu presa şi altele. Acuzele temporare se pot referi la organizația instituțională a Bisericii, dar poate chiar în slăbiciunea instituțională stă puterea lui Dumnezeu. Semnele istoriei nu pot fi evaluate în momentul în care se petrec, ele trebuie judecate în funcție de consecințele din timp.

Credința trebuie să fie însoțită de înțelepciune şi de dragoste. Ea se transmite cel mai bine de la părinți către copii. Fiecare părinte are nişte răspunderi, între care una dintre cele mai însemnate este să aducă pe copii la Hristos. Nu numai tatălui din Evanghelie, ci tuturor părinților Iisus le spune „Aduceți-l aici, la Mine!” Părinții care nu au ei înşişi preocupări spirituale, care nu transmit educația sufletească în credință copiilor lor, îşi asumă vina de a îndepărta pe copil de Dumnezeu. Nu se cere nimănui să ducă pe copii şi tineri duminical la biserică; Iisus nu a spus“Aduceți-l la biserică!”

[56] Începutul „secularizării” Bisericii se consideră recunoaşterea creştinismului ca religie licită în Imperiul roman, după anul 313, când adoptă organizarea instituțională, în defavoarea dimensiunii mistice a Trupului lui Hristos. La Christos Yannaras, *Adevărul şi unitatea Bisericii*, Sofia, Bucureşti, 2005, p. 105 ş.u.

Domnul nu are nevoie de o biserică plină, are nevoie de o biserică sfântă, El predică un cuvânt sfânt care trebuie să rodească în inima credincioşilor, mai tineri sau mai puțin tineri. Părintele care nu merge la biserică poate măcar să recomande copilului să meargă la Hristos sub o formă specifică, să-l învețe să se roage, să-l învețe să creadă, să-l învețe să dăruiască, să-l învețe să fie bun, să-l învețe să citească din Scriptură, să-l învețe ce e bunătatea şi omenia, să-l învețe ce-i dragostea. Când ajunge în impas să nu uite niciodată că rugăciunea părintelui către Dumnezeu poate să ajute copilul mult mai mult decât îşi închipuie.

Sfântul Pavel recomandă următoarele: „Copii, ascultați pe părinții voştri în Domnul că aceasta este cu dreptate" şi dă textul „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, care este porunca cea dintâi cu făgăduința: ca să-ți fie ție bine şi să trăieşti ani mulți pe pământ" (Efeseni 6, 1-3). Nu este suficient ca un copil să ştie multă geografie, matematică, română, programare şi altele, nu e suficient să aibă un pat unde să doarmă şi o casă unde să tragă, nu este suficient să aibă hăinuțe şi să fie hrănit cu multe bunătăți. Toate acestea fac parte din datoria omului care nu e neapărat creştin. Orice om face acest lucru. Mai mult, orice necuvântătoare face acest lucru, îşi hrăneşte progenitura până când aceasta este în stare să se descurce singură. Deosebirea constă în a asigura o educație sufletească, nobilă, în spiritul învățăturilor lui Dumnezeu, care a spus „Lăsați copii să vină la Mine şi nu-i opriți". Cel care nu-şi educă cum trebuie copiii săvârşeşte o crimă pentru că în copilul needucat religios este un potențial sălaş pentru un duh de orice natură, căci nu este cu Hristos.

Apelul la Dumnezeu nu trebuie condiționat de nici un motiv: când copilul dă semne că nu mai ascultă sau că are nişte probleme, calea este ca, în paralel cu grija şi dragostea datorate în calitate de părinte iubitor, fiecare să cultive credința care face toate lucrurile cotidiene mult mai simple.

Învățături dogmatice şi morale

1. O imagine contrastantă redată în câteva versete, între slava dumnezeiască a lui Iisus pe Muntele Taborului şi copilul lunatic, din care se poate observa idealul la care este chemată ființa umană, liberă în Dumnezeu şi starea de umilire pe care o aduce aservirea față de forțele răului. Petru, Iacob şi Ioan au putut vedea strălucirea luminii divine, harul răspândit de ființa dumnezeiască slăvită şi neputința umană aflată sub povara răului.

2. Apostolii au fost învățați cum trebuie să fie pregătiți ei înşişi pentru a lupta cu forțele răului folosind acest caz de demonizare severă. Neputința umană a ucenicilor este depăşită la venirea lui Hristos, copleşită de puterea dumnezeiască prin care aceştia nu rămân ruşinați în fața cărturarilor şi fariseilor, a mulțimii ostile. Biserica are şi chemarea sau vocația de a vindeca, spiritual şi trupeşte, iar demonizarea poate lua ambele forme. Fără Hristos, dacă omul ar crede că vindecă s-ar asemăna orbului care conduce pe orb. Hristos devine „călăuză orbului care călăuzeşte pe orb.”[57]

[57] John Richards, *But Deliever us from Evil*, The Seabury Press, New York, 1974, p. 5.

3. Experiența comuniunii cu Dumnezeu îi întăreşte pe ucenicii care fuseseră părtaşi la vederea luminii dumnezeieşti. Credința este întărită prin experiență şi experiența devine posibilă dacă este susținută de credință şi hrănită prin rugăciune şi post.

Hristos înviat şi relația lui cu materia: „pescuirea" prin Evanghelie

Marea este asimilată în Sfânta Scriptură cu taina, misterul. Este mijlocul prin care locuitorii din jur îşi câştigă existența, sursă de hrană şi simbol al morții, ceva care atrage şi înfricoşează, în acelaşi timp. Chiar pentru oamenii de ştiință, mare este un spațiu necunoscut. Cercetătorii coboară la adâncimi tot mai mari, trimit sonde şi descoperă că adâncurile mării conțin taine încă dificil dacă nu imposibil de explicat. În adâncurile ei trăiesc „vietăți mici şi mari" (Psalmul 103, 26), care nu se ştie cu ce se hrănesc, care au o presiune interioară extraordinară şi care trăiesc în răceala şi întunericul abisului. Cu toate acestea, este o formă de viață încă nedescoperită, pe care Dumnezeu a rânduit-o şi care poate, în timp, va descoperi omului alte dimensiuni ale acestei creații atât de diverse. Marea este, aşadar, locul şi metafora întinderii nesfârşite. Este partea creației făcută ca mediu de existență a viețuitoarelor, menționată de la început în referatul despre creație, apa fiind elementul creat fără de care nu există viață (Facere 1, 21). În combinație cu lumina, apa este sursa vieții; prin ele se produce fotosinteza. În mare, aşa cum spuneam, se descoperă lucruri nebănuite. Cercetătorii afirmă că în mare există rezerve de hrană,

esențiale pentru planeta al cărei populație creşte la număr. Populația umană se multiplică exponențial, ceea ce ridică deja problema asigurării hranei. Se vorbeşte deja de o criză alimentară la nivel mondial, criză amplificată de cei care folosesc produse agricole pentru a-şi asigura luxul. Criza alimentelor nu este determinată de numărul oamenilor, ci de standardul de viață la care s-a ajuns şi la care omenirea nu este pregătită să renunțe. În Europa, de exemplu, criza alimentară este determinată de cultivarea masivă a plantelor folosite în producerea combustibilului bio. Pentru a întreține un automobil de acest fel, o singură persoană poate să folosească de zeci de ori mai mult teren arabil decât cei care îl cultivă pentru a-şi întreține viața.

Prin creație, omului i s-a dat inteligența şi menirea de a administra pământul, dar se constată că eşuează adeseori în a alege soluții de conjunctură şi de termen scurt. Dorința de a consuma cât mai mult duce inevitabil la pauperizarea unor categorii şi la epuizarea resurselor neregenerabile. Creştinismul a învățat şi practicat cumpătarea, dărnicia şi hărnicia, descoperind în creație pe Dumnezeu care a dăruit un mediu perfect de viață. Învățăturile lui Iisus Hristos au o dimensiune practică, arătând că, în toate, omul trebuie să învețe adevărata cunoaştere din natură. În acelaşi timp, marea are şi turbulențele ei, are primejdiile ei. De aceea, marea nu este nici bună, nici rea prin ea însăşi. Este bună pentru resurse şi se ştie că hrana de mare este una din cea mai bogată în calorii şi cea mai sănătoasă.

În acelaşi timp, marea poate să fie periculoasă; un vânt puternic sau un val uriaş poate produce tragedii de neimaginat. Când pe un vas se află un comandant înțelept şi

experimentat, vântul cel puternic poate să fie şansa de a merge mai departe, valul cel înalt poate să fie depăşit prin înțelepciune şi prin experiență, iar forța lui pentru a duce corabia la destinație. Nimic din ceea ce a creat Dumnezeu nu este rău. Fiecare element al creației este subiect de exprimare a libertății, înțelepciunii şi cumpătării omului. Dumnezeu a dat omului înțelepciunea să folosească cu chibzuință şi cu măiestrie lucrurile create. Dacă marea este, pentru unii, o simplă întindere de apă, pentru alții locul de distracție, pentru mulți este singura sursă de venit şi de hrană, de supraviețuire; este copleşitoare, amenințătoare dar şi dătătoare de speranță. Folclorul grec (Grecia este înconjurată de apă şi are nenumărate insule) este plin de istorii legate de viața pe mare. Aproape toate cântecele de dor sunt țesute în jurul faptului că persoana iubită pleacă pe mare pentru a pescui şi a întreține familia, iar marea devine protectoarea marinarului sau pescarului care a plecat în căutarea hranei. În acelaşi timp, femeia rămasă acasă imploră marea să nu-i facă nici un rău şi, la vremea potrivită, să-l aducă, să-l dăruiască din nou familiei întreg şi nevătămat. Olanda este o altă țară a cărei existență este intrinsec legată de mare. Marea, spun ei, este cea mai mare prietenă şi cel mai mare duşman al poporului olandez; prietenă din cauză că, fără mare, Olanda n-ar exista; duşman pentru că poate oricând să înghită jumătate din teritoriul țării, aflat sub nivelul mării.

În Țara Sfântă, Mântuitorul foloseşte imaginea mării pentru a da învățături practice. Ca Dumnezeu adevărat, ştia ce înseamnă marea, cu toate ale ei. El foloseşte imaginea Lacului Ghenizaret, numit şi Marea Tiberiadei, ca pe o comunitate: are apă potabilă, poate să fie băută de animale şi,

bineînțeles, este folosită pentru a iriga colina care începe ușor din mare şi se ridică foarte frumos, lin, în partea de vest. În jurul lui trăiau oameni în comunități pescăreşti, îndeletnicire care le asigura traiul zilnic.

De aici i-a chemat Iisus pe Simon Petru, Ioan, Iacob şi alții care erau de profesie pescari, fără a le spune ce le va cere. Era începutul activității publice a Mântuitorului, timp în care ucenicii îl însoțeau sporadic, revenind cu regularitate la preocupările zilnice. Aşa se explică faptul că unii ucenici se chinuiseră o noapte să pescuiască, fără nici un rezultat. Dimineața, Iisus era pe malul Lacului Ghenizaretului unde îi vede, pe ei şi mulțimea de oameni adunați în jurul lor, poate pentru a cumpăra din peştele prins peste noapte. Iisus urcă într-o corabie dintre cele două acostate la țărm care aparținea lui Petru şi-i spune să se îndepărteze de mal, ceea ce el a şi făcut, iar Mântuitorul a început să-i învețe de pe corabia devenită amvon. Învățătorul folosea marea drept „altar", corabia drept pupitru de la care îi învăța, iar dealul lin care se înălța era ca un amfiteatru de universitate sau de casă de cultură în care oamenii puteau să asculte.[58] Nu ştim despre ce le-a vorbit. Cert este că trebuie să fi fost ceva foarte interesant de vreme ce ei au stat multă vreme şi au ascultat. Iar la sfârşitul acestor cuvinte Mântuitorul, poate pentru apostoli, poate pentru a obiectiva ceea ce le-a spus ascultătorilor, îi spune lui Petru să mâne corabia mai la adânc şi să arunce mrejele. Trişti şi obosiți după o noapte de osteneală zadarnică, l-au impresionat pe Domnul. Cei care au

[58] Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, *Predici exegetice la Duminicile de peste an*, Teofania, Sibiu, 2001, p. 146.

venit la malul mării doreau, probabil, să cumpere din rodul pescuirii. Petru era cel mai în vârstă şi cel mai experimentat pescar, cel care făcuse lucrul acesta toată viața. Am spune că meseria nu mai avea taine pentru el, de aceea îi replică delicat Mântuitorului: „Toată noaptea ne-am trudit şi nimic nu am prins, dar, după cuvântul Tău, voi arunca mrejele" (Luca 5, 5). Cu alte cuvinte, Petru, într-un acces de curtoazie, deşi nu era sigur că Mântuitorul avea să fie învățătorul, ascultă de El. Îl văzuse pe Iisus şezând în corabie şi învățând. Din tradiția templului iudaic se ştie că învățătorul nu predă stând în picioare, ci aşezat. Ucenicii au aruncat mrejele şi, la scurt timp, acestea sau umplut de atât de mult peşte încât corabia stătea să se scufunde. Pentru că n-au putut s-o tragă la mal din cauza acestei recolte bogate, Simon Petru a chemat în ajutor pe Iacob şi Ioan cu o altă corabie. Împreună, au tras la mal mrejele şi au avut o pescuire neaşteptat de mare în zorii acelei zile, în termen de câteva minute.

Planul pedagogic al lui Hristos este limpede: le vorbeşte oamenilor, le arată care este adevărul credinței, le dăruieşte rod pentru ascultare. Planul lui Dumnezeu este întotdeauna bun: întâi transmite ceva, omul preia sau nu mesajul, apoi vine lecția. Lecția poate să fie spre progres, când omul este receptiv, sau poate fi dureroasă, când omul alege contrariul voii lui Dumnezeu. De data aceasta, Petru învățat o lecție definitivă: din cauză că a ascultat de Mântuitorul, s-a împlinit dorința lor simplă, pentru care se osteniseră toată noaptea, dar s-a şi încredințat că Hristos împlineşte întotdeauna ceea ce promite. Minunea îl ajută să înțeleagă mai bine cine este Hristos, lucru redat din versetul final: „au lăsat toate şi i-au urmat lui" (Luca 5, 11). Dacă până atunci încă mai cochetau

cu ideea de a refuza să devină ucenicii lui Hristos, de data aceasta, când au văzut cât de simplu a fost pentru Fiul lui Dumnezeu să facă din toată dezamăgirea, tristețea şi eşecul uman o împlinire, hotărârea lor a fost luată definitiv.

Petru cade la picioarele lui Iisus şi-i spune: „Ieşi de la mine, Doamne, că sunt om păcătos" (Luca 5, 8). Nu era mai păcătos decât alții, dar atunci când vede minunea, darul lui Dumnezeu în viața lui, realizează distanța astronomică între Dumnezeu şi făptură. Petru, pe de o parte, vrea ca Iisus să plece de la el, dar El tocmai atunci îl confirmă pentru misiune: „Nu te teme; de acum înainte vei fi pescar de oameni" (Luca 5, 10), iar Petru lasă tot şi merge după El.

Mulți exegeți se limitează la explicarea minunii în sine, respectiv prinderea peştilor şi rezistența mrejelor, dar adevărata minune se petrece în inima lui Petru şi a altor ucenici care se transformă necondiționat şi devin ucenici până la moarte. Petru practică două virtuți: în-credințarea şi ascultarea. Acestea au devenit cumva specifice mediului monahal. Monahul este cel care se încredințează voii altcuiva, pe care îl numeşte părinte şi învățător, iar ascultarea devine vehicul spre mântuire. Prin ele, monahul creşte duhovniceşte, cultivă relația de dragoste față de duhovnicul şi învățătorul său, față de stareț sau oricine l-ar povățui pe calea mântuirii. Trebuie menționat că ascultarea nu trebuie să se reducă la spațiul monastic. Principiul elementar al educației clasice se baza pe ascultare şi respect: cel mai mic să asculte de cel mai mare, elevul să asculte de învățător, studentul să asculte de profesor, ucenicul să asculte de maestru, în aşa fel încât să poată să învețe şi educația să devină mântuitoare.

Rebeliunea nu apare în Sfânta Scriptură. Iisus transmite învățătura cu dragoste, este primită cu dragoste şi cel care are de învățat învață cu plăcere. În procesul didactic se crede că un copil iubeşte materia dacă îl îndrăgeşte pe profesorul care o predă. Profesorul trebuie să-i inducă nu setul de cunoştințe şi informații, ci în primul rând modelul, astfel încât copilul se apropie de profesor şi, în felul acesta, începe să iubească şi materia pe care o predă. În aceasta constă esența viitorului specialist. Simon Petru se arată a fi un elev care are încredere: „Doamne, după cuvântul Tău voi arunca mreaja" ceea ce face. Din ascultare, Petru află că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, lasă totul şi îl urmează, devine pescar de oameni şi avea să moştenească Împărăția Cerurilor. În istorisirile folclorice despre Împărăția lui Dumnezeu, Sfântul Petru apare ca cel care stă la uşa raiului, poartă cheile paradisului şi decide cine va intra şi cine nu.

Încrederea învață că, deşi nu este uşor de acceptat sfatul cuiva mai neexperimentat, a asculta de el poate aduce roade. Încrederea face ca, în momentul încercărilor să nu Se cadă pradă deznădejdii şi abandonului. Orice lucru bun trebuie dus mai departe, făcut chiar şi când rațiunea dă semne că nu sunt multe şanse de reuşită. Încrederea depăşeşte rațiunea Dezamăgirea nu trebuie să conducă la deznădejde. Petru era trist şi dezamăgit că nu prinsese nimic; totuşi, nu era deznădăjduit. Nu există om care să nu fi trăit sentimente de dezamăgire sau sentimente de spaimă sau sentimente de nesiguranță, de neîncredere. Ele sunt umane, sunt fireşti. Ele vin fără să poată fi împiedicate. Dar nu trebuie să rămână, să pună stăpânire pe natura omului. Deznădejdea sau eşecul neîncrederea, nesiguranța pot să conducă la păcatele

împotriva Duhului Sfânt. Omul are în permanență resursa de a-şi pune nădejdea în cineva care este mai presus de sine şi, prin aceasta, să meargă mai departe.

Cine Îl caută pe Hristos nu caută cuvinte frumoase şi nu găseşte doar cuvinte frumoase. Urmarea lui Hristos nu este numai frumusețe. Este şi frumusețe, dar este şi jertfă, este şi abundență materială, nu numai spirituală. Când omul este înțelept şi-l caută pe Dumnezeu, când primeşte abundența materială, nu uită de Dumnezeu. A existat şi un bogat căruia i-a rodit țarina, căruia Dumnezeu i-a dat, poate era un om bun, era un foarte bun administrator, un bun manager şi a câştigat mult, i-au rodit toate, dar a greşit în momentul în care pierde chibzuința, darul înțelepciunii sub imperiul averii. Chiar când Dumnezeu răspunde prin multă abundență, prin strictul necesar material e extrem de important şi folositor, ziditor ca abundența să nu fie folosită spre lux. Apostolii au prins aceşti peşti pentru a li se arăta care este vocația lor: a aduce oameni la Evanghelie. A fi pescar de oameni nu este o meserie, este o misiune, preoția este o misiune. Mântuitorul i-a promis lui Petru, iar el a învățat acest lucru: nu a prins numai peşte, ci şi oameni, la pogorârea Duhului Sfânt (Faptele Apostolilor 2), când Apostol Petru ia cuvântul şi le vorbeşte, imită pe Învățătorul. Hristos le vorbise şi le umpluse mrejele cu peşti, Petru le vorbeşte îi sensibilizează, apoi le răspunde „Pocăiți-vă şi să se boteze fiecare dintre voi şi veți lua Duhul Sfânt.” Atunci s-a format prima comunitate bisericească de trei mii de oameni, la Ierusalim.

Binecuvântarea lui Dumnezeu se trimite prin cuvântul Lui şi prin muncă. Apostolii nu stăteau, plecau la pescuit când timpul le permitea şi era nevoie de hrană. Mântuitorul îi

găseşte muncind şi le trimite binecuvântarea acolo, la locul de muncă. Fără muncă nu există binecuvântare, dar munca nu trebuie să îndepărteze pe cineva de Hristos. Apostolii l-au primit pe Hristos deşi erau obosiți, l-au primit în corabie, în casa lor, la locul lor de muncă. Munca pentru întreținerea vieții nu poate justifica preocuparea pentru viața veşnică şi nici invers. Munca trebuie făcută în aşa fel încât şi Hristos să aibă loc în viața creştinului. Şase zile pe săptămână sunt dedicate mai cu seamă muncii, dar este atât de important ca, în a şaptea zi, credinciosul să primească în „corabia" sa pe Hristos. Odată primită binecuvântarea Lui, ea trebuie transmisă şi altora.

Biserica este asemănată cu o corabie în iconografie şi în imnologie, purtată fiind pe valurile vieții. Ea este aceea care este condusă de cârmaciul iscusit, Mântuitorul Iisus Hristos, către care privesc din adâncurile mării oamenii ca la singura salvare.

Învățături dogmatice şi morale

1. Hristos aşteaptă un pas mic din partea fiecărui credincios pentru ca El să se îndrepte spre acela şi să-i dăruiască mai mult decât îşi poate închipui. „A striga" către Dumnezeu, cum mărturiseşte psalmistul (Psalmul 118, 145-146), înseamnă în primul rând a lua inițiativa, a exprima încrederea că glasul este întotdeauna auzit. Încrederea în Dumnezeu va aduce la distanță mică, în timp sau spațiu, semnul providenței, care ratifică încrederea omului.

2. Petru este cel care dă mărturie în numele apostolilor despre atotputernicia şi atotştiința lui Iisus ca Dumnezeu. În

aceasta calitate, El nu numai cunoaşte, ci domină creaţia, căci niciodată Petru nu văzuse atât de mult peşte într-un singur loc, deşi avea o viaţă de experienţă ca pescar. Iisus se dovedeşte a fi „Domn al cerului şi al pământului”.

3. Prin minunea pescuirii are loc o revelaţie a slavei lui Hristos într-o manieră pe care numai ucenicii o puteau înţelege. În faţa acesteia, unii îşi pot pierde cumpătul, dar ea nu trebuie să contribuie la exprimarea puterii ucenicilor pe baza autorităţii Stăpânului, ci la primirea ei cu smerenie.

4. Iisus este prin excelenţă Pescarul de oameni, creştinismul îşi asumă simbolul peştelui pentru a-L desemna pe Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu Mântuitorul („ihthis”, peşte), imprimat pe monumente, pe potire, inele şi altele. El răspunde rugăciunii celei mai simple: „Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă!”[59]

5. Acolo unde abundă binecuvântarea lui Dumnezeu, iar omul o percepe, ea îl conduce la conştientizarea stării de păcat prin comparaţie cu cea de har. A fi prins de Domnul este cea mai mare binecuvântare, care devine operantă prin dorinţa credinciosului de a aduce şi pe alţii la Hristos.

[59] „Rugăciunea lui Iisus indică problema omului şi soluţia lui Dumnezeu […] Este o afirmaţie a credinţei în Iisus Hristos ca Dumnezeu adevărat şi om adevărat”. Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea dreptei credinţe*, Traducere de E. Chiosa, G. Jacotă şi Pr. D. Ailincăi, Ediţia a II-a, Trinitas, Iaşi, 1999, p. 87.

Mântuirea - darul lui Hristos

Mântuirea începe cu dialogul. Iisus inițiază discuția cu un tânăr care vine la El cu întrebarea esențială a vieții „Ce să fac să am viață veşnică?" (Marcu 10, 17). Prezența creştinului în biserică la diferitele sărbători şi slujbe este un mod de a-L întreba pe Iisus acelaşi lucru, fără cuvinte. Se crede că viața veşnică sau ceea ce este cunoscut în teologie drept desăvârşirea sau mântuirea, poate fi realizată prin efortul uman exclusiv.[60] În acest caz, întrebarea „Ce să fac să mă mântuiesc?" devine retorică. Primul care a problematizat mântuirea proprie, făcând abstracție de ceilalți apostoli, a fost Sfântul Pavel, care L-a căutat pe Iisus cu toată inima, din momentul în care s-a întors şi a devenit din prigonitor apostol, a început prin a întreba „Cine eşti, Doamne?" (Fapte 9, 5). Întrebarea despre mântuire şi-a pus-o arătând că din momentul în care cunoaşte pe Hristos, Fiul lui Dumnezeu, omul se întreabă instantaneu despre mijloacele de mântuire. El răspunde prin Epistola adresată efesenilor, în capitolul 2, unde spune că mântuirea este darul lui Dumnezeu: „Dumnezeu, bogat fiind în milă, pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit, pe noi cei ce eram morți prin greşelile noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos – prin har sunteți mântuiți! Şi împreună cu El ne-a sculat şi împreună ne-a aşezat în

[60] Pelagianismul (după numele promotorului lui, călugărul Pelagius, din Roma) este cea mai cunoscută erezie, datând de la sfârșitul secolului al IV-lea, care susținea că pașii fundamentali în procesul mântuirii îi face omul, fără ajutorul harului divin. *The Oxford Dictionary of Christian Church*, edited by F.L. Cross, Oxford University Press, London, 1974, p. 1058.

ceruri, întru Hristos Iisus, ca să arate în veacurile viitoare covârşitoarea bogăție a harului Său, prin bunătatea ce a avut către noi întru Hristos Iisus. Căci în har sunteți mântuiți, prin credință, şi aceasta nu e de la voi: este darul lui Dumnezeu; nu din fapte, ca să nu se laude nimeni. Pentru că a Lui făptură suntem, zidiți în Hristos Iisus spre fapte bune, pe care Dumnezeu le-a gătit mai înainte, ca să umblăm întru ele" (Efeseni 2, 4-10). Mântuirea este rodul harului copleşitor al lui Dumnezeu care se dăruieşte omului prin botez şi care se reactualizează, se întăreşte şi se întețeşte prin credință. Faptele, spune Sfântul Apostol Pavel aici, au o doză de risc: pot fi făcute de ochii lumii. Fiecare om îşi construieşte o imagine pe care o exportă. Este cazul mai ales datorită progresului realității virtuale, în care omul trăieşte ispita de a înşela: pe cei care privesc, pe cei care ascultă şi văd ceea ce li se arată. Sfântul Apostol Pavel întrevede riscul faptelor bune care pot duce la îngâmfare, deşi se ştie că mântuirea se lucrează, se zideşte, se solicită prin credință şi prin fapte bune, în puterea harului. Faptele bune nu trebuie făcute pentru a schimba ceva din imaginea proprie publică, pentru comparația cu alții care sunt „mai puțin buni", ci să constituie modul de a fi al omului, adică să fie ceea ce este doar atunci când face fapte bune. Acesta este idealul creştin: starea de bună făptuire ca stare naturală a creştinului. Pavel spune că cineva, dacă dă mai multă milostenie, nu este mai virtuos decât altul, simțind nevoia ca fapta să se ştie, nici nu trebuie să pretindă reciprocitate beneficiarului sau lui Dumnezeu. Creştinismul ar deveni meschin şi mercantil, poate chiar interesat: pentru o faptă relativ bună dar trecătoare pe pământ, doreşte să obțină cel mai mare dar existent,

mântuirea sufletului. Apostolul Pavel arată că mântuirea este darul pe care îl dă Dumnezeu prin har fiecăruia, în măsura în care omul îşi exersează credinţa şi aceasta se vede în buna convieţuire şi buna făptuire. Până unde merge bunătatea omului? Este întrebarea pe care şi-o pune un tânăr în Sfânta Evanghelie. Mântuitorul, până la întâlnirea cu tânărul, binecuvântase copiii, dăduse unele sfaturi şi învăţături simple. Tânărul vine cu o întrebare grea, care avea să-i încurce şi pe apostoli. Ce să fac să am viaţă veşnică? Evanghelistul istoriseşte acest eveniment arătând că tânărul nu pune întrebarea cum trebuie. Mântuitorul îi răspunde: „să intri în viaţa veşnică", în vreme ce tânărul doreşte „să aibă viaţă veşnică." Deşi tânărul avea multe lucruri, n-avea viaţă veşnică sau n-avea garanţia că va avea şi viaţa veşnică. Viziunii materialiste a tânărului, Iisus îi opune o altă cale de a dobândi mai mult decât ceea ce îşi doreşte. El avea ceva ce îl conducea departe de ceea ce îşi dorea să aibă: multe bogăţii. Totuşi, nu bogăţiile reprezentau obstacolul şi nemulţumirea interlocutorului: lui îi lipsea ceva în care Iisus întrevede căutarea. Bunurile materiale constituiau proprietăţile imprescriptibile şi intangibile, fără ele nu concepea viaţa. Poate erau dobândite prin moştenire, poate prin mijloace corecte, oneste. Faptul că el practica şi virtuţile legii mozaice ne face să plecăm de la prezumţia de nevinovăţie şi dorinţa sinceră de a găsi un răspuns concret la o problemă existenţială. Era un om bun şi dorea să ştie cât de bun mai poate să fie omul.

Tema de plecare era binele, cu care deschide dialogul, numindu-L pe Hristos, „Învăţătorule bun"! Un joc de cuvinte şi de situaţii în care se împleteşte inteligenţa şi sinceritatea.

Tânărul ştia că este mai bun decât Iisus, pentru că practicase toate virtuțile. Mântuitorul Hristos ia întrebarea în sens retoric, răspunzând ca şi cum nu a înțeles subiectul: ceea ce este scris în Lege, unde tânărul citea. Învăţătorul ştia că tânărul are preocupări religioase. Iisus îi repetă cinci porunci din Vechiul Testament şi una suplimentară, de care nu auzise: „să nu ucizi, să nu desfrânezi, să nu furi şi să nu depui mărturie mincinoasă sau să nu minți". Patru porunci negative, după aceea îi dă două porunci pozitive: „să cinsteşti pe tatăl tău şi pe mama ta şi să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuți". Ce aducea Iisus nou era dimensiunea pozitivă a legilor, diferită de metoda prohibitivă vechi-testamentară. Iisus a recomandat ucenicilor şi ascultătorilor *Fericirile*, le-a spus cum să se roage, cum pot să țină posturile, cum pot să se mântuiască, cum pot să ajungă la cunoaşterea lui Dumnezeu. Din dialogul înfiripat se vede cum faptele bune formale pot avea repercusiuni negative asupra sufletului însuşi: „Toate acestea le-am păzit din tinerețile mele," sau „nu-mi lipseşte nimic, îți dai seama cât sunt de bun!". Iisus Hristos îi răspunde „una singură îți mai lipseşte". Intervine puterea dumnezeiască a lui Iisus şi chemarea radicală pentru cel care caută adâncimile existenței veşnice: trebuie să depăşească superficialul, văzutul, palpabilul, mândria. Tânărul pare că a vrut să acceseze tocmai acest spațiu şi Iisus îi demască problema cea mai delicată a sufletului său: ataşamentul de avere. Dacă ar fi fost un tânăr iubitor de Internet, chiar dacă n-are avere, Iisus i-ar fi spus „renunță la Internet, renunță la calculator, ia-ți crucea şi urează-mi Mie", adică în loc să stai trei ore în fața calculatorului dimineața de duminică, mergi două ore şi stai la Sfânta Liturghie, roagă-te, meditează, fă o

faptă bună. Iisus, de fapt, punctează exact ceea ce tânărul nu vroia să audă. Se întristează când constată că recomandarea este peste puterile sale.

Trimiterea lui Iisus îi pune în dilemă inclusiv pe apostolii participanți și, în același timp, spectatori la acest dialog care se întreabă, încurcați „Și atunci, Doamne, cine poate să se mântuiască?" Hristos le răspunde, din nou ca și cum nu ar fi înțeles întrebarea, „Cele ce nu sunt cu putință la oameni, sunt cu putință la Dumnezeu." Concluzia imediată este că mântuirea nu este cu putință la oamenii singuratici și pătimași, la oamenii care nu au puterea să renunțe la ceva material. Iisus propune o ierarhizare, o prioritizare a lucrurilor din viața pământească: nimic nu este rău pe pământ, totul este bun în funcție de modul cum sunt folosite bunurile materiale. Avuția nu este rea, Internetul nu este rău, pasiunile frumoase nu stau în calea mântuirii. Întreaga creație este bună și este dată omului să se bucure de ea, în așa fel încât să nu se îndepărteze de Dumnezeu, să nu se întristeze atunci când trebuie să se despartă de ea.

Intrarea în Împărăția lui Dumnezeu este echivalentă cu mântuirea sau realizarea comuniunii de iubire dintre sufletul omului care îl caută pe Dumnezeu cu harul Sfintei Treimi. Împărăția lui Dumnezeu este asimilată cu starea de binecuvântare cu împlinirea poruncilor care aduce pacea și împlinirea pe pământ, dând sufletului nădejdea nezdruncinată de comuniune cu Dumnezeu în veșnicie. Iisus Hristos a recomandat ca prioritatea să fie căutarea împărăției lui Dumnezeu și dreptatea lui, la care se vor adăuga toate celelalte. Omul modern le-a așezat invers: caută cu aviditate

toate cele pe care le dorește, infinitul în finit, iar Dumnezeu primește un loc în viața omului doar în partea finală a vieții.

Nu există dogme adresate tinerilor și dogme adresate celor de vârsta a treia. Textul evanghelic arată că Iisus încearcă să învețe pe tânăr cât de mare este diferența între a ști și a voi și apoi diferența între a voi și a face. Din neputința creștinului de a face ceea ce știe că e dator să facă, din neputința de a renunța la materialul din el, din aroganța mentală și autosuficiența rațiunii, omul a născut ateismul, căci ce altceva este ateismul decât a-i întoarce spatele lui Dumnezeu. Apostolul Pavel recomandă ca lupta împotriva atașării de lucrurile văzute, controlul ierarhiei lucrurilor se face numai cu ajutorul harului lui Dumnezeu care este covârșitor, deși omul dorește să facă totul singur. Harul inspiră în deciziile bune, întărește voința de a face ceva dă încredere în reușita oricărei acțiuni bune. Tensiunea dintre dorință și comportamentul cotidian dispare atunci când omul se străduiește să și împlinească ceea ce știe.

Spre surprinderea multora, textul Sfintei Evanghelii nu pune problema bogăției *per se*, iar Iisus nu vrea să rezolve problema bogăției nici în vremea Sa, nici în viața omenirii. El este suficient de realist ca să știe că acumularea de bunuri va fi preocuparea permanentă a omenirii. Nu există om care să nu vrea să fie mai bogat decât este, decât dacă a trăit experiența convertirii, dacă a înțeles ce trebuie să facă să se mântuiască. Unii își doresc foarte mult, alții mai puțin, dar toți doresc să aibă mai mult decât au. Iisus nu rezolvă și nu vrea să rezolve problema bogăției, ci modul cum se atașează omul de ea, modul cum creștinul pune în viața proprie ordine în lucrurile importante, în lucrurile urgente: care sunt

priorităţile vieţii pământeşti şi relaţia în care aceasta se află în relaţie cu viaţa veşnică?

Din text se deduce o situaţie veche pe care nici creştinismul nu a putut să o depăşească decât prin persoane model: că idolul fiecărui tânăr este banul. Orice tânăr doreşte bani, cât mai mulţi bani. Dacă are bani are influenţă, are siguranţă de sine, cu banii poate să-şi cumpere şi să dobândească lucruri pe care alţii nu le au. Banii conduc la un anumit tip de comportament, atitudine socială şi, fără îndoială, îndepărtarea de Dumnezeu. Banul aduce cu el ignoranţa şi aroganţa: neglijarea nevoilor celorlalţi şi superioritatea proprie prin ceea ce omul are nu prin ceea ce este. Banii sau dorinţa de a-i avea şi înmulţi conduc la multă violenţă şi multă nedreptate în societatea modernă. Ei motivează lăcomia unora şi justifică arivismul altora. Tot datorită banilor se promovează un lucru absolut greşit în educaţia copiilor, carierismul, dorinţa de a avea, de a accesa posturi cât mai bine văzute în societate, indiferent cum se ajunge acolo. Este mediul ideal pentru corupţie. Toate acestea conduc la îndepărtarea de principiile morale pe care Mântuitorul Iisus Hristos le recomandă tânărului cu care dialoghează.

Mai mult sau mai puţin retorică, întrebarea trebuie să apară şi în mintea omului începutului de secol XXI: ce lipseşte lumii astăzi şi ce trebuie să facă fiecare om să intre în viaţa veşnică ? Fiecare om trebuie să aibă o imagine foarte clară unde se află pe scara morală în raport cu aşteptările lui Hristos sau, altfel spus, cât este de bun ? Tânărul bun, practicant al virtuţilor, educat în cele sociale şi religioase, conştient de propria valoare, cu destulă stimă de sine simte că

ceva îi lipseşte ca să fie mai bun. Limita superioară a bunătăţii umane nu există. Când Îl numeşte pe Iisus „Învăţătorule bune", El îi răspunde: „Nu mă numi bun (ca om), pentru că numai Unul Dumnezeu este bun". Sfântul Grigore de Nyssa, când vorbeşte despre progresul duhovnicesc sau despre bunătate spune că nu există limită, pentru că bunătatea înalţă pe om către Dumnezeu dar nu există un final previzibil sau tangibil. Bogat în cele materiale, tânărul din evanghelie este sărac în a se cunoaşte pe sine. Nu şi-a dat niciodată seama înainte că este atât de împătimit de avuţii, că îi este atât de greu să ia decizia radicală a schimbării, a cursului vieţii proprii. Este lipsit de iubire, că dacă ar fi avut iubire mai multă de Dumnezeu nu s-ar fi întristat. Dacă ar fi avut iubire mai multă de semeni, poate nu era atât de bogat încât şi Iisus să se mire de multele avuţii pe care le avea. Era sărac în perceperea bunătăţilor cereşti.

Evanghelia învaţă că, fără dragoste de Dumnezeu, toate bunurile sunt fără valoare, iar iubirea faţă de Dumnezeu încurajează iubirea practică sau ortopraxia faţă de semeni, încurajează dimensiunea practică a credinţei. Întrebarea „Ce să fac să intru în viaţa veşnică?" trebuie să fie constanta vieţii creştine. Dacă este constantă în viaţă şi subconştientul va începe să lucreze pentru mântuire, nu numai faptele văzute. A dărui cu bună ştiinţă înseamnă a dărui lui Dumnezeu bucuria de a mântui, El care a dat omului libertatea de a-i refuza totul, inclusiv mântuirea. Ucenicii au simţit această dilemă personală încât L-au întrebat pe Iisus: „Cu noi, cei care am lăsat toate şi Ţi-am urmat Ţie, cu noi ce va fi ?" Iisus le promite că vor şedea pe douăsprezece scaune de judecată, judecând seminţiile lui Israel. Şi totuşi, între cei doisprezece

era şi Iuda. Hristos, deşi i-a promis lui Iuda că va fi pe scaun de judecată şi va judeca una din semințiile lui Israel, a refuzat. Omul se poate îndrepta spre o cât mai strânsă relație cu Dumnezeu sau se poate îndepărta prin propria voință. El vede în oameni delicvenți, deşi ştie că unii vor deveni, alții nu. Iisus vede în oameni făpturi divine şi vrea ca toți să se mântuiască şi să ajungă la cunoştința adevărului. N-a făcut discriminare spunând că unsprezece vor sta pe scaune de judecată iar unul îl va vinde. Dumnezeu îl tratează şi pe delincvent ca pe sfinți. Şi îi dă şi lui Iuda calitatea de apostol, dreptul de a fi unul dintre judecătorii semințiilor lui Israel. Dar libertatea omului, materializată în cazul de față prin Iuda, este atât de mare încât Îl refuză pe Dumnezeu. A refuzat, a renunțat la toate şi I-a urmat până la un punct. De aceea a pierdut totul, dar Dumnezeu i-a respectat opțiunea.

A dori desăvârşirea înseamnă curajul de a lua decizii. Unii iau decizia de a trăi viața creştinească autentică, alții de a o trăi formal, iar alții de a o refuza. Ideea pe care o transmite textul evanghelic este că cine a luat o decizie liber, neconstrâns, nu trebuie să se întoarcă din drum. Cine a luat această decizie, bine este să respecte libertatea lui Dumnezeu, aşa cum Dumnezeu i-a respectat libertatea. În sfârşit, fiecare om are undeva, în adâncul sufletului, întrebarea tânărului „Ce îmi lipseşte?” Evanghelie recomandă ca fiecare să-L invite pe Hristos în suflet şi, în felul acesta să afle ce îi lipseşte. Nu fiecăruia îi lipseşte acelaşi lucru, fiecăruia îi lipseşte ceva specific, dar trebuie să fie pregătit ca El să recomande lucruri care să-l surprindă, lucruri pe care omul crede că le ştie numai el. Răspunsul la chemarea Lui Hristos, îi dă posibilitatea de a se bucura de mântuirea fiecăruia, bucurie pe

care o resimt cetele îngerilor şi, prin extrapolare, i se dă lui Dumnezeu ocazia de a aşeza fiecare suflet mântuit pe tronul de judecată, alături de Hristos, în Împărăția lui Dumnezeu.

Învățături dogmatice şi morale

1. Mântuirea este un proces complex în care decizia ultimă o are Dumnezeu, fără o rețetă generalizată: nu se obține nici pe criterii de merite, nici prin faptele legii, nici numai prin credință, ci printr-o combinare personalizată a tuturor puterilor spirituale ale persoanei.

2. Hristos este singurul om fără de păcat, iar întrebarea „de ce mă numeşti bun?" nu impietează asupra stării Lui de nepăcătuire, ci este expresia supunerii benevole față de Dumnezeu Tatăl care îl trimite, îl învață, îl sfinţeşte, îl învie şi îl slăveşte. Este vorba despre calitatea de Fiu, originat de Tatăl, ca Cel care face „voia Tatălui" (Ioan 5, 43; 6, 40).

3. Bogăția nu este centrală în predicația lui Iisus Hristos. Ceea ce încearcă să dezrădăcineze în dialogul cu tânărul bogat este atașamentul acestuia față de posesiuni, înrobirea inimii prin bogăție.[61] Renunțarea la averi se face numai în măsura în care se aplică dragostea față de Dumnezeu cu severitate, în măsura în care mântuirea devine prioritară, încât omul să fie dispus la sacrificiu.

[61] „Dacă îți centrezi viața și identitatea pe bani și bogății, vei ajunge să fii măcinat de griji și invidie cu privire la bani. Vei fi dispus să faci lucruri imorale numai pentru a-ți menține nivelul de viața ridicat, ceea ce în final îți va distruge viața", spune Søren Kierkegaard. Timothy Keller, *The Reason for God.*…, p. 276.

4. Bunurile Împărăției pe care Iisus le promite ucenicilor pentru orice renunțare la bunurile acestei lumi (Luca 6, 23 şi 12, 35-37) sunt mai frumoase decât pot ei să își imagineze şi mai prețioase decât orice bun pământesc. Chiar şi ordinea lucrurilor din această orânduire lumească va fi schimbată, încât cei dintâi pe pământ vor fi cei din urmă, iar cei de pe urmă vor fi cei dintâi în Împărăția cerurilor.

5. Creştinismul nu încurajează adunarea fără limită a bogățiilor, iar când acestea există, chiar şi cei care nu au o educație eminamente creştină sunt îndemnați, prin întreaga organizare socială creştină, să aibă o perspectivă evanghelică asupra bogăției. Aceasta nu elimină riscurile bogăției dar creşte probabilitatea fiecărui caz în parte de a depăşi riscurile ataşării patologice sau denaturării caracterului persoanei.

Judecata particulară, rai şi iad după învățătura lui Iisus Hristos

Textul pe care îl vom aborda în cele ce urmează conține una cele mai puternice şi mai evidente dogme despre legătura dintre viața de acum şi viața de dincolo. Contextul în care este rostită parabola prilejuieşte exprimarea învățăturii lui Hristos despre bogăție şi legătura dintre cel care slujeşte lui Dumnezeu, să spunem „theofilul" şi cel care slujeşte lui Mamona sau „arghirofilul". Parabola convinge că nu cei care se fac drepți înaintea lui Dumnezeu în cursul vieții pământeşti sunt cu adevărat drepți înaintea lui Dumnezeu. Acest adevăr nu va fi aflat în viața terestră, ci după ieşirea din ea, în momentul în care sufletul nu mai poate să facă nimic pentru sine. Pe de altă parte, viața fără grija față de aproapele aflat în

lipsuri, viața dusă în îmbuibare individualistă, chiar dacă nu face rău cuiva în mod direct, poate fi subiect de evaluare şi pedeapsă.

Textul este o mare provocare adresată fariseilor care îl ascultau din mulțime şi căutau să identifice erorile sau eventualele blasfemii pe care noul învățător le-ar fi comis. Ei înşişi, arată Iisus, erau iubitori de arginți şi Îl ironizau sau îl admonestau pentru lecțiile nu tocmai în acord cu învățăturile iudaice pe care le dădea poporului simplu. Acum, Iisus li se adresează direct: „Voi sunteți cei ce vă faceți pe voi drepți înaintea oamenilor, dar Dumnezeu cunoaşte inimile voastre; căci ceea ce la oameni este înalt, urâciune este înaintea lui Dumnezeu. Legea şi proorocii au fost până la Ioan; de atunci împărăția lui Dumnezeu se binevesteşte şi fiecare se sileşte spre ea. Dar mai lesne e să treacă cerul şi pământul, decât să cadă din Lege un corn de literă. Oricine-şi lasă femeia sa şi ia pe alta săvârşeşte adulter; şi cel ce ia pe cea lăsată de bărbat săvârşeşte adulter. Era un om bogat care se îmbrăca în porfiră şi în vizon...” (Luca 16, 15-19). Textul se desfăşoară pe două planuri: unul material şi unul spiritual. În dimensiunea lui materială, textul redă o imagine familiară a unei comunități în care există bogați şi săraci, unde nu putem vorbi despre nedreptate socială, ci despre o insensibilitate flagrantă: un om bogat care avea un anumit tip sau standard de viață, o existență fără griji şi suferințe, marcată prin dese petreceri zgomotoase, prietenii de conjunctură şi opulență în îmbrăcăminte şi imagine publică. Alături de casa lui, un sărac plin de bube, abandonat în mizeria uliței, la care câinii veneau şi îi lingeau rănile ulcerate, al cărui nume, poate generic, era Lazăr. Iisus foloseşte această imagine plastică pentru a

accentua indiferența celui bogat în comparație cu milostenia necuvântătoarelor. Lazăr era adus, pesemne, şi lăsat de cineva în fața porții bogatului pentru că el nu se putea mişca, altfel probabil că ar fi plecat, dacă a văzut că nu primeşte nimic, nu ar fi îngăduit câinilor să se atingă de el, dar el era atât de bolnav încât stătea abandonat în fața casei celui bogat de unde auzea cântul şi veselia dinăuntru. Este o imagine oarecum nefirească, deşi face parte din experiența cotidiană a omului din al treilea mileniu. Se înțelege, de aici, că Dumnezeu îngăduie, pe perioada existenței pământeşti, diferența, indiferența şi deferența. Unii îşi pot permite orice, în vreme ce alții nu beneficiază nici de lucrurile esențiale pentru subzistență. Nu intrăm în detaliile privind motivele pentru care se ajunge la această polarizare, ai căror factori sunt atât de diverşi.

Parabola trece în partea a doua, a lumii spirituale sau nemateriale. Lucrurile se schimbă: Lazăr se află în sânul lui Avraam, după ce sufletul său a fost dus acolo de îngeri, iar bogatul este îngropat şi se chinuieşte cumplit. E greu de înțeles, dar credem că este adevărat. În câteva cuvinte se creionează o învățătură atât de radicală, încât pentru unii frizează atributele lui Dumnezeu de bun, iubitor, milostiv. Imaginea îl arată pe cel care, printr-o suferință temporară asumată fără cârtire, se înalță şi pe cel care, gândindu-se numai la trupul său temporar, poartă în veşnicie consecința logică a destinului sau a sfârşitului trupului în pământ, prozaic îngropat. Nu se spune absolut nimic despre luarea sufletului bogatului, trecerea lui, eventual, prin vămile văzduhului. Lucrurile sunt foarte directe şi foarte simple. Bogatului nu i se dă identitatea, nu se spune în ce localitate se

află, nu se spune cum a câştigat bogăția pentru că Sfânta Scriptură nu înfierează o persoană anume care merită disprețul lumii şi pedeapsa lui Dumnezeu, ci prezintă o situație veridică, uşor de identificat pretutindeni în lume. Iisus nu țintește nici la stigmatizarea bogăției în sine (există oameni bogați din generație în generație, care nu pot fi suspectați cu privire la modul dobândirii bunurilor). Textul sancționează obiceiul care este generalizat, cu privire la modul în care bogăția deteriorează dimensiunea spirituală a vieții umane. Bogatul are o viață neconflictuală, nu făcea rău nimănui, nu lua din ce nu-i aparținea, dimpotrivă, îşi crease cercul lui de prieteni care se întâlnesc, benchetuiesc, petrec, se îmbracă în haine scumpe şi, pe lângă acestea, vor mai fi făcut şi alte lucruri specifice traiului îndestulat.

Înțeles în sens metaforic, numele lui Lazăr înseamnă „neajutoratul", „uitatul",[62] era uitat de oameni, neajutorat de bogat, trăind zilnic sentimentul abandonului. Lui Lazăr i se dă numele pentru a se arăta că nici un om uitat de oameni nu este uitat de Dumnezeu. Indiferent care este statutul social sau economic, el are un loc aparte, separat în Împărăția lui Dumnezeu. În tăcerea lui pământească, Lazăr se constituie într-un model, al asumării suferinței fără a se plânge. N-a spus nimic, nu l-a judecat pe cel bogat, nu a cârtit împotriva lui, nu şi-a dorit bogățiile celor din casă, ci „dorea să se sature, din firimiturile care cădeau de la masa bogatului"

[62] *Analytical Concordance to the Holy Bible*, by Robert Young, The Religious Tract Society, London, f.a., p. 593. Lazăr a devenit în Evul Mediu protectorul leproşilor, iar primele spitale erau uneori numite „lazarete". *The Oxford Dictionary od the Christian Church*, by F.L. Cross, Oxford University Press, London, 1974, p. 806.

(Luca 16, 21). Deci, avea un uimitor simț al realismului pentru că nu-şi dorea mai mult decât ceea ce avea strict nevoie.

Textul are o forță schimbătoare de suflet, din cauză că este parabola vieții şi parabola vieții veşnice, a vieții de aici şi a vieții de dincolo. Verdictul pe care îl primeşte bogatul după ce trece din viața pământească nu i-l dă Dumnezeu, ceea ce arată că nu Dumnezeu are plăcerea de a pedepsi pe cineva; verdictul i-l dă Avraam. Dumnezeu „voieşte ca toți oamenii să se mântuiască şi la cunoştința adevărului să vină" (I Timotei 2, 4). Dumnezeu îl aşteaptă şi pe bogat, dar verdictul lui Avraam este: „Ai avut cele bune în această viață, aşa cum a avut Lazăr pe cele rele." Parafrazând, se poate adăuga: ai avut pe cele bune, dar l-ai avut şi pe Lazăr, ca cele bune să devină mai bune. Folosind lucrurile materiale cu scop egoist, centrând totul pe propria persoană biologică, face ca trecerea din viața biologică, să nu mai fie compatibilă cu viața spirituală. Neînțelegerea acestui lucru îl face să sufere. El, nemilostivul, suferă nu pentru ceea ce a făcut rău, ci pentru ceea ce ar fi putut face bine şi nu a făcut, căci în viața cu Dumnezeu regulile nu sunt stabilite după coordonate umane, deseori eronate. El, pentru care starea de lucruri normală era să aibă tot şi celălalt nimic, constată că el n-are nimic şi celălalt are ceva ce şi-ar dori: pacea şi fericirea veşnică pe care crezuse că le dobândeşte în viața plină de desfătări. Prima suferință insuportabilă este schimbarea de sistem pe care o vede ca anormală; pentru el Împărăția lui Dumnezeu este ceva anormal atât timp cât toată viața a putut să se bucure de orice fără să se gândească decât la sine însuşi şi eventual la prietenii săi. Suferă şi pentru că vede pe cineva

despre care credea că va avea milostivire la nesfârşit, îl vede pe Avraam. Cât a fost pe pământ nu a pronunţat niciodată formula „Părinte Avraame" dar, aflându-se în chinuri, şi-a ridicat ochii şi l-a văzut pe Avraam şi pe Lazăr în sânul său. Până atunci nu şi-a adus aminte că este fiul lui Avraam, nu şi-a adus aminte că Lazăr de la poartă era tot iudeu, tot fiul lui Avraam. Şi-a adus aminte că Avraam îi este părinte doar atunci când a avut nevoie de ceva exprimat în rugămintea „Fie-ți milă!" Cel căruia nu-i fusese niciodată milă cere milă de la Avraam. Presupune chiar că Lazăr îl cunoaşte căci îi cere: „Părinte Avraame, fie-ți milă de mine şi trimite pe Lazăr să-şi ude vârful degetului în apă şi să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie" (Luca 16, 24). Statutul lui de descendent din poporul ales nu este negat, pentru că Avraam îi răspunde la fel, numindu-l „Fiule". Avraam are o oarecare empatie cu el, îi recunoaşte statutul dar îi aduce aminte că şi-a schimbat statutul etnic şi social prin atitudine. În final, bogatul suferă din cauză că plăcerea lui gastronomică acum nu mai este potolită nici măcar cu un strop de apă, el care se bucurase de toate gusturile.

Săracul Lazăr se bucură, nu cu o bucurie trupească, nu se veseleşte zgomotos ca bogatul pe pământ, se bucură de pacea pe care o găseşte şi de re-ordonarea stării anormale de lucruri din existența pământească. Este tratat cu aceeaşi demnitate de fiu al lui Avraam, de fiu al lui Dumnezeu şi de om. Egalitatea a fost dintotdeauna un deziderat al omenirii, dar înainte de om, a fost un dar al lui Dumnezeu. Demnitatea este parte din structura internă a omului, la fel cu disprețul nu poate fi acceptat ființial de persoana umană. A fi tratat cu demnitate presupune a măsura cu aceeaşi unitate, indiferent de poziția

socială. Problema nu este cât primeşte fiecare, ci cum i se oferă.

Din text reiese că cineva poate fi tratat cu dispreț pe pământ dar are un loc special în dragostea lui Dumnezeu, ca fiu iubit al Său. Lazăr poate fi privit ca o prefigurare a Mântuitorului Iisus Hristos. Cel mai important Lazăr este Iisus Hristos şi fiecare om poate să fi trecut prin a fi fost un Lazăr, un uitat, un abandonat. În Evanghelie se arată că unul dintre apostoli I-a cerut Mântuitorului să meargă să poarte de grijă de cei ai casei, să-şi îngroape pe tatăl său. Mântuitorul îi răspunde: „Vulpile au vizuini şi păsările cerului cuiburi; dar Fiul Omului n-are unde să-Şi plece capul” (Luca 9, 58). „Uitatul” lumii nu este în primul rând Lazăr, ci Hristos, cel care nu a avut un loc de odihnă, a fost în permanență într-un pelerinaj de vestire, pentru ca mesajul lui Dumnezeu, revelația să ajungă la cât mai mulți. Lazăr, cel din Evanghelie, este primit în sânul lui Avraam, adică în comuniunea cea mai strânsă cu Dumnezeu,[63] cum este reprezentat şi în iconografie, într-un ştergar cu care omul putea să-şi prindă mijlocul. A pune pe cineva în sân, în ştergarul acesta care, la mănăstirile din Nordul Moldovei este reprezentat ca un ştergar românesc, înseamnă să-l pună aproape de sufletul lui, de pieptul lui, înseamnă cea mai strânsă, cea mai intimă comuniune a celui care a trăit drept în această lume cu Avraam şi cu cei aleşi ai lui Dumnezeu. Avraam este simbolul celor drepți ai Vechiului Testament şi

[63] „Eu sunt Dumnezeul lui Avraam şi Dumnezeul lui Isaac şi Dumnezeul lui Iacov? Nu este Dumnezeul morților, ci al viilor” (Matei 22, 32).

simbolul sălăşluirii lui Dumnezeu în persoana umană. Cine este „în sânul lui Avraam" este în dragostea lui Dumnezeu.

Pentru Lazăr importantă nu este bogăția, pe care oricum nu şi-a dorit-o, ci subzistența, pe când cel care o avea o folosea într-un mod individualist. Bogăția nu condamnă prin sine pe cei care o au, nici sărăcia nu mântuieşte pe cei care suferă. Bogăția presupune riscul de a denatura persoana umană în raporturile cu ceilalți. Când gustul iubirii de argint se instalează în sufletul omului distruge simțul realității. Ca să sporească avuția, cel înrobit de ea abuzează, se foloseşte de sperjur, sau de mărturie mincinoasă, uzează de calomnie şi de răzbunare.

Învățăturile care pot fi extrase din acest text evanghelic sunt relativ simple, dar extrem de importante pentru că el nu face legătura între viață şi moarte, ci între viață şi viața veşnică. Se înțelege că viața este începutul vieții plenare, o primă parte a vieții adevărate către care Hristos îl cheamă pe om şi pentru care a venit în lume. Viața de dincolo nu este doar o lume a umbrelor, cum afirmă unele denominațiuni zis „creştine", sau un spațiu difuz în care omul nu are conştiința propriei existențe, ci este la fel de reală ca şi cea de aici, doar că materia nu mai este grosieră, ci transfigurată. Sfânta Evanghelie spune că bogatul nemilostiv îl vede pe Avraam, îl vede pe Lazăr, îi recunoaşte, ceea ce înseamnă că este conştient, ştie unde se află, îşi aduce aminte de casă, îşi aduce aminte de familie. Este o legătură foarte strânsă între lumea de dincolo şi lumea de aici. Cel de acolo are conştiința faptului că, dacă el a greşit, ar vrea să ajute pe cei care au rămas în urmă. El spune „Rogu-te, dar, părinte, să-l trimiți în casa tatălui meu, căci am cinci frați, să le spună lor acestea,

ca să nu vină şi ei în acest loc de chin" (Luca 16, 27-28). Răspunsul este la fel de categoric: „Au pe Moise şi prooroci" adică aveți Biblia şi n-o citiți, dar dacă nu vor crede Scriptura poate să învie cineva din morți, nici pe acela nu-l vor crede. Vor găsi suficiente argumente ca să afirme că este o apariție fantomatică, este o iluzie sau orice altceva, în nici un caz să accepte adevărul biblic.

Rugăciunea celor damnați pentru cei din viață nu ajută pentru că există o distincție inseparabilă între rai şi iad. Însă, rugăciunea de pe pământ pentru cei plecați ajută. Dacă bogatul s-a rugat „Părinte, rogu-te, trimite la frații mei," el, care n-a avut niciodată timp să se roage, acum se roagă la Avraam să facă cumva ca măcar frații lui să fie salvați, Avraam îi răspunde că este o prăpastie mare între lumea celor mântuiți şi a celor care pătimesc, încât nu poate fi trecută. Cei din rai au aflat linişte şi suferința celor din iad pe ei nu-i mişcă. Comunicarea între rai şi iad există doar dintr-o singură direcție, dinspre iad spre rai. Cei care suferă despărțirea de Dumnezeul iubirii îi văd pe cei care şi-au găsit pacea în sânul lui Avraam. Asta face ca suferința lor să fie şi mai acută. În sens invers, cei mântuiți nu-i văd pe cei din iad în suferință. Lazăr nu spune nimic în ceea ce-l priveşte pe bogatul nemilostiv. Liniştea şi pacea comuniunii lor n-ar mai fi desăvârşite dacă ar vedea chinurile celor care au ales damnarea. Cei care au ajuns în fericirea paradisiacă nu pot să nu solidarizeze, să nu sufere cu cei care se chinuiesc, căci tocmai sensul solidarității lor cu toți pe pământ i-a condus la comuniunea fericitoare. Ei, care au cunoscut chinul pe pământ, ei care au fost suferinzi pe pământ, întotdeauna când vor vedea suferință vor suferi alături de cei care suferă. De

aceea, din partea fericiților nu există comunicare cu cei damnați.

Pasajul evanghelic face şi o trimitere la existența îngerilor. Omul modern acceptă tot mai greu existența îngerilor, fie buni, fie răi. Îngerii sunt ființe personale spirituale şi, chiar dacă omul îi neglijează în viața pământească, ei nu-i neglijează pe oameni după trecerea din această viață. Teologia ortodoxă învață că un înger păzeşte pe fiecare, este dat omului la botez şi, chiar dacă omul prin descreştinarea vieții proprii îndepărtează pe înger, îngerul nu-l părăseşte niciodată pe om. O singură clipă de autentică şi sinceră pocăință îl readuce pe îngerul păzitor aproape încât să îl ajute, să-l întărească din nou pe drumul credinței. Clipa de pocăință este clipa începutului mântuirii. În iconografia celebră de la Mănăstirea Voroneț se arată cum, la moartea unui creştin, sufletul preia sufletul şi îl conduce spre eternele lăcaşuri. În paralel, îngerii răi aşteaptă un moment de rătăcire pentru a prelua sufletul celui adormit lipsit de pocăință, pentru a-l conduce spre suferința însingurării. Este o imagine plastică, poate uşor naivă, dar nu mai puțin adevărată a realității veşnice.

Este de reținut, din text, că toate practicile de natură divinatorie, ghicitul în palmă şi alte practici vrăjitoreşti, riturile şi miturile folclorice cu privire la viața de dincolo nu au suport în teologia creştină. Viața de dincolo este simplă şi foarte clară: există două stări pe care omul şi le pregăteşte, într-o parte sau în alta, de aici, de pe acest pământ. Hristos arată, prin această parabolă, că omul nu poate să înțeleagă ce va fi dincolo, cum va fi sau cum poate să manipuleze spirite, spiriduşi, vârcolaci sau alte făpturi imaginare prin practici

magice sau vrăjitoreşti. Biserica a sancționat cu asprime astfel de practici datorită riscurilor pe care le presupun: manipularea conştiințelor, rătăcirea şi panica, estorcarea financiară, iluzia cunoaşterii şi minciuna oferite cu pretenție de autoritate, care pot conduce la deznădejde ori suicid.

În sfârşit, în textul analizat se arată că a fi un „lazăr" nu înseamnă doar mizerie şi suferință, ci fiecare să-şi asume viața aşa cum este ea, lucrând la îmbunătățirea condiției fără cârtire, revoltă şi invidie. Fiecare om poate fi un „lazăr" şi un „bogat nemilostiv". Practic, în funcție de cum foloseşte darurile pe care le primeşte în făptura sa, se transformă întru-unul sau în altul. Un lucru este foarte important de reținut: a fi „lazăr" nu este o stare naturală, ci reflexul unei stări nefireşti pe care o creează lumea de aici prin abuz, nedreptate şi indiferență. Cineva este responsabil pentru că bunurile nu se distribuie cât de cât echitabil. E greu să se vorbească despre o societate perfectă, deşi este un deziderat de bază al creştinismului. Starea nefirească de diferențiere socială este admisă prin îngăduință de Dumnezeu pentru a se discerne cine este bun de cine este rău, pentru a respecta libertatea omului şi a-l face responsabil. Chiar acolo unde nu există bogății excesive, dacă aceste bunuri sunt folosite spre lux şi manifestări excentrice, poate să fie damnat. Modul cum administrează bunurile materiale arată ceva din personalitatea celui care o face, în deficitul demnității celor care nu au aceleaşi posibilități. Ea poate deveni un act de umilire indirectă, într-un sistem social în care majoritatea oamenilor nu au dreptul la acelaşi standard de viață.

Dincolo de toate acestea, un lucru este cert: indiferent de statutul fiecăruia, „destinația" este aceeaşi dar „destinul" este

diferit. Singurul lucru sigur pe care fiecare om îl ştie în această viaţă este că va muri. Omul preferă să nu se gândească sau să amâne cât se poate această realitate, dar Isus Sirah îndeamnă „În tot ce faci, adu-ţi aminte de sfârşitul tău şi nu vei păcătui niciodată” (Isus Sirah 7, 38). Omul din lume trebuie să reţină că vine un sfârşit, mai devreme sau mai târziu. La marea întâlnire, creştinul poate fi un „lazăr” cunoscut de Avraam, primit în milostivirea lui Dumnezeu sau nemilostivul care va trebui să-şi asume, pentru faptele trecătoare, o veşnicie de însingurare.

Învăţături dogmatice şi morale

1. Iisus confirmă, prin textul în analiză, că Legea şi Profeţii, sau învăţăturile Vechiului Testament, rămân valabile dar trebuie interpretate şi aplicate prin prisma importanţei naturii umane, slujirea acesteia, slujirea aproapelui pentru pregătirea veşniciei. Iisus se adresează mai evident sufletului şi inimii sau sensibilităţii umane.

2. Parabola bogatului nemilostiv şi a săracului Lazăr descrie antiteza dintre ceea ce se petrece de cele două laturi ale mormântului. Este cel mai explicit text în care se dezvăluie lucruri viitoare, din care fiecare persoană poată să tragă concluziile clare despre ceea ce înseamnă pământ, iad şi rai, precum şi viitorul eshatologic.

3. Imaginea antitetică dintre bogatul şi săracul plecaţi din această lume conţine multă tristeţe şi îngrijorare. Diferenţa dintre bogat şi sărac nu dispare, ci sunt repartizaţi în funcţie de criteriile dreptăţii providenţei divine. Concluzia unei astfel de decizii este că această viaţă nu este viaţa în

plinătatea ei, ci o pregătire ce trebuie să conducă la lumina veşniciei ce depăşeşte întunericul acestei lumi.

4. Scopul principal al parabolei nu este de a da detalii despre lumea de dincolo, dar aduce o clarificare satisfăcătoare: că după moarte viața celui credincios continuă neîntrerupt, la fel ca şi a celui fără Dumnezeu. Nu se vorbeşte despre „somnul sufletelor”, cum au încercat să explice unele denominațiuni creştine recente, ci este vorba despre o existență conştientă care continuă dincolo de gura mormântului. Personajele sunt cunoscute unele altora, se ştiu detalii despre viața din care au plecat, au sentimente față de cei care au rămas pe pământ, există sentimentul de regret, dorința de pocăință. Toate sunt zadarnice, de unde şi inconsistența învățăturilor despre existența Purgatoriului sau apocatastazei.

5. Fericirea de dincolo de mormânt constă în odihnă sufletească, asemeni unui prunc în brațele părinteşti, comuniunea cu sfinții în slujirea îngerilor. Paradisul imaginat ca „sânul lui Avraam” reprezintă comuniunea strânsă, căldura şi protecția dată de un veşmânt cu care se acoperea partea de sus a trupului, apoi peste umăr. Avraam este imaginea părintelui iubitor, care are mulți fii, iar mediul în care petrec este asemănat cu un ospăț, unde sărăcia nu mai are însemnătate pentru că toți au aceleaşi bucurii, determinate în mare măsură de familiaritatea cu Legea şi Proorocii, adică familiaritatea cu Sfânta Scriptură şi faptele bune.

Judecata din urmă: înțelesul noțiunii şi trăirea realității ultime

Înfricoşata judecată sau Judecata universală ori Judecata finală face parte dintre învățăturile de credință centrale ale Bisericii Ortodoxe. Dumnezeu face judecata cu omul în două ipostaze, prima este judecata particulară, la care participă fiecare suflet ce se desparte de trup şi care are loc imediat după ce omul trece la cele veşnice, iar a doua este Judecata universală, la care participă fiecare făptură umană integral, trup şi suflet, trupul înviat, sufletul aşa cum va fi găsit la momentul respectiv, adică nu numai cu faptele pe care le va fi făcut până atunci, ci şi cu ajutorul şi cu rugăciunile celor care s-au preocupat şi au mijlocit pentru mântuirea sufletului înaintaşilor până la judecata ultimă. Biserica Ortodoxă vede judecata finală ca fiind un act de dreptate a lui Dumnezeu şi ultimul act al milostivirii lui Dumnezeu față de oameni. Este numită înfricoşătoare dar nu se poate vedea ca o evaluare severă făcută de Dumnezeu celor care nu sunt pregătiți pentru acel moment. Când Părinții Bisericii au rânduit să fie numită „înfricoşătoare", au luat în considerare starea omului aflat în păcat, nepregătit. Oricât de bine ar crede creştinul că este pregătit, trebuie să admită că, în fața lui Dumnezeu pregătirea nu este mai mult decât un simulacru, o încercare elementară. Pregătirea pentru a-L întâlni pe Dumnezeu are în ea ceva înfricoşător, imposibil de explicat prin cuvinte.

Ne vom referi la 3 texte: capitolul 25 al Evangheliei după Matei, precedat şi introdus de capitolul 24 prin conținut, întrucât se referă la se referă la Împărăția lui Dumnezeu şi modul cum omul poate să acceadă la această stare. Relatarea

Evanghelistului Matei este oarecum incompletă, limitată în înțelesuri, în sensul că el a avut ca destinatari numai pe iudeii timpului. Din lectura textului se vede cu uşurință că preia realități şi transmite cunoştințe specifice culturii religioase mozaice. Se arată că se petrece ceea ce fusese prezis prin prooroci precum Isaia, Iezechiel sau Daniel. Textul poate fi înțeles adecvat prin apel la alte două pasaje, respectiv Epistola I către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel şi capitolul 21 al Evangheliei Sfântului Luca, în care se tratează problema judecății.

Judecata se face în funcție de ceea ce fiecare persoană în parte a făcut, a gândit, a realizat sau a refuzat să facă în această viață. Sfântul Apostol Pavel le vorbeşte corintenilor, arătând că Împărăția lui Dumnezeu nu se dobândeşte prin mâncare, înțelegându-se aici ataşamentul de materie. El scrie: „Dar nu mâncarea ne va pune înaintea lui Dumnezeu. Că nici dacă vom mânca, nu ne prisoseşte, nici dacă nu vom mânca, nu ne lipseşte" (I Corinteni 8, 8), apoi spiritualizează oarecum această frază spunând: „Dar vedeți ca nu cumva această libertate a voastră să ajungă poticnire pentru cei slabi. Căci dacă cineva te-ar vedea pe tine, cel ce ai cunoştință, şezând la masă în templul idolilor, oare conştiința lui, slab fiind el, nu se va întări să mănânce din cele jertfite idolilor? Şi va pieri prin cunoştința ta cel slab, fratele tău, pentru care a murit Hristos!" (I Corinteni 8, 9-11), adică nu este o problemă eminamente materială. Importante sunt consecințele folosirii materiei față de ceilalți. „Căci dacă cineva te-ar vedea pe tine care ai cunoştință", adică cel care ştie ce înseamnă a posti, „şezând la masă, oare conştiința lui, slab fiind el, nu se va întări să mănânce şi el? Iar dacă nu faci

cum trebuie prin cunoştinţa ta", adică ştiind că postul este necesar, dar este ignorat, „fratele tău, slab fiind, s-ar putea să moară", adică să nu înţeleagă şi să îşi smintească sufletul. „Şi aşa, păcătuind împotriva fraţilor şi lovind conştiinţa lor slabă păcătuiţi faţă de Hristos" (I Corinteni 8, 12). Nu există ceva mai limpede care să poată fi transmis de către Sfântul Apostol Pavel, interpretând religiozitatea timpului său, modul cum creştinii se raportau la ceea ce poruncise sau rânduise Hristos, dar mai ales modul cum trebuiau să înţeleagă şi să aplice acele învăţături. Noii creştini erau preocupaţi de ceea ce se petrecea în Biserică, dar nimeni nu gândea la judecată. De aceea, Sfântul Apostol Pavel, când vorbeşte despre judecată, precizează că oamenii nu trebuie să judece pe nimeni din cauză că judecata este a lui Dumnezeu şi numai El este cel care trebuie să judece.

Prin judecată se înţelege o evaluare, particulară sau generală, indiferent de criteriile care se folosesc. Subiectul judecăţii ştie dacă şi cât este de nevinovat şi de responsabil pentru ceea ce se întâmplă. La judecată merge atât cel vinovat, cât şi cel nevinovat şi speră să se facă dreptate. Problema se ridică atunci când şi cel care ştie că a făcut o nedreptate sau o greşeală vrea să i se facă dreptate, nu după criteriile comunitare şi ale dreptăţii sociale, ci o dreptate specifică, subiectivă, cu speranţa la o condamnare cât mai mică, în comparaţie cu gravitatea faptei, ceea ce conduce la vicierea procesului de judecată. Cel judecat are speranţe, chiar dacă se ştie vinovat, speră să fie achitat. Speranţa este pentru acel moment şi pentru faptele specifice pentru care este prezentat judecătorului.

Foarte rar, învinuitul acceptă să îşi asume toate faptele şi consecinţele acestora, dorind să nu beneficieze de nici o circumstanţă atenuantă, de nici un viciu de procedură sau de fond.[64] Aşa este numai la judecata lui Dumnezeu: acolo nu există speranţe în elementele de procedură sau de fond ale judecăţii. Nimeni nu poate spera că o dovadă nu va fi observată, că va fi interpretată subiectiv, că ceva poate scăpa judecătorului sau că verdictul va fi dat în funcţie de criterii subiective, mai mult sau mai puţin cinstite. În cazul judecăţii, sufletul se prezintă în faţa Judecătorului ca pruncul adus pe lume, fără nici cel mai mic ascunziş. La Dumnezeu nu există ceva care să nu fie cunoscut sau să nu fie evaluat după normele dreptăţii divine „nemitarnice". Sfântul Ciprian afirmă că, dacă Dumnezeu n-ar judeca şi cu dreptate, ar însemna că El n-ar fi atotputernic. Bunătatea lui Dumnezeu nu contrazice atotputernicia Lui, nu pentru că n-ar vrea să mântuiască pe cineva, ci pentru că trebuie să facă dreptate faţă de cel care a fost asuprit de cineva sau a fost smintit de cineva. Judecata lui Dumnezeu este un eveniment care se petrece „într-o clipită", când omul nu poate privi decât retrospectiv la faptele sale. La Judecata finală singura speranţă este tocmai în Dumnezeu, Cel care face judecata, în braţele căruia omul ar vrea să se arunce spunând „Am greşit la cer şi înaintea Ta!" (Luca 15, 18).

Pentru că omul trăieşte într-o lume a imaginii, trebuie subliniate două lucruri: cuvântul a ajuns la un nivel de inflaţie

[64] Celebru în literatura creştină este cazul Dimitri Karamazov, care ştie că nu este vinovat, dar îşi asumă pedeapsa nemeritată pentru alte fapte reprobabile făcute înainte şi, mai ales, în ideea de a folosi prilejul pentru o schimbare radicală a vieţii.

atât de mare, încât nici nu se mai foloseşte integral, ci este sugerat prin anumite semne, mai ales în limbajul de tip „chat". A vorbi despre Judecata finală unei generații pentru care cuvintele nu mai înseamnă mult pare a fi o întreprindere sortită eşecului. Ceea ce compromite ideea de judecată, realismul acesteia, este imaginea, că este fotografie statică sau film, prin puterea ei asupra psihicului uman, mai ales în perioada de început a formării sale. Se difuzează în mass-media atâtea filme aşa-zis „horror" sau „de groază" încât parcă Judecata finală este un joc de copii. Ea nu impresionează în nici un fel, dar mai grav este că nu mai este interpretată decât ca un alt film de groază, o făcătură regizată de producători cu imaginație. Realitățile dumnezeieşti de dincolo de această viață se diluează într-un fel de luptă a unor forțe ale răului care au o singură dorință, de a face rău, a îngrozi, a satisface instincte criminale, aici sau într-o lume fantezistă a morților ce revin la viață.

Cu imaginea pe care o propune industria de film, cu tendințele tot mai evidente spre vrăjitorie, magie şi grotesc,[65] se cuvine o reflexie la imaginea Judecății finale de la Mănăstirea Voroneț sau în biserică, la tronul judecății, unde Hristos este aşezat pe tronul de judecată, blând, ca cel care aşteaptă ca oamenii să fie aduşi la judecată, cu chipul celui care vrea „ca toți să se mântuiască şi să ajungă la cunoştința adevărului" (I Timotei 2, 4). Nu este o imagine înfricoşătoare în sine. Înfricoşarea nu vine din chipul Judecătorului, ci din sufletul omului venit la judecată. Este înfricoşătoare pentru

[65] Conoscutele ecranizări după romanul *Stăpânul inelelor* sau *Cronicile din Narnia*.

„bagajul” cu care sufletul omului se prezintă în fața Judecătorului. Mai degrabă, ar trebui spus că Mântuitorul Iisus Hristos suferă cu fiecare suflet care nu este mântuit, nu este salvat. Cât timp El S-a întrupat pentru oameni, nu a suferit numai atunci pentru oameni, ci suferă cu fiecare suflet care se pierde când alege partea „de-a stânga” (Matei 25, 33 ș.u.), suferă din cauza fiecărui păcat neispăşit, suferă cu fiecare damnare, cu atât mai mult la Judecata finală, când ştie că cei condamnați de propria conştiință nu vor avea nici o speranță în eternitate. Până atunci există speranța că cei rămaşi în viață vor purta de grijă prin rugăciuni şi pomenirea sufletelor, încât să fie mântuiți la Judecata finală. În pictura Judecății de la Voroneț nu domină atât de mult înfricoşarea iadului, chinul focului, damnarea sufletelor. Automat sau involuntar, fiecare pelerin priveşte spre stânga, spre şirurile ordonate de sfinți, aşezați de-a dreapta Judecătorului. Reprezentarea nu înfricoşează, dimpotrivă aduce pace prin frumusețe, prin binele care predomină, făcând pe privitor să sufere împreună cu cei damnați şi să fericească pe cei de-a dreapta Mântuitorului. Şi totuşi, orice suflet deşi nu este tulburat de viziunea judecății prin înfricoşare, resimte un sentiment de responsabilizare.

Evanghelistul Luca (capitolul 21) afirmă că vor fi semne care prevestesc apropierea sfârşitului şi instaurarea împărăției lui Dumnezeu prin Judecata finală. Cei care sunt pregătiți îl vor vedea pe Fiul Omului în neliniştea lumii, dezbinarea care domină această lume, marcată, stigmatizată de semnele care arată apropierea judecății şi venirea Fiului Omului pe norii cerului ca Judecător, aducând pentru foarte mulți semnul

nădejdii, pentru alții înfricoşarea ultimă. Atunci lucrurile se vor pune în rânduiala firească.

Textul Sfintelor Evanghelii prezintă judecata drept înfricoşătoare, cu o nuanță esențială: prin pregătire temeinică şi prin meditație se înțelege că este semnul ultim al bunătății lui Dumnezeu, prilej de nădejde şi aşteptată întâlnire cu Judecătorul, acelaşi Iisus Hristos, care este prezentat în trei ipostaze, toate trimițând la ideea de pregătire personală cu înțelepciune: El este Mirele din pilda celor zece fecioare, este Stăpânul binevoitor şi credincios care îşi încredințează averea slugilor sale, reprezentată prin talanți şi este Fiul, căruia Tatăl i-a dat toată judecata. Nimeni nu se mântuieşte din frică; frica paralizează capacitatea de acțiune în vreme ce acțiunea duhovnicească, motivată de încredere, iubire şi devoțiune față de Judecătorul-Prunc conduce la conformitatea cu principiile şi poruncile Lui, cu care i-a uimit pe învățătorii de lege, încă de când avea 12 ani (Luca 2, 42-52). Judecătorul este Mire, căci fecioarele neînțelepte la care face referire textul eshatologic n-au avut respect față de Mirele care venea, nu şi-au pregătit candelele sufletului, nu le-au împodobit cu florile faptelor bune, nu le-au umplut cu untdelemnul credinței.

Tendința omului modern este de a adapta creştinismul la nevoile sale, de a-l face mai confortabil. Creştinismul adus de Hristos nu poate fi confortabil. Creştinismul astăzi este prea mult legat de materie, de care nu se poate desprinde. A existat în Occident chiar o teologie a prosperității, în care se spune că omul poate să aibă, să adune cât de mult, pentru că Dumnezeu nu are de a face cu partea materială lumii. Creştinul de astăzi acceptă preceptele credinței numai dacă

sunt confirmate de ştiinţă. Cu alte cuvinte, de pildă, afirmaţiile din Sfânta Scriptură sunt acceptate nu prin autoritatea lui Dumnezeu care le-a inspirat, ci dacă sunt confirmate de oameni de ştiinţă, doctori, psihologi, profesori. Problema credinţei, consideră omul secular, este de fapt o alegere „de la raft": dacă vrei o iei, dacă nu o refuzi fără procese de conştiinţă. Se observă de aici tendinţa omului de a se substitui lui Dumnezeu, încât Acesta să fie „validat" de creatură. Totuşi, în faţa morţii ştiinţa tace, Dumnezeu triumfă. Adevărurile Lui nu pot să fie întotdeauna confirmate de ştiinţă. În final, tendinţa creştinului de astăzi este de a aştepta ca tehnica să rezolve totul. Nu trebuie să insistăm asupra acestui punct simplu pentru că ştiinţa şi tehnica nu dau soluţii valabile pentru viaţa veşnică. Ştiinţa şi tehnica sunt valabile pentru viaţa de aici. Ele nu pot fi neglijate, dar nici să nu li se dea valoare necuvenită. De exemplu, dacă cineva se roagă cu gândul că manuscrisul Evangheliei a patra nu îi aparţine lui Ioan, sau a fost scris în alt an decât cel acreditat de specialişti, dacă la rugăciune sau la slujbele din Biserică sună telefonul mobil care face pe cel în cauză să întrerupă rugăciunea, se pierde însuşi duhul şi dorinţa de rugăciune. Deconectarea de la Internet, pierderea telefonului mobil, defectarea autoturismului creează multora aproape atacuri de panică, ceea ce arată prea marea dependenţă de acestea.

Judecata finală este un eveniment unic şi irepetabil, care trebuie să conştientizeze pe toţi creştinii să exprime semne de solidaritate cu cei adormiţi în Domnul, prin rugăciunea unora pentru alţii. De aceea, Mântuitorul încheie Evanghelia spunând „Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci

flămând am fost şi Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost şi Mi-ați dat să beau; străin am fost şi M-ați primit; gol am fost şi M-ați îmbrăcat; bolnav am fost şi M-ați cercetat; în temniță am fost şi ați venit la Mine" (Matei 25, 34-36)

Învățături dogmatice şi morale

1. Din discursul eshatologic al lui Iisus se pot deduce cu uşurință o serie de teme dogmatice legate de realitatea ultimă: Iisus Hristos este judecătorul întregii lumi, judecata va avea ca obiectiv, în primul rând, umanitatea, toate popoarele se vor înfățişa înaintea Tronului de judecată, nu numai cele care vor exista la timpul respectiv. Învierea generală va avea loc pentru ca să se adune toate neamurile care vor da mărturie despre modul cum au fost sau nu „popor al lui Dumnezeu".

2. Criteriul de judecată va fi rodul credinței în Iisus Hristos, adică dragostea față de semeni sau dragostea față de Hristos omul care nu este doctrinară, nu este exprimată prin cuvinte externe, lipsite de credință, nu este exprimată prin dovezi individuale de bunătate, ci modul trăirii bunătății care îl recunoaşte pe Hristos care se identifică cu întreaga umanitate.

3. Judecata istorică a lui Iisus Hristos va fi simplă, cuprinzând revelația lui Hristos în slavă la momentul când totul va fi pregătit, când cei binecuvântați ai Tatălui sunt pregătiți, cerul şi pământul sunt pregătite pentru a primi slava lui Hristos şi se vor transforma în cer nou şi pământ nou. Cei pedepsiți sunt înfricoşați de imaginea întunericului şi chinului, separați de împărăția luminii.

4. Nu există nici o indicație despre momentul istoric în care toate acestea se vor petrece. Ceea ce se ştie este că intensitatea binecuvântării şi a pedepsei este maximă, iar timpul devine nelimitat în extensie, respectiv veşnicia hotărârii conştiinței celor care au ales un loc sau altul.

5. Judecata nu include ideea de predestinație, deşi se vorbeşte despre tot ceea ce este „pregătit de la întemeierea lumii", fie că este vorba despre răsplata harului fie de pedeapsa veşnică. Hristos afirmă fără dubiu existența Diavolului despre care afirmă că va fi chinuit în acelaşi fel cu cei care l-au urmat. Scriptura vorbeşte în Apocalipsă despre cartea vieții, nu despre cartea morții, ceea ce dă speranțe tuturor la mila lui Dumnezeu.

Hristos şi demnitatea umană sau că fiecare „evă" este vrednică de mântuire

Femeile „mirofore" sau purtătoare de mir anunță învierea Mântuitorului Iisus Hristos Sfinților Apostoli. Ele sunt cele cărora Hristos cel înviat S-a arătat mai întâi, înainte chiar de a se arăta ucenicilor, cărora le-a anunțat îngerul că trebuie să meargă să anunțe ucenicilor „şi lui Petru" (de ce această mențiune specială?) că Hristos a înviat şi că nu mai este acolo. Dacă prima care poate fi acuzată de necredință este Eva, primele care confirmă învierea şi arată credința în ea sunt femeile, în frunte cu Maica Domnului. Când omul iubeşte pe altcineva mai mult decât pe sine ajunge la credință. Când omul se iubeşte pe sine mai presus decât orice, credința, dacă există, este doar un paravan sau o mască rău purtată, pentru că singura lui preocupare este să-şi ofere tot ceea ce îşi

doreşte, fără posibilitatea să dăruiască altcuiva pe care să-l iubească cel puțin la măsura cu care se iubeşte pe sine. Hristos leagă intrinsec sentimentul de iubire de actul încrederii sau credinței, fie că este vorba despre iubirea ca sentiment uman dintre bărbat şi femeie, iubirea între părinți şi copii sau rudenii apropiate, iubirea față de Dumnezeu, care nu este materializată în gesturi vizibile dar care nu înseamnă că este mai puțin lucrătoare.

Mironosițele sunt personaje istorice, care au trăit în vremea Mântuitorului Iisus Hristos, în preajma Sa şi a apostolilor, dar care nu apar atât de frecvent în istorisirile evanghelice datorită structurii patriarhale a societății respective. Erau persoane modeste, din pătura de mijloc a societății, dar care au cultivat calități umane vrednice de a fi luate de model peste veacuri de orice femeie. Sfânta Evanghelie dă câteva nume, care fac trimitere la ucenici sau personaje masculine prin prisma cărora puteau fi cunoscute, căci o femeie putea fi cunoscută doar dacă se ştia cine este tatăl, frații, soțul sau ocrotitorul legal. Nu se ştie cu exactitate câte au fost femeile mironosițe. În Evanghelia după Marcu, capitolul 15, versetul 40 şi următoarele, se spune că între cei care L-au însoțit pe Hristos pe drumul Golgotei, privind de departe, erau şi nişte femei. Dintre ele, Sfânta Evanghelie menționează pe Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacob cel mic şi al lui Iosie, Salomeea care îl însoțeau şi Îl slujeau. Cel puțin acestea (dar suntem convinşi că au fost mai multe, al căror nume nu s-a dat din motivele enunțate) au urcat cu El în Ierusalim. Numele prezentate subliniază existența unor persoane istorice care L-au cunoscut şi L-au iubit personal, ca ucenice ale Lui Hristos, dar vor fi fost mult mai multe cele

care au fost atrase de învățătura Lui, cu atât mai mult de evenimentele grozave care se petreceau. Evanghelia după Marcu surprinde, în câteva versete din capitolul 15, atât minutele premergătoare răstignirii, cât şi momentele imediat următoare învierii, în ziua dintâi a săptămânii, în zori. Neobosite şi mişcate de nedreptatea răstignirii, entuziaste la aflarea învierii, femeile mironosițe inițiază actul de mărturisire esențial credinței creştine: că Hristos răstignit şi mort pe cruce a înviat.

Narațiunea este simplă: Iosif din Arimateea, unul dintre mai marii conducătorilor iudei, a cerut trupul lui Hristos, pe care l-a depus într-un mormânt nou zidit pentru el însuşi. Iconografia îl reprezintă ca pe un om în vârstă, pregătit pentru întâlnirea cu Dumnezeu. A doua zi de dimineață, femeile mironosițe se îndreaptă către mormânt, întrebându-se cine le va ajuta să dea la o parte piatra de la intrarea în mormânt să ungă cu uleiuri frumos mirositoare trupul lui Hristos aşezat în grabă, în preziua sabatului evreiesc. Se înțelege că erau câteva femei, pe care evanghelistul le numeşte, folosind mijloacele de identificare specifice vremii, adică bărbatul după al cărui statut şi poziție socială erau cunoscute: Maria, maica lui Iisus, Maria lui Cleopa sau a lui Clopa, mama lui Iacob cel mic şi al lui Iosie, Salomeea lui Zevedei, Ioana, soția lui Huza, poate şi soția lui Pilat. Este ştiut faptul că, la procesul lui Iisus, soția lui Pilat i-a luat apărarea spunând: „Nimic să nu-I faci Dreptului acestuia, că mult am suferit azi, în vis, pentru El” (Matei 27, 19). Văzând din interior simulacrul judecății, este posibil ca ea să fi devenit una din grupul femeilor luptătoare pentru învățătura lui Hristos, între cele care au crezut în misiunea lui dumnezeiască. În sfârşit,

erau, posibil, Marta şi Maria, surorile lui Lazăr. După ce Hristos l-a înviat pe Lazăr, devine de la sine înțeles că Maria şi Marta, după un aşa eveniment, n-au rămas insensibile, ştiind că Hristos avea să meargă la Ierusalim unde trebuia să fie răstignit.

Unele texte evanghelice sunt grăitoare şi foarte familiare pentru omul de ieri, de astăzi şi de mâine. Pe de o parte, se vede grija, sensibilitatea şi foarte marea credință a femeii care, dis-de-dimineață se îndreaptă către mormânt. De asemenea, chipul luminos al lui Iosif, conducător şi învățător al evreilor, un om al momentului, care se bucura de mare respect, îşi lasă deoparte mândria poziției sociale şi urmează pe calea a ceea ce îi spune sufletul, simte că trebuie să facă ceva pentru tânărul care tocmai fusese răstignit şi care trebuia să fie îngropat. La polul opus se află imaginea omului, stăpânului, mai marelui societății, indiferent la ceea ce se întâmplă în jurul lui, amăgindu-se doar cu propria putere lumească, Pilat din Pont, prototipul omului dispus la compromisuri. Dar, pe lângă aceştia, există şi oamenii timizi, şocați, înfricoşați, în chipurile apostolilor care, de spaimă, s-au ascuns. Se remarcă, între toți, cel la care nu ne aşteptam, soldatul roman, numit după tradiție Loghin, care a mărturisit „Cu adevărat omul acesta era Fiul lui Dumnezeu!” (Marcu 15, 39), când Iisus şi-a dat sufletul pe cruce. Mai pot fi remarcați conducătorii trufaşi ai poporului, oameni religioşi, de altfel, a căror dorință se vedea satisfăcută, crezând că L-au pedepsit pe „blasfemiator”, dar şi mulțimea de privitori, masă de indivizi manevrabili, isterizați de îngrozitorul spectacol. Există, aşadar o tipologie diversă, specifică fiecărei societăți umane, de indivizi care se manifestă identic, indiferent de

timp şi motivație, urmărind interese, programe, scopuri politice sau economice ori pur şi simplu privitori anonimi, gata oricând să strige, să înjure, să se manifeste instinctiv, fără a avea clar în minte pentru ce se află acolo.

Astăzi, mesajul evanghelic se adresează în special la două categorii de actori sociali: cei cu putere, care beneficiază de încrederea şi respectul mulțimii, care riscă să se refugieze în comportamentul grupului de interese sau care arată o atitudine arogantă, superioară, fără să-i intereseze ce se întâmplă pe lângă ei şi cei fără putere, cuminți, smeriți şi atenți cu viața lor spirituală, care mărturisesc credința în Hristos cel răstignit şi înviat. Din categoria ultimă face parte cu preponderență femeia, ființa sensibilă la suferință, gata oricând să mărturisească actul de credință şi să accepte minunea vieții. Este mai predispusă la suferință tocmai prin misiunea pe care o are, aceea de a aduce în lume viața. Dacă Maica Domnului a fost cea care a primit ca Hristos să se întrupeze din trupul ei preasfânt, deşi de la început a ştiut că Fiul ei va trece prin chinuri şi prin moarte, („Prin sufletul tău va trece sabie” – Luca 2, 35), la fel, sufletul fiecărei mame, al fiecărei femei tremură de emoție şi de suferință pentru orice eveniment ce se petrece în viața fiilor sau a fiicelor lor, a celor dragi în general. În sensibilitate ei, mama iubeşte pe cineva mai mult decât pe ea însăşi. De aceea, credința este mai profundă, mai dăruitoare, iar numărul femeilor credincioase inevitabil depăşeşte pe cel al bărbaților implicați în viața Bisericii. În femeile mironosițe, Biserica a văzut chipul luminos al femeii credincioase.

O primă caracteristică a femeilor mironosițe, care se îndreaptă dis-de-dimineață către mormânt, este dragostea față

de Domnul Hristos. Când Maria Magdalena L-a văzut pe Iisus înviat a crezut că este grădinarul pe care l-a întrebat „Unde L-ați pus pe Domnul meu?" „Domnul meu", nu Iisus, nici Nazarineanul, nici Hristosul. Asta arată că sentimentul ei de ataşament față de Fiul Omului era atât de mare încât se simțea ataşată de El cu toată ființa ei. Este o lecție de dragoste responsabilă: au luat miruri, aromate, uleiuri speciale, cum se ştie, ca imediat după ce a trecut ziua sâmbetei să ungă trupul Mântuitorului înfăşurat în giulgiu. Se ştie că moartea Mântuitorului a intervenit subit, n-au apucat să pregătească bine trupul, să-l îmbălsămeze cum se cuvine şi au plecat după trecerea odihnei sabatului, când n-aveau voie să facă nici un fel de activități, în zorii zilei de Duminică către mormânt. Primul lucru de dimineață, prima grijă era să poarte de grijă de trupul Domnului. O altă calitate deosebită este credința lor nezdruncinată dublată de respectul față de ceea ce era tradițional. Până în zilele noastre, cele care păstrează tradiția din moşi-strămoşi sunt femeile. Tradițiile din familie sau legate de viața religioasă în sânul acesteia sunt păstrate de femei, apoi transmise din generație în generație.

Mironosițele nu s-au îndreptat către Mântuitorul numai după ce acesta a trecut din viața pământească. Există şi alte chipuri de femei care s-au îndreptat către Mântuitorul încă în viață fiind, în dorința de a deveni ucenicele Lui. A fi ucenic înseamnă a subscrie învățăturii şi a adopta cât de mult din modul de viață al unui maestru. Ucenicul nu este cel care se numeşte pe sine ucenic dând autoritate propriului statut prin faima maestrului, ci este cel pe care maestrul îl numeşte ucenicul său. Maestrul este autoritatea care constată şi girează

pe cel care îi urmează, fie că este ucenic într-ale monahismului, ucenic în ale vieții spirituale, ucenic într-o anumită meserie sau într-o anumită artă. Femeile sunt numite în text ucenicele lui Hristos nu pentru că s-au autointitulat astfel ci pentru că urmau întru toate modelul lui Hristos şi împlineau ceea ce El le recomandase. Ele, la fel ca altele, femeia cananeancă, femeia samarineancă, femeia care i-a spălat picioarele Mântuitorului au devenit ucenice lui Hristos nu a refuzat pe niciuna dintre ele, ci le-a arătat drept modele de credință. Trebuie să admitem că Mântuitorul n-a suferit absolut nimic din partea copiilor şi din partea femeilor. Pe copii i-a luat în brațe şi a spus că numai dacă cineva este asemeni copiilor va intra în Împărăția lui Dumnezeu, iar despre femei, chiar şi atunci când n-avea nici un motiv să le asculte sau să le ajute, Mântuitorul îşi face timp, încalcă prescripțiile ritualice pe care le presupunea statutul de evreu şi de învățător al poporului şi arată că ele pot să devină, prin fidelitate, prin încrederea în El, ucenițe.

A fi ucenic înseamnă a asuma, a duce o cruce. Dacă ele erau ucenicele Domnului şi au spus că Îl caută pe Hristos cel răstignit înseamnă că erau dispuse să ia asupra lor o cruce asemănătoare celei pe care Hristos Însuşi o luase, fără a face din această o virtute specială. Unii apostoli promiseseră că merg cu Iisus la răstignire, dar nu s-au dovedit destul de puternici în credință; ele nu au promis nimic, dar au devenit exemple vii chiar şi pentru ucenici.

Când au plecat spre mormânt, mironosițele nu aveau certitudinea că Hristos este înviat. Auziseră ceea ce Hristos a spus, că va învia după trei zile, dar nu aveau vreun semn concret. Nu aveau certitudinea şi totuşi, au rămas mai departe

ataşate Lui, considerat de toți, ucenici şi inamici, un simplu mort. Ultima imagine despre Iisus o aveau de pe cruce în agonia morții. Nu ştim dacă au fost de față la punerea în mormânt. Era, cu siguranță, o imagine traumatizantă pe care încă o păstrau în memorie de trei zile. Cu toate acestea, nimic nu le opreşte să meargă şi să îndeplinească cele tradiționale.

Din dialogul pe care l-au avut cu îngerii, iar unele chiar cu Hristos însuşi, se deduce fără echivoc că, după Înviere, El este real. În Evanghelia după Ioan se spune că Mântuitorul s-a arătat şi le-a arătat lor mâinile, picioarele şi coasta Sa (Ioan 20,20), adică şi-a asumat crucea nu ca pe ceva imaginar, ci ca pe ceva real. Da aceea, orice suferință asumată, primită, dusă cu credință va aduce celui care o poartă Învierea, va aduce un sens spiritual la care e posibil să nu aibă acces în viața pământească. „Crucea lui Hristos nu înseamnă un moment al vieții Sale, ci ea exprimă o stare permanentă a vieții Sale ca dăruire de Sine”.[66] Dacă Hristos a arătat realitatea stigmatelor, înseamnă că suferința sau crucea pe care o duce fiecare om devine mântuitoare prin purtarea ei constantă. A fi ucenic, deci, înseamnă a urma vocația sufletului către cele spirituale, spre cele înalte pe care le învață de la învățătorul său, făcând pe cât posibil ineficiente slăbiciunile şi scăderile. Statutul de ucenic al lui Hristos este una dintre demnitățile la care oricine poate fi chemat şi nu trebuie să se ascundă de lume. Mai mult decât titlurile ştiințifice, demnitățile temporale, cea mai mare demnitate a omului este aceea de a fi ucenic al lui Hristos. A asuma

[66] Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Comori ale Ortodoxiei...*, p. 283.

statutul de ucenic înseamnă şi a arăta în propria viață, în comportament, că Hristos este Fiul lui Dumnezeu înviat. Statutul de ucenicie creştină se vede, se constată, se mărturiseşte cu fapta şi cuvântul.

Este de reținut, de asemenea, că vizita femeilor la mormântul lui Hristos a schimbat ordinea timpului şi prioritatea lucrurilor în viață: se schimbă ordinea zilelor săptămânii. În cultura iudaică se foloseşte calendarul alcătuit în funcție de referatul biblic despre creație, unde se spune că, după şase zile ale creației, în ziua a şaptea Dumnezeu S-a odihnit de toate câte făcuse. Odihna din ziua a şaptea, sabatul, este concluzia unei perioade de muncă activă. Prima zi a săptămânii, aşa cum istoriseşte evanghelistul, este Duminică, nu luni. Prima zi a săptămânii, pentru ucenicul lui Hristos, trebuie să fie Duminica, dar nu în sensul că Duminica este zi de lucru material. Părintele Ioan Bria spune că Sfânta Liturghie trebuie continuată cu liturghia faptelor sau a vieţuirii creştine. Alfel spus, în prima zi a săptămânii, Duminică, cu sufletul curat, cu credință şi cu smerenie asemeni ucenicelor, ucenicii Domnului, creştinii, merg la Hristos, să-L descopere pe Cel răstignit, pe care îl vor vedea înviat. Deci, săptămâna începe nu cu munca fizică, nici cu odihna trupească, ci cu adevărul că Hristos a înviat, cu munca spirituală care le va da energia de a lucra toată săptămâna. Creştinul care începe săptămâna cu ferma convingere că Hristos este Fiul lui Dumnezeu, că a fost răstignit şi că a înviat, din această credință îşi trage resursele, energia cu care să meargă mai departe, respectiv preocuparea să fie cinstit, să fie atent, să fie blând, să fie smerit, să fie muncitor şi multe altele. Virtuțile creştine nu se deduc dintr-un cod de legi pe

care l-a creat omul, ci îşi găsesc esența în preceptele lui Dumnezeu, date sub forma *Decalogului* odată lui Moise, pe Muntele Sinai, apoi transmis lumii prin Persoana Mântuitorului Iisus Hristos, care le-a dat forma *Fericirilor* (Matei 5, 3-11). Deci, la baza existenței se află credința, descoperită şi mărturisită de la mormântul Mântuitorului, adică la Sfântul Altar care prefigurează mormântul, de unde se proclamă în fiecare Duminică Învierea, de unde se împarte Sfânta Euharistie şi cuvântul vieții. Înarmat cu această energie, credinciosul redescoperă şi retrăieşte bucuria femeilor mironosițe de a-L vedea pe Hristos înviat, cu care duce viața în spiritul poruncilor Mântuitorului Iisus Hristos.

Un alt mesaj care se desprinde din acest text este solidaritatea umană în a face binele. Omul modern consideră Biserica drept exterioară şi chiar străină lui. Pentru el, „Biserica" este responsabilă de misiune şi ajutorare, oamenii nu mai merg la „biserică". Ca membru al Bisericii, omul modern nu consideră că trebuie să facă misiune, nu e nevoie să participe la slujba din comunitatea bisericească; întotdeauna alții trebuie să o facă. Citind textul despre femeile mironosițe, se observă că ele nu s-au gândit ce fac apostolii, cum vor gestiona starea generalizată de frică, ce face Pilat după un proces eşuat, cât de mult îi interesau pe locuitorii Ierusalimului cele întâmplate. Ele au gândit „Ce trebuie să facem noi?" Au discutat probabil în ziua precedentă şi au hotărât să meargă a doua zi de dimineață să ungă trupul cu miresme. Chiar şi când femeia are o funcție publică, responsabilități civice, carieră ştiințifică ştie să fie şi credincioasă. Iosif din Arimateea este modelul bărbatului cu demnitate publică ce nu se ruşinează să se arate a fi

credincios. Nu există incompatibilitate între a fi femei manageri, profesori, tehnicieni, oameni de ştiinţă sau politicieni şi credincioase prezente Duminica în biserică sau în programele educaţionale şi sociale ale comunităţii parohiale. Funcţia, educaţia şi cultura nu pot substitui credinţa, dar nici nu o pot umili. La biserică nu se prezintă doar cei fără carte, nici doar cei cu o educaţie universitară. Un savant vine la biserică din credinţă, nu ca să constate dacă preotul se ridică la nivelul intelectual al Domniei Sale, nici politicianul nu vine pentru a se folosi de votul credincioşilor sau să verifice dacă cineva îl recunoaşte în toată slava sa de partid. Preotul nu spune oamenilor să participe la Liturghie pentru a se desfăta intelectual, ci pentru a se întâlni cu Hristos. Întâlnirea cu Hristos este o experienţă absolut unică, personală şi irepetabilă, mai presus de talentul oratoric al slujitorului, ori de performanţele vocale ale membrilor corului. Creştinii reprezintă „cetăţenii" unei împărăţii în care totul se organizează în acord cu „Adevărul". „Ecclesia", Biserica, sau adunarea celor credincioşi[67], laos-ul lui Dumnezeu, nu reprezintă o întrunire în care se discută, se fac dezbateri şi se iau decizii, ci înseamnă participare activă la cina euharistică la care toţi sunt egali, organizată după criteriul adevărului imuabil, în care toţi sunt demni, nu după logica seculară. Numai în adunarea celor credincioşi pot fi întâlniţi oameni onorabili, tâlhari, destrăbălaţi şi păcătoşi adunaţi la un loc, veniţi de bunăvoie, nu pentru a-şi reclama nişte drepturi individuale, ci pentru a primi dragostea divină

[67] Al. Schmemann, *Euharistia, taina împărăţiei*, traducere de Pr. Boris Răduleanu, Anastasia, Bucureşti, 1991, pp. 17-18.

transformatoare. În felul acesta, ecclesia nu este o simplă religie, ci un eveniment comunitar al întâlnirii personale, pe baza relației de egalitate dictate de calitatea de „cetățeni" ai aceluiași „polis". Biserica înseamnă mai mult decât forma organizată a unei religii, căci religia este o opțiune individuală care poate să nu ia formă comunitară, satisfăcând totuşi nevoi religioase individuale.[68] Înțeles ca simplă „religie", creştinismul suferă un fenomen de „religionarizare", pierzând tot mai mult sensul de comuniune de persoane, transformându-se uşor în instrument individual de obținere a mântuirii individuale, de conservare a unor nevoi metafizice egocentrice, prin virtuți şi acte filantropice ocazionale. Credința determină vindecarea, oferă speranța mântuirii, religia nu. Religia poate fi studiată fără a fi trăită, credința nu. [69]

Femeile mironosițe nu se gândeau la interese personale, nu aveau noțiunea de mântuire, ci îndeplineau cu dragoste şi dăruire un ritual esențial în cultura vremii. S-au îndreptat

[68] Christos Yannaras, „Human Rights and the Orthodox Church", în volumul colectiv *The Orthodox Churches in a Pluralistic World. An Ecumenical Conversation*, editor Emmanuel Clapsis, WCC Publications, Geneva, 2004, p. 86.

[69] Religia are în vedere „transcendentul", ca termen generic, pe care vrea să-l acceseze. Toate religiile au şapte dimensiuni în comun: dimensiunea practică şi ritualică, dimensiunea experiențială şi emoțională, dimensiunea narativă şi mitică, dimensiunea doctrinală şi filosofică, dimensiunea legală şi etică, dimensiunea instituțională şi socială, dimensiunea materială. Ninian Smart, *The World's Religions*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, pp. 10-21. Învățătura despre Hristos depăşeşte toate aceste dimensiuni prin faptul că arată nu ce crede omul despre Dumnezeu, ci ce face Dumnezeu pentru om. El propune spiritualizarea şi personalizarea actului credinței.

către mormânt gândindu-se doar la un obstacol material (piatra de la uşa mormântului) şi au plecat de acolo înfricoşate. Cine ar putea să gândească şi să creadă că o persoană a înviat şi să nu se înfricoşeze?

Dacă fiecare creştin ar pleca de la Liturghie convins că Hristos este cel înviat, ar fi înfricoşat, nu de lume, ci de sine însuşi. Frica le-a cuprins încât s-au întors şi n-au spus nimănui nimic, probabil, până au ajuns la apostolii încuiați de frica iudeilor, ca şi celor care „plângeau şi se tânguiau" (Marcu 16, 10). Ei, auzind că este viu şi că a fost văzut de Maria Magdalena, apoi de doi dintre ucenici, Luca şi Cleopa, n-au crezut dar au vrut să se încredințeze. Când Petru şi Ioan au aflat, au fugit către mormânt unde s-au convins de realitatea celor spuse de femei. Hristos S-a arătat opoi la peste cinci sute de frați, la Marea Galileii.

În concluzie, modelul femeilor mironosițe îl va fi inspirat şi pe Apostolul Pavel să spună că femeia trebuie să aibă dragoste responsabilă, care devine mântuitoare. Ea se mântuieşte prin naştere de prunci, aşa cum se vestise în Vechiul Testament, iar având copii, va da acelora model de virtute dacă va stărui în credință, în iubire şi în sfințenie (I Timotei 5, 9-10). Dând naştere vieții, femeia se pune în slujba lui Dumnezeu, izvorul adevăratei vieți. Prin ea se împlineşte porunca dată cuplului paradisiac de a creşte şi a se înmulți, punând în operă marele dar al vieții. Numai femeii i-a rânduit Dumnezeu acest mare dar, ca să cunoască viața din interiorul ei. Prin însăşi naşterea de copii, devine misionară, vesteşte dragostea lui Dumnezeu față de oameni şi aceasta este o lucrare mai presus de natură, că nimeni nu poate să înțeleagă cum se transmit de la mamă spre copil sufletul, simțămintele,

înclinațiile, talentul, geniul, inteligența. E posibil ca femeia să primească un mesaj specific, atunci când îşi asumă cu responsabilitate dragostea, prin care este îndemnată şi întărită să se pună în slujba vieții. Nu este vorba despre anomalii întâlnite la unele reprezentante ale naturii umane căzute în păcat. Dacă îngerul de la mormânt le-a spus mironosițelor „Mergeți şi spuneți că L-ați văzut!", cu siguranță că fiecare soție care aduce pe lume copii mărturiseşte lumii, prin însăşi naşterea lor, pe Hristos care a fost copil. Acesta este modul în care mama Îl mărturiseşte pe Hristos. În *Înțelepciunea lui Isus Sirah*, se descrie rolul extraordinar pe care femeia îl are în familie şi în societate: „Femeia care este înțeleaptă, care practică tăcere şi este bine crescută este darul lui Dumnezeu şi nu este nimic mai de preț pe pământ. Dar peste dar este femeia ruşinoasă şi nici o comoară nu prețuieşte mai mult decât o femeie înfrânată. Soarele când răsare, întru cele înalte ale Domnului şi frumusețea femeii celei bune este podoabă casei sale" (Înțelepciunea lui Isus Sirah, 26, 16-18).

Învățături dogmatice şi morale

1. Natura umană are acelaşi impulsuri misionare, femeile mironosițe devenind apostolii Apostolilor. Din grijă pentru partea practică a rânduielilor de îngropare li se dăruieşte bucuria de a primi vestea învierii lui Iisus, care nu a mai fost găsit în mormânt.[70]

[70] O minunată lucrare pe această temă a fost scrisă de Elisabeth Behr-Sigel, *Le ministére de la femme dans l'Eglise*, Cerf, Paris, 1987. Cf. şi Laura Swan, *The Forgotten Desert Mothers*, Paulist Press, New York,

2. Învierea este adevărul de credință esențial pe care fiecare credincios îl poate experimenta, în măsura în care îl caută pe Iisus, chiar şi atunci când căutarea este plină de obstacole. Învierea este un fenomen care nu poate fi testat în laborator. Totuşi, istoria nu poate fi testată în laborator. Altfel spus, nimic din ce este istoric nu este prin sine adevărat ştiințific. Dacă în prezent sunt oameni care spun că învierea nu poate avea loc, este un lucru natural: nici oamenii din primul secol după Hristos nu au acceptat, au găsit fenomenul învierii lui Hristos la fel de inacceptabil ca şi omul modern. Ei nu au făcut decât să lase evidența să se arate lumii ca posibilă. Fiecare sărbătoare de Paşti este sărbătoarea Învierii care îi face pe toți să vrea să creadă că este adevărat.[71]

2001; Thomas Hopko (ed.), *Women and the Priesthood*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983.

[71] „Mesajul învierii este că materia este importantă. Că neajunsurile şi suferințele acestei lumi trebuie vindecate, dreptatea trebuie împlinită, că iubirea a învins. Dacă Paştele înseamnă că Iisus Hristos a înviat doar în sens spiritual, atunci nu contează decât pentru mine, că voi încerca să găsesc un alt sens al vieții spirituale personale. Dar dacă Hristos a înviat cu adevărat din morți, Creştinismul devine vestea cea bună pentru întreaga umanitate, veste care încălzeşte toate inimile, prin însuşi faptul că nu se reduce doar la a încălzi inimile. Paştile înseamnă că, într-o lume în care nedreptatea, violența şi degradarea sunt endemice, Dumnezeu nu mai îngăduie aceste lucruri, că oamenii vor lucra şi acționa cu toată energia dată de Dumnezeu pentru a instaura victoria iubirii lui Hristos peste toate. Luați-ne Paştile şi veți dovedi cum Karl Marx a avut dreptate când a acuzat creştinismul că ignoră problemele lumii materiale. Luați-ne Paştile şi veți dovedi că Sigmund Freud a avut dreptate când a spus că a fi creştin este un capriciu. Luați-ne Paştile şi Friedrich Nitzsche a avut dreptate să spună că e pentru oamenii slabi". N. T. Wright, *For All God's Worth: true Worship and the Calling of the Church,* p. 65-66, la Timothy Keller, *The Reason for God. Belief in an Age of Scepticism,* Hodder, London, 2009, p. 212.

3. Răsplata pentru cei care îl slujesc pe Iisus este mare şi aduce, pe de o parte bucurie mare, pe de alta spaimă, descoperind lucruri care pentru oamenii obişnuiți rămân ascunse.

4. Teama şi uimirea fac parte din manifestarea naturală a credinței, de aceea experiența religioasă a prezenței lui Dumnezeu poate să se manifeste prin fugă de la locul întâlnirii, înspăimântare şi păstrarea adevărurilor în secret.

Modelul hristic al folosirii materiei. Sfințenia creației ca responsabilitate pentru fiecare creştin

Minunea mergerii pe apă se petrece noaptea, la straja a patra, ceea ce, în orarul de astăzi, ar înseamnă orele 3.00 dimineața, când Iisus are o întâlnire mai puțin obişnuită cu ucenicii. Nimeni nu ar accepta astăzi informația că un om a fost văzut mergând pe apă, iar dacă s-ar scrie în mass-media, acel personaj ar deveni imediat fie un iluzionist, fie un zeu. Ştiința caută să găsească explicații cu privire la fenomenul modificării structurii moleculare a apei,[72] ceea ce ar determina proprietăți nebănuite ale apei, inclusiv de a deveni suport solid de mers sau de a dobândi gust şi compoziție de vin sau de a-şi schimba gustul, a deveni potabilă, din apă de mare sau reziduală. Singurul lucru afirmat cert de către oamenii de ştiință este că apa rămâne un mister la fel de mare ca universul însuşi.

[72] Despre calitățile curative ale apei, a se vedea Prof. univ. Dr. Pavel Chirilă, *op. cit.*, p. 196-198.

În Sfânta Evanghelie se propune un text care să convingă pe cititori că Iisus a mers pe apă, lucru prezentat de unii exegeți ca senzațional şi primit de majoritatea ascultătorilor drept punctul esențial al minunii. Dacă cineva acceptă că Hristos este Dumnezeu, senzaționalul gestului dispare; Dumnezeu un are nici o problemă să meargă pe apă şi să umple Universul. În această perspectivă, mersul pe apă este neimportant. Dacă hermeneutica biblică s-ar opri la acest mod de a vedea lucrurile, între mersul lui Iisus pe apă şi calul lui Făt Frumos care vorbeşte nu ar fi nici o deosebire.

Evanghelia arată că nu dominarea legilor naturii este partea importantă a minunii (Iisus nu a fost magician sau vreun fachir), ci refacerea legăturii dintre Dumnezeu şi materie, a relației dintre omul neputincios şi Dumnezeul Atotputernic.

Mântuitorul Hristos, prin textul evanghelic, dovedeşte fără tăgadă că habitatul terestru este organizat după nişte reguli stricte, sădite în interiorul lui, pe care numai Cel care l-a făcut poate să le depăşească. Oamenii muritori, slabi în credință şi trecători fiziologic sunt chemați la deplina unitate şi dependență de Cel care este Stăpân peste toate cele create.

Există o desfăşurare logică şi psihologică a evenimentelor din noapte, pe Marea Tiberiadei. Ucenicii încearcă să treacă marea în cursul nopții, după ce se despart de Iisus, marea se învolburează încât ucenicii cred că vor pieri în valuri, Iisus apare pe mare, ei se înspăimântă şi țipă crezând că este o nălucă, Iisus îi potoleşte şi le vorbeşte despre credință. În viața omului lucrurile nu diferă cu nimic: Omul se desparte uneori de Dumnezeu, îndată realizează că este neputincios, când constată acest adevăr strigă la Dumnezeu, îl

redescoperă şi în viaţă se aşează din nou pacea. Nu este absolut necesar ca Dumnezeu re-descoperit să rezolve problemele punctuale, ci doar să-i dea omului puterea de a le înţelege rostul. Acesta este mesajul simplificat al pericopei evanghelice.

Între Hristos care rămâne pe mal şi corabia cu care apostolii pleacă să treacă marea, cu toată puterea şi ştiinţa lor de pescari cu experienţă se află actul credinţei, un „spaţiu" în care omul trebuie să conştientizeze că îndepărtarea de El este moarte, iar decizia de a rămâne cu Dumnezeu aduce pace şi garantează viaţa.

E un text surprinzător, pentru că precizează că Iisus „i-a silit" pe ucenici să intre în corabie şi să treacă de cealaltă parte a mării până El va da drumul mulţimilor. Iisus hotărăşte să calmeze mulţimile, să potolească rumoarea declanşată de minunea înmulţirii pâinilor, cu care a săturat 5000 de bărbaţi, în afară de femei şi copii. Ce poate fi mai atrăgător decât un om care produce pâine din nimic şi hrăneşte gratuit miile de oameni din mulţime? Uşor putea fi aclamat ca rege, ceea ce ar fi compromis iremediabil scopul venirii Lui în lume în favoarea a ceea ce impresionează mulţimile: hrană din nimic. Prin mila lui Dumnezeu, mulţimile au fost hrănite, dar textul nu redă reacţia mulţimii, pe care încercăm doar să o bănuim: un entuziasm necontrolat, justificat prin recunoştinţă şi mulţumire, pe baza căruia ar fi dorit să-l instaureze conducător. Este ceea ce se petrece în general într-o revoluţie spontană. Dar Hristos nu se vrea un revoluţionar, motiv pentru care se străduieşte să-i liniştească şi să-i trimită în satele lor. Rolul Său dumnezeiesc un era să hrănească o parte din poporul evreu, ci să restaureze umanitatea întreagă, să o

ridice din robia păcatului şi să-i redea viața, să aducă pâinea ce veşnică, nu doar pâinea cu care s-au săturat câteva mii. Astfel se înțelege sensul cuvintelor lui Iisus Hristos „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu.” (Ioan 6, 51). El aduce un alt mesaj o altă ordine, pe care oamenii care l-au ascultat temporar şi au mâncat pâine n-ar fi înțeles-o. Epuizat ca om, Hristos trimite mulțimile şi se retrage în munte, în singurătate să se roage, să-I mulțumească Tatălui. Omul Hristos simte nevoia de a se ruga, de a-I mulțumi lui Dumnezeu, de a se odini, de a se retrage, de a medita. De aceea, perioadele de retragere în singurătate şi meditație din viața fiecărui om credincios au rostul lor. Din când în când omul trebuie să fie singur, cu Dumnezeu în gând şi în suflet, să-I mulțumească pentru ceea ce este, nu numai pentru ceea ce are, pentru darul pe care îl reprezintă cei din jurul său, care formează comuniunea de dragoste. Timpul a trecut, noaptea a căzut când încă era pe munte şi se ruga. O furtună s-a iscat pe mare şi corabia stătea să se scufunde, iar ucenicii au intrat în panică. Mântuitorul a venit spre ei pe mare ca pe uscat. Pe lângă spaima fenomenelor naturale, valurile, vânturile, se adăuga imaginea lui Iisus mergând în noapte pe mare, despre care au crezut că este fantomă sau nălucă. De frică au strigat dar Hristos i-a potolit spunând „Îndrăzniți, Eu sunt; nu vă temeți!” (Matei 14, 27). Cu grijă, le spune întâi că trebuie să-L recunoască. Şi dacă-L recunosc nu pot să nu îndrăznească. În entuziasmul credinței în Dumnezeu, omul poate să depăşească limitele a ceea ce se numeşte „naturalul”. De aceea, Petru îi cere: „Doamne, dacă eşti Tu, porunceşte să vin

la Tine pe apă!" (Matei 14, 28). Lucru devine posibil până când nu se mai uită la Hristos, ci începe să se uite la vânturi şi la valuri. E momentul când începe să se scufunde: când L-a pierdut ca țintă pe Dumnezeu, devine coajă de nucă pe valurile mării.

Corabia, spun exegeții biblici, este simbolul Bisericii în care oamenii găsesc mântuirea în mijlocul mării învolburate a existenței pământeşti. Mântuirea se obține în Biserică pentru că Hristos este în Biserică, în calitate de cap al ei. Deci, Biserica nu poate să existe fără Hristos, nu este liman de mântuire şi corabie de mântuire decât în măsura în care Hristos lucrează în ea,[73] iar ea are conştiință că este a lui Hristos, aşa cum Eva a avut conştiința că era din Adam. Fiind Dumnezeu cu adevărat, Hristos lucrează în permanență. Când omul părăseşte corabia, se îndepărtează de Hristos, din ispita de a privi spre alte lucruri sau a avea alte bunuri, de obicei materiale, atunci credința scade şi începe scufundarea. Chiar în dorința de a trăi mai intens relația cu Dumnezeu, ochii sufletului nu trebuie să se îndepărteze de țintă, pentru că Dumnezeu S-a făcut om pentru a fi trăit, nu căutat în maxime şi formulări discursive. Puterea credinței lui Petru era dată de ținta pe care urmărea. El nu mai privea la cele create, privea la Cel necreat: Hristos. Cât timp destinația călătoriei lui a fost Dumnezeu, lucrurile materiale nu mai reprezentau un

[73] Formula Sfântului Ciprian al Cartaginei, „extra ecclesiam nulla salus" (în afara Bisericii nu este mântuire) ar trebui interpretată în sensul „extra Christum nulla salus", pentru că este inclus în aceasta. Unde este Hristos, acolo este Biserica, cea care este Trupul lui Hristos. Jürgen Moltmann, *History and the Triune God,* SCM Press, London, 1991, p. 112

obstacol, cu atât mai puțin apa pe care mergea. Când Hristos devine secundar iar valurile şi vânturile devin principale, credința slăbeşte iar el începe să se scufunde. Când crede că L-a pierdut pe Dumnezeu, care la trimis la corabie şi cu ea în mare, Hristos revine în momentul critic, iar entuziasmul credinței lui Petru se stinge în banala scufundare, riscând să Îl piardă din nou pe Dumnezeu. Însă tot Dumnezeu este Cel care întinde mâna şi îl ridică spunându-i: „Puțin credinciosule, pentru ce te-ai îndoit?" (Matei, 14, 31).

Simbolizată în text de corabie, Biserica are un țel, să treacă pe celalalt mal cu oamenii prezenți în ea în drum către Hristos proslăvit. Biserica este în drum spre Împărăția lui Dumnezeu şi pe acest drum membrii ei trebuie să fie tari în credință, gata să înfrunte vânturile şi valurile lumii. Este o Evanghelie a credinței, o Evanghelie a regăsirii şi o Evanghelie a încrederii în puterea şi lucrarea lui Dumnezeu care niciodată nu-l abandonează pe om.

Sfânta Evanghelie transmite, deci, mai multe lucruri legate de viața de astăzi pentru că marea aceea de care se vorbeşte în Evanghelie este viața omului, la fel de tulburată ca marea în furtună, cu ispite, greutăți, încercări, momente de cădere şi revenire, cu spaima pierderii lui Dumnezeu, cu slăbirea în credință, cu revenirea mai profundă la credință, cu păcate şi virtuți. Omul este chemat de Dumnezeu să meargă alături de El, prin Hristos, mână în mână cu Fiul care cunoaşte slăbiciunea şi căderile umane. Cât timp Dumnezeu este țelul pelerinajului pământesc, El este şi Cel care însoțeşte fiecare pelerin, iar când omul se poticneşte, El este Cel care îl ridică. Minunea aceasta, făcută de umanitatea îndumnezeită a lui Hristos, devine minunea permanentizată prin prezența Lui

în Biserică, până la sfârşitul veacurilor. Iisus le arată ucenicilor, în mod figurat, lucrurile viitoare, despre care El ştia, care nu aveau să fie „întâmplări", ci fragmente din planul veşnic al lui Dumnezeu de a mântui lumea. Nu este de mirare faptul că, la început, ucenicii se mirau cu privire la identitatea Celui de care vânturile şi valurile ascultă, iar după ce trec prin frică, disperare, necredință, neputință spun, închinându-se, „Cu adevărat Tu eşti Fiul lui Dumnezeu" (Matei 14, 33).

Credința duce la identificarea lui Hristos în orice ipostază a vieții, chiar când pare a fi o simplă nălucă sau halucinație. Din momentul în care L-au mărturisit pe Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu, aveau să înțeleagă şi Învierea. De aceea, potolirea furtunii şi Învierea pot fi interpretate în paralel. Mântuitorul se desparte de ucenici şi revine la ucenici. În Grădina Ghetsimani pleacă din mijlocul ucenicilor, pentru a fi luat de către soldații romani, dispare în noapte, la fel cum a rămas în noapte undeva pe munte. În cazul învierii, când ucenicii îşi pierd speranța în Hristos şi se înfricoşează, ascunzându-se „de frica iudeilor", când Hristos era judecat în noapte, avea să revină înviat şi plin de putere, cum a apărut pe mare. Dând ucenicilor încrederea în ei şi încredințarea că El este Dumnezeu prin cuvintele „Nu vă înspăimântați! Eu sunt, îndrăzniți!", ei cad înaintea Lui şi îl mărturisesc drept Hristos, Fiul lui Dumnezeu, la fel cum vor depăşi spaima şi vor începe să-L propovăduiască pe Hristos Înviat, deci Dumnezeu atotputernic.

Un alt element care trebuie subliniat este cel legat de încercarea, străduința şi efortul omului de a-şi pune voința proprie în armonie cu voința lui Dumnezeu. Atât timp cât

voința omului se află în contradicție cu ceea ce vrea Dumnezeu, nimic nu reuşeşte. Slăbiciunea este permanentă, necredința este meteorică, iar planul lui Dumnezeu intră în conflict cu idealurile şi voința umană. Prea des, dorințele omului sunt contrare unicei dorințe a lui Dumnezeu. De aceea, este nevoie de rugăciune şi discernământ pentru că omul nu ştie întotdeauna ce vrea Dumnezeu cu el. Părinții Bisericii recomandă ca omul să se străduiască în permanență să discearnă voia lui Dumnezeu prin rugăciune, prin iluminarea minții, prin desluşirea rostului care, odată aflat, îl face pe om să meargă pe apele vieții. Există o certitudine: Dumnezeu vrea să dea, în primul rând, pacea inimii, liniştea similară calmului nopții de după potolirea furtunii, de care se vorbeşte în Sfânta Evanghelie. Această liniştire dă omului puteri nebănuite, nemaifiind înspăimântat de ceea ce este trecător. În tradiția ortodoxă idealul căutării lui Dumnezeu era isihia sau pacea inimii, liniştirea. Atunci omul ştie ce are înainte pentru că nu mai este influențat de instincte şi dorințe trecătoare. Neajunsurile vieții devin secundare şi pot fi depăşite mult mai uşor. Mersul lui Petru pe mare reprezintă, simbolic, fiecare obstacol din lume care este depăşit când gândul omului este în armonie cu voia lui Dumnezeu.

Ținta vieții omului modern devine tot mai evident egoismul propriu, plăcerea individualistă, dorințele egocentrice, realizarea profesională personală pentru care omul depune toate eforturile, uneori chiar propria viață. Evanghelia propune creştinului ca toate acestea să fie urmărite fără patimă, fără compromis, fără a sacrifica pe alții sau darul vieții, ci să fie subordonate unei alte priorități şi prin aceea, mai uşor de îndeplinit: o relație cât mai autentică

şi mai deplină cu Hristos Dumnezeu care trimite pe om în corabia lumii. Sentimentul pierderii lui Dumnezeu sau al abandonării de către El nu trebuie să înfricoşeze întrucât este doar un fals sentiment, dacă ținta rămâne aceeaşi. Dumnezeu se „îndepărtează" de om, aşa cum Hristos „i-a silit" pe ucenici să meargă de cealaltă parte a mării, dar nu abandonează pe nimeni, nici pe cei chemați, care fac voia Lui, nici pe cei nechemați, pe care îi face să fie chemați. Dumnezeu întotdeauna va avea „mâna" suficient de lungă să prindă şi să salveze pe om din greutățile vieții. Nimeni, niciodată, nu L-a pierdut pe Hristos decât dacă a vrut cu tot dinadinsul, dar mai important, Hristos n-a pierdut pe nimeni niciodată. Învățătura ortodoxă precizează că păcatele împotriva Duhului Sfânt nu se iartă (Matei 12, 31). Păcatele împotriva Duhului Sfânt nu se iartă nu pentru că n-ar putea Dumnezeu să le ierte, ci din cauză că cel care le săvârşeşte refuză iertarea lui Dumnezeu. Chiar îndepărtat de Dumnezeu, omul trebuie să aibă în permanență ferma convingere că dacă va striga „Doamne, scapă-mă!" cum a făcut Petru, El îşi va întinde mâna şi îl va recupera chiar şi de pe buza iadului.

Mersul către Dumnezeu nu este obişnuit, nu este nici rutinant nici uşor. În Sfânta Scriptură Iisus vorbeşte de cele două căi: calea care duce către Dumnezeu, cea îngustă, cu poarta pe măsură, prin care puțini aleg să treacă şi calea care duce către pierzare, cu poarta aferentă, largă şi primitoare. Omului îi este dată libertatea de a alege: mersul către Dumnezeu este presărat de ispite şi greutăți, de aceea trebuie să fie însoțit de smerenie, îndrăzneală şi credință, în vreme ce mersul haotic, cu privirea spre tulburările vieții nu poate atinge destinația, este drumul hazardului.

Credința este încercată astăzi mai mult ca oricând: fiecare nouă zi aduce alte şi alte probleme, de la infectările cu viruşi nemaiîntâlniți în locuri neaşteptate ale lumii civilizate sau din lumea a treia, până la catastrofe ale naturii, necunoscute în multe locuri, cum ar fi taifunuri, tsunami, alunecări de teren fără precedent. Anomaliile care se petrec pe planetă, dacă ar fi înțelese ca încercări ale credinței ar trebui să conducă la un strigăt în acelaşi timp comun şi individual: „Doamne, scapă-ne!" În fiecare om există un Petru, un om înspăimântat. Textul evanghelic este propus spre meditație pentru ca omul, în loc să rămână înfricoşat în valurile vieții şi a aştepta, să solidarizeze cu cei care trec prin momentele grele, să aibă încredere în Dumnezeu, să încerce prin puterile proprii să descopere soluții sau să aleagă calea cea îngustă şi uşa cea strâmtă care conduce la îndumnezeire.

Înainte ca furtuna vieții să se potolească, omul trebuie să ceară lui Iisus să îl ia de mână, încă de la botez, de unde şi responsabilitatea părinților şi a naşilor de a creşte copiii în dragoste față de Dumnezeu. De mână cu Hristos, furtuna fie nu contează, fie se va potoli. Nu este destul ca omul să fie alături de Hristos doar prin persoana sa, ci trebuie să fie şi prin credința sa.

Învățături dogmatice şi morale

1. În Sfânta Scriptură lumea este asemănată cu marea şi valurile ei. Reacția oamenilor la feluritele furtuni care se abat asupra lor este diferită: unii sunt curajoşi dar se pierd cu firea îndată ce se încred numai în puterile lor, alții aşteaptă pasiv ca izbăvirea să vină de undeva, alții sunt surprinşi şi pot chiar

să cadă în spaimă sau deznădejde. Evanghelia arată că orice este posibil cu încrederea în Dumnezeu şi curaj personal.

2. Se întrevede slava lui Hristos ca Dumnezeu care, deşi în viaţa pământească trebuie să treacă prin aceleaşi pericole ca toţi ceilalţi oameni, la picioarele Lui stihiile naturii se supun. Se anticipează, prin minune, învierea şi înălţarea Sa, prefigurarea slavei dumnezeieşti, dăruirea naturii liniştite fiilor lui Dumnezeu.

3. Cu puţin timp înainte Hristos potolise un alt tip de furtună: foamea generală prin înmulţirea pâinilor, plecase în munte să se roage după ce îl pierduse pe vărul Său, Ioan Botezătorul şi mulţimea îl căuta să-L proclame rege pentru a avea hrana asigurată şi victorii asupra tuturor lucrurilor create.

4. Petru ar fi putut înota, dar sentimentul părăsirii lui de către Dumnezeu a făcut să îşi piardă nu numai puterile sufleteşti, ci până şi reacţiile naturale, profesionale. Când cineva îşi pierde controlul asupra sinelui, începe să se scufunde şi să fie copleşit de griji multe, din care nu poate scăpa decât dacă tot Hristos îi întinde mâna.

„Hristos este iubire”. Realitatea teologică a iubirii

Evanghelistul Luca redă succint învăţătura lui Iisus Hristos despre iubirea semenului în cinci versete, în vreme ce Evanghelia după Matei îi alocă trei capitole, în aşa numita *Predică de pe munte*. Trebuie să reamintim că Evanghelia după Matei era adresată iudeilor, motiv pentru care trebuia să se facă o diferenţă între ceea ce ei ştiau deja din Vechiul Testament, dar odată cu noua descoperire în Hristos trebuiau

să o schimbe, să o înalțe, să o desăvârşească. Iisus justifică atitudinea Sa față de Vechiul Testament când spune: „N-am venit să stric legea, ci am venit să o plinesc.” Pentru aceasta, El trebuia să arate, pe de o parte, că ştia ce recomanda legea veche, dar propunea o altă învățătură, superioară acesteia, fără a o elimina sau eluda pe cea existentă. La rândul lui, Luca îşi adresează Evanghelia unor simpli oameni care nu cunoşteau nimic din legea Vechiului Testament. Mai exact, scrie textul cu destinație precisă, preaputernicului Teofil (Luca 1, 3 şi Fapte 1, 1) dar, prin aceasta, o adresează tuturor credincioşilor care nu erau creştini sau iudei. Erau numiți generic „păgâni”, sau cei care ascultau pentru prima dată vestea minunată, dar nu aveau un bagaj de cunoştințe care să favorizeze înțelegerea lucrurilor mai obscure sau mai profunde. Evanghelistul scria pentru conştiința lor, aşa cum profesorul scrie pe o tablă neagră lucruri total noi pentru copii, dar pe care trebuie să le învețe, fără a face asocieri. De aceea, evanghelistul caută să sintetizeze, asemeni unui profesor, să subsumeze învățătura atât de complexă pe care o aducea Iisus, punând-o în fraze cât se poate de scurte şi de concrete, uşor de reținut şi transmis mai departe.

În cele câteva versete, evanghelistul redă învățătura Mântuitorului care îndeamnă pe ascultători să nu iubească doar pe cei care îi iubesc pe ei, pentru că şi păcătoşii fac la fel, să nu dea cu împrumut cu nădejdea că vor lua înapoi pentru că şi păcătoşii fac la fel, să nu facă bine doar celor care le fac lor bine pentru că şi ceilalți fac la fel. Ar trebui adăugat faptul că Iisus nu se adresează unei lumi idealiste. El ştie că în lume există răul, că există oameni care nu se roagă, că sunt oameni care urăsc, invidiază, aduc suferință. El nu

ignoră, aşadar, existența răului în lume, ci doar îi face pe oameni să conştientizeze existența lui şi să îl depăşească. Iisus Hristos defineşte răul prin duşmani, pentru care recomandă ucenicilor şi celor care ascultă: „Iubiți pe vrăjmaşii voştri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc şi rugați-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc" (Matei 5, 44). Este ceva absolut nou: Mântuitorul este, deodată, realist şi blând, mesager unic al voii lui Dumnezeu pe pământ. El dezvăluie mai multe tipuri de comportament uman, asemeni unui foarte bun psiholog. Primul se referă la comportamentul instinctual, alterat de păcat, al omului făcător de rău nu pentru a dobândi ceva în schimb, ci din pornire necontrolată şi atitudine needucată, satisfacție gratuită. Este răul făcut de dragul răului parte a subumanului, a celui fără credință, fără înțelegere față de semenul lui, care îl asupreşte dacă poate prin forță şi dominație fizică, cel care ignoră poruncile lui Hristos şi legea omului. Acest comportament se vede în modurile de exploatare pe care omenirea le-a experimentat de-a lungul istoriei în care omul n-a văzut în semenul său o ființă la fel de demnă, la fel de înaltă pe scara valorilor, sau simplu obiect al exploatării economice, motivate de lăcomie. Într-o formă mai mult sau mai puțin explicită, istoria a înregistrat în permanență momente în care cineva putea să dispună de viața altuia fără să fie tras la răspundere. Au fost momente în care, dacă un copil nu era dorit putea să fie aruncat într-o prăpastie imediat după naştere. În tradiția veche greacă, de exemplu, fetele nu erau bine venite pentru că nu puteau să fie războinice, trebuia să li se dea o parte din avere dacă se

căsătoreau, de aceea tatăl putea să dispună dacă ele trăiesc sau nu.

Hristos venea cu o nouă atitudine față de om şi viața lui, o atitudine construită pe alte principii decât raţiunea umană, prioritățile sociale şi forța celui mai puternic, dătător de reguli antiumane.

Al doilea tip de comportament pe care progresiv Mântuitorul îl dezvăluie este acela al omului natural în specia lui, prezent în societățile civilizate, adică un comportament amabil, individualist dar neagresiv. Omul poate fi atent, chiar cinstit, dar nu interacționează decât acolo unde are un interes, deşi acesta nu afectează direct viața celorlalți. Este atitudinea de a nu face rău nimănui, a nu deranja pe față. Dacă cel de lângă el suferă, doar ia notă, nu face ceva pentru că nu se amestecă în treaba celuilalt, ceea ce, politic, este corect. Îşi îndeplineşte datoriile sociale, are o imagine bună şi este preocupat de a-şi crea mediul şi stabilitatea necesare care să îi protejeze independența față de comunitate, în caz de conflict, eşec, criză. Are şi un mod ascuns de a trage foloase de pe trufia sau prostia altora. Dacă este solicitat ajută numai dacă aşa-zisul ajutor îi aduce un profit, sub o anumită formă.

În final, descrie comportamentul creştin empatic, potrivit căruia omul este îndemnat să facă bine celor care îi fac rău, să iubească pe cei care îl urăsc şi să dăruiască fără pretenția de a primi înapoi.

„Duşmanul” nu apare din senin, nu există cineva care este prin definiție duşman, ci este rodul urii sau al invidiei, al unor păcate individuale care conduc la identificarea altuia drept duşman. Diavolul este numit de Iisus „cel rău”, adică imaginea celui care face răul gratuit, însă nu este necesar ca

el să devină „dușman”, cel mult poate să devină „departele” ca opoziție față de „aproapele”, cel de care textele biblice îi învață pe creștini „fugă” (Matei 10, 23). Evanghelia arată că adevăratul creştin nu are „dușmani” pentru că îi cuprinde în dragostea lui, chiar atunci când cel pentru care se roagă ajunge să ia viața creștinului, așa cum s-a întâmplat în cazul multor creștini în timpul persecuțiilor. Sfântul Apostol Pavel spune „Nu răsplătiți nimănui răul cu rău. Purtați grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii. Nu vă răzbunați singuri, iubiților, ci lăsați loc mâniei (lui Dumnezeu)” (Romani 12, 17-19). Sfântul Pavel se face ecoul învățăturii lui Hristos când recomandă: „Dacă vrăjmaşul tău este flămând, dă-i de mâncare; dacă îi este sete, dă-i să bea, căci, făcând acestea, vei grămădi cărbuni de foc pe capul lui. Nu te lăsa biruit de rău, ci biruieşte răul cu binele” (Romani 12, 20-21).

Existența răului are o parte pozitivă, în sensul că dă creştinului posibilitatea de a-şi măsura capacitatea credinței şi iubirii. A iubi pe cineva bun este natural, dar a iubi pe cineva care face răul deliberat devine marea provocare a noii învățături creştine care propune iubirea definitivă. Este tristă şi foarte reductivă expresia românească „Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face.” Asta ar însemna a dezvolta comportamentul amabil dar indiferent, care duce la izolarea într-o pasivitate vinovată.

Luca nu explică, dar înțelegem din celelalte Evanghelii că în Vechiul Testament erau prețuite în mod deosebit trei virtuți: milostenia, rugăciunea şi postul. În parabola Vameşului şi a Fariseului Iisus arată cum fariseul se

mândreşte că face milostenie, că posteşte, că merge la templu să se roage. Deşi erau trei virtuți apreciate la timpul lor, ca şi în societatea modernă, printr-o rea folosire au devenit simbolul fățărniciei. Fariseii, din oameni buni, care respectau legea mozaică, deveniseră simbolul ipocriziei, al formalismului reducționist. A rămâne la suprafață, la practica virtuților amorale, riscă să degenereze în ipocrizie. Mântuitorul nu numai că sancționează exhibiționismul moral, ci arată că peste virtuțile care contribuie la o bună imagine publică se adaugă altele, mult mai profunde în conținut, cu valoare de schimbare a întregii ființe umane: credința, când spune „De ați avea credință cât un grăunte de muştar, ați zice acestui sicomor: Dezrădăcinează-te şi te sădeşte în mare, şi vă va asculta" (Luca 17, 6), nădejdea, pe care o cuprinde în capitolul 24 şi 25 al Evangheliei după Matei, unde se arată că nădejdea creştinului este de a fi mântuit la Judecata finală şi de a învia împreună cu ceata drepților şi iubirea, cea pe care Mântuitorul o recomandă necondiționat.

Andrei Pleşu, în lucrarea *Despre îngeri*,[74] vorbeşte despre iubirea îngerilor şi face o mică analiză cu privire la modul cum se recomandă iubirea. El arată că este normal ca cineva să-şi iubească soția, soțul, fiica, fiul, mama, părinții, rudeniile. Istoria confirmă că marii criminali ai lumii au avut sentimente de dragoste. Acest lucru dovedeşte că omul nu are răul în firea lui, că săvârşirea binelui este starea naturală a ființei umane dar, uneori, răul capătă pondere din libera alegere a omului, din instinctul anormal al păcatului, din educație sau dintr-un set de precepte determinat de un anumit

[74] Andrei Pleşu, *Despre îngeri*, Humanitas, Bucureşti, 2003, p. 196

context social. În cartea *Levitic* se spune că trebuie să iubeşti pe aproapele tău. Deja apar primele dileme: identificarea aproapelui, motivele care stau la baza iubirii aproapelui, natura sentimentelor de iubire pentru necunoscutul care este numit sau se consideră a fi aproapele. La prima vedere, nu există raţiuni temeinice pentru iubirea de aproapele, indiferent cine ar fi. În Vechiul Testament s-a poruncit evreilor să iubească pe aproapele, adică pe conaţional şi coreligionar, adică cel care aparţinea etnic şi spiritual poporului ales, care era din seminţia aleasă, singurul care putea fi numit „aproapele". Dragostea faţă de el consta în a-l face conştient de cine este şi a păstra ideea de popor ales numai în mijlocul iudeilor.

Iisus însă arată că şi cei care un sunt de o seminţie aleasă fac acelaşi lucru, iubesc pe cei care îi iubesc pe ei. Porunca pare cu atât mai dificilă cu cât omul nu are întotdeauna o idee clară despre cât de mult se iubeşte pe sine însuşi. Textul trimite la o poruncă prin care se dau cel puţin două răspunsuri: omul realizează că, pe cât de mare este iubirea de sine, pe atât de mică este iubirea faţă de semen şi cu cât cineva se iubeşte mai mult, cu atât iubeşte pe celălalt mai puţin. Dacă la această dilemă omul poate găsi un răspuns, chiar şi de conjunctură, problema insurmontabilă apare când Iisus continuă spunând că omul are datoria de a iubi pe vrăjmaşul său.

Destul de multe studii arată că individualismul omului medern a şters din conştiinţa lui însuşi dezideratul de a iubi pe un vrăjmaş, pentru că omul nu mai iubeşte nici pe prieten sau, din raţiuni subiective, iubirea este manipulată, folosită, instrumentalizată, încât prietenul de azi poate să fie duşmanul

de mâine. Creştinii un sunt mai buni decât iudeii de acum 2000 de ani pentru că nu mai manifestă dragoste autentică nici față de cei care îi iubesc. Adeseori, prieteni din tinerețe, din timpul studiilor, încep o afacere şi după scurtă vreme se despart, din prieteni devin inamici, din asociați devin competitori. Problema este că nu se despart doar ca parteneri de afacere, ci că nu se mai suportă unul pe altul, nu vor să îşi mai vorbească unul altuia. În alte exemple, tineri se cunosc şi se iubesc promițând să fie alături unul de altul toată viața, dar la scurt timp se află că s-au despărțit atât de dureros încât nu vor să mai ştie ce s-a întâmplat celuilalt tot restul vieții. Dacă omul, la un moment dat, nu mai poate să iubească pe cel cu care a vrut să împartă viața, binele şi răul, era în stare să renunțe la multe avantaje sociale sau profesionale, la părinți sau rudenii, cu cât mai neînțeleasă este porunca lui Hristos de a iubi pe vrăjmaş.

Sfânta Evanghelie propune ca, dincolo de progres şi ştiință, lumea să progreseze şi în dragoste şi înțelegere. Aici este locul creştinismului, cu atât mai mult al creştinismului de factură ortodoxă care ar trebui să se extindă către Occident. O spiritualitate autentică este cea care pune accentul pe înțelegere şi dragoste în Iisus Hristos, pe prezența creştinilor în casa Lui şi prezența Lui în sufletul lor. Acesta poate să fie cel mai mare bun pe care Ortodoxia îl poate dărui lumii ştiințifice secularizate. Nu se poate concepe o lume care să fie condusă doar prin tehnică şi ştiință. Dacă nu există dragoste, credință şi nădejde, este o lume aridă şi ştiința nu va soluționa problemele spirituale niciodată.

Mari oameni de ştiință, savanți în toate domeniile vieții ştiințifice, negăsind totul în cariera ştiințifică sau profe-

sională, Îl redescoperă pe Dumnezeu către apusul vieții și atunci viața lor capătă sens. Nimeni nu trebuie să aştepte până spre sfârşitul vieții. Ortodoxia se adresează cu acelaşi mesaj nu numai celor în vârstă, ci tuturor, de la copilul de botez, la patruzeci de zile, până la nonagenar sau şi mai mult, într-o permanentă legătură de viață şi credință.

Iubirea creştină nu este o simplă monedă de schimb între oameni sau între oameni şi Dumnezeu. Iubind pe vrăjmaşi nu înseamnă că cineva câştigă mai mult. Altfel spus, dacă a urî sau a face rău cuiva duce la asemănarea cu păgânii, a iubi pe aproapele duce la echivalență şi îngăduința lui Dumnezeu, a iubi pe aproapele nu conduce la daruri supranaturale şi o preocupare favorită din partea lui Dumnezeu. Cel ce iubeşte descoperă pacea în suflet, iar cel pe care îl iubeşte îşi schimbă atitudinea. Comunitatea din jur, acolo unde nu dispar resentimentele, devine o comunitate a înțelegerii. Dragostea creştină este singura care poate fi nelimitată. Răul suferit personal poate fi transmis sau convertit în bine, arătând dragoste nelimitată. Sfinții Părinți ai Bisericii au arătat că dragostea față de om este fără limite. Există, totuşi, o distincție: când cel care face răul, țintește spre Hristos, atunci creştinul nu mai poate să aibă dragoste fără limite, pentru că răul împotriva lui Hristos se numeşte păcat, iar ucenicul lui Hristos trebuie să urască păcatul şi să iubească pe păcătos. Omul care face rău lui Hristos întoarce răul împotriva propriei persoane. Hristos l-a iubit pe Pavel, dar l-a şi certat. Pe drumul Damascului, Pavel aude glasul lui Hristos: „Eu sunt Iisus, pe Care tu Îl prigoneşti. Greu îți este să izbeşti cu piciorul în țepuşă” (Fapte 9, 5), adică cine prigonea pe creştini, prigonea pe Iisus. Astfel se face schimbarea.

Textul evanghelic despre iubirea vrăjmaşilor poate fi numit „Cartea de identitate” a creştinismului. La toate învăţăturile Sale Iisus a adăugat: „Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii” (Ioan 13, 35). Nu e vorba despre rudenii, prieteni, amici, parteneri, ci pentru toţi. Sfântul Apostol Pavel confirmă: „Îmbrăcaţi-vă, dar, ca aleşi ai lui Dumnezeu, sfinţi şi prea iubiţi, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blândeţe, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-vă unii pe alţii şi iertând unii altora, dacă are cineva vreo plângere împotriva cuiva; după cum şi Hristos v-a iertat vouă, aşa să iertaţi şi voi. Iar peste toate acestea, îmbrăcaţi-vă întru dragoste, care este legătura desăvârşirii. Şi pacea lui Hristos, întru care aţi fost chemaţi, ca să fiţi un singur trup, să stăpânească în inimile voastre; şi fiţi mulţumitori” (Coloseni 3, 12-15).

Învăţături dogmatice şi morale

1. Iisus Hristos nu este un teoretician al unor precepte etice. Ele sunt mai mult decât expresia voinţei Sale: sunt imaginea vie a realismului fiinţei dumnezeieşti şi vieţii Sale pământeşti. Prin comparaţie, textul de la Ioan 18, 19-22 este relevant: „Deci arhiereul L-a întrebat pe Iisus despre ucenicii Lui şi despre învăţătura Lui. Iisus i-a răspuns: Eu am vorbit pe faţă lumii; Eu am învăţat întotdeauna în sinagogă şi în templu, unde se adună toţi iudeii şi nimic nu am vorbit în ascuns. De ce Mă întrebi pe Mine? Întreabă pe cei ce au auzit ce le-am vorbit. Iată aceştia ştiu ce am spus Eu. Şi zicând El acestea, unul din slujitorii, care era de faţă, I-a dat lui Iisus o

palmă, zicând: Aşa răspunzi Tu arhiereului? Iisus i-a răspuns: Dacă am vorbit rău, dovedeşte ce este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce Mă baţi?”

2. Cinstirea lui Dumnezeu se arată prin fapte concrete, prin îndeplinirea preceptelor evanghelice, care reflectă cuvântul lui Dumnezeu drept principiu şi corectiv veşnic. Duhul lui Hristos răzbate din Sfânta Evanghelie, se împărtăşeşte tuturor celor care aplică aceste precepte, dăruieşte un sens moral vieţii pământeşti a fiecărui om, îndeamnă şi îndrumă conştiinţa să acţioneze în cazuri particulare spre iubire necondiţionată a fiinţei umane a celuilalt, indiferent de identitatea lui religioasă ori socială, depăşind litera legii pentru a corespunde chemării Duhului.

3. Iubirea de vrăjmaşi în creştinism depăşeşte înţelesul filosofic al termenului numai dacă este precedată de iertare şi este fundamentată pe înţelegerea diferită a impulsului, formei, motivului şi idealului care o determină. În spaţiul necreştin sau aş creştinismului secularizat iubirea poate să joace un rol important dar este prea uşor deturnată prin instrumentalizarea, folosirea sau chiar manipularea ei spre scopuri individualiste.

4. Hristos introduce în învăţătura Sa ideea de iubire pură, care să nu fie condiţionată nici de frica de pedeapsă, nici din speranţa recompensei, nici chiar pentru comparaţie cu alţii. Răsplata este urmare firească a aplicării dreptăţii lui Dumnezeu pentru cel care împlineşte poruncile, dar nu trebuie să fie principiul esenţial sau scopul unei fapte. În caz contrar, fapta bună poate fi folosită drept „monedă de schimb”, ceea ce ar face creştinismul suspect de interese individuale meschine.

5. Morala creştină devine normativă, superioară dar realizabilă dacă se ia în considerare idealul sădit în om prin creație, asemănarea cu Dumnezeu prin iubire, depăşind orice precept filosofic sau păgân al timpului la care Hristos face referire.

Binele personalizat este Hristos. Despre răul personalizat şi răul universal

Propovăduind credința, Biserica are în vedere construirea unei lumi a binelui şi a frumosului. Se ştie că binele şi frumosul sau iubirea de frumos şi de bine pe care au recomandat-o Părinții Bisericii, reprezintă un ideal, o tendință firească a sufletului uman spre spiritualizare, care este rezultatul realizării binelui şi a frumosului. Este o lume pe care o doresc toți oamenii cu simț moral, pentru care o parte dintre semeni lucrează cu foarte multă dăruire. Firea omului i-a fost dată de Creator încât să fie făuritor de bine, făuritor de frumos. Când binele este împlinit şi când frumosul se vede, sufletul omului se înalță printr-o delectare specială pentru lucrurile pe care ştie că nu le-a făcut singur, ci sunt rodul lucrării lui Dumnezeu. Când face şi vede binele, trăieşte sentimentul transferului spre începuturi, atunci când omul a avut legătura nemijlocită cu Cel care l-a făcut. Imaginea este prezentă în Sfânta Scriptură încă de la început. Cartea *Facerii,* în capitolul 1, după ce arată că Dumnezeu a făcut toate, l-a făcut şi pe om după chipul Său, bărbat şi femeie, i-a binecuvântat zicând „Creşteți şi vă înmulțiți şi umpleți pământul şi-l supuneți; şi stăpâniți peste peştii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce

se mişcă pe pământ şi peste tot pământul!" (Facere 1, 28). Toate erau bune foarte, iar omul trebuia să-şi împlinească această vocație de a construi binele şi a cultiva frumosul. Capitolul se încheie cu versetul „Şi a privit Dumnezeu toate câte a făcut şi iată erau bune foarte" (Facere 1, 31). În ziua a şaptea se spune că Dumnezeu a binecuvântat ziua, a sfințit-o pentru că în ea „s-a odihnit" de toate lucrurile pe care le făcuse.

Acestea sunt versetele esențiale pe care învățătura de credință ortodoxă o transmite cu privire la originea şi scopul omului pe pământ. Omul este făcut după chipul frumos al lui Dumnezeu, bărbat şi femeie, rostul lui este de a conduce şi de a stăpâni peste toate viețuitoarele pământului ca singură ființă inteligentă şi conştientă de inteligența ei, iar această stare de frumusețe şi pace trebuie să ducă la pacea, la frumos şi bine, dând sufletului odihnă. Toate erau bune, toate erau frumoase pentru că erau rodul urcării speciale a lui Dumnezeu. De aceea, în existența de zi cu zi, oamenii tânjesc după frumos şi bine, dar constată cu durere dimensiunea constantă a răului. Răul se vede la tot pasul, cu o intensitate mai mare, cu multă neodihnă, este parcă mai evidentă în viața cotidiană. Prezența şi existența răului este mai vizibilă uneori decât existența binelui.

Ca ființe inteligente şi dornice de frumos şi bine, oamenii trebuie să înțeleagă că răul din lume nu este un rău existențial, are un sfârşit pentru că nu are începutul de la Dumnezeu, ci este un accident. În creația bună apare răul prin gândul independenței unor îngeri în afară de Dumnezeu. Dumnezeu ştie acest lucru dar respectă libertatea omului cum a respectat şi libertatea îngerilor de a cădea, dar îl cheamă

continuu pe om să lucreze împotriva răului. Nu forțează niciodată omul să renunțe la rău, îi lasă atâta demnitate şi libertate încât poate să aleagă şi să conviețuiască, să amplifice sau să producă răul, care vine de la cel care este definitiv rău, adică Diavolul. *Rugăciunea domnească*, prin care Hristos a învățat pe ucenici cum să se roage se încheie tocmai prin această mențiune, „Şi nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăveşte de cel rău" (Matei, 6, 13).[75] „Cel rău", este mai mult decât „cel viclean", cum s-a tradus şi transpus în multe versiuni cântate ale rugăciunii. Viclenia este doar o fațetă răului, pe când răul are o paletă de înțelesuri mult mai largă. Răul, aşadar, pe lângă armonia pe care o creează binele şi frumosul, creează neodihnă, nelinişte şi însingurare. Un om rău nu are prieteni, nu are odihnă, nu-şi găseşte liniştea; caută în permanență noi şi noi modalități de a-şi satisface dorința inexplicabilă de a produce sau de a transmite răul. În felul acesta, el nu-şi mai aparține, omul care face răul nu este prin sine rău, ci dă glas, în mod constant, într-un fel de colaborare cu cel care este prin excelență rău, demonul.

Evanghelia vindecării demonizatului din ținutul Gherghesenilor arată cum Iisus merge din proprie inițiativă pentru a izbăvi pe cineva de puterea malefică a Diavolului. A trecut noaptea Lacul Ghenizaretului spre ținutul Gherghesenilor. În timpul nopții, pe mare s-a stârnit o furtună în timp ce Iisus dormea. Apostolii L-au trezit strigând

[75] Mitropolitul Bartolomeu Anania explică textul în sensul de „a nu lăsa să cădem în ispită" sau „fereşte-ne de prilejul ispitei. Dealtfel, ispita nu e o cădere propriu-zisă, ci o încercare sau un examen prin care cineva poate să cadă; o probă de foc. Nota „h" la *Biblia* sau *Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, IBMBOR, Bucureşti, p. 1466 .

„Izbăveşte-ne că pierim”. Iisus S-a trezit, a certat vântul, valurile şi acestea s-au potolit. Frica ucenicilor de stihiile vremii s-a schimbat într-un alt tip de frică: cine era Iisus încât vânturile şi valurile ascultă de El. Am putea crede că acest vânt în miez de noapte, valurile dezlănțuite sunt stihii ale naturii stârnite pentru a-L opri să ajungă unde intenționa.

Creația poate fi manipulată de rău împotriva unui țel pozitiv pe care omul îl are. Bunele intenții se lovesc inevitabil de obstacole mai rezistente, ca şi cum ceva stă împotrivă. Poate să fie o persoană, o stare de fapt, un complex de împrejurări care se pune stavilă pentru a nu împlini binele pe care omul îl doreşte. Acest lucru se întâmplă inclusiv cu Mântuitorul ca om, dar depăşeşte obstacolul prin puterea dumnezeiască, pentru că ceea ce avea să facă era cu mult mai însemnat. Prin aceasta, dă şi o lecție apostolilor despre cine este el cu adevărat. Concluzia acestei lecții va fi trasă în ținutul Gherghesenilor.

Acolo, găseşte un om demonizat, posedat şi însingurat, stătea prin gropi de morminte şi era atât de înfricoşător încât călătorii evitau să treacă prin acel ținut. Alungat de duhul necurat din lume, devenise un personaj problemă pentru întreaga comunitate: nu mai ştia ce este viața în societate, nu se mai bucura de dragostea celor din jur, devenea violent încât chiar dacă era legat cu lanțuri şi legături, prin puterea mare dată de demon, rupea aceste legături şi hălăduia prin pustiu.

Mântuitorul se apropie de el, Domnul păcii, Iisus vine înconjurat de oameni, apostoli şi mulțime. Se îndreaptă singur către acest om de care celorlalți le era frică. Este imaginea misionarului, a celui care aduce vestea cea bună,

aduce pacea, înțelegerea şi armonia între oameni. Toți îl caută şi îi vor compania. În contrast, se află imaginea celui rău, de care toți caută să se îndepărteze într-o atitudinea de oroare Pustiul nu trebuie înțeles ca o realitate fizică, ci ca o singurătate inexplicabilă. Mântuitorul vine în zonă pentru că trebuia să vindece pe mulți. În primul rând, trebuia să-l elibereze pe bărbatul posedat, prima victimă a demonului. Răul însă are şi „victime colaterale" respectiv turma de porci în care intră după ce este alungat din bărbat şi gadarenii sau gherghesenii. Iisus le aduce şi lor o lecție, că omul are valoare mai presus decât orice. El navigase toată noaptea cu corabia peste Lacul Ghenizaretului, făcuse un drum obositor numai ca să elibereze pe un om de rău şi, astfel, ceilalți să înțeleagă că, în fața lui Dumnezeu, fiecare ființă umană este inestimabilă. Lecția Mântuitorului este definitivată de demon, căruia îi rămân fideli locuitorii Gadarei: dacă apostolii nu l-au înțeles, neştiind cine este încât creația ascultă de El, gadarenii au mers prea departe şi i-au spus să plece.

Este interesantă insistența asupra dialogului care are loc între Iisus, acelaşi pe care apostolii nu l-au recunoscut pe mare şi demoni. Bărbatul demonizat, înfricoşător, se închină Lui şi ii se adresează „Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne chinuieşti?" (Matei 8, 29). Demonul îl recunoaşte şi îi spune identitatea: „Fiule al lui Dumnezeu". Sfânta Scriptură afirmă că şi demonii cred şi se cutremură (Iacob 2, 19). Ceea ce nu pot ei să facă este să se smerească. Această atitudine oarecum împăciuitoare a demonului este, de fapt, o stratagemă. La început Îl recunoaşte pe Iisus ca Fiul al lui Dumnezeu dar, când Iisus îi porunceşte să iasă din om şi să îl lase liber,

evlavia demonului dispare şi răspunde că a venit prea devreme. Iar Mântuitorul îl întreabă care îi este numele, iar demonul răspunde „legiune”, căci erau mulți demonii care îl posedau. Numărul de demoni este neştiut, prin aceasta îşi arată slăbiciunea năvălind asupra unui suflet, motiv pentru care Iisus le îngăduie, la cererea lor, să intre în turma de porci de pe malul mării. Posedate, animalele s-au aruncat de pe țărm în mare şi s-au înecat.

Din textul în analiză se vede că, prin materie, demonul poate să aibă acces la sufletul omului, iar acest lucru trebuie să îl îngrijoreze pe acesta din urmă. Există, totuşi, un sprijin în faptul că Dumnezeu a rânduit ca demonul să nu se poată atinge de sufletul omului. Alinarea constă în faptul că Dumnezeu n-a lăsat omul abandonat, că indiferent cât de mare acces ar avea prin materie cel rău la sufletul omului, de sufletul omului nu poate să se atingă. În cazul dreptului Iov, pe care Diavolul l-a ispitit, Dumnezeu i-a poruncit celui rău să nu se atingă de sufletul lui, lucru care s-a şi petrecut, iar Dumnezeu a restaurat starea lui Iov după voia Sa divină. Există o mare diferență în ierarhia de valori a celui rău în ceea ce priveşte pe om. Demonii n-au putut decât să chinuiască pe om dar, îndată ce au intrat în materia fără suflet, turma porcilor, aceasta n-a putut răbda, s-a zdrobit aruncându-se de pe țărm în mare. Prin aceasta se arată cât de imensă este puterea celui rău asupra materiei, dar cât de limitată este ea față de viața pe care Dumnezeu o dă omului.

Omul are libertatea de a se opune lucrării celui rău. Şi totuşi, omul apreciază răul în funcție de conjunctură şi priorități personale: păzitorii porcilor au alergat în cetatea Gadara şi au anunțat pe locuitori despre pierderea turmelor de

porci. Aceştia au venit şi l-au găsit pe cel demonizat la picioarele Lui Iisus, vindecat, închinându-se, dar nu au fost impresionați în vreun fel. Ceea ce a contat era că ei pierduseră o turmă de porci, Iisus le adusese pagubă şi preferă să rămână în sfera răului, spunându-i lui Iisus să plece de la ei. Mântuitorul venise acolo în mod special să elibereze pe cel posedat, să arate cât de mult rău face Diavolul omului, dar este posibil ca gherghesenii să fi fost influențați de învățătura unei secte iudaice, saducheii, care trăia în acel ținut şi care afirmau că îngerii, răi sau buni, nu există, afirmau că omul nu are suflet rațional şi că nu există viața de veci. Prin dialogul lui Iisus cu demonii, izgonirea lor, pierderea turmei de porci şi redarea sănătății psiho-somatice demonizatului, Iisus opune învățătura Sa, pe care Biserica o transmite până la sfârşitul lumii. Se vede că sufletul există, pentru că omul se comporta într-un fel în momentul în care era posedat şi în alt fel după ce a fost eliberat. Omul era conştient că fusese manipulat, folosit de către demoni, că fusese un simplu instrument de manifestare a puterii demonice. Iisus le-a dovedit saducheilor şi lumii întregi că îngerii există, într-o formă bună sau rea, a arătat că există înviere, pentru că El era Fiu al lui Dumnezeu Celui viu, un nume pe care îl cunoaşte până şi demonul.

Adiacent, probabil Hristos era în ținutul Gadarei ca să dea locuitorilor o şansă de a cunoaşte pe Fiul lui Dumnezeu. Este foarte posibil ca gadarenii să fi fost păgâni (e singura explicație a faptului că se ocupau cu creşterea porcilor), din cauză că evreii nu consumă nici astăzi carne de porc. Creşterea porcilor arată fie că-i creşteau pentru vânzare, ceea ce ar fi contrazis legea iudaică, fie că cei care locuiau în sat

erau păgâni şi Mântuitorul le arată care este Calea, Adevărul şi Viața, le oferă şansa de a-L cunoaşte pe Fiul lui Dumnezeu. Ei n-au putut să primească acest adevăr şi I-au poruncit să plece. Se vede o diferență mare între modul cum vine demonul, violent, creează neliniște şi panică şi cum Hristos vine tainic, blând şi smerit. Demonul este primit iar Iisus este rugat să plece, căci El nu lipseşte pe nimeni de libertatea de a alege: la fel de discret cum a venit, la fel de delicat a şi plecat, fără zarvă. Nu i-a pedepsit pe gadareni, deşi ar fi putut s-o facă, aşa cum a făcut-o cu smochinul, ci îi lasă să aleagă ceea ce doresc.

Este simplu să înțelegem că textul este o pledoarie pentru existența îngerilor şi pentru importanța imensă a sufletului uman, a cărui suferință impresionează pe Dumnezeu. Hristos vine neîncetat, vindecă sufletul omului acolo unde acela se deschide şi îl primeşte. Vindecă sufletul de anumite patimi, punând începutul mântuirii. Patima principală a gadarenilor, mult prea familiară şi omului modern, este iubirea pentru lucrurile materiale. Paguba materială a condus la o decizie spirituală eronată: mai bine ne lipsim de Dumnezeu decât să avem vreo pagubă. Aceasta este stratagema pe care demonul o foloseşte şi astăzi. Cel mai frecvent gând, cea mai comună dorință sau patimă care îndepărtează pe om de la Dumnezeu este patima iubirii de bani. Când omul intră în patima înavuțirii este în stare să folosească orice mijloc iar procesul este ireversibil. Indiferent cât de mare i-ar fi sensibilitatea față de viața spirituală, se îndepărtează de Dumnezeu. Mântuitorul spune clar: „Nu puteți să slujiți lui Dumnezeu şi lui Mamona” (Luca 16, 13). Omul poate şi trebuie să aibă bunuri, poate să facă bunuri, căci aşa l-a înzestrat Dumnezeu,

dar ele să fie câştigate prin onestitate, muncă şi hărnicie, să nu fie mai mult decât are nevoie, să nu înăbuşe disponibilitatea spirituală de rămâne detaşat de ele, de a spune, asemeni lui Iov, dacă este cazul: „Gol am ieşit din pântecele mamei mele şi gol mă voi întoarce în pământ! Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvântat!" (Iov 1, 21).

Mediul de viețuire modern nu este întru totul străin de ținutul gherghesenilor sau al gadarenilor. Nu este un spațiu geografic, ci este pământul în care răul este prezent, poate fi întâlnit la tot pasul. Viața creştinului este o luptă permanentă împotriva influenței demonice, cum afirmă Sfântul Pavel: „Căci lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutății, care sunt în văzduh. Pentru aceea, luați toate armele lui Dumnezeu, ca să puteți împotrivă în ziua cea rea şi, toate biruindu-le, să rămâneți în picioare" (Efeseni 6, 12-13), adică să conserve demnitatea de chip al lui Dumnezeu. Armele recomandate de Hristos sunt rugăciunea şi postul (Matei 17, 21).

Hristos vine în viața omului discret şi aduce pacea şi liniştea, odihna sufletească. Sfânta Liturghie începe cu formula „Cu pace, Domnului să ne rugăm!" Rugăciunea adevărată începe cu pacea inimii personale şi unitatea tuturor. Liturghia este împărtăşire a păcii, prin semne şi gesturi liturgice ale preotului şi credincioşilor, prin cuvinte, iar la final se spune „Cu pace să ieşim!",[76] adică să plecăm spre

[76] *Liturghier*, IBMBOR, Bucureşti, 1995, p. 173.

casă cu pacea pe care a adus-o Hristos în mijlocul comunității rugătoare. A-L găsi pe Hristos este un semn de discernământ, iar aceasta se face prin rugăciune sinceră şi autentică pentru ca El să răspundă.

Puterea demonului nu trebuie subestimată. Omul are doar puterea de a se opune tentațiilor satanice, dar singur nu poate lupta cu ispitele exersate de demon. Omul poate să înceapă acest proces de eliberare de rău prin potolirea dorințelor nestăvilite, prin care, nepoftit, demonul pune stăpânire pe inima omului. Diavolul nu s-a sfiit să ispitească pe însuşi Fiul lui Dumnezeu, cu atât mai mult îşi ia dreptul de a ispiti pe oricine şi a face ca omul să-i lucreze propriilor scopuri. Mântuitorul a arătat la Gadara că este Domn peste creație, peste duhurile rele, peste lume şi peste oameni, El este cel care a fost şi va fi în permanență un aliat al omului. Rodul creației Lui, omul, este cununa frumuseții, creator de frumusețe. Frumusețea sufletească începe cu eliberarea de rău prin post şi rugăciune, în special *Rugăciunea inimii* sau Rugăciunea Lui Iisus. Când Hristos este ținut în suflet prin rostirea numelui sfânt, cel rău se îndepărtează, iar din inima se îndepărtează dorințele pătimaşe şi lucrarea răului, rostind formula „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă!”

Învățături dogmatice şi morale

1. La Gadara, Hristos se descoperă lumii cel mai clar ca Domn şi Stăpân peste lumea duhurilor, cărora le porunceşte şi ele trebuie să se supună, chiar şi în cazul duhurilor necurate, spirite ale răului în lume, care nu controlează

materia decât abuzând de libertatea omului sau profitând de neglijența lui în cele spirituale.

2. Dumnezeu nu pedepseşte creația (chiar şi necuvântătoarele) prin trimiterea duhurilor necurate în turma de porci care s-a aruncat în mare. Ideea de pedeapsă nu este în consonanță cu bunătatea lui Dumnezeu care iubeşte creația. În textul de față, Hristos lucrează ca trimis al Tatălui pe pământ care arată că pentru om cele iraționale trebuie să fie supuse şi folosite, întrucât omului i s-a dat de la creație puterea de a se folosi rațional de toate cele din jurul său. Fulgerul loveşte uneori copacii şi îi arde, dar asta nu înseamnă că fulgerul este folosit spre pedepsire sau că ar fi trebuit să nu existe pentru a evita astfel de accidente.

3. Vindecarea demonizatului din Gadara arată conflictul ireconciliabil care există între Împărăția lui Dumnezeu şi împărăția întunericului, că întotdeauna binele învinge prin jertfe greu de acceptat pentru mintea umană, dar şi că Mântuitorul prețuieşte mai mult decât orice sufletul omului: „Pentru că ce-i va folosi omului, dacă va câştiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Matei 16, 26).

4. Viața de familie sau „neamul” joacă un rol însemnat în preocupările Mântuitorului Hristos, care îi spune omului recuperat să meargă şi spună la toată casa sa cât de mult bine i-a făcut lui Dumnezeu. Aceasta arată şi marele umanism al credinței creştine care ia în considerare chemarea omului la viețuire comunitară şi responsabilități pe măsură.

5. Iisus face distincția dintre modul în care Petru îi cere să plece de la el (Luca 5, 8) simțind cât de slabă îi este credința, cât de nevrednic este în a înțelege planurile lui

Hristos cu lumea şi cererea gadarenilor. Dacă în cazul lui Petru, Hristos nu dă curs, în cazul gadarenilor le ascultă rugămintea şi pleacă de la ei pentru că vede necredința lor, nu slăbiciunea. Este o dovadă că dacă omul vrea să persiste în păcat, chiar şi cea mai spectaculoasă minune nu poate să forța credința, dacă nu există dispoziția inimii şi conştiința prezenței lui Dumnezeu în lume.

Răscumpărarea prin Hristos, infinitul dragostei exprimat prin jertfa supremă

Tema smereniei, a întoarcerii de la păcate, este exemplificată prin Evanghelia de la Luca, capitolul 7, unde se descrie vizita făcută de femeia păcătoasă lui Iisus Hristos, căruia i-a spălat picioarele cu lacrimi de pocăință. Cu puțin timp înainte de a fi vândut, batjocorit, trimis la judecată şi răstignit, Iisus prevede şi pregăteşte pe ucenici pentru a înțelege ce va urma, să nu creadă că viața Lui pământească se petrece la întâmplare. Ei trebuiau să cunoască planul lui Dumnezeu, să îl trăiască şi să îl accepte de bunăvoie. Opera de mântuire a omenirii de către Iisus Hristos este numită Răscumpărare, deşi termenul nu redă bogăția operei în sine, ci doar aspectul ei juridic cu privire la relația dintre Dumnezeu Creatorul şi om. Răscumpărarea înseamnă plata unei datorii pe care cineva a făcut-o în numele altcuiva, care a săvârşit o faptă rea şi poartă o vină. Mântuitorul a dat viața Sa drept preț pentru răscumpărarea vieții umanității în locul oamenilor care meritau să fie pedepsiți, care nu puteau să-şi ispăşească această vină şi a se întoarce în casa Tatălui. Răscumpărarea pe care o aduce Iisus Hristos se numeşte

mântuire şi este cu mult mai mult decât o simplă echivalență juridică a gravității greşelii; este restaurare ontologică, ştergere totală a păcatului şi consecințelor lui, este desăvârşire a trupului şi sufletului, este îndumnezeire.

În Evanghelia lui Marcu se spune că Iisus este invitat la o cină. El asemănă de multe ori împărăția lui Dumnezeu sau starea de comuniune cu Dumnezeu cu o cină. Mântuirea este invitația la cină, care presupune o colaborare, a celui care pregăteşte cina şi a celui care se înfruptă din ea. Nu este rodul lucrării unei singure persoane, independente de cel care o poate dărui. Mântuirea este ca o încununare a omului cu rodul efortului propriu şi bunătatea lui Dumnezeu, este comuniune, este apropiere maximă şi intimă între sufletul credincios şi Dumnezeu este unire deplină în veşnicie, după Judecata finală. Ucenicii nu au înțeles nici ei ce înseamnă mântuirea, că nu este un favor pe care Dumnezeu îl dă unora în funcție de criterii subiective. Când Hristos spune că va fi dat în mâinile chinuitorilor, va învia şi va fi slăvit, Iacob şi Ioan, doi dintre ucenici, s-au apropiat de El şi I-au zis în taină: „Învățătorule, voim să ne faci ceea ce vom cere de la Tine. Iar El le-a zis: Ce voiți să vă fac? Iar ei I-au zis: Dă-ne nouă să şedem unul de-a dreapta Ta, şi altul de-a stânga Ta, întru slava Ta” (Marcu 10, 35-37). Mai simplu, au cerut mântuirea fără să treacă prin cruce, fără suferință. Au cerut de la Hristos ceea ce omul consideră că merită să primească. Ei încă nu-L văzuseră pe Hristos trecut prin moarte şi deja se gândeau la slava Lui. Pueril, uman, încercaseră să-şi aranjeze un loc la Învățătorul, de-a dreapta şi de-a stânga. Iisus le răspunde „Nu ştiți ce cereți! Puteți să beți paharul pe care îl beau Eu sau să vă botezați cu botezul cu care Mă botez Eu?” (Marcu 10, 38).

Învățătura creştină desprinsă din acest dialog este că la mântuire se ajunge numai prin Hristos, prin botezul prin care a trecut El, adică prin acceptarea crucii suferinței. Deşi au realizat că au greşit, în pornirea lor sinceră, au răspuns „Da, Doamne, putem!" (Marcu 10, 39). Îl văzuseră transfigurat, ştiau cât este de mare slava, cunoşteau minunile făcute, învierile din morți, vindecările, ştiau învățătura. Nimic nu este mai atractiv decât să fii ucenicul unui stăpân atotputernic. Ceea ce nu au înțeles decât mai târziu este că mai întâi trebuia să treacă prin chinurile jertfei, ca să poată restaura natura umană din interiorul ei şi să o elibereze de moarte. Aveau, într-adevăr să se boteze cu acelaşi botez, după ce L-au însoțit pe Învățătorul la cruce şi la mormânt, dar locul de-a dreapta şi de-a stânga nu l-au primit.

Iisus le spune că nu este dat lor, ci este dat altora, pentru care s-a pregătit. Acei alții care sunt de-a dreapta şi de-a stânga Lui în slavă sunt Maica Domnului şi Ioan Botezătorul, aşa cum este reprezentată imaginea lui Hristos Judecător sau Deisis. Maica Domnului şi Ioan Botezătorul au băut acest pahar al suferinței şi jertfei înainte de Hristos. Maica Domnului primindu-L, născându-L şi apoi fiind dispusă să-L piardă pe unicul fiu pentru mântuirea lumii, Ioan Botezătorul nefăcând compromisuri de la învățătura lui Hristos şi fiind dispus să-şi pună viața numai pentru a arăta că El este Mielul lui Dumnezeu. Ioan şi Iacob se bucură, de asemenea, de proslăvire, printr-o altă manieră: Iacob avea să fie primul apostol ucis, primul care bea paharul suferinței lui Hristos, ca cel care a cerut-o. Ioan este ultimul care bea paharului lui Hristos, ultimul dintre apostoli care a trecut la Domnul, după suferință şi exil, dar el rămâne în conştiința posterității ca cel

care străjuieşte crucea pe care se află Hristos. Concluzia catapetesmei este crucea lui Hristos răstignit, care, prin suferință, alături de sine cu Maica Domnului şi Ioan Evanghelistul, aduce lumii mântuirea.

Creştinismul este credința care asumă suferința şi o sfințeşte, motiv pentru care nu creează frică sau teamă. Mântuitorul transmite, astfel, că cine vrea să fie mare în Împărăția lui Dumnezeu trebuie să se smerească şi să slujească: „Dacă cineva vrea să fie întâiul, să fie cel din urmă dintre toți şi slujitor al tuturor" (Marcu 9, 35). Slujirea este dimensiunea fundamentală a învățăturii creştine. Hristos recomandă alte criterii de slujire şi viață decât cele ale lumii de aici şi acum, lume în care unii stăpânesc, alții dau directive, unii sunt umiliți, alții folosiți împotriva voinței lor. El se dă pe Sine model când spune: „Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească şi să-Şi dea sufletul răscumpărare pentru mulți" (Marcu 10, 45). Dacă El slujeşte, cei pe care avea să-i numească, să sufle asupra lor şi să le dea Duhul Sfânt, apostolii, trebuiau să slujească. De la ei Biserica are aceeaşi menire şi vocație, de a sluji şi mai puțin de a conduce. Biserica trebuie să fie cât mai puțin preocupată de frâiele puterii, pentru că acestea pot să compromită mesajul Evangheliei. Episcop, preot sau diacon, slujitorul Bisericii trebuie să exerseze în primul rând slujirea credincioşilor, apoi sfințirea lor şi, în ultimul rând să conducă, dar nu spre țeluri mundane, ci spre Împărăția lui Dumnezeu. Slujitorul Bisericii este la dispoziția credincioşilor pentru a-i sluji, în drumul lor spre mântuire. În Ortodoxie, toate rânduielile se numesc slujbe, episcopul nu „prezidează", ci se pune la dispoziția credincioşilor care aşteaptă de la el cuvintele vieții veşnice.

Misiunea Domnului Iisus Hristos rămâne neschimbată în ucenici şi urmaşii acestora: „După cum M-ai trimis pe Mine în lume şi Eu i-am trimis pe ei în lume!” (Ioan 17, 18). Plecarea Domnului din lume nu dezavantajează ucenicii. Prin izbânda Lui pe cruce şi înălțarea la ceruri, apostolii primesc puterea de a săvârşi lucruri minunate (Ioan 14, 12). Aceasta înseamnă că viața lor spirituală se schimbă profund prin rugăciune şi practica disciplinei spirituale. Evanghelizarea înseamnă că cel care doreşte să îl facă pe Hristos cunoscut celor care nu-L știu, ei trebuie să aibă a relație de mare intimitate cu El. În caz contrar, vestea nu va avea nici un rezultat, sau, mai rău, un rezultat avortiv, cu efecte mult mai grave decât dacă nu ar fi avut loc.[77]

Liturghia este o slujbă publică pe care cineva o face în folosul poporului, iar acesta trebuie să se împărtăşească şi să-L cunoască pe Hristos, învățătura Lui şi, bineînțeles, să se împărtăşească fiziologic cu Trupul şi Sângele Său. Biserica slujeşte prin cuvânt sau prin predică, prin liturghisire şi prin asistența acordată celor care sunt în nevoie. Ea păstrează identitatea poporului, rămâne model de slujire şi dăruire. Ea face asistență socială, dar nu se transformă într-o instituție de asistență socială. Biserica păstrează şi transmite mai departe taina prezenței lui Dumnezeu în lume, misterul împărtăşirii tainice a credinciosului cu Hristos prin Duhul Sfânt.

Din casa lui Dumnezeu omul trebuie să plece în lume mai întărit, mai îndreptat, mai împăcat, mai liber. Nici o instituție socială nu poate să ofere acest ideal, credința şi

[77] Eddie Gibbs and Ian Coffey, *Church next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Illinois, p. 62.

entuziasmul mergerii mai departe cu încrederea că cineva este alături şi îl va sprijini în neputință. În ultimii ani, Biserica a dovedit că nu se reduce la a săvârşi Sfânta Liturghie, nici la a predica învățături neaplicabile, ci le îmbină într-un tot unitar. Sfânta Liturghie din biserică trebuie să continue cu „liturghia" din comunitate, din cursul săptămânii, adică slujirea oamenilor care este tot o lucrare publică. Ortodoxia nu a căzut în exagerări de tipul celor din secolul al XVI-lea din Occident, când s-au scos slujbele din biserici prin Reformă, în locul slujirii s-a introdus doar predica, în locul icoanelor doar Biblia. Biserica a fost instrumentalizată, a fost privată de frumuseți liturgice, cântări, fresce şi Sfinte Taine, iar de acolo s-a ajuns la risipirea şi fărâmițarea Bisericii la nesfârşit, încât fiecare creştin pare să aibă o altă „biserică", apărută după acel trist secol XVI.

Învățături dogmatice şi morale

1. Uşurința cu care Iisus acceptă invitația de a prânzi la fariseul Simon este dovada universalității mesajului creştin şi deschiderii sale chiar şi față de cei care se declarau public ostili noii învățături: Dumnezeu extinde dragostea Sa nemărginită tuturor, chiar şi celor ce nu o primesc. Vestea cea bună trebuie transmisă şi celor ostili, pentru că lupta adevărată nu se poartă între oameni, care sunt muritori, ci între adevărații mărturisitori ai credinței şi puterile răului (Efeseni 6, 12).

2. Cuvintele vieții veşnice nu trebuie rostite doar în mediul formal al slujbelor divine ci şi la un ospăț ca cel la

care fuseseră invitați Iisus şi ucenicii Lui. Era parte din planul de formare a ucenicilor care nu trebuiau să cedeze calomniilor şi acuzelor neîntemeiate, cum făceau cu Învățătorul, mergând chiar în mijlocul celor care proferau astfel de afirmații.

3. Narațiunea despre femeia penitentă, smerită la picioarele lui Iisus care îi cere iertare pentru păcatele ei se constituie ea însăşi într-o „Evanghelie", adică un model în care omul poate să lucreze la propria mântuire. Mântuirea este un dar al lui Dumnezeu care se dăruieşte celui care se smereşte prin lucrarea liberă a harului şi răspunsul omului la acesta.

4. Simon fariseul şi femeia păcătoasă reprezintă două modele de oameni care îl primesc pe Iisus în casa sufletului în maniere diferite şi doresc să fie mântuiți. Unul prin formalități şi reguli, celălalt prin iubire şi credință. Adevărata cunoaştere a binecuvântării lui Dumnezeu rezidă în relația dintre iertare şi iubire: „Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri." (Matei 7, 21).

Păcatul strămoşesc, o afecțiune universală prin consecințele lui. Hristos, singurul Om fără de păcat

În iconografia ortodoxă, Mântuitorul Pantocrator poartă uneori Evanghelia care este deschisă la textul „Veniți la Mine toți cei osteniți şi împovărați şi Eu vă voi odihni pe voi!" (Matei 11, 28). În această reprezentare, cu trăsături umane, Iisus exprimă pe Dumnezeu transcendent, creator a tot ceea ce există împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, cum afirmă

Sfântul Pavel: „Acesta este chipul lui Dumnezeu celui nevăzut, mai întâi născut decât toată făptura. Pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute, şi cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpânii. Toate s-au făcut prin El şi pentru El" (Coloseni 1, 15-16). Textul citat are înțeles eshatologic, făcând legătura cu cel din Evanghelia după Matei, „Veniți binecuvântații Tatălui Meu, moşteniți împărăția cea gătită vouă de la crearea lumii" (Matei 25, 34-35). Fără a minimaliza slava Fiului, chipul său exprimă gingăşie, blândețe, ceea ce înseamnă că unitatea de măsură a Judecătorului va fi mila, pe care o recomandă fiecărui om, creat după chipul Chipului Tatălui.[78] Slăbănogul de la Capernaum este un simbol al naturii umane slăbănogite, împovărate, ostenite. Teologia dogmatică a Bisericii de Răsărit cuprinde un capitol special despre crearea lumii, după ce vorbeşte despre Dumnezeu, care poate fi cunoscut într-o anumită măsură, funcție de cât de mult se descoperă El cunoaşterii. Revelarea mai amănunțită a lui Dumnezeu se face prin creație, în care este implicată întreaga Sfântă Treime, creație din care omul poate să-L cunoască pe Creator. Creația presupune şi pe om, care o încununează ca ființă rațională, făcută după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, cu o grijă specială şi un loc special: paradisul sau raiul. În această stare de perfecțiune provizorie, omul era chemat să rămână îl legătură nemijlocită cu Dumnezeu, exprimând astfel libertatea de a se întări definitiv în bine.

[78] Thomas Kala, *Meditations on the icons,* St Paulus, Middlegreen, pp. 71-72.

Referatul biblic menționează, imediat după definitivarea creației, că omul a căzut în păcat, neascultând de porunca lui Dumnezeu de a nu mânca din pomul cunoştinței binelui şi răului. Consecințele au fost pe măsură: slăbănogirea naturii umane prin îndepărtarea de izvorul vieții care era Dumnezeu, întunecarea capacităților spirituale şi intelectuale şi pervertirea sentimentelor. Astfel, omul a greşit că a ales să fie neputincios, să depindă în permanență de cineva despre care n-a mai putut să aibă garanția că poate să-l cunoască: Dumnezeu. Aceasta este starea pe care omenirea o moşteneşte de la Adam: fire căzută, slabă, neputincioasă.

Ori de câte ori omul conştientizează stare de păcat realizează originea comună cu strămoşii Adam şi Eva, admite starea de slăbiciune ca efect al slăbirii capacităților psiho-fizice, conştientizează efectele moştenirii consecințelor păcatului adamic, dar, mai cu seamă, înțelege că este rodul liberei alegeri în a face sau nu o faptă, în a se îndepărta de sursa vieții şi a moralității care este Dumnezeu. De aceea, venirea lui Iisus Hristos în trup a însemnat, în primul rând, ridicarea întregii naturi umane la frumusețea inițială, alinarea suferinței pământeşti a multor oameni şi posibilitatea dobândirii vieții de veci, adică revenirea la stare de comuniune cu Dumnezeu, într-o relație mai strânsă decât starea paradisiacă a lui Adam.

În periplul vieții Sale pământeşti, Iisus a făcut nenumărate minuni intrând în cetăți, trecând prin sate sau învățând în sinagogile evreilor. O astfel de vindecare are loc în Capernaum, un loc atât de familiar Mântuitorului încât a ajuns să fie numit „oraşul Domnului”, unde s-a oprit şi a început să învețe într-o casă, întrucât nu era primit în

sinagogă. La casa respectivă s-au strâns atât de mulți oameni, spune Sfântul Evanghelist Marcu (capitolul 2), încât nu mai era loc nici măcar la uşă, nimeni nu mai putea intra sau ieşi.

Prin această mulțime, nişte prieteni au adus un om paralizat dar nu au putut să-l introducă la Iisus. Starea lui era gravă, probabil zăcea de multă vreme, încât oricâtă credință ar fi avut, nu avea cum să o exprime venind personal. A găsit însă milă la patru prieteni care l-au luat cu targa şi l-au dus la Iisus, ştiind că El ar putea să-l vindece. Neputând să intre în casă, au desfăcut acoperişul şi, de sus, l-au coborât în mijlocul casei unde predica Iisus. Evanghelia consemnează că Iisus, „văzând credința lor", l-a vindecat. Vindecarea fizică a fost precedată însă de cea sufletească: întâi i-a spus „ți se iartă păcatele tale", apoi, datorită acuzației de blasfemie adusă de cărturari pentru că pretinde a ierta păcatele, i-a spus „ia-ți patul tău şi mergi la casa ta".

Deodată, Hristos se arată suveran peste orice slăbănogire care, pentru oameni, este imposibil de vindecat, peste toate păcatele pe care omul le poate face, le iartă şi arată că este Dumnezeu, că cine îl caută pe Dumnezeu nu trebuie să se împiedice nici de mulțime, nici de obstacole materiale, căci întotdeauna va găsi o soluție. Cu cât căutarea este mai intensă, cu atât Dumnezeu este mai generos, până şi lucrurile imposibile le dăruieşte celor care îl caută cu adevărată credință. În ecteniile pentru credincioşi sau poporul creştin care stă înainte, se poate adăuga „şi se roagă cu credință, Domnului să ne rugăm!". Nu este suficient ca cineva să intre în biserică, deoarece rugăciunea este „pentru sfântă biserica

aceasta şi cei care intră cu credinţă şi se roagă în ea”[79], făcând distincţia între credincios şi turist.

În căutarea lui Dumnezeu, creştinul trebuie să aibă acea credinţă cu care prietenii au desfăcut acoperişul casei şi l-au lăsat în faţa Mântuitorului pe omul aflat în suferinţă. Să luăm, prin analogie, două imagini: un slăbănog sau paralitic din Evanghelie, care se află pe o targă, inert, incapabil de a voi sau de a crede şi care este vindecat pentru credinţa altora şi un alt paralitic, la Lacul Vitezda sau Betezda, unde este aceeaşi imagine a îmbulzelii, a înghesuielii, la a cărei intrări zăcea multă mulţime de bolnavi, orbi, şchiopi, uscaţi, aşteptând să se tulbure apa prin venirea îngerului. Cine se arunca întâi, se vindeca de orice boală ar fi fost cuprins. Acesta din urmă suferea de 38 de ani, nu mai avea prietenii de odinioară care să-l arunce. 38 de ani de aşteptare cu speranţă ca să fie vindecat doar dacă prinde momentul, niciodată ştiut dinainte, în care să se arunce în apă şi, pentru credinţa lui, să fie vindecat. Sfânta Evanghelie arată că fără Hristos Dumnezeu omul rămâne în stare de slăbănogire. Când credinţa nu este puternică, trebuie căutaţi prieteni, oameni cu credinţă. Dar un om nu poate să vindece prin iertarea păcatelor. De aceea, când nu mai sunt prietenii aproape, un singur prieten nu dezertează: Hristos. Trebuie cu atât mai mult apreciaţi medicii care consideră că, în actul medical, un rol important îl are prezenţa şi lucrarea lui Dumnezeu. Pentru că omul singur poate să aplice metode de vindecare dar e greu de prevăzut evoluţia, chiar şi în boli presupus minore. Sunt uneori lucruri pe care medicul le încearcă, se străduieşte

[79] *Liturghier*, p. 118.

să vindece, să aducă alinare dar la anumite persoane rezultatul investigațiilor şi apoi a tratamentului este bun, la alte persoane rezultatul este foarte bun, dar sunt şi eşecuri.[80] Asta din cauză că există o putere pe care omul nu o controlează, nu o conştientizează, credința celui care se află în suferință sau credința celor din jurul celui în suferință, care se roagă pentru el.

Omul oscilează în suferință între dorința de sănătate deplină şi slăbiciunea de a crede atât de mult cât ar vrea. Slăbiciunea naturii umane este prezentă, într-o formă sau alta, în fiecare om. Pe lângă forma lui istorică, textul evanghelic are şi o dimensiune generică: se adresează fiecărui suflet creştin care îşi exersează puterea credinței şi care conştientizează locul şi starea în care se află în relația cu Hristos. Fiecare credincios consideră că problema lui este cea mai importantă şi necesită rezolvare urgentă. Inițiativa vindecării însă nu o are omul. Omul caută vindecarea, sufletească sau trupească, fără garanția de a o dobândi, dar decizia vindecării aparține întotdeauna lui Dumnezeu.

Astfel, se înțelege mai bine textul inițial, exprimat de Hristos în formă de părintesc îndemn: „Veniți la mine toți cei osteniți şi împovărați"; cheamă, are inițiativa de a vindeca, de a mântui, de a ierta şi această chemare a Lui este perpetuă, ca însăşi existența Sa. Un autor de literatură teologică şi-a pus întrebarea de ce Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, s-a făcut om şi nu s-a făcut înger. Ar fi fost mai simplu să mântuiască lumea, necorporal fiind, fără suferință. Iisus nu este

[80] Sf. Teofan Zăvorâtul, *Boala şi moartea*, Sofia, Bucureşti, p. 42-43; Dominique Beaufils, *Credința ta te-a mântuit*, Trinitas, Iaşi, 2009, p. 54 ş.u.

reprezentat în iconografie sub formă de înger, ci doar ca om, fie că este prunc, fie că este adult, fie pe cruce, în mormânt sau înviat. Teologia dă un răspuns aici, la Lacul Vitezda: îngerul vine „la vreme” (Ioan 5, 4), nu este o prezență permanentă. Doar din când în când, fără să ştie nimeni, vindecă numai anumite persoane, cu îngăduința lui Dumnezeu. În schimb, Dumnezeu nu vindecă doar din când în când, ci în permanență aşteaptă ca omul să exprime credința în a fi vindecat sufleteşte şi trupeşte şi răsplăteşte pe măsura acestei credințe.

Evanghelia face distincție între Hristos, care este mai presus de îngeri, dar deplin uman pentru a vindeca sufletul din starea slăbănogită de păcat şi trupul din suferința adusă de neascultare şi îndepărtarea de Dumnezeu. Îngerul nu are capacitatea de a fi omniprezent, ci vesteşte sau săvârşeşte o anumită lucrare din porunca lui Dumnezeu, într-un timp şi într-un loc anume stabilit. Dumnezeu vindecă oricând şi fără condiționare, este doar nevoie de credința personală şi a celor din jur. În puterea lui, Dumnezeu putea să vindece lumea de la distanță, dar nu era suficient, pentru că păcatul nu însemna doar că omul L-a jignit pe Dumnezeu, ci că firea umană slăbise atât de mult, încât nu mai era capabilă să se ridice prin inițiativă şi puteri proprii. Dumnezeu însuşi ia trup omenesc, coboară în interiorul naturii umane, îşi asumă trupul uman pe care îl ridică şi îl aşează la nivelul de dialog cu Dumnezeu Creatorul. Asta înseamnă „Pomeneşte, Doamne!”. Creştinul se roagă pentru el şi pentru alții să fie pomeniți în împărăția lui Dumnezeu, să-şi aducă aminte de ei. Prin venirea lui Hristos, omul nu mai este străin de Dumnezeu. Faptul că omul vine în lume înseamnă că face parte din planul lui

Dumnezeu pe care îl roagă să nu îl uite, să nu-şi întoarcă faţa de la el.

Sfânta Evanghelie arată că slăbiciunile sufleteşti conduc uneori spre patimi trupeşti şi numai apelând la Hristos omul poate să se desprindă şi să se ridice din patimi. Cuvântul lui Dumnezeu are putere de vindecare, fie că este ascultat la slujbele Bisericii, fie că este lecturat individual din Sfânta Scriptură. Ceea ce scrie în Biblie este transformator de suflet şi devine vindecător de patimi, dacă este primit cu credinţă. Fiecare text din Scriptură poate să răspundă la anumite neputinţe ale fiecăruia, dacă omul înţelege şi acceptă cu umilinţă că nu poate să facă totul singur. De fapt, Vestea cea Bună dată de Dumnezeu, tradusă de oameni şi oferită tuturor, ar putea fi înţeleasă ca fiind o permanentă întrebare a lui Dumnezeu: „Vrei să te faci sănătos?" Sănătatea începe cu iertarea păcatelor.[81] Slujba specială făcută pentru vindecarea de boală, slujba Sfântului Maslu, cuprinde un set de rugăciuni, după lectura unui text evanghelic, în care face referire, în primul rând, la iertarea păcatelor, la vindecare sufletească a celui care se află în suferinţă şi apoi la tămăduire trupească.

Fiecare om pe pământ trebuie să-şi asume răspunderea pentru ceea ce suferă, din cauză că nu se îndreaptă cu toată credinţa către Dumnezeu. Nu trebuie să se plângă, ci să-l caute neîncetat. Slăbiciunea sufletească sau trupească îi face

[81] Creştinismul ortodox vede grija pentru sănătatea trupului ca una dintre cele mai mari responsabilităţi. Ea are legătură cu sănătatea sufletească, întrucât trupul trebuie să fie „prietenul sufletului" şi ajutător la dobândirea desăvârşirii. La Stanley Samuel Harakas, *Living the Faith*, Light and Life Publishing Company, Minneapolis, 1992, pp. 108 ş.u.

pe unii să cadă în deznădejde, să creadă ca nu mai există vindecare sau mântuire pentru cazul lor. Hristos, însă, a fost neechivoc când a afirmat că orice păcat se iartă, în afară de păcatele împotriva Duhului Sfânt, între care se află şi deznădejdea, adică a crede că Dumnezeu nu mai are suficientă putere de a ierta. Slăbiciunea, neputința, suferința nu trebuie să conducă la deznădejde, ci la a găsi moduri personale şi harice de a-L descoperi pe Dumnezeu. Vindecarea de orice suferință trupească trebuie să înceapă cu spălarea păcatelor, recunoaşterea lor în Taina Spovedaniei şi unirea cu Hristos, renunțarea la păcat, cu dorința şi străduința de a nu-l mai săvârşi. Nu este uşor, iar uneori pare chiar imposibil. Sfântul Evanghelist Ioan spune că cine crede că nu are păcat se înşeală şi se îndepărtează de adevăr (I Ioan 1, 8). Este insuficientă conştientizarea stării de păcătoşenie, certitudinea că el a dus la slăbănogire sufletească şi trupească.

Hristos aduce viața în trupul acestui om paralizat, îi dă seva de viață despre care El vorbeşte în mod figurat atunci când spune „Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne întru Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan 15, 5). Cu alte cuvinte, omul ține legătura cu seva vieții, cu Hristos, cu Vița prin seva care este dumnezeiasca împărtăşanie care înseamnă unire cu Hristos, intrarea lui Hristos în casa sufletului credincios. Euharistia este mult mai mult decât un simplu act liturgic, este un act de actualizare a jertfei şi de vindecare a fiecărui credincios care îl caută. Înainte de împărtăşire, rugăciunea

cere „Să fie spre tămăduirea sufletului şi a trupului”.[82] Au fost nenumărate cazuri de sfinți care au fost, la rândul lor, slăbănogi, dar prin pocăință şi voință au fost vindecați de păcate. Fiecare om are o perioadă din viață de rătăcire, de alunecare sau de robie în mrejele păcatului. Hristos nu are vreo bucurie în a pedepsi pe păcătos, ci în a-l primi pocăit în împărăția Sa. Ridicarea din neputința sufletului şi a trupului este un proces care se petrece continuu, la unii este văzut, la alții este nevăzut. Sunt creştini care se pocăiesc şi încep viața de credință prin practicarea slujbelor, atitudine socială corespunzătoare, rugăciune, mai buni în relații cu semenii şi în familie, alții la care starea de întoarcere, vindecare şi credință e mai puțin vizibilă, dar nu mai puțin sinceră şi importantă.

Hristos lucrează în fiecare, îi spune fiecăruia „Ridică-te, ia-ți patul tău şi mergi la casa ta” (Marcu 2, 11). Cu alte cuvinte, „devine creştin activ, spune şi mergi unde Dumnezeu te îndrumă spre a face lucrare sfântă”.

Învățături dogmatice şi morale

1. Iisus cunoaşte lucrurile în profunzimea lor, ştie care este şi cauza slăbănogirii unor suflete, de aceea nu vindecă asemenea uni vraci sau doctor, ci elimină mai întâi cauza bolii, care poate conduce la moarte. „Cunoaşterea (personală n.n.) a lui Hristos, cu tot ceea ce presupune aceasta – virtuți, tămăduiri, asumarea suferinței, iubirea semenului, nejudecarea aproapelui – sunt date ca un privilegiu celor care

[82] *Liturghier*, p. 165.

au o viață tainică asemeni vieții Lui pământeşti”.[83] Aparența nu este întotdeauna reflexia realității.

2. Hristos nu rezolvă problemele temporar, ci etern: vindecă pe om pentru veşnicie, motiv pentru care iartă mai întâi păcatele, apoi face şi vindecarea temporară fiziologică. Omul se naşte în lume cu dorința de a trăi şi pleacă din lume cu dorința de a trăi veşnic.

3. Demnitatea umană este principala preocupare a lui Hristos. Creştinismul a pus întotdeauna persoana umană în legătură cu Persoanele Sfintei Treimi, adică are origine divină şi este chemată spre comuniune fericitoare. Concepția modernă a sărăcit definiția omului reducându-l la stadiul de simplu produs al hazardului prin evoluție, a cărui menire este să consume, să producă, să socializeze şi să dispară în „neființă”.

4. Omul se identifică teologic drept persoană, prin libertate absolută, dragoste nelimitată, existență irepetabilă. El este ipostas biologic şi ipostas bisericesc, poartă în el cerul în care se află Dumnezeu, iar la plecarea din această lume ia cu el şi cerul pe care l-a purtat.

[83] Venind pe pământ, Hristos a vindecat firea omenească dar „Lucrarea lui Hristos şi ținta întrupării Sale trebuie trăite personal de către om, adică pentru a înțelege propria suferință, bolnavul trebuie să înțeleagă şi să trăiască personal crucea lui Hristos”. Prof.univ. Dr. Pavel Chirilă, *op. cit.*, p. 147-148.

Pentru că Hristos este Viața, neființa nu are ființă

O femeie văduvă din sătucul Nain îşi conduce la groapă spre înmormântare, afară din cătun, pe singurul ei fiu, singura nădejde a bătrâneții ei. Când Iisus are de a face cu moartea, când vede întristarea oamenilor, primul lucru pe care îl face este să întărească, să consoleze pe cei rămaşi spunând „Nu plânge!”. Ca şi cum nu ar înțelege sentimentele umane; cum să nu plângi când pierzi pe cineva? Cum să nu plângi când te desparți de cineva drag, când cineva pleacă prea devreme din această viață, când ştii că această plecare nu este una temporară, ci este una definitivă? Totuşi, Hristos îi spune mamei „Nu plânge!”, le spune celor care erau în preajma fiicei lui Iair „Nu plângeți, n-a murit, ci doarme!” (Luca 8, 52), le consolează pe surorile lui Lazăr, Maria şi Marta, ca şi cum pentru El, moartea este ceva care nu afectează în vreo formă sentimentele umane. Tentația de a trata evenimentul învierii fiului femeii văduve din Nain sentimental ori chiar lacrimogen este foarte mare. Moartea unui tânăr, lacrimile amare ale mamei rămasă singură, cortegiul cernit al celor care însoțesc sicriul, fragilitatea vieții în general sunt motive întemeiate pentru a aborda textul cu oarecare superficialitate. Adevăratul personaj către care trebuie să se îndrepte atenția cititorului nu este nici tânărul, nici mama, nici convoiul funerar, ci Iisus Hristos care intră în sat, însoțit de ucenici, ducând peste tot vestea vieții veşnice pe care o aduce omenirii.

Iisus nu a venit spre Nain întâmplător; ştia dinainte că avea să întâlnească acest convoi al morții. De aceea, nefiind solicitat să facă ceva, se apropie de sicriu, îi spune maicii

copilului să nu plângă, se atinge de sicriu şi tânărului îi spune „Tinere, ție îți zic, scoală-te!” (Luca 7, 14). Îl dă maicii sale, după ce acesta a început să vorbească, arată faptul că era o înviere autentică, nu era o simplă revenire temporară la viață. Textul are valențe eshatologice, dincolo de înțelesul simplu istoric. Moartea este pentru om dramă, tragedie şi suferință, iar pentru Dumnezeu este un instrument prin care arată slava, puterea şi domnia peste viață şi veacuri. De aici îndemnul „Nu plânge!” adresat femeii, dar prin extensie adresat tuturor celor ce se confruntă cu realitatea morții fiziologice.

Singurul lucru pentru care Hristos nu numai că permite, ci înseamnă ca omul să plângă sunt păcatele personale, regretul pentru relele săvârşite cu voie sau fără voie: „Fiice ale Ierusalimului, nu Mă plângeți pe Mine, ci pe voi plângeți-vă şi pe copiii voştri” (Luca 23, 28). Sfântul Apostol Pavel istoriseşte convertirea lui ca pe o înviere: „De ce se socoteşte la voi lucru de necrezut că Dumnezeu învie pe cei morți? Eu unul am socotit, în sinea mea, că față de numele lui Iisus Nazarineanul trebuia să fac multe împotrivă; ceea ce am şi făcut în Ierusalim, şi pe mulți dintre sfinți i-am închis în temnițe cu puterea pe care o luasem de la arhierei. Iar când erau dați la moarte, mi-am dat şi eu încuviințarea. Şi îi pedepseam adesea prin toate sinagogile şi-i sileam să hulească şi, mult înfuriindu-mă împotriva lor, îi urmăream până şi prin cetățile de din afară; şi în felul acesta, mergând şi la Damasc, cu putere şi cu însărcinare de la arhierei, am văzut, o, rege, la amiază, în calea mea, o lumină din cer, mai puternică decât strălucirea soarelui, strălucind împrejurul meu şi a celor ce mergeau împreună cu mine. Şi noi toți căzând la pământ, eu am auzit un glas care-mi zicea în limba evreiască:

Saule, Saule, de ce Mă prigoneşti? Greu îți este să loveşti în țepuşă cu piciorul. Iar eu am zis: Cine eşti Doamne? Iar Domnul a zis: Eu sunt Iisus, pe Care tu Îl prigoneşti. Dar, scoală-te şi stai pe picioarele tale. Căci spre aceasta M-am arătat ție: ca să te rânduiesc slujitor şi martor, şi al celor ce ai văzut, şi al celor întru care Mă voi arăta ție. Alegându-te pe tine din popor şi din neamurile la care te trimit, să le deschizi ochii, ca să se întoarcă de la întuneric la lumină şi de la stăpânirea lui satana la Dumnezeu, ca să ia iertarea păcatelor şi parte cu cei ce s-au sfințit, prin credința în Mine (Fapte 26, 8-18). Sfânta Scriptură arată că omul nu trebuie să refuze chemarea lui Dumnezeu, chiar în fața morții.

Moartea nu există pentru că aşa a vrut Dumnezeu, ci pentru că aşa a vrut omul. Sfântul Apostol Pavel, cel care a cunoscut cel mai bine ce înseamnă moartea prin păcat, distrugerea şi înnegrirea sufletului prin păcatul urii şi al prigoanei afirmă că aceasta este o stare de anomalie a naturii umane. Rătăcirea nu poate să dureze la nesfârşit. Vine, într-o formă sau alta, lumina convertirii sau întoarcerii prin întâlnirea cu Hristos. El vorbeşte cel mai explicit dintre toți autorii biblici despre păcat şi moarte, arătând că păcatul strămoşesc a fost cel care a adus în lume moartea: „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume şi prin păcat moartea, aşa şi moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el” (Romani 5, 12). Deci, natura căzută sau omul sub povara păcatului pe care îl săvârşeşte se alege cu moartea, ca rupere de relația cu Dumnezeu, izvorul vieții. Omul contemporan nu a făcut aceleaşi păcate cu Adam, fiecare este responsabil de propriile erori şi căderi, dar „în el toți păcătuim” arată că în el toți urmaşii moştenesc aceleaşi

consecințe ale păcatului primordial, care afectează interior natura fiecăruia. Este greşită învățătura potrivit căreia Adam a devenit un fel de datornic al lui Dumnezeu, urmaşii săi trebuind să plătească datoria, pe care o va face în mod absolut Hristos, Noul Adam. Dumnezeu nu a fost „jignit" de neascultarea lui Adam, ci întristat de pierderea lui voluntară şi alterarea naturii bune pe care i-o dăruise. Consecința cea mai gravă a păcatului adamic, pe care o resimt toți oamenii este sfârşitul indefinit. Nu moartea naturală în sine, ci posibilitatea ca această să însemne ruperea definitivă de Dumnezeu în mod individual.

Dincolo de moarte este eternitatea şi tocmai aceasta a fost preocuparea principală a filosofiei şi obiectul teologiei. Lupta omului cu moartea nu are sorți de izbândă. O poate amâna, dar nu o poate elimina ca fapt biologic. Poate depăşi angoasa ei doar într-un singur mod: cerându-i Celui care are putere peste moarte să-i dăruiască învierea. În Evanghelii există trei exemple de învieri nominale din morți, dar Hristos a făcut multe alte învieri (Matei 11, 5; Luca 7, 22).

Omul percepe sfârşitul ca pe un moment de profundă durere. Moartea aduce derută chiar şi când se ştie că este inevitabilă, aduce frică, mai ales celui nepregătit pentru a ieşi din viață. Determină, celor care rămân în urmă, mai multă meditație. Dacă pentru viață există multe definiții, moduri de a o percepe şi trăi, de a o folosi sau de a o dărui, moartea are o singură definiție: sfârşit. De altfel, viața pământească se înțelege în curgerea ei spre moarte. Prin modul cum abordează şi trăieşte viața, omul grăbeşte sau întârzie sfârşitul. Importanța unui om este descoperită doar când încetează să mai fie.

Moartea arată cât de frumoasă a fost sau ar fi putut să fie viața, îndeamnă la reflexie dar produce în sufletul omului o anumită încremenire: nu ştie ce să facă şi aplică evenimentul la propria persoană, cel puțin pentru o vreme. Toate gesturile în preajma morții sunt oarecum mecanice, automate. Din perspectiva lui Iisus Hristos nu e încremenire, nu este sfârşit. Dimpotrivă, parcă mai activ se îndreaptă către acest convoi, din compasiune pentru oamenii care însoțeau tânărul decedat. Nu putem deduce că ar fi fost întristat de tânărul decedat; poate moartea lui îi va fi fost spre mântuire. Aşadar, plânsul în general nu este pentru cel decedat, ci din compasiune pentru cei care rămân şi sunt neconsolați. Sfânta Scriptură enumeră un număr de verbe legate de Hristos care abundă în a arăta dinamica învierii: se duce, rostește, nu plânge, întinde mâna, spune, ridică, dăruieşte.

E uşor de observat cât de mare este diferența între cel care nu are frică de moarte, pentru care ea nu înseamnă nimic, cei afectați de moarte, înfricoşați, plânşi, încremeniți. Frica față de moarte poate fi depăşită prin nădejdea şi credința fermă în învierea lui Hristos, prefigurată de aceste trei învieri de trupuri umane. Acelaşi Sfânt Apostol Pavel într-un alt loc, spune: „Fraților, despre cei ce au adormit, nu voim să fiți în neştiință, ca să nu vă întristați, ca ceilalți, care nu au nădejde, pentru că de credem că Iisus a murit şi a înviat, tot aşa credem că Dumnezeu, pe cei adormiți întru Iisus, îi va aduce împreună cu El” (I Tesaloniceni 4, 13-14). Nici nu spune că au murit, ci au adormit pentru că a adormi presupune şi a se trezi, de aceea adormirea „întru Domnul” de care vorbeşte imnografia Bisericii înseamnă o stare trecătoare, care se va finaliza prin ridicarea tuturor prin

înviere şi viețuirea cu Dumnezeu. Disperarea în fața morții dovedește slaba credință în posibilitatea şi realitate învierii. Prin deducție, se înțelege că cel care are nădejde nu se întristează. E greu, dacă un chiar imposibil, ca cineva să nu se întristeze la pierderea cuiva drag; Hristos S-a întristat când a aflat de moartea prietenului său, Lazăr. Întristarea aceasta Hristos o recomandă a fi temperată, să nu conducă la gânduri de hulă sau la păcatul deznădejdii.

Moartea, în relația omului cu Dumnezeu este redusă la stadiul de instrument de trecere, deşi este prezentată şi în alte slujbe. La botez, de exemplu, se vorbeşte despre moarte: pruncul este adus ca să se asemene morții şi învierii lui Hristos prin botez. Însăşi scufundarea pruncului în apa botezului este actualizarea în viața pruncului a morții lui Hristos, pentru ca să învieze împreună cu El: „Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom şi viețui împreună cu El, ştiind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpânire asupra Lui. Căci ce a murit, a murit păcatului o dată pentru totdeauna, iar ce trăieşte, trăieşte lui Dumnezeu. Aşa şi voi, socotiți-vă că sunteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Domnul nostru" (Romani 6, 8-11). Se vorbeşte explicit despre moartea omului vechi din pruncul care este adus la botez şi învierea lui prin scoaterea din apa botezului. Această „moarte analogică" un numai că un aduce tristețe, ci produce bucurie pentru că cel mort păcatului este făcut potențial fiu al împărăției lui Dumnezeu.[84]

[84] Părintele Dumitru Stăniloae afirmă: „Cea mai profundă întemeiere a speranței şi bucuriei, care caracterizează Ortodoxia şi care pătrunde întreg cultul, este Învierea. Paştele, centrul cultului ortodox, este o

La fiecare despărțire, omul moare câte puțin. Despărțirile sunt, într-un anumit mod morți, pentru că aduc întristare. Întristarea nu este, totuşi, definitivă pentru că, la fiecare despărțire, există nădejdea reîntâlnirii. De aici salutul de despărțire „La revedere!”. În tristețea despărțirii se proiectează speranța şi bucuria revederii. Despărțirea spre întâlnire poate fi folosită ca analogie pentru faptul morții fizice şi a Învierii, prin credință, astfel sentimentul morții nu ar mai copleşi. Diferența dintr-o despărțire sau botez şi moartea fizică este eternitatea, imposibilitatea de a mai reveni, de a se mai pocăi. Pe crucile de mormânt se exprimă credința celor rămaşi în „odihna veşnică” a celui „adormit”, un limbaj care se adresează unei persoane vii. Însuşi termenul „cimitir” are rădăcina în verbul grec „kimao” care înseamnă „a dormi”, ceea ce înseamnă că cei care sunt în cimitir nu sunt „întru neființă”, ci sunt „adormiți în Domnul”, în perspectiva înălțării, ridicării, învierii pentru a participa la viața veşnică, la Învierea pe care Hristos o aduce.

Textul evanghelic, deşi vorbeşte despre moarte, este un îndemn la viața eternă, ca destinație naturală a omului. În cotidian, viața apare ca ceva temporar, moartea ca definitivă, iar ființa ireversibilă. De fapt, lucrurile stau exact invers: viața este definitivă şi moartea este temporară, e un moment, o trecere, iar ființa veşnică. Aceasta este dimensiunea creştină

---

explozie de bucurie, aceeaşi bucurie pe care au simțit-o apostolii când L-au văzut pe Mântuitorul înviat. Este explozia bucuriei cosmice la triumful vieții de după copleşitoarea durere a morții, moarte pe care chiar şi Stăpânul Vieții a trebuit să o îndure, devenind om. Ortodoxia subliniază cu deosebită insistență credința creştinismului în triumful vieții”. La Episcop Kallistos Ware, *Ortodoxia, calea dreptei credințe*, p. 111.

pe care Hristos o transmite prin Evanghelie. Învierile săvârşite de El nu au fost întâmplătoare şi e posibil să fi fost mai multe decât cele istorisite de evanghelişti. Când ucenicii lui Ioan Botezătorul au venit la Iisus să-L întrebe dacă El este Mesia, Hristos dă mai multe argumente, între care învierile: „Mergeți şi spuneți lui Ioan cele ce ați văzut şi cele ce ați auzit: orbii văd, şchiopii umblă, leproşii se curăță, surzii aud, morții învie şi săracilor li se vesteşte" (Luca 7, 22). Toate minunile enumerate Îl arată pe Mântuitorul ca fiind Dumnezeu adevărat, stăpân peste întreaga creație.

În altă ordine de idei, mica cetate a Nainului poate fi asemănată cu Biserica. Din Nain un tânăr este scos mort, să fie îngropat, din Biserică ies tineri care o părăsesc şi trec la alte credințe sau îmbrățişează alte convingeri sau filosofii, inclusiv ateismul. Tineri sau mai puțin tineri, cei care merg în sens opus lui Hristos, se abandonează în brațele hedonismului şi se îndepărtează de Biserică devin inerți, insensibili la jertfa lui Hristos. Din Nainul bisericesc trec pe lângă Hristos, Cel care în permanență îi îndeamnă să se întoarcă să se ridice. Suferința înstrăinării de credință poate fi la fel de mare ca cea a văduvei care îşi pierde pruncul. Cei care se rup de Dumnezeu şi se îndepărtează de Biserică trebuie îndemnați continuu să se întoarcă. Toți creştinii, ca cei din convoi, trebuie să devină vocea lui Hristos care să le spună: „Întoarce-te! Ridică-te! Vino înapoi!" Biserica este Trupul lui Hristos, asemeni femeii văduve, din trupul căreia fiii pleacă prea devreme şi nu vor supraviețui dacă nu răspund lui Hristos, capul Bisericii. Sub influența multor ispite moderne, a mass-mediei, a vieții îndreptate spre lux pe care uneori părinții o asigură, mulți tineri încetează să-i mai lase un loc în

inimă lui Dumnezeu. Biserica nu poate şi nu vrea să-i forţeze atunci când ei se îndepărtează şi, de aceea, este cea care îi plânge. Hristos îndeamnă să nu plângă pentru ceva temporar, dar tristeţea pentru pierderea spirituală veşnică este cu mult mai mare.

Sfântul Pavel, în aceeaşi *Epistolă către Romani* spune că omul plăteşte pentru păcatul lui Adam, dar completează că aceasta nu are valoare după venirea lui Hristos, care a adus harul: „Pentru că plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu, viaţa veşnică, în Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 6, 23). Nu vom găsi în paginile Scripturii dimensiunea pesimistă a morţii, ci aceasta este în permanenţă copleşită de harul lui Dumnezeu care este viaţă veşnică, însă numai în Iisus Hristos. Învierea fiului văduvei din Nain este simbolul învierii fiecărui suflet, datorită şi prin învierea Lui Hristos. Evanghelia după Ioan transmite fără echivoc: „Cel ce ascultă cuvântul Meu şi crede în Cel ce M-a trimis are viaţă veşnică şi la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viaţă” (Ioan 5, 24). La sfârşitul lumii, glasul lui Hristos va fi făcut auzit tuturor celor care au trecut din această viaţă, indiferent de epoca în care au trăit. Toţi vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi vor învia. Nu moartea are caracterul definitiv, ci învierea este definitivă, de aceea preocuparea principală trebuie să fie spre viaţa veşnică nu spre moarte. Eternitatea sau veşnicia nu poate fi pusă în legătură cu un lucru temporar, cum este moartea. Cuvântul lui Hristos se adresează fiecăruia, cum s-a adresat tânărului din Nain, lui Petru în miez de noapte, lui Saul din Tars pe drumul Damascului, chemându-i la lucrarea sfântă. Poate nu toţi sunt chemaţi la propovăduire pentru că nu toţi au acelaşi talent şi

talant, dar, cel puțin, la înnoirea sufletului, la schimbarea vieții şi la regândirea relației personale cu Dumnezeu.

Învățături dogmatice şi morale

1. Învierea din morți nu poate fi acceptată de rațiunea umană dacă nu acceptă adevărul unirii dintre particularitățile dumnezeieşti şi cele omeneşti în Persoana lui Iisus Hristos. Învierile săvârşite de El au ca obiect persoane moarte în mod real, nu aparent, cum s-a afirmat uneori, ființe al căror suflet răspunde la chemarea lui Dumnezeu, care le animă prin întoarcerea spiritului în materie. Trupurile înviate nu au avut nevoie de o recreare a caracteristicilor biologice, pentru că minunile se petrec la scurt timp după despărțirea sufletului de trup, înainte de a începe descompunerea, ceea ce ar presupune o creare din nou.

2. Iisus Hristos enumeră printre semnele lucrării Sale dumnezeieşti învierea morților, aşa cum fusese vestit de profeți, între care unii au săvârşit învieri ei înşişi. Adevărul celor petrecute stă în însăşi narațiunea evenimentului la Evanghelistul Marcu, care se adresează unei audiențe restrânse. Cel care a dat cea mai puternică mărturie despre eveniment, ca şi în cazul lui Lazăr, este tânărul însuşi, despre care unii Părinți apostolici dau mărturie că încă trăia când ei scriau lucrări despre Hristos.

3. Hristos săvârşeşte învierile cu putere dumnezeiască proprie, la care oamenii participă cu uimire şi sentimentul de slăvire, ceea ce nu este cazul la profeți şi la apostoli, unde

puterea de a învia morții vine de la Dumnezeu. Ceea ce la oameni pare supranatural, la Hristos este natural.[85]

4. Providența dumnezeiască este un capitol de teologie ortodoxă dovedit de Iisus la poarta Nainului. Nimic nu este întâmplător acolo: întâlnirea cu Hristos ca moment decisiv, timpul, locul, circumstanțele sunt toate parte dintr-un plan dumnezeiesc ce conduce la slăvirea lui Hristos, alinare adusă mamei îndoliate, bucuria celor prezenți, arătarea puterii lui Dumnezeu.[86]

5. Învierile din morți săvârşite de Hristos sunt simbolul vieții pe care doreşte să o înnoiască în fiecare creştin în mod spiritual prin cuvânt şi prin Duhul Său în viața pământească. Ele sunt, de asemenea, o prefigurare profetică a ceea ce se va petrece la a doua venire, în măsură universală cu trupurile pământeşti, cum anunță Evanghelistul Ioan: „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu şi crede în Cel ce M-a trimis are viață veşnică şi la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață. Adevărat, adevărat zic vouă, că vine ceasul şi acum este, când morții vor auzi glasul

[85] „După cum spune Sfântul Nicolae Cabasila, Hristos a doborât cele trei bariere care îl separau pe om de Dumnezeu: bariera de natură, prin întruparea Sa, bariera păcatului prin moartea Sa şi bariera morții prin Învierea Sa". La Pr. Mihail Pomazanski, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Sofia,, Bucureşti, p. 162, nota 1.

[86] Un adevărat imn al providenței divine, cu referire directă la poporul ales este capitolul 9 al cărții Neemia. Dacă în acest text biblic se arată cum Dumnezeu a purtat grijă de poporul evreu, teologia creştină afirmă că pronia dumnezeiască are în vedere toată creația, văzută şi nevăzută, iar scopul ei este „biruința dreptății lui Dumnezeu, urmată de instaurarea împărăției lui Dumnezeu, atunci când Dumnezeu va fi totul în toate" (I Corinteni 15, 28). Pr. Mihail Pomazanski, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 115.

Fiului lui Dumnezeu şi cei ce vor auzi vor învia. Căci precum Tatăl are viaţă în Sine, aşa I-a dat şi Fiului să aibă viaţă în Sine şi I-a dat putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului. Nu vă miraţi de aceasta; căci vine ceasul când toţi cei din morminte vor auzi glasul Lui şi vor ieşi cei ce au făcut cele bune spre învierea vieţii şi cei ce au făcut cele rele spre învierea osândirii." (Ioan 5, 24. 29).

Hristos, munca şi răsplata: riscurile ataşării şi binecuvântarea detaşării

Evanghelia se adresează deopotrivă celor care o ascultă şi celor care nu o ascultă şi nu o citesc, celor săraci, celor cu hambarele pline, celor flămânzi şi celor care-şi măresc jitniţele, celor care trăiesc de pe o zi pe alta şi celor care-şi sporesc conturile. Este destul de delicată abordarea Evangheliei în mod selectiv, funcţie de statutul social al cuiva. Iisus a transmis învăţătura tuturor, urmând ca omul să se identifice în fiecare dintre modelele puse înainte şi să acţioneze în consecinţă. O temă predilectă este bogăţia, care conduce la modificări esenţiale de caracter şi de priorităţi ale vieţii. În spatele bogăţiei, pe care nu o condamnă şi nu o preaslăveşte, Iisus vede caractere, suflete libere sau robite, pline de dorinţe duhovniceşti sau de lăcomie, sensibile la nevoile altora sau împietrite în egoism, după caz.

Viaţa omului se derulează în jurul unui fapt relaţional cotidian: a dărui şi a primi. Acestea sunt cele două coordonate în jurul cărora se construiesc relaţii, în jurul acestora se oferă bucurii, în jurul acestora se trăiesc drame. De modul cum omul învaţă să dăruiască şi să primească se

leagă două virtuți şi anume dragostea şi libertatea. Dragostea se măsoară în generozitate, libertatea se măsoară în capacitatea de detaşare, în alegerea a ceea ce este cu adevărat important şi mântuitor. Când cineva dăruieşte de nevoie sau din obligație, fapta nu reprezintă un act de libertate, ci este un act de dreptate, impus de o autoritate externă. Iisus pune în centrul existenței umane problema avuției şi a sentimentului pe care omul trebuie să-l aibă față de avuție. Iată câteva remarci cu privire la bogăție, plecând de la premisa că este dobândită prin mijloace cinstite.

Avuția are o serie de semnificații, dintre care este de reținut aspectul economic, al puterii sau influenței şi al impactului social. Toate acestea trei se înțeleg prin moralitatea folosirii ei. Din punct de vedere economic, avuția creează diferențe între persoane care au acces sau nu la anumite servicii. Din această perspectivă, avuția nu este damnabilă prin ea însăşi, nu este rea. Poate fi rezultatul contextului în care cineva trăieşte, din generație în generație, rezultatul unei munci intense, a unei profesii mai bine remunerate, a unei vieți programate şi capacității diferite de chivernisire ca şi a altor factori pozitivi. În cultura veche românească oamenii se deosebeau în funcție de calitățile „gospodăreşti”; Dumnezeu trimitea aceeaşi vreme şi pământul rodea la fel dar unii administrau mai bine, alții mai puțin atent, de aceea unii aveau mai multe bunuri, alții mai puține. Din această perspectivă, putem afirma chiar că avuția nu este ceva rău în sine, atât timp cât este îngăduită de Dumnezeu; se poate spune chiar că Dumnezeu răsplăteşte celui care munceşte cu sârguință, cu onestitate, când munca

nu este făcută spre acumulare de bunuri şi omul nu este stăpânit de lăcomie.

Lucrurile se schimbă când este vorba despre avuție şi legătura ei cu puterea. Este incontestabil că omul care câştigă mult dorește şi mai mult, de aceea începe să se îngrijoreze în privința modului cum trebuie să o administreze, ca să se multiplice. Soluția vine de la putere. Avuția atrage nevoia de popularitate, influență, imagine publică, putere. Puterea este necesară pentru a asigura bogăția, a o spori prin influență şi efort mic, încât bogatul se îndepărtează de comunitate şi devine dominator, având încredere în propria bogăție. Dominarea poate degenera în forme patologice, cum ar fi exploatarea prin muncă sau practici antisociale, totalitarism, criminalitate. Patima puterii conduce încet la schimbarea caracterului uman, până la dezumanizare.

Dezumanizarea atrage, evident, grave consecințe sociale, relaționale, respectiv, folosirea avuției împotriva omului. Omul nu este o ființă însingurată, pentru că, prin creație, a fost aşezat într-un context social. Aşadar, nimic din ceea ce are nu este dobândit de unul singur. Când bunurile din surplus sunt folosite în ajutorul comunității mai mult decât în interesul propriu bogăția devine un instrument social cu caracter moral pozitiv, în cazul creştinilor are caracter mântuitor. Astfel, avuția devine eficientă în condițiile în care îndeplineşte câteva condiții: este câştigată onest, este chivernisită cu grijă, este folosită cu generozitate şi nu schimbă caracterul uman făcându-l dependent de ea, nu conduce la exercitarea arogantă sau tiranică a puterii.

În textul evanghelic despre bogatul căruia i-a rodit țarina se accentuează legătura dintre caracterul uman şi mulțimea

bogățiilor. Nu există dialog, cum suntem obişnuiți în parabolele lui Iisus. Omul, numit nebun sau neînțelept, este atât de orientat spre sine însuşi încât totul este un simplu monolog: i-a rodit țarina şi a început să vorbească cu sine însuşi. Hotărăşte cum să păstreze pentru sine tot ceea ce a dobândit, apoi declară o fericire pe care o vrea spirituală, atât timp cât se adresează sufletului propriu. În monologul său nu este loc pentru alți oameni, pentru îngeri şi nici pentru Dumnezeu. Bogatul neînțelept nu este un personaj trecut în istorie şi uitat. Astăzi oamenii nu mai văd bogăția rezidând în roadele pământului, ci în conturi, acțiuni, investiții imobiliare, artă. Există oameni ale căror venituri ajung la sume greu de închipuit, care se întreabă în ce bunuri mai pot învesti profitul încât să se piardă cât mai puțin şi să le ofere o gamă cât mai largă şi mai variată de experiențe exclusiviste.

Iisus s-a întrebat, în urmă cu două milenii, de ce se întunecă mintea şi se împietreşte inima omului căruia i-a rodit țarina, Biserica transmite peste veacuri aceeaşi întrebare.

Când face distincția dintre bogați şi femeia văduvă care au oferit obolul lor la templu (Marcu 12, 41-44), Iisus arată că sunt două stagii în folosirea eficientă a avuției: cei care dau din prisosul lor fac un lucru natural, care îi arată umani; cei care dau din puținul lor fac un sacrificiu, ceea ce îi arată sfinți. Bogatul din Evanghelie, respectiv omul contemporan, greşeşte în câteva aspecte, pe care Iisus le dezvăluie ucenicilor. O primă eroare este aceea că omul care se îmbogățeşte repede îl scoate pe Dumnezeu din ecuație şi îşi concentrează întreaga atenție spre ceea ce vede în jur, bogățiile crescânde care îi aduc o satisfacție nejustificată social. Vocea care îi spune bogatului „nebune” este

autoritatea externă, stăpână peste toate bunurile lumii, Dumnezeu, care îl atenționează. „În această noapte vor cere de la tine sufletul tău” (Luca 12, 20). Acest „vor cere” se referă la legătura dintre bunuri şi suflet. Bunurile care îl preocupă, ele vor cere de la suflet, vor lega sufletul şi vor robi pe cel care a făcut din ele un scop, pentru că nu mai are puterea să privească spre oameni, pierde libertatea, încetează dragostea iar el începe să existe numai pentru ele. Lucrurile vor duce la moartea sufletului. Mântuitorul dă această pildă ca să arate că omul trebuie să aibă gândul la Dumnezeu, în permanență, nu doar ocazional şi ceremonial, mai presus de bunurile materiale, când se află în lipsă, singur sau în mijlocul lumii. Societatea modernă este organizată de aşa manieră încât exact când ar trebui să mulțumească lui Dumnezeu, atunci apare timpul în care au fost organizate perioadele de vacanță, în care cei mulți aleg să ofere trupului odihnă sau distracție, abandonând aspirațiile sufletului. Mai delicat este faptul că practicanții credinței sunt considerați „bisericoşi”, termen ce capătă tot mai mult o conotație peiorativă. Nu înseamnă că toți trebuie să fie în biserică, deşi acesta este idealul creştin, dar să gestioneze timpul de aşa manieră încât o parte din timp, cât de mică, să fie alocată preocupărilor spirituale, fapt ce ar conduce la un mai mare realism şi o abordare mai atentă a bunurilor şi greutăților vieții. Dumnezeu, care este Creatorul materiei, a dat-o omului pentru a se folosi de ea rațional şi a o conduce înspre Creator, lăsând urmaşilor şansa de a se bucura de bunuri. Involuția lumii este semnul că, dacă omul antic uita uneori de Dumnezeu şi rolul Lui în lume, omul modern neagă pe Dumnezeu, căutând să se aşeze pe sine în locul Creatorului.

Va trebui reamintit la nesfârşit că ţarina nu rodeşte singură, dacă Dumnezeu nu face să crească ceea ce omul sădeşte, dacă nu dă ploaie la bună vreme, nu creează contextul pentru înmulţirea bunurilor pământeşti. Omul nu trebuie să uite nici o clipă că totul începe şi trebuie să se termine cu lucrarea lui Dumnezeu. Egoismul şi individualismul fac pe cel care vede bunurile sporind, să adauge la egoism o altă patimă, lăcomia.

Lăcomia reprezintă dorinţa nestăvilită a omului de a avea, a consuma mai mult decât este nevoie, a depăşi simplitatea prin lux. Ea conduce la un cortegiu întreg de alte păcate, cum ar fi nedreptatea, necinstea, asuprirea şi multe altele. Cel care îşi doreşte ceva nu evaluează mijloacele prin care vrea să obţină un bun, ci gândeşte doar la ţintă, adică dobândirea sau consumul de bunuri pe care şi le doreşte. Lăcomia se naşte din dorinţa avidă de bogăţii şi bunătăţi: Iisus Hristos reia în Evanghelie (Luca 1, 53) un text vechi-testamentar potrivit căruia Dumnezeu umple de bunătăţi (Psalm 103, 29) pe toţi cei ce cred în El, aşa încât ele însele ar trebui să facă pe om să gândească la Dumnezeu. Lăcomia conduce aproape inevitabil la goana după plăceri, chiar şi când lacomul nu este bogat. Acesta este semnul lipsei de încredere în Învierea Lui Hristos, în viaţa veşnică, atât timp cât omul îşi oferă material tot ceea ce doreşte, dând curs tentaţiilor. Acest tip de lăcomie conduce la hedonism, indiferentism social şi regres spiritual, întrucât îl întoarce pe om spre aplecările lui senzuale, îl leagă de realităţile biologice, dincolo de care hedonistul consideră că nu mai există nimic. Pavel identifică pe cei din această categorie, considerându-i neînţelepţi: „Pântecele este dumnezeul lor, iar

mărirea lor este întru ruşinea lor, ca unii care au în gând cele pământeşti" (Filipeni 3, 19). Apostolul neamurilor nu se referă la aspectul culinar, exclusiv gastronomic, ci la tot tipul de plăceri pe care omul şi le oferă, nu dintr-o nevoie, ci din capriciu.

În sfârşit, lăcomia devine piedică în calea progresului spiritual prin modul cum se manifestă în relația cu bunurile aproapelui, fie că le doreşte explicit, fie că îşi doreşte aceleaşi bunuri, nu pentru că are nevoie de ele, ci pentru că le are şi altcineva. Tipul acesta de atitudine este educabil, reglementat şi chiar condamnat încă din Vechiul Testament, când se interzice ca omul să râvnească la ceva ce nu este al său (Ieşire 20, 17).

În preocupările organismelor bisericeşti din toată lumea, aflate în dialog, se recomandă tot mai convingător atitudinea pastorală a slujirii, redescoperirea unei spiritualități autentice şi a solidarității creştine. Teologia, ca materie de studiu în universități, ca preocupare a multor minți luminate ale lumii, a ocupat un loc principal în viața omenirii mileniului al doilea. Tocmai dorința omului de a înțelege tot mai mult din realitățile divine, ispita filosofării şi adevărurile teologice consolidate cu argumente de tip scolastic, readucerea filosofiei aristotelice sau platonice în cultura medievală şi folosirea ei ca slujitoare a teologiei, interzicerea lecturii din Sfânta Scriptură, în paralel cu interpretarea liberală a acesteia şi negarea autenticității revelației din ea au condus la sciziuni succesive, încât astăzi există un număr impresionant de Biserici, denominațiuni, asociații religioase, grupări religioase, toate clamând originea în propovăduirea lui

Hristos.[87] Mileniul al treilea se vrea un mileniu al conştientizării lumii cu privire la fragilitatea mediului, la nevoile oamenilor, la echitate şi solidaritate. Evident, priorităţile Bisericilor nu sunt întotdeauna şi priorităţile factorilor economici şi politici. La început, Biserica s-a identificat social cu cei săraci şi excluşi, iar la nivel pastoral, slujea cu entuziasm eshatologic, considerând că venirea lui Iisus este foarte aproape. Participarea la rugăciune, întruniri şi programe dedicate studiului teologiei şi rugăciunii publice este importantă numai în măsura în care ea se reflectă în atitudinea socială.

Dreptul la proprietate nu poate să fie negat nimănui. Diversitatea socială şi economică este naturală, acceptată ca reflexie a diversităţii treimice. Nici o teologie nu ar promova uniformitatea, ceea ce din perspectivă socială s-a dovedit a fi un eşec prin implementarea comunismului. Dreptul la proprietate este un drept fundamental, este semn al libertăţii care trebuie folosit în aşa manieră încât bunurile să fie mijloc de coeziune socială, de solidaritate umană şi de responsabilizare universală. Prin bunuri, cel bogat poate deveni bun fără a sărăci, cel sărac poate trăi, fără a râvni la bunurile celuilalt, toţi se pot mântui în funcţie de sentimentul cu care tratează avuţia. Detaşarea, generozitatea, dreptatea, bunătatea, facerea de bine, blândeţea, pacea şi alte daruri ale Duhului (Galateni 5, 22) sunt legate de atitudinea faţă de bunuri.

[87] Numai în România, conform datelor oficiale, există peste 500 de Biserici, culte, denominaţiuni, asociaţii şi fundaţii religioase active. Cf. Nicolae Achimescu, *Noile mişcări religioase,* Limes, Cluj Napoca, 2002, p. 7.

Societatea creştină este aceea în care atât proprietarul cât şi lucrătorul trebuie să se bucure proporţional de munca lor. Cel care munceşte să fie răsplătit după munca pe care o face, cum se afirmă în învăţăturile biblice: „Vrednic este lucrătorul de plata sa" (Luca 10, 7 şi I Timotei 5, 18). Unii proprietari îşi sporesc avuţia nu prin muncă, ci prin oprirea plăţii lucrătorilor, prin speculaţii financiare sau prin eludarea unor legi şi reguli de convieţuire, sau chiar prin exploatare directă a celor fără putere. Dacă şi unii şi alţii ar gândi comunitar, nimeni nu ar fi nevoit să sufere. Pentru că Evanghelia recomandă, în primul rând, obligaţia de a lucra ca natura umană să nu sufere. Statul, ca instituţie, nu are existenţă independentă de persoane, de aceea nu trebuie să fie posesor de bunuri, aşa cum a încercat regimul comunist, promovând inechitatea socială sub masca unui comunitarism rău înţeles. Nu statul se bucura de bunurile trecute în proprietatea sa, ci o elită care, cu timpul, a devenit tiranică, având puterea şi mijloacele de a o exercita. Egalitate perfectă nu există, dar Evanghelia recomandă inter-conectivitatea umană pe bază de discernământ şi dreptate, astfel ca toţi să trăiască un nivel de viaţă cât se poate de apropiat unii de alţii. Sfântul Apostol Pavel spune să ne rugăm pentru mai marii noştri, adică cei care conduc, respectiv funcţionarii statului. Biserica se roagă pentru ei la slujbe pentru ca funcţia pe care o au să o folosească spre binele comunităţii, spre a se respecta dreptatea. Biserica cere, prin slujitorii ei, ca Dumnezeu să-i lumineze, să le dăruiască cele necesare pentru a discerne ce este necesar, de unde trebuie să ia şi unde trebuie să dăruiască. În sfârşit, toate Bisericile sunt chemate să încurajeze dărnicia prin organizaţii de specialitate, unde să se

propună şi să se elimine programat sărăcia, față de cultura modernă în care creşte sărăcia programată de marii actori economici ai lumii. Pomana ocazională nu elimină sărăcia. Cel care dă ocazional o face fie emoțional, sub inspirația unei slăbiciuni de moment, fie în speranța unui câştig mult mai mare, de natură spirituală, fie pur şi simplu pentru a-şi linişti conştiința cu o faptă de importanță minoră. Este un bine pe care omul nu îl face pentru a ajuta pe cel în nevoie, ci pentru a se ajuta pe sine, oferind satisfacția de a fi făcut un bine, ceea ce ar putea fi numit „anestezic pentru propria conştiință".

Încă de la prima comunitate creştină, cum se vede în cartea *Faptele Apostolilor*, capitolul al doilea, cu experiența socială remarcabilă a Sfântului Vasile cel Mare, în secolul al IV-lea, Biserica a organizat sisteme sociale prin care să integreze pe cei nevoiaşi, să aline suferința, fără însă a reuşi să elimine total sărăcia. Lumea întreagă trăieşte astăzi experiența sărăcirii maselor largi, a alterării relațiilor dintre populația pauperizată şi statele neputincioase sau incapabile de a rezolva criza financiară, cu repercusiuni mari asupra multor categorii, fapt ce se repercutează în neîncredere, violență, tensiune socială, nelinişte şi nesiguranță. Este, probabil, rezultatul incapacității sau lipsei de voință în a integra principiile creştine în regulile de organizare; lăcomia şi circulația virtuală a valorilor a dus la prăbuşirea de sisteme construite artificial, care aveau ca beneficiari persoane individuale şi grupuri de interese, în defavoarea statelor şi a comunității sociale în general.

Pentru unii idilică, pentru alții ineficientă, teologia a propus dintotdeauna criterii morale de câştigare şi folosire a

bunurilor. Biserica invită în permanență la Liturghie pentru a mulțumi Domnului. Mulțumirea este cel dintâi pas spre înțelepciune; în Sfânta Liturghie se rosteşte „Ale Tale dintru ale Tale, Ție îți aducem de toate şi pentru toate”[88], formulă în care se recunoaşte dărnicia şi bunătatea lui Dumnezeu, în relație cu smerenia umană de a mulțumi, oferi şi împărtăşi. Aceasta înseamnă a fi bogat sau sărac înțelept, orientat mai mult spre ceilalți decât spre sine, față de neînțeleptul din Evanghelie. A dărui din propriile bunuri, dobândite onest, a exercita sentimentul dragostei față de semeni, a mulțumi Domnului pentru toate, având credința că viața nu stă în prisosul bogățiilor, acestea sunt semnele credinței autentice şi înțelepciunii dumnezeiești. Prea multe organizații naționale şi internaționale se mulțumesc să observe semnele sărăciei, nedreptății şi inechității. Sfântul Vasile cel Mare spune că dacă cineva ia cămaşa de pe altul, acela e numit tâlhar. Dar atunci când creştinul vede pe cineva gol şi nu pune cămaşa pe el nu este cu adevărat creştin.

Lăcomia s-a instalat ca parte organică a comportamentului uman atât de adânc încât cine nu o practică pare a nu aparține acestei lumi. Este adevărat, omul poartă în sine concupiscența, înclinația spre păcate ca reminiscență a păcatului strămoşesc, dar Biserica pune la dispoziție discernământul, ponderația prin post, milostenia ca faptă mântuitoare. Peste toate acestea, Evanghelia este un permanent îndemn la dragoste unii față de alții, prin care omul îşi exprimă cu adevărat libertatea.

[88] *Liturghier*, p. 152.

Învățături dogmatice şi morale

1. Reținerea lui Hristos de a se constitui în judecător peste averi şi moşteniri arată că Dumnezeu nu are un rol, bun sau rău, în distribuirea bunurilor. Creştinismul a propovăduit detaşarea de lucrurile materiale, ceea ce înseamnă că la Dumnezeu bunurile sunt atât de lipsite de importanță, încât nu dă nici o recomandare despre regulile după care acestea se distribuie. Textele care au legătură cu bogăția nu pun accentul pe bunuri în sine ci pe modul dobândirii, modul folosirii lor şi, mai ales, ataşarea de ele care le dă valoare morală. Bunurile nu au legătură cu Împărăția cerurilor.

2. Textul poate fi folosit pentru a se interpreta sau a fundamenta relațiile dintre Stat şi Biserică. Biserica nu este chemată şi nu poate să folosească puterea şi autoritatea discreționar spre a impune anumite reguli, nu poate şi nu trebuie să folosească aceleaşi metode de colectare de impozite şi nu trebuie să aibă ca ideal puterea şi avuția. Statul nu trebuie să aibă pretenții asupra Bisericii ademenind-o cu avantaje materiale pentru ca, ulterior, să o folosească în scopuri politice sau să o manipuleze social, îndepărtând-o de la scopul ei, acela de a vesti Împărăția cerurilor.

3. Hristos nu se înfățişează ascultătorilor ca judecător peste moşteniri pământeşti, ci ca Răscumpărător al oamenilor din păcate, din avariție, din ipocrizie. Avariția sau arghirofilia este primul păcat de care se depărtează sfinții Bisericii, eliberându-se de dorințele cărnii şi de mândria inimii. Apostolul Pavel arată clar: „Şi, în adevăr, evlavia este mare câştig, dar atunci când ea se îndestulează cu ce are. Pentru că noi n-am adus nimic în lume, tot aşa cum nici nu putem să

scoatem ceva din ea afară; ci, având hrană şi îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulaţi. Cei ce vor să se îmbogăţească, dimpotrivă, cad în ispită şi în cursă şi în multe pofte nebuneşti şi vătămătoare, ca unele care cufundă pe oameni în ruină şi în pierzare. Că iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor şi cei ce au poftit-o cu înfocare au rătăcit de la credinţă, şi s-au străpuns cu multe dureri" (I Timotei 6, 6-10).

4. Fiecare moment şi context în care Iisus rosteşte o parabolă are o trimitere pedagogică. În cazul textului despre Bogatul căruia i-a rodit ţarina, între ucenicii care ascultau parabola se afla şi Iuda, căruia îi făcea cunoscută cu înţelepciune dumnezeiască drama pe care o aduce în viaţa omului păcatul lăcomiei, care degenerează caracterul uman spre trădare şi sinucidere. Dumnezeu trimite vestea cea bună şi celor răi, despre care ştie că nu le va folosi, dar dă tuturor aceleaşi şanse.

Hristos şi păgânismul: femeia păgână, model de credinţă

Citind textele evanghelice se poate realiza uşor cât de mare este ponderea bărbaţilor în discursul public, în comparaţie cu vizibilitatea femeii. Între adversarii lui Iisus nu s-a înregistrat nici o femeie. Locul femeii în societatea iudaică antică se limita la activităţile domestice. Totuşi, rareori, observăm că Mântuitorul Iisus Hristos iese din spaţiul cultural specific vremii şi se manifestă ca şi cum nu ar aparţine nici timpului, nici prejudecăţilor vremii. Uneori lasă impresia că încalcă regula socială, aceea în care bărbatul era prin natură superior femeii, sau că încearcă deliberat să arate

că învățătura Lui nu este limitată de convenienţe sociale, că ceea ce omul consideră vrednic de dispreţ, la Dumnezeu poate să fie mai presus de orice preţ.

Este cazul unei femei străine de poporul iudeu, cananeancă, din părţile Tirului şi ale Sidonului. Avea, aşadar, toate precondiţiile să fie neglijată sau disprețuită: era femeie, era păgână, avea o copilă demonizată, probabil era singură, altfel soţul ar fi venit, potrivit normelor locului. În nord, în părţile Tirului şi Sidonului, zona Libanului de astăzi, Iisus se deplasează ca şi cum nu ar avea un scop anume: săvârşise câteva minuni şi dăduse învăţături în preajma Lacului Ghenizaret, la Nazaret şi Capernaum, dar se îndreaptă, fără nici o explicaţie sau motivaţie, spre părţile „Tirului şi ale Sidonului şi, intrând într-o casă, voia ca nimeni să nu ştie, dar n-a putut să rămână tăinuit” (Marcu 7, 24). Hotărârea lui Iisus de a pleca într-un loc unde nu îl cunoaşte nimeni, de a se ascunde sau mai degrabă de a nu mai vedea pe nimeni se datorează cel mai probabil gândirii obtuz-formaliste a fariseilor şi incapacităţii ucenicilor de a înţelege ceea ce voia să transmită tuturor: că există o diferenţă ireconciliabilă între credinţa formalistă şi credinţa trăită, lucrătoare în fapte.

Capitolul al şaptelea al Evangheliei după Marcu este construit pe această antiteză: piscul formalismului religios la care fariseii reduseseră legea lui Moise şi minunea săvârşită de credinţa unei femei păgâne, care probabil nici nu cunoştea legile mozaice. Liderii religioşi îi reproşaseră lui Iisus că ucenicii au mâncat cu mâinile nespălate; nu era vorba despre igienă, de grijă pentru sănătatea lor, ci de nerespectarea unei prescripţii ritualice. Iisus le arată fariseilor că sunt în stare să denatureze legea lui Moise până acolo încât să nu aibă grijă

de propriii părinți sub pretextul că un lucru, cu care-i puteau ajuta, se cuvine lui Dumnezeu, deşi Moise spusese: „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta!" La aceste adaugă că nu cele ce intră în gura omului îl spurcă, ci ceea ce iese din inima omului: „Căci dinăuntru, din inima omului ies cugetele cele rele, desfrânările, hoțiile, uciderile, adulterul, lăcomiile, vicleniile, înşelăciunea, neruşinarea, ochiul pizmaş, hula, trufia, uşurătatea. Toate aceste rele ies dinăuntru şi spurcă pe om" (Marcu 7, 21-23). Răul nu vine din creație spre om, pentru că singurul care are voia liberă, rațiunea şi capacitatea de a deosebi răul de bine este omul. Creația îi este supusă, iar el trebuie să o purifice şi să o sfințească. Istoria a confirmat de atâtea ori că tot ceea ce a fost mai rău pentru mediu şi pentru omenire vine din inima omului luciferizat. Iisus este atât de dezamăgit de faptul că nici ucenicii nu au înțeles această logică simplă încât pleacă spre un spațiu unde nimeni nu se aştepta să găsească ceva bun, ci simplu să nu mai vadă atât de multă ipocrizie.

El iese din spațiul iudaic, în care formalismul era omniprezent şi merge într-un ținutul unde formalismul fusese acoperit de ostilitate etnică. Evreii o manifestau fără nici un resentiment, cu dispreț şi nejustificată aroganță față de toate popoarele din jur, filisteni, moabiți, sirieni, fenicieni, samarineni sau cananeeni. Pe toți îi considerau păgâni şi nu se sfiau să-i numească nespălați, necurați sau câini. Orice incursiune a unui evreu într-un popor vecin era dezonorantă pentru sine şi surprinzătoare pentru ceilalți, adică ar fi trebuit să fie determinată de nişte imperative absolute, între care comerțul. Până astăzi, iudeii încă mai aşteaptă pe Mesia, încă se mai consideră singurul popor ales cu care Dumnezeu are

un plan special. Este de neînțeles cum într-un spațiu geografic arid şi neprimitor, trăiesc comunități de beduini într-o sărăcie greu de imaginat, dar pretutindeni există arme, conflicte, garduri de sârmă ghimpată sau electrificate, ziduri de netrecut, la propriu. Trecerea din Ierusalim spre Bethleem este o adevărată aventură diplomatică: deşi sunt despărțite de câțiva kilometri locurile unde Iisus s-a născut, aflate sub autoritatea palestiniană, sunt despărțite de zeci de ani de Ierusalimul unde a predicat, aflat în statul Israel, sub pază militarizată.

Făcând această paranteză a ceea ce înseamnă Orientul Mijlociu de atunci şi de azi, ne putem închipui ce aventură şi-a asumat Mântuitorul care a trecut în zona non-iudaică. Probabil la casa unde stătea, pe lângă cei care L-au descoperit, a venit o femeie cananeancă şi L-a rugat: „Miluieşte-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon” (Matei 15, 22). Ca Fiul al lui Dumnezeu, Iisus ştia că o va întâlni pe această femeie, ştia că răbdarea şi că suferința ei ajunseseră la limită văzând ce chin are copilul său. Iisus se duce într-un teren neutru, unde poate să vindece pe cineva care nu era din poporul evreu fără a fi acuzat şi fără a pune în pericol viața aceluia. Dacă femeia cananeancă ar fi venit în ținutul Galileii, e foarte probabil ca ea să nici nu fi ajuns în preajma Mântuitorului din cauză că ar fi eliminat-o cei care-L însoțeau, văzând-o după port şi după vorbă că nu este evreică. Ieşind în întâmpinarea ei, nu se leapădă de poporul evreu; când ea Îl imploră să o ajute, El îi spune „Nu sunt trimis decât pentru oile cele pierdute ale casei lui Israel”, deci, avea conştiința apartenenței la poporul lui Israel, ştia că vine din casa lui David şi că întreaga mentalitate a poporului

era că Mesia trebuia să vină pentru eliberarea poporului iudeu.

Între Iisus şi femeia cananeancă începe un dialog prin care Iisus îi testează credința. Ceea ce reiese e că puterea credinței ei îl surprinde. Este singura dată când Mântuitorul exclamă a surprindere „O, femeie, mare este credința ta!” Formulele folosite în alte ipostaze sunt „fie ție după cuvântul tău!” sau „fie ție după credința ta”, „credința ta te-a mântuit”.

Femeia cananeancă devine pildă istorică a relației dintre credință şi voință: femeii, Mântuitorul nu-i mai spune „credința ta te-a mântuit!”, sau „fie ție după credința ta!”, ci „fie ție după cum voieşti!” pentru că această împlinire a voinței este rezultatul unei credințe foarte mari. Psihologii vorbesc despre aşa numita „motivație” care dă omului puterea de a face orice. Un angajat este bun dacă este motivat sau dacă îi este oferită o anumită motivație. Motivația poate fi un exercițiu al voinței educate într-un anumit stil dar este infinit mai puternică şi depăşeşte chiar limitele naturalului când are ca fundament credința. Motivația cu adevărat mântuitoare este aceea care este rezultatul credinței, pentru că nu are ca obiect persoana proprie. Obiectul credinței este întotdeauna un altcineva decât sinele. Dacă fundamentul motivației trebuie să fie credința, motorul ei este iubirea. Prin iubire motivația rămâne ataşată de un obiectiv moral, nu conduce spre țeluri aberante, cum ar fi dorința de înavuțire sau libidoul puterii.

Evanghelia transmite că ființa umană nu trebuie desconsiderată în niciuna dintre laturile ei. Este nedemn a considera că femeia este inferioară bărbatului, a o face vinovată pentru intrarea păcatului în lume, a o considera

exclusiv simbolul senzualității şi al păcatului. În biserici sunt multe modele de femei a căror viață este aproape de sfințenie prin sacrificiu, smerenie, dragoste, dăruire față de oameni şi față de Dumnezeu. Indiferent care este statutul ei social, virtuoasă sau nu, păcătoasă sau nu, modernă sau conservatoare, femeia are aceeaşi receptivitate față de viață în plinătatea ei şi-i primeşte altfel misterul în însăşi ființa sa. Mântuitorul arată că şi dacă nu ar avea nici un motiv să o ajute pe femeia din Canaan, găseşte motive suficiente: demnitatea umană pe care o dovedeşte şi suferința pe care o trăieşte. În genealogia Mântuitorului (Matei 1, 1-16 şi Luca 3, 24-38), se face o înşiruire a 14 generații care l-au precedat pe Iisus, fiind strămoşii Lui până la David sau chiar Adam. În această genealogie există 4 femei, Rahab, Tamara, Rut şi Batşeba, care sunt menționate drept strămoaşe ale lui Iisus Hristos, deşi în astfel de cazuri erau menționați numai bărbații. Rahab, care este menționată prima între femeile din genealogia Mântuitorului, a fost o desfrânată (Iosua 2, 1-3). o femeie uşoară, iar atunci când Iosua a trimis două iscoade în ținutul Canaanului, ca să iscodească să vadă unde sunt punctele slabe ale canaaniților pentru a cuceri acest teritoriu, au fost adăpostiți de această femeie. Intervenția ei le-a salvat viața celor doi spioni, iar poporului ales i-a facilitat intrarea în pământul făgăduinței. Despre Tamara se ştie că a fost nora lui Iuda, unul dintre cei 12 copii ai lui Iacov, provenind din neamul moabiților, deci neevreică. Tamara, după ce au murit doi dintre fiii lui Iuda, soții ei, în baza căsătoriei de levirat, s-a deghizat în femeie uşoară şi l-a sedus pe Iuda, socrul său, după moartea soției lui, pentru a-i perpetua neamul. Rut era tot moabiteancă, dar rămâne fidelă soacrei sale, Noemi, după

moartea soțului şi, astfel, a intrat în neamul iudeu prin căsătoria cu Boaz. Despre Batşeba sau Berşeba se ştie că a fost soția lui Urie Heteul, generalul lui David. Şi ea avea să fie sedusă de către regele David, iar după ce îi devine soție îl va naşte pe Solomon, regele care avea să ridice templul cel mai fastuos, cel mai impunător din istoria poporului iudeu. Din aceste patru modele se trage concluzia că orice om din istoria biblică şi din istoria omenirii poate să devină ales. Alegerea pentru un plan divin face ca viața omului să se schimbe: Tamara rămâne în casa lui Iuda, Rahav încetează viața uşoară, Batşeba devine soția lui David, Rut rămâne cu Boaz până la moarte.

Iisus nu se sfieşte să vorbească cu femeia samarineancă, cea care a avut cinci bărbați şi era cu al şaselea într-o legătură nepermisă, să o asculte pe femeia cananeancă, străină de poporul iudeu, a tămăduit-o de patima ei pe Maria Magdalena, a iertat-o pe femeia prinsă în adulter, a dat exemplu de credință pe femeia care îi spală picioarele cu lacrimi şi i le şterge cu părul capului. Hristos nu a făcut diferențieri de natură sau de statut social între oameni, pe bază de gen sau etnie. A primit, a ascultat şi a vindecat, a dăruit cu generozitate învățătură la toată lumea, a spus tuturor că e necesar ca fiecare să-şi schimbe viața, odată ce-L cunosc pe El ca Fiul lui Dumnezeu.

Femeile din Evanghelie sunt model de credință prin rugăciune, consecvență, smerenie, curaj, perseverență, capacitatea de a se schimba din om vechi în om nou, disponibilitatea de jertfă, milostivire, respectul față de viață, poate şi prin naivitatea de a crede în sinceritatea dragostei celor din jur.

Evanghelia are un caracter supra-etnic, pentru că descrie în câteva exemple concrete modul cum învățătura lui Iisus trece spre popoare vecine evreilor, iar aceasta se încununează cu Pogorârea Sfântului Duh, care dă ucenicilor harisma de a vorbi în limbile tuturor celor prezenți la Ierusalim. Evanghelia precizează că îngerii lui Dumnezeu se bucură în ceruri pentru fiecare păcătos care se pocăieşte (Luca 15, 10), fără a se preciza identitatea religioasă, de gen ori etnică a păcătosului. Tendința unor creştini de a trimite mai mulți oameni spre pedeapsă decât vrea Dumnezeu este nefastă. Dorința lui Dumnezeu este mântuirea tuturor oamenilor cărora le întinde darul brațelor deschise în aşteptarea fiilor care se pocăiesc.

Întâlnirea lui Iisus cu femeia cananeancă este ca un examen: interesant, pătrunzător, riguros, în care femeia se dovedeşte a fi curajoasă, insistentă şi extrem de inteligentă. Nimeni altcineva nu a răspuns Mântuitorului cu atâta promptitudine şi cu atâta acuratețe în cuvinte. Psihologia dialogului se vede din faptul că nu a negat nici o clipă ceea ce i s-a spus, dând de fiecare o nouă dimensiune convorbirii. Rezultatul a fost pe măsura „examenului": Hristos nu a putut să nu o ajute. Prin comparație cu formalismul credincioşilor iudei, ea devine reprezentanta exprimării autentice a credinței, care avea să-i marcheze viața înainte: „Fie ție după cum voieşti!" Această „rezoluție" este dată fiecăruia pentru a-l face co-responsabil de ceea ce se petrece în viață şi se va petrece în veşnicie.

Învățături dogmatice şi morale

1. Iisus Hristos este interzis ca Fiu al lui Dumnezeu în însuşi pământul făgăduinței pe care l-a dăruit poporului iudeu. Aceeaşi situație s-a întâmplat cu Ilie şi cu apostolul Pavel ca paralele istorice. Omul este liber să îl interzică pe Dumnezeu într-un spațiu şi un timp, cum ar fi fost perioadele de comunism, dar când Dumnezeu nu este bine primit într-un loc, îşi revarsă binecuvântările peste alte locuri şi în alte neamuri. Iisus Hristos, cu toată opoziția din timpul activității pământeşti, de după înviere şi până la sfârşitul veacurilor nu va înceta să fie batjocorit, interzis, alungat. Oriunde se va duce, va duce alinarea de care unii se lipsesc fie din ignoranță, fie din răutate.

2. Hristos săvârşeşte o minune care are un dublu scop: să arate ucenicilor că nu a venit numai pentru poporul evreu şi să încerce credința unei femei răvăşită de durere umană. Credința ei profundă a arătat ucenicilor că şi ea este fiica lui Avraam. Nu a stat în intenția lui Hristos să întemeieze o altă comunitate de ucenici în mijlocul păgânilor, paralelă cu poporul iudeu. Modelul va fi preluat şi folosit pe scară largă de Apostolul Pavel care pleacă în călătoriile misionare în afara spațiului evreiesc.

3. Iisus creează un contrast teocratic între părerea iudeilor despre păgâni, pe care îi considerau câini şi importanța pe care Dumnezeu o dă fiecărei ființe umane. Iudeii avuseseră menirea de a anunța lumii pe Mesia dar pentru că au compromis acest rol în istoria omenirii, Hristos însuşi arată, prin imaginea fărâmiturilor, că din învățătura dumnezeiască se poate împărtăşi fiecare neam.

4. Vindecarea fiicei demonizate de la distanță constituie baza învățăturii creştine despre binecuvântările pe care Dumnezeu le trimite ca răspuns la rugăciunile înălțate de comunitatea credincioşilor, fiecare cu suferința sa, ca persoană individuală, nu ca masă de oameni.[89]

Hristos – Stăpânul care invită la mântuire pe toți

Împărăția Cerurilor este asemănată cu un ospăț mare, pe care îl organizează un stăpân, la care vor să participe meseni din cele mai variate medii, unii pregătiți, alții mai puțin atenți, iar alții neaveniți. Iisus a vorbit despre nunta fiului de împărat, despre ospățul la care apare un oaspete fără haină potrivită, a vorbit de ospățul la care prietenii refuză să participe sub diferite motive, despre ospățul care este pregătit dar se închide fecioarelor neînțelepte. Convivii sunt din păturile superioare ale protipendadei vremii, oameni cu influență, oameni obişnuiți, dar şi ologi, orbi, şchiopi, uscați

[89] Până în secolul al III-lea, practica scoaterii sau alungării demonilor era frecventă în bisericile creştine era săvârşită de preoți, cu o rânduială specială şi constituia o formă de misiune între păgâni. În timp, ea s-a mai păstrat la Taina Botezului, unde alungarea demonului este făcută prin gesturi specifice ale preotului: punerea mâinii pe creştetul celui ce se botează, suflare în față sub forma crucii, facerea semnului crucii, ungere cu untdelemn sfințit şi lepădarea de Satana pronunțată de cel ce se botează sau de naşi, în cazul pruncilor. Nu se poate vorbi propriu-zis de exorcizare instituțională în Ortodoxie, ci de „medicină preventivă", adică pruncul care se botează este scos din influența răului prin botez, este vindecat de consecințele păcatului strămoşesc şi este pus în comuniune cu Hristos, Izvorul vieții şi al vindecării. Cazurile de „demonizare" în Ortodoxie sunt privite prin prisma unor păcate neştiute şi nespovedite de ceilalți. Cunoscutele *Molitfe* ale Sfântului Vasile cel Mare se săvârşesc numai de anumiți slujitori pentru cazuri specifice, dar nu constituie o formă liturgică de alungare a demonilor.

găsiți pe la colțurile ulițelor, pe străzi, pe la garduri, ceea ce astăzi este cunoscut drept fenomen urban „homeless”, cei fără casă, fără cămin.

Sfânta Evanghelie arată cum trebuie organizat ospățul, respectiv, care este motivația unei cine, cum se pregătește gazda, cum trebuie să participe invitații, care este folosul unei astfel de întâlniri. Dincolo de aspectele practice și detaliile administrative, important este ce rămâne în sufletul sau mintea invitaților, cu ce se aleg dintr-o astfel de întâlnire. Oamenii se întâlnesc pentru că vor să dăruiască și să împărtășească ceva.

Iisus a fost invitat la diferite ospețe, câteodată și la mesele potentaților vremii, unde a respectat convenințele, dar a folosit prilejul de a da învățături chiar și când acestea sancționau obiceiuri ale gazdei înseși. Din modul cum vorbește, Iisus dovedește că mare parte din folosul unei cine constă în respectarea unor reguli care țin de respect inter-uman, pe care El însuși le-a respectat: punctualitatea, haina de cinste, așezarea la masă în funcție de importanță sau de decizia gazdei, tipul de dialog care trebuie purtat, atitudinea de apreciere și smerenie față de gazdă și față de ceilalți meseni.

Sfântul Evanghelist Luca descrie o discuție pe care Iisus o are cu bogații poporului în casa unuia dintre farisei, la un ospăț organizat după sistemul cinelor de club. Erau prezenți la ospăț numai cei bogați, care își alegeau locurile cele mai de cinste, sub privirea singurului sărac de la eveniment, Iisus Hristos. Nu se știe dacă erau și apostolii în grup. Mântuitorul nu era din aceeași categorie cu cei care se întâlneau la astfel de festinuri, dar devenise cunoscut prin misiunea care

ajunsese până în țările vecine. Era de aşteptat ca, fiind invitat la un eveniment monden, Iisus să se fi comportat linguşitor față de omul bogat, care şi-a făcut milă şi L-a invitat la masă, apreciindu-l şi lăudându-l, după obiceiul locului. Mântuitorul, totuşi, nu caută să intre în voia celui care L-a invitat, ci arată care sunt normele şi principiile după care se face un bine. El recomandă ca, atunci când cineva organizează un ospăț pentru un motiv oarecare, personal sau familial, să nu cheme în primul rând pe prietenii săi, ci să cheme şi pe cei care au nevoie, să împărtăşească din dragostea lui celorlalți. Nu se referă la ospățul propriu-zis, ci la bunătatea prin care se poate face din viața omului un ospăț. Ospățul este simbolizat liturgic prin dumnezeiasca Liturghie. Ceea ce aduce pe oameni la „ospățul" euharistic este credința, nevoia de a se împărtăşi din bunătatea stăpânului care se oferă pe Sine, sub forma pâinii şi a vinului, pentru o bucurie eternă, pentru viață veşnică. Trupul şi Sângele Domnului sunt date spre iertarea păcatelor şi spre viața de veci. Invitația este reciprocă: Dumnezeu cheamă pe credincioşi la cină prin credință, iar credincioşii chemă pe Hristos în elementele euharistice de pâine şi vin pentru a le sfinți şi a se îndumnezei, prin ele, toți cei care participă la comuniunea sfinților. La Dumnezeu, ospățul credinței înseamnă o ocazie permanentizată, la care aşteaptă ca oamenii să vină, să se întoarcă prin credință, să se lepede de haina veche a păcatului, să se mântuiască şi să ajungă la cunoştința adevărului.

Gazda bogată îşi invitase pe prieteni şi apropiați, pe cei care îl apreciau sau îl linguşeau. De aceea este surprins de comportamentul deschis şi sincer al lui Iisus: respectă toate regulile mesei, dar fără a face rabat de la adevărurile pe care

le propovăduia. În orice ipostază, când a fost chemat să vindece şi când a fost alungat, când a fost urmărit şi când a fost ispitit, când a fost tratat cu foarte mare cinste şi vază sau când a fost urmărit să fie ucis, Iisus nu a încetat să fie acelaşi, lipsit de fățărnicie, gata să dea fiecăruia un răspuns, un ajutor sau un exemplu. Nu s-a orientat după contextul social, nu a căutat să îşi cosmetizeze imaginea publică sau să acționeze în funcție de interese de moment. Ca să facă pe fariseul gazdă să înțeleagă mai bine învățătura, dă exemplul unui om care a făcut cină mare şi a trimis pe slujitorul lui să-i cheme pe prieteni. După ce i-a chemat, slujitorul s-a întors şi i-a spus stăpânului că cei pe care i-a invitat s-au scuzat „ca şi cum au fi fost vorbiți", adică în consens. Unul a motivat că şi-a cumpărat o bucată de pământ şi nu poate să vină, se duce să-l vadă. Un altul s-a acuzat pentru că şi-a cumpărat cinci perechi de boi şi trebuie să meargă să-i încerce, iar al treilea a invocat faptul că şi-a luat soție şi nu poate să vină.

Întrevedem aici tipologia omului de afaceri care doreşte să acumuleze, să mai adauge ceva. Cumpărarea pământului nu reprezenta o necesitate, mai degrabă un obicei sau un capriciu neimportant, căci logica este inversă: achiziția se face după ce este evaluat. Motivația se dovedea a fi un pretext pentru a refuza invitația la ospăț. Cel cu cinci perechi de boi cumpărate îl descrie pe administratorul care deja are lucrurile strânse, dar administrează cu o preocupare care îi răpeşte tot timpul, dorind să folosească boii cumpărați pentru a administra mai bine proprietățile agricole şi activitățile economice. Preferă să rămână cu boii lui, refuză invitația unui om şi preferă să rămână cu necuvântătoarele. El nu mai face diferența între calitatea şi demnitatea unui prieten care îl

invită şi lucrurile materiale care reprezentau pentru el cel mai important aspect al vieții. Iubirea de lucruri înăbuşă iubirea lui pentru oameni. Al treilea este cel care se căsătoreşte şi se prevalează de soție pentru a nu accepta invitația. În cultura vremii bărbatul căsătorit era scutit de serviciul militar ca să nu lase acasă soția mai bine de un an. Acest motiv este invocat de cel care s-a căsătorit, deşi nu era invitat decât pentru o cină de o seară. Ar fi putut să meargă însoțit de tânăra soție, dar nu soluția era preocuparea lui, ci refuzul.

Un prim detaliu care reține atenția este cel referitor la slujitorul pe care stăpânul l-a trimis. El este imaginea slujitorilor Bisericii, diaconi, preoți şi episcopi, care sunt în mijlocul oamenilor şi vestesc în permanență că ospățului lui Dumnezeu este pregătit. Invitația fusese lansată, stăpânul spusese dinainte că va pregăti un ospăț pentru prieteni. Fuseseră atenționați, cum s-ar spune astăzi, trebuiau să-şi „pună în agendă" evenimentul, trebuiau să-şi rezerve ziua respectivă. Când totul „este gata", îl trimite pe slujitorul care spune: „Veniți, că iată toate sunt gata!" (Luca 14, 17). Se înțelege că invitația la Cina liturgică, la împărtăşire nu o face preotul, ci a făcut-o Iisus Hristos prin venirea Lui pe pământ. El a instituit Cina de taină, a spus lumii întregi „Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu" (Ioan 6, 51). El a spus: „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (Ioan 8, 12). A încredințat pe apostoli să spună mai departe acelaşi lucru, iar apostolii au rânduit episcopi şi preoți în aşa fel încât cei care slujesc cuvântul lui Dumnezeu sunt cei care se fac ecoul

chemării Lui Iisus Hristos. Preotul este cel care este porta-vocea lui Hristos, cel care îşi face misiunea de a chema în numele Stăpânului.

Între prieteni nu trebuie să se inventeze scuze prin care să se ascundă adevărul. Scuzele se folosesc pentru complezență, din diplomaţie şi etichetă publică, dar prietenia se bazează pe sinceritate. Dumnezeu este cel mai prețios prieten, de aceea nu aşteaptă să i se ofere scuze, ci să nu fie refuzat. Absența de la dumnezeiasca Liturghie pe motiv de cumpărare de proprietăți, petreceri de nuntă, şedințe de partid, administrare de companii echivalează cu scuzele uşoare. Refuzul nu deranjează pentru faptul că stăpânul a rămas cu pregătirea, ci prin faptul că refuzul cinei e refuzul dragostei, al prieteniei. Dincolo de hrană este dragostea. Omul invită pentru că vrea să-i vadă pe ceilalți, să comunice; hrana rămâne doar pretextul. Când pentru un motiv neîntemeiat se refuză o invitație, stăpânul are dreptul să se supere. Şi Sfânta Evanghelie scrie aici că S-a mâniat stăpânul. Nu numai s-a supărat, s-a mâniat chiar.

De aceea, stăpânul trimite pe slugă să aducă alți beneficiari ai cinei: „Mâniindu-se, stăpânul casei a zis: ieşi îndată în piețele şi ulițele cetății, şi pe săraci, şi pe neputincioşi, şi pe orbi, şi pe şchiopi adu-i aici” (Luca 15, 21). Acest *decretum irrevocabile*, se aplică fără a lua în considerare modul cum unii reacționează la plinirea lui: „Şi a zis sluga: Doamne, s-a făcut precum ai poruncit şi tot mai este loc. Şi a zis stăpânul către slugă: „Ieşi la drumuri şi la garduri şi sileşte-i să intre, ca să mi se umple casa, căci zic vouă: Nici unul din bărbații aceia care au fost chemați nu va gusta din cina mea” (Luca 15, 22-24). Dumnezeu nu rămâne

dator, căci dacă a hotărât să dăruiască, dăruieşte până la capăt, în aşa fel încât ce a pregătit nu rămâne nefolosit. Cina este prilej de satisfacţie şi bucurie, este comuniune şi, de aceea, trebuie să se răspundă adecvat invitaţiei. Formula „mai este încă loc" denotă tocmai generozitatea abundentă a lui Dumnezeu. Stăpânul invită din inimă şi dacă invită cu toată inima, doreşte să dăruiască tot ce a pregătit cu toată inima, nu mai păstrează nimic, dar nu vrea să se risipească. Dacă vede că au mai rămas nişte locuri ştie că mai sunt şi flămânzi. Problemele lumii nu vor putea fi rezolvate niciodată definitiv.

Al doilea motiv pentru care a trebuit să umple casa este Împărăţia ca loc al bunătăţii. Bunătatea trebuie să fie împărtăşită cu toţi. Umplându-se casa, cei care au refuzat nu se vor putea răzgândi. Bunătatea lui Dumnezeu este atât de mare încât, dacă s-ar răzgândi, i-ar primi. Cel care se pregăteşte pentru Împărăţia lui Dumnezeu este primit fără condiţii, în stare de neputinţă, de la colţurile ulițelor, dar când se umple casa, uşile se închid. Ca în pilda fecioarelor neînţelepte cărora uşa li s-a închis; fără înţelepciune, fără credinţă, fără pregătirea şi onorarea la timp a ospăţului, chiar şi când mirele ar vrea să mai primească, nu mai este loc.

„Totul este gata" înseamnă că s-a depus multă cheltuială, muncă şi jertfă. Hristos a pregătit împărăţia, nu este o simplă invitaţie formală. S-a făcut om, S-a întrupat din Sfânta Fecioară şi de la Duhul Sfânt şi a pregătit prin jertfa lui ospăţul credinţei, pregustat în Euharistia pământească şi gustat ca desăvârşită comuniune în împărăţie. De aceea, celor care refuză Cina Domnului li se dăruieşte tocmai ceea ce au ales, nu o pedeapsă, ci însingurarea pe care au ales-o ca alternativă la adăpostul, prietenia şi dragostea pe care le

exprimase stăpânul în invitația sa. Sfântul Apostol Pavel duce mai departe învățătura Mântuitorului şi vorbeşte despre Împărăția lui Dumnezeu, nu ca despre un ospăț obişnuit: „Împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare şi băutură, ci dreptate şi pace şi bucurie în Duhul Sfânt" (Romani 14, 17). Nimeni nu poate să acuze pe cineva dacă se mântuieşte sau nu, în afară de sine însuşi, de propriul ego. Omul care a refuzat o dată invitația lui Dumnezeu a hotărât el însuşi locul pe care doreşte să-l aibă în raport cu Dumnezeu.

Pentru că au existat şi există contestatari cu privire la viața de familie, din textul evanghelic se trage concluzia că viața de cuplu nu poate fi o piedică în calea mântuirii cuiva. În vremea lui Iisus, se considera că femeia era inferioară bărbatului, imagine a necurăției şi senzualității păcătoase. Prin faptul că devine soția cuiva, femeia are aceeaşi demnitate cu bărbatul, este chemată să ia împreună decizii şi împreună să răspundă dragostei prietenilor. Prietenii soțului trebuie să devină prietenii soției şi prietenii soției trebuie să devină prietenii soțului, dacă aceştia conduc către lucruri frumoase şi activități constructive. Principala preocupare a tinerilor sau mai puțin tinerilor căsătoriți trebuie să fie intrarea în Împărăția lui Dumnezeu, la cina Stăpânului.

Învățături dogmatice şi morale

1. Comparația dintre Împărăția lui Dumnezeu şi o cină este frecventă şi foarte interesantă prin faptul că se exprimă, pe de o parte atractivitatea, iar pe de alta satisfacția de a fi unul dintre cei binecuvântați, bucuria de a fi fost trecut între

cei aleşi ai unei societăţi. Este cu atât mai neînţeleasă atitudinea invitaţilor care refuză invitaţia la cină.

2. Mânia divină se poate manifesta în aceeaşi măsură ca şi iubirea divină, dacă aceasta din urmă este refuzată. Participarea la cină este semnul refuzării dragostei şi respectul pentru sacrificiul pe care gazda le-a făcut pentru ca cina să fie pregătită bine şi la timp. Hrana de la cină este pretextul prin care se exprimă prietenia.

3. Invitaţia în Împărăţie este adresată de Stăpân cu toată inima, prin servitorul care simbolizează pe slujitorii hirotoniţi ce cheamă pe toţi la Dumnezeu, de aceea refuzul este cu atât mai grav cu cât este susţinut cu argumente puerile. Invitaţia are efect de decret irevocabil, se exprimă o singură dată şi nu se revine asupra lui.

4. Parabola are o dimensiune pedagogică pentru cei care vestesc Evanghelia, să nu excludă de la invitaţia la împărăţie pe nimeni, din nici un timp şi nici un loc. Fie prin cunoaştere, fie prin iluminare interioară, fie prin interacţiune culturală, mesajul Evangheliei va ajunge la toate neamurile care vor fi chemate la mântuire, la ospăţul credinţei.[90]

[90] Este meritorie încercarea de a uni cultura chineză şi cea creştină orientală, făcută într-un amplu studiu de Hieromonk Damascene, *Christ the Eternal Tao*, Valaam Books, Platina, 1999. În lucrare, Ieromonahul Damaschin încearcă să arate că, precum filosofii vechii Grecii au întrevăzut pe Dumnezeul creştin, aşa se poate vorbi şi despre alţi învăţaţi, cum ar fi Lao Tze, în China. El face o prezentare interculturală a principalelor doctrine cu privire la întruparea şi opera mântuitoare a lui Hristos, precum şi punctele fundamentale de doctrină şi viaţa creştină ortodoxă: lumina necreată, isihia, smerenia, îndumnezeirea, rugăciunea inimii, privegherea şi altele.

EPILOG

IISUS HRISTOS, TEMELIA PE CARE DUHUL SFÂNT CONSTRUIEŞTE UNITATEA CREŞTINILOR

Unde este Hristos, acolo este Treimea

În elaborarea considerațiilor pe marginea hristologiei trebuie să primim ca adevărat principiul patristic, potrivit căruia, unde este o Persoană a Treimii, acolo sunt şi celelalte. Capitolele de teologie creştină sunt strâns legate între ele şi converg spre învățătura care stă la baza oricărei doctrine, respectiv triadologia. În opinia teologului german Jürgen Moltmann, în inima teologiei stă Sfânta Treime, fără de care nu se poate face o dezbatere teologică. Sfântul Apostol Pavel îşi elaborează teologia sa pe structură trinitară, dar insistența cu care vorbeşte despre hristologie şi pnevmatologie ca mijloace de acces la viața Treimii I-au făcut pe unii teologi ca Rowan Williams să suspecteze pe Sfântul Pavel de „binitarism”. [91]

[91] Rowan Williams, *On Christian Theology*, Blackwell Publishing, Oxford, 2000, p. 111 ş.u. şi Gordon D. Fee, *Paul and the Trinity: The Experience of Christ and the Spirit for Paul's Undersanding of God*, în vol. *The Trinity*, second ed., Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 57.

Preocuparea Sfântul Pavel este să arate eficiența mântuirii lui Hristos, pe care îl predică întotdeauna ca „Dumnezeu veşnic" pentru fiecare om în parte. Fiind vorba despre un proces de cunoaştere şi iluminare, ea se realizează prin Duhul Sfânt, pe care apostolul îl tratează ca Persoană distinctă în Sfânta Treime, în strânsă legătură cu Persoana lui Hristos. Dacă reprezentările anterioare ale Duhului dădeau o imagine vagă despre „personalismul" Lui, fiind reprezentat ca apă, adiere, foc, untdelemn sau porumbel, Sfântul Pavel îi atribuie Duhului calități personale fără echivoc, în strânsă unitate de esență şi scop cu Hristos. Duhul cunoaşte (I Corinteni 2, 7-10), revelează, ştie, caută, aşa încât omul care are descoperirea Duhului are „gândul lui Hristos" (I Corinteni 2, 16). Adevărata trăire a lui Hristos Cel înviat se face numai în „experiența Duhului". Această abordare are o consecință pozitivă întrucât exercită un control asupra tendinței de „absolutizare neadecvată a lui Iisus Hristos" de care vorbeşte Jacques Pohier,[92] care a făcut pe unii teologi să acuze anumite perioade ale dezvoltărilor teologice de „hristomonism", o formă radicală a „hristocentrismului" prin care se afirmă că teologia a acordat prea mare însemnătate hristologiei, în defavoarea pnevmatologiei, pe care o subordonează.[93] Riscul este de a se crea imaginea dependenței necesare a unei Persoane divine de o alta, dacă se face confuzie cu privire la ontologia fiecăreia.

Temelia Bisericii este, fără îndoială, Hristos. De aceea, Sfântul Grigorie de Nyssa afirmă: „Dacă cineva priveşte

[92] *God – in Fragments*, London, 1985, p. 59

[93] Pentru informații bibliografice, a se vedea Emmanuel Clapsis, *Orthodoxy in Conversation*, WCC Publications, Geneva, 2000, p. 57 ș.u.

Biserica, îl priveşte cu adevărat pe Hristos”[94], dar Biserica devine organism sacramental mântuitor numai după trimiterea la Cincizecime a Sfântul Duh. Misterul mântuirii, spune Evdokimov, este „hristologic, dar nu panhristic […]. Dacă Hristos recapitulează şi integrează firea umană în unitatea Trupului Său, Duhul Sfânt se raportează la persoane şi le face să se deschidă în plenitudinea harismatică a darurilor, într-un mod personal”.[95] Acelaşi lucru îl afirmă Sfântul Atanasie cel Mare (secolul al IV-lea) care vede lucrarea celor două persoane indisolubile legate una de alta: „Logosul a asumat trupul pentru ca noi să putem dobândi pe Duhul Sfânt. Dumnezeu S-a făcut purtător de trup (sarcofor) pentru ca omul să poată deveni purtător de Duh (pnevmatofor)”.[96]

Pnevmatologia creştină caută, aşadar, să salveze unitatea şi universalitatea istoriei mântuirii prin aceea că propune contemplarea Duhului ca unit cu Hristos, prezenți ca o singură realitate salvatoare în Biserică şi în fiecare creştin. De aceea, am considerat necesar să facem câteva precizări cu privire la contribuția Duhului la acceptarea lui Hristos ca „singura temelie”.

---

[94] Apud Paul Evdokimov, *Sfântul Duh în tradiția ortodoxă*, traducere şi note de Pr. Prof. Vasile Răducă, Anastasia, Bucureşti, 2004, p. 120.

[95] *Ibidem*, p. 121-122.

[96] *Ibidem*, p. 125.

Duhul Sfânt – subiectul comuniunii între Hristos şi oameni

Urmând Sfântului Ioan Evanghelistul, Sfântul Pavel vorbeşte cu destulă uşurinţă despre cea de-a treia Persoană a Sfintei Treimi, deşi întâmpină unele piedici specifice culturii vremii sale. Din Vechiul Testament se moştenise o anumită concepţie impersonalistă cu privire la existenţa Duhului. În textele vechi el apărea mai degrabă ca o energie sau o emanaţie a lui Dumnezeu, un fel de „executiv" al lui Dumnezeu.

Prin noua concepţie Sfântul Pavel se expune unei confuzii între Hristos înviat şi Duhul pe care pare să-i trateze ca una şi aceeaşi realitate. Totuşi, din textul capitolului 3 al Epistolei I către Corinteni, dar şi din alte texte, se poate deduce că nu există nici o suprapunere de roluri, ci o complementaritate dinamică: pe temelia care este Hristos, zideşte Duhul Sfânt ca entitate personală, prezenţă a lui Dumnezeu în mijlocul poporului, garantul lui Hristos înviat. Pentru Sfântul Irineu de Lyon, Duhul este „comunicarea lui Hristos".

De pildă, în capitolul 2, versetele 10-12 din aceeaşi epistolă, Sfântul Pavel face o paralelă între duhul omului şi Duhul lui Dumnezeu, arătând că înţelegerea pozitivă a sensului crucii şi a răstignirii nu corespunde înţelepciunii lumii, ci universului interior al omului. Duhul îl arată pe om a fi persoană pentru că prin el cunoaşte şi poate pătrunde în înţelegerea altuia. Dar, ontologic vorbind, dacă duhul omului este „în el", despre Duhul Sfânt afirmă că este „de la Dumnezeu", adică exterior acestuia şi totuşi sondând

lucrurile de nepătruns ale lui Dumnezeu. „Noi am primit Duhul cel de la Dumnezeu, ca să cunoaştem cele dăruite nouă de Dumnezeu” (v. 12), se spune mai departe, în care Duhul revelează personal „înțelepciunea lui Dumnezeu ascunsă” (2,7) pe care dacă oamenii ar fi cunoscut-o dinainte nu ar mai fi răstignit pe Domnul. Acțiunea Duhului ni-l arată deodată personal şi distinct de Dumnezeu, rămânând intim Tatălui prin aceea că „cercetează chiar şi adâncurile lui Dumnezeu” (v. 10). Verbele „cunoaşte”, „cercetează”, „descoperă”, „învață” dovedesc structura personală şi rațională a Duhului.

Într-un alt text, la Romani 8, 26-27 situația este inversată: Dumnezeu cunoaşte dorința Duhului. Începând cu versetul 16, lucrarea Sa ni-L arată ca persoană care „mărturiseşte împreună cu duhul nostru că suntem fii ai lui Dumnezeu”. El continuă în a asigura pe ascultători că în toată frământarea umană, în slăbiciune şi greutățile vieții, fiii lui Dumnezeu sunt asistați de către Duhul. El este mijlocitorul care ştie atât cele dinăuntrul duhului omului şi cele ale lui Dumnezeu, astfel încât lucrarea Lui să fie eficientă. De aceea mijlocirea pe care El o face la Dumnezeu pentru sfinți „cu suspine negrăite” (v. 26) îl arată pe de o parte personal, iar pe de altă parte distinct de Dumnezeu căruia se roagă „după Dumnezeu” (v. 27), adică ştiind cele ale lui Dumnezeu.

Ceva mai jos, rolul de mijlocitor este atribuit şi lui Hristos, „care a murit şi mai ales Cel ce a înviat, care şi este de-a dreapta lui Dumnezeu, care mijloceşte pentru voi!” (v. 34). Dar dacă Duhul mijloceşte „din voi” (v. 9), Hristos mijloceşte de la „dreapta lui Dumnezeu Tatăl” (v. 15). Locația pe care o face Sfântul Pavel între Duhul din interiorul omului şi Hristos de la dreapta lui Dumnezeu înlătură orice

dubiu cu privire la identificarea lui Hristos înviat cu darul Duhului Sfânt. Lucrarea Duhului în lume este de unificare. El nu are rolul de a completa ceea ce nu a terminat Hristos, ci de a desăvârşi ceea ce a lăsat El. „Duhul comuniunii, spune John O'Donnel, este legat de Hristos. Duhul are întotdeauna o formă hristologică".[97]

Hristos şi Duhul Sfânt – înțelepciunea lui Dumnezeu

Domnul Iisus Hristos este numit „logosul", prin care Dumnezeu creează lumea. Prin „logos" se aduc la ființă toate, prin „logos" se face cunoscută voia lui Dumnezeu poporului ales. „Logosul" apare ca imagine a înțelepciunii divine întrupate. În modul în care Hristos se adresează mulțimii recunoaştem accente ale înțelepciunii Vechiului Testament, în care accentul se pune, deodată, pe cunoaşterea căii înțelepte dar şi altruismul personal al Celui ce cheamă: „Veniți la Mine toți cei osteniți şi împovărați, şi Eu vă voi odihni pe voi. Luați jugul Meu asupra voastră ți învățați-vă de la Mine că sunt blând şi smerit cu inima şi veți găsi odihnă sufletelor voastre. Căci jugul Meu este bun şi povara Mea este uşoară" (Matei 11, 28-30). Conținutul învățăturii Domnului Hristos este dumnezeiesc, deşi redat în formă umană. Noutatea pe care o aduce este dată în faptul că El devine forma articulată a înțelepciunii lui Dumnezeu. În capitolul 11 al Evangheliei după Luca, Domnul afirmă că este „mai mult decât Solomon" (Luca 11, 31), expresia superioară

[97] John O'Donnell, *Il mistero della Trinità*, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1989, p. 85.

a înțelepciunii vechitestamentare. Înțelepciunea despre care vorbeşte Hristos se regăseşte în multe locuri din Vechiul Testament, pe care le cunoaşte şi le citează, dar pe care „le plineşte", făcând din ea temelia înțelepciunii Bisericii Sale, căreia în dăruieşte şi cuvintele vieții veşnice. De aceea învățătura despre „îndumnezeire" din tradiția ortodoxă nu are numai conotația iluminării interioare a credinciosului, ci şi accesul la realități care țin de înțelepciunea dumnezeiască, inaccesibile pe cale discursivă.

Semnificația înțelepciunii în viața lui Hristos are la bază convingerea că El este trimisul care dă sens sfatului Sfintei Treimi care, în înțelepciunea ei, hotărăşte mântuirea omului. Înțelepciunea este, de altfel, deodată imanentă şi transcendentă, motiv pentru care învățătura Bisericii, încă de la început, a definit intervenția lui Dumnezeu în lume ca înțelepciune. În contextul filosofiei primelor secole, imaginea lui Hristos care vorbeşte şi lucrează ca reprezentant al înțelepciunii divine dă naştere formulărilor hristologice. Cel mai explicit în această privință este Evanghelistul Ioan, căruia Sfântul Pavel îi este dator în multe privințe.

Noutatea pe care o aduce Sfântul Pavel este că leagă înțelepciunea Logosului de cea a Duhului. Preocuparea lui, de altfel, este de a arăta destinatarilor epistolelor cum lucrarea lui Hristos devine actuală în fiecare persoană umană. Soluția este că jertfa Mântuitorului se poate împropria de fiecare credincios prin intermediul Duhului. La începutul Epistolei I către Corinteni vorbeşte despre Hristos ca înțelepciunea lui Dumnezeu: „Vă propovăduim pe Hristos, puterea lui Dumnezeu şi înțelepciunea lui Dumnezeu" (I Corinteni 1,24), pentru ca în capitolul următor să arate „Iar

cuvântul meu şi propovăduirea mea nu veneau din cuvinte de înduplecare ale înțelepciunii omeneşti, ci în adeverirea Duhului şi a puterii […] în cuvinte învățate de la Duhul Sfânt, lămurind lucruri duhovniceşti la oameni duhovniceşti" (I Corinteni 2, 4 şi 13).

Întrucât Fiul şi Duhul îşi au originea Dumnezeu, el a aplicat atributul înțelepciunii şi Duhului Sfânt. Duhul „care locuieşte în voi" (I Corinteni 3, 16), după ce este pusă temelia care este Hristos, ceea ce ne face să credem că în Hristos se regăseşte înțelepciunea, prin lucrarea pentru care El a devenit trup, ca să dea o altă dimensiune naturii umane care nu L-a înțeles: „La ai săi a venit, iar ai săi nu l-au primit". Odată, cu răscumpărarea omenirii, El aduce acesteia şi un alt mod de a înțelege realitățile dumnezeieşti, după un alt tip de înțelepciune. Sfântul Pavel atrage atenția că sunt două tipuri de înțelepciune: cea lumească, diferită şi contrară lui Dumnezeu: „Căci înțelepciunea lumii acesteia este nebunie înaintea lui Dumnezeu, căci scris este: 'El prinde pe cei înțelepți în viclenia lor'" (I Corinteni 3,19) şi cea dumnezeiască. Înțelepciunea lumii a crucificat înțelepciunea lui Dumnezeu. Apostolul le vorbeşte direct corintenilor, arătând că Hristos cel răstignit este „puterea lui Dumnezeu şi înțelepciunea lui Dumnezeu. Pentru că fapta lui Dumnezeu socotită de către oameni nebunie, este mai înțeleaptă decât înțelepciunea lor şi ceea ce pare ca slăbiciune a lui Dumnezeu, mai puternică decât tăria oamenilor" (I Corinteni 1, 24-25). Prin smerenia întrupării şi răstignirii el învinge răul lumii şi se aşează la temelia ei, făcând din înțelepciunea lui Dumnezeu provocarea pentru înțelepciunea lumii. Înțelepciunea lui Dumnezeu contrazice standardele lumii şi

este tratată de Sfântul Pavel ca element de comuniune în Sfânta Treime, model după care trebuie să se modeleze înțelepciunea omenească.

Astfel, pentru Sfântul Pavel cei ce cred „sunt în Hristos şi în Duhul" (I Corinteni 1,2; II Corinteni 5,21), ei au pacea şi bucuria de la Hristos prin Duhul (Filip. 3,1; Rom. 14,17) în omul credincios făcându-şi sălaş Hristos şi Duhul deopotrivă. Lucrarea Duhului face pe om să creadă în Hristos Dumnezeu, iar prin credință să facă personale efectele lucrării Lui pe pământ, cea mai însemnată fiind învierea trupurilor şi viața veşnică: „Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos, acela nu este al Lui. Iar dacă Hristos este în voi, trupul vostru este mort pentru păcat; iar Duhul, viață pentru dreptate. Iar dacă duhul celui ce a înviat pe Hristos din morți locuieşte la voi, cel ce a înviat pe Hristos Iisus din morți va face vii şi trupurile voastre cele muritoare, prin Duhul Său care locuieşte în voi" (Rom. 8, 9-11).

Învierea lui Hristos prin Duhul Sfânt

Întruparea lui Iisus Hristos nu apare în revelație ca o noutate în ființa lui Dumnezeu, nici nu schimbă cu ceva identitatea Fiului. El este ontologic „Logosul" şi „Fiul" care face compatibilă voința lui Dumnezeu cu voința oamenilor. Dacă am considera hristologia doar în dimensiunea ei ontologică, ar deveni abstractă, individualistă, particulară şi a-istorică. În definiția pe care Sinodul al IV-lea ecumenic de la Calcedon a dat-o Persoanei Domnului Hristos se presupune prezența Duhului în modul Lui istoric de existență. De aceea, față de secta ebioniților care considerau că Duhul s-a coborât

peste Iisus numai la botez, teologia creştină afirmă colaborarea perihoretică permanentă, nu numai în ființă, ci şi în lucrare. Duhul nu completează în nici un fel integritatea umană a Fiului, ci o determină şi o întăreşte prin co-participare la înviere. În Liturghia ortodoxă momentul pregătitor ieşirii cu Cinstitele Daruri afirmă unitatea ființei lui Hristos omniprezent chiar şi în moarte: „În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, în rai cu tâlharul şi pe scaun împreună cu Tatăl şi cu Duhul ai fost Hristoase, toate umplându-le, Cel ce eşti necuprins”.[98]

„Învierea” pentru comunitatea corintenilor avea sensul speranței. Învățătura despre nemurirea sufletului şi, cu atât mai puțin a trupului, nu exista. Ca să-i determine să înțeleagă sensul învierii ca reînnoire a omului care îl cunoaşte pe Hristos, a trebuit să vorbească mai întâi despre oroarea păcatului. Antidotul păcatului şi garantul învierii este Hristos care a murit pentru „păcatele noastre” (I Corinteni 15, 3-4), potrivit Scripturilor. Nu a fost un accident istoric şi, de aceea, nici ceea ce pregătise oamenilor nu avea caracterul hazardului.

Vorbind despre învierea lui Hristos, Pavel caută să dea încrederea noilor creştini despre faptul că puterea lui Dumnezeu nu are limite şi că, înțelegând în mod adecvat moartea şi învierea lui Hristos se dă un sens speranței, iar creația întreagă este reînnoită. Pe baza acestei înnoiri, el îi cheamă să se adune în ecclesia pentru cinstirea morții şi învierii Domnului prin Cina Domnului. Dacă prin moarte Fiul devenea pasiv, învierea Lui prin Duhul dinamizează jertfa şi

[98] *Liturghier*, p. 143.

o extinde dincolo de limitele umane. În opinia lui Ladaria, „în relația dintre unicitatea şi universalitatea operei mântuitoare a lui Iisus Hristos, Sfântul Duh, Duhul lui Hristos, exercită funcția Sa mântuitoare dincolo de limitele vizibile ale Bisericii, legând oamenii de misterul pascal al lui Hristos”.[99]

Învierea în varianta propusă d Sfântul Pavel este învățătură a comuniunii, care stă la baza ecclesiei, a adunării poporului lui Dumnezeu şi obiect al credinței, al unității contrariilor: „Deşi a fost răstignit din slăbiciune, din puterea lui Dumnezeu el este viu. Şi noi suntem slabi întru El, dar vom fi împreună cu El. Cercetați-vă pe voi dacă sunteți în credință; încercați-vă pe voi înşivă. Sau nu vă cunoaşteți voi singuri bine că Hristos Iisus este întru voi?” (II Corinteni 4-5). Prin înviere, umanitatea lui Hristos se substituie umanității fiecărui credincios prin mijlocirea personală a Duhului. După mărturia apostolului neamurilor, „De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine!” (Galateni 2, 20). Sfântul Pavel arată că adunarea (ecclesia) trebuie să aibă scopul pozitiv în care fiecare să renunțe la ceea ce este individual şi să se manifeste ca ființă altruistă. Adunarea trebuie făcută „spre mai bine”, dar uneori se constată că este „spre mai rău” (I Corinteni 11, 17).

Cina Domnului este, după Sfântul Pavel, permanentizarea învierii, comemorarea jertfei Domnului dar şi moment de comuniune între oameni funcție de anumite reguli de conduită publică. În mai multe epistole Sfântul Pavel face apel la ținuta morală şi regulile de comportament față de evenimentul cinstit, pe de o parte, dar şi pentru mulțumirea

[99] Luis F. Ladaria, *Il Dio vivo e vero,* Piemme, Roma, 1993, p. 368.

tuturor celor prezenți. Tipul de comportament pe care îl cere creştinilor, este cel care se aşteaptă să-l aibă şi astăzi Biserica. El este dictat de credința tuturor celor prezenți în moartea şi învierea Domnului. Față de idolatria şi imoralitatea timpului, el propune învierea şi nemurirea. Ecuația a funcționat, ca dovadă că noii creştini din Corint îşi asumă implicarea deplină, devenind una dintre cele mai dragi comunități apostolului.

Slăvirea lui Hristos prin Duhul

Format la şcoala rabinică, Sfântul Pavel ştia că există un anumit mod de a vorbi despre Dumnezeu, căruia îi erau atribuite substitute care să evite pe cât se putea rostirea numelui lui Dumnezeu, datorită sfințeniei numelui Său. Unul dintre aceste nume, Adonai, kyrios, îl aplică lui Hristos, numindu-L „Domnul", termen cu care în Vechiul Testament era apelat numai Dumnezeu. Prerogativele lui Dumnezeu sunt aplicate astfel lui Hristos, încât în numele lui avea „să se plece tot genunchiul" (Filipeni 2,10) în semn re recunoaştere a autorități şi măririi.

Slava sau glorificarea lui Hristos se face prin Duhul, care este garantul libertății. Hristos este numit „Domnul slavei" (I Corinteni 2, 8), ceea ce înseamnă că pentru om Hristos nu este numai temelia, ci şi destinația către care se îndreaptă creația. El este „strălucirea slavei şi chipul ființei Tatălui" (Evrei 1,3), aceasta înseamnă că poartă slava lui Dumnezeu dinspre Treime spre lume. Cheia hermeneutică de înțelegere a relației dintre viața internă a Sfintei Treimi şi manifestarea ei ad extra este Sfântul Duh. El pregăteşte creația pentru

primirea domnului, îl călăuzeşte pe timpul activității pământeşti şi-L arată în slavă, deschizând astfel posibilitatea reală pentru toți oamenii de a participa la dragostea lui Dumnezeu treimic.[100]

În arta răsăriteană Hristos este reprezentat întotdeauna în slavă, chiar şi atunci când este pe cruce. Ortodocşii reprezintă acele mai importante evenimente ale mântuirii într-o formă simbolică, în care să se reliefeze triumful asupra suferinței şi morții. Crucificarea ortodoxă reprezintă un Hristos care, după cuvintele cardinalului Thomas Spidlik, „dansează pe cruce".[101] La polul opus stă arta occidentală în care Hristos este parcă definitiv învins de suferință, răni, stigmate. La o analiză ai atentă, vom observa că cele două expresii sunt reprezentări ale aceleiaşi realități, în sensul că arta răsăriteană urmează mai mult aspectul slăvirii prezentat în Evanghelia după Ioan, în vreme ce arta occidentală urmează imaginea lui Hristos aşa cum este descris în Evanghelia după Marcu, în care sunt redate toate eşecurile umane în relație cu Hristos şi teribilitatea actului violent al crucificării unui om nevinovat într-o lume dominată de violență. De fapt, o privire de ansamblu ne ajută să înțelegem că atitudinea triumfală din arta bizantină nu poate fi apreciată adecvat dacă nu se înțelege grozăvia chinurilor şi supliciului lui Hristos.[102]

---

[100] Cf. Walter Kasper, *Gesù il Cristo*, Queriniana, Brescia, 1975, pp. 355 ș.u.

[101] Thomas Spidlik, Marko Ivan Rupnik, *Credință şi icoană*, traducere de Ioan Milea, Dacia, Cluj Napoca, p. 47.

[102] Richard Harries, *Art and the Beauty of God*, Nowbray, Oxford, 1992, p. 56.

Pentru Sfântul Pavel slava lui Hristos este semnificată de lumină: „Căci Dumnezeu care a spus: 'Să strălucească, din întuneric, lumina!' a strălucit în inimile noastre ca să strălucească cunoştinţa slavei lui Dumnezeu pe faţa lui Hristos" (II Corinteni 4,6). Simbol al Împărăției cerurilor, lumina de la Schimbarea la Față (Matei, 17, 1-6) nu este una naturală, a zilei, ci izvorâtoare din ființa lui Hristos. Aura uneori este alcătuită din trei straturi, care reprezintă simbolul Treimii. Când Iisus şi-a dat duhul, „s-a făcut întuneric peste tot pământul", când era de presupus să fie zi. Sfântul Pavel conchide că toți vor cunoaşte slava lui Hristos, prin Duhul Sfânt: „Iar noi toți, privind ca în oglindă, cu fața descoperită, slava Domnului, ne prefacem în acelaşi chip, din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului" (II Corinteni 3, 18).

Sfântul Duh a fost întotdeauna în teologia răsăriteană lumina care-L face pe credincios capabil de a-L vedea pe Hristos. Prin El se poate cunoaşte Hristos, imaginea Părintelui care L-a trimis, se înțelege prezența lui Dumnezeu în istorie şi lucrarea lui Hristos în Biserica Sa.[103] Deci rolul Duhului este preeminent între înviere şi parusie. El conduce pe credincioşi spre a realiza începând de aici şi acum anticiparea împărăției lui Dumnezeu. Duhul face prezentă puterea învierii lui Hristos şi o transformă dintr-un eveniment istoric într-unul veşnic şi cosmic. El împlineşte cererea lui Hristos adresată Tatălui ca să-L preamărească, însă nu o preamărire egocentrică ci o slavă la care are acces de drept şi pe care vrea să o împărtăşească oamenilor: „Şi slava pe care

[103] Killian McDonnell, *A Trinitarian Tehology of the Holy Spirit*, în „Theology Studies", 46, nr. 2 (1985), p. 223.

Tu mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum noi suntem una" (Ioan 17, 22).

Hristos a fost întotdeauna mărturisit de creştini ca Cel plin de Duhul, nu numai din momentul zămislirii, ci cu mult timp înainte, încă de la alegerea poporului lui Israel, pe care l-a pregătit pentru ca la „plinirea vremii" să descopere identitatea lui Iisus ca Fiul unic al lui Dumnezeu şi să-i continue lucrarea spre eshaton. Cardinalul Walter Kasper îl descrie pe Hristos ca misterul ultim şi profund, prin care realitatea a fost manifestată într-un mod absolut unic, original, irepetabil şi inseparabil. La aceasta, Persoana Duhului arată universalitatea şi particularitatea evenimentului salvator. „Duhul exprimă esența cea mai profundă a lui Dumnezeu, dragostea care se comunică, pe care o manifestă în lume, maxima interioritate şi exterioritate, de aici posibilitatea şi realitatea de a-fi-în-afară-de-Sine a lui Dumnezeu, este Dumnezeu ca prezență pură, Dumnezeu manifestare a dragostei şi harului".[104]Teologiei îi rămâne să stabilească modul în care particularitățile celor două Persoane divine se unesc în actul credinței.

Biserica nu poate fi decât avantajată de această perspectivă, pentru că ea dă un dinamism legăturii dintre Hristos ca temelie a credinței şi structura desfăşurată a credinței care este modelată de conlucrarea cu Duhul Sfânt.[105]

---

[104] Walter Kasper, *Il Dio de Gesù Cristo*, Queriniana, Brescia, 1984, p. 303.

[105] Philip Rosato, *Spirit Christology, Ambiguity and Promise*, în „Theological Studies", 38, 1977, pp. 423-449. Problema a fost reluată de teologia penticostală modernă, reprezentată de Habets Myk, care găseşte că hristologia pnevmatică poate fi soluția înțelegerii comune între Bisericile şi denominațiunile creştine. Ea completează hristologia biblică

Vorbind despre hristologia pnevmatică în sens biblic nu înțelegem vreo nuanță adopționistă, nu confundăm identitatea lui Hristos cu a Duhului, ci evidențiem lucrarea comună a Treimii în lume.

Vorbind despre Fiul şi Duhul, Sfântul Pavel contrapune diviziunii din comunitatea corinteană imaginea temeliei unice, Hristos, prin comuniunea Duhului care face din fiecare membru „templu al Duhului Sfânt", astfel că, în finalul capitolului afirmă unitatea tuturor în Hristos. „Temelia" despre care vorbeşte nu este „învățătura" Domnului, ci „persoana" lui Hristos. Dacă doctrina este fundamentul teologiei, persoana este fundamentul vieții. Toate doctrinele servesc Persoana şi aşa înțelegem că, la Sfântul Pavel, cine acceptă că Hristos este „temelia" nu mai este „trupesc", ci „duhovnicesc" şi devine „împreună-lucrător cu Dumnezeu".

atunci când nu este privită ca o înlocuire, ci o completare a hristologiei Logosului. Mai mult, este dătătoare de speranțe în dezvoltările teologice actuale, dacă ține seama totuşi de anumite criterii hristologice clasice. A se vedea *Spirit Christology. Seeing in Stereo*, în „Journal of Pentecostal Theology", 11 (2003), nr. 2, pp. 199-234.

BIBLIOGRAFIE

Achimescu, Nicolae, *Noile mişcări religioase*, Limes, Cluj Napoca, 2002.

Allison, Gregg, *Historical Theology. An Introduction to Christian Doctrine*, Zondervan, Mishigan, 2011.

Beaufils, Dominique, *Credința ta te-a mântuit,. O viziune ortodoxă asupra bolii şi morții*, Traducere de Adrian şi Claudia Dinu, Trinitas, 2009.

Bettenson, Henry (ed.), *The Early Christian Fathers*, Oxford University Press, Oxford/New York, 1988.

Idem, *The Later Christian Fathers*, Oxford University Press, Oxford/New York, 1988.

Behr-Sigel, *Elisabeth, Le ministére de la femme dans l'Eglise*, Cerf, Paris, 1987.

Bigham, Stéphane, *L'icône dans la tradition orthodoxe*, Médiapaul, Montréal, 1995;

Breabăn, Christina, Deicha, Sophie, Kasselouri-Hatzivassiliadis, Eleni (eds.), *Women's Voices and Visions of the Church*, World Council of Churches, Geneva, 2006.

Carras, Costa and Walker, Andrew (eds), *Living Orthodoxy in the Modern World. Orthodox Christianity and Society*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 2000.

Chirilă, Prof. Univ. Dr. Pavel, *Vindecarea*, Christiana, Bucureşti, 2009.

Ciobotea, Metropolitan Daniel, *Confesing the Truth in Love. Orthodox Perceptions of Life, Mission and Unity*, Trinitas, Iaşi, 2001.

Coats, Callum, *Living Energies. Victor Schauberger's Brilliant Work with Natural Energy Explained*, Gatway Press, London, 2002.

Daniel, Patriarhul BOR, *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică şi filocalică*, Trinitas, Iaşi, 2007.

Davis, Stephen, Kendal, Daniel and O'Collins Gerald, *The Trinity. An Interdisciplinary Symposium on the Trinity*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

Felmy, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, Traducere de Pr. Prof. Dr. Ioan Ică, Deisis, Sibiu, 1999.

Florenski, Pavel, *Dogmatică şi dogmatism. Studii şi eseuri teologice*, Traducere, prefață şi note de Elena Dulgheru, Anastasia, Bucureşti, 1998.

Idem, *Iconostasul*, Traducere şi cronologie Boris Buzilă, Anastasia, Bucureşti, 1994;

Gibbs, Eddie and Coffey Ian, *Church Next. Quantum Changes in Christian Ministry*, Inter-Varsity Press, Leicester, 2001.

Gavrilă, Pr. Dr. Vasile, *Cununia, viață întru împărăție*, Fundația „Tradiția românească", Bucureşti, 2004.

Grudem, Wayne, *Systematic Theology. An Introduction to Biblical Doctrine*, Inter-Varsity Press, Nottingham, 2010.

Harakas, Stanley Samuel, *Living the Faith. The Praxis of Eastern Orthodox Ethics*, Light and Life Publishing Company, Minneapolis, 1992.

Hopko, Thomas (ed.), *Women and the Priesthood*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York, 1983.

Kala, Thomas, *Meditations on the Icons*, St Pauls, London, 1993.

Kasper, Walter, *Il Dio de Gesù Cristo*, Queriniana, Brescia, 1984.

Keller, Timothy, *The Reason for God. Belief in an Age of Scepticism*, Hodder, London, 2009.

Lossky, Vladimir, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, Traducere, studiu introductiv şi note de Pr. Vasile Răducă, Anastasia, 1993.

Marshall, Rob, *The Transfiguration of Christ*, Darton-Longman and Todd, London, 1994.

Marthaler, Berard, *The Creed. The Apostolic Faith in Contemporary Theology*, Twenty-Third Publications, Connecticut, 1993.

McGuckin, Anthony John (ed.), *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, 2 volume, Wiley-Blackwell, Oxford, 2011.

Idem, *Saint Cyril of Alexandria and the Christological Controversy*, Saint Vladimir's Seminary Press, Crestwoon, New York, 2004.

Meyendorff, John, *Byzantine Theology. Historical Trends and Doctrinal Themes*, Mombrays, London and Oxford, 1974.

Moltmann, Jurgen, *History and the Triune God. Contributions to Trinitarian Theology*, translated by John Bowden, SCM Press, London, 1991.

Idem, *The Trinity and the Kingdom of God. The Doctrine of God*, translated by Margaret Kohl, SCM Press, London, 1981.

Idem, *God in Creation. An Ecological Doctrine of Creation*, translated by Margaret Kohl, SCM Press, London, 1981.

Nichols, Aidan, *The Art of God Incarnate. Theology and Image in Christian Tradition*, Darton, Longman and Todd, London, 1980.

O'Donnell, John, *Il mistero della Trinità*, Editrice Pontificia Università Gregoriana, Roma, 1989;

Pelikan, Jaroslav, *Fecioara Maria de-a lungul secolelor. Locul ei în istoria culturii*, Traducere de Silvia Palade, Humanitas, Bucureşti, 1998.

Pomazanski, Pr. Mihail, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Traducere de Florin Caragiu, Sofia, Bucureşti, 2009.

Richards, John, *But Deliver us from Evil. An Introduction to the Demoniac Dimension in Pastoral Care*, The Seabury Press, New York, 1974.

Schmemann, Alexandre, *Euharistia, Taina împărăției*, Traducere de Pr. Boris Răduleanu, Anastasia, Bucureşti, 1993.

Scouteris, Constantine, *Ecclesial Being. Cotributions to Theological Dialogue*, edited by Christopher Veniamin, Mount Thabor Publishing, South Canaan, 2005.

Stăniloae, Pr. Prof. Dumitru, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Ed. IBMBOR, 2004.

Idem, *Viața şi învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Scripta, Bucureşti, 1993.

Swan, Laura, *The Forgotten Desert Mothers. Sazings, Lives, and Stories of Early Christian Women*. Paulist Press, New York, 2001.

Thurian, Max and Wainwright, Geoffrey (eds.), *Baptism and Eucharist. Ecumenical Convergence in Celebration*, WCC Publications, Geneva, 1983.

Uspenski, Leonid, *Teologia Icoanei în Biserica Ortodoxă*, Traducere şi studiu introductiv Teodor Baconsky, Anastasia, Bucureşti, 1994.

Vanca, Dumitru, *Icoană şi cateheză*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2005.

Ware, Kallistos, *Ortodoxia, calea dreptei credințe*, Traducere de E. Chisa, G. Jacotă şi Pr. D. Ailincăi, Ediția a II-a, Trinitas, Iaşi, 1999.

Williams, Rowan, *On Christian Theology*, Blackwell Publishing, Oxford, 2002.

Idem, *Ponder these Things. Praying with Icons of the Virgin*, The Canterbury Press, Norwich, 2002.

Yannaras, Christos, *Adevărul şi unitatea Bisericii*, Traducere de Ierom. Ignatie Trif şi Uliniuc Ionuț Dumitru, Sofia, Bucureşti, 2009.

Yannoulatos, Archbishop Anastasios, *Facing the World. Orthodox Christian Essays on Global Concerns*, Translation by Pavlos Gottfried, WCC Publications, Geneva, 2003.

Zăvorâtul, Sf. Teofan, *Boala şi moartea. Lămuriri şi mângâieri*, Traducere de Adrian şi Xenia Tănăsescu-Vlas, Sofie, Bucureşti, 2009.